

Serbestî

Siyasi Fikir Dergisi

Sayı: 17 • Eylül - Ekim 2004 • 7.500.000.-TL.

GÜNEY KÜRDİSTAN'DA SİYASİ İSLAM

• Selahaddin Bahaddin • Sero Qadır • Rêbîn Ehmed Herdî

• • •

• Halid Salih • Brendan O'Leary

• Douglas Layton • Gina Lennox

• Hasan Yıldız • Emir Qazî • İrfan Güler

• Nazif Kaleli • Abdullah Kıran

Parçalanmış Kimlik **Abbas Veli**

www.arsivakurdi.org

İ Ç İ N D E K İ L E R

Editörden	2
Parçalanmış Kimlik ve Parçalanmış Siyasetin Nedenleri ve Çareleri Abbas Veli	4
Kürtler: Bir Halk & Dört Devlet & Nasıl Bir Gelecek - Kürtler İçin Nasıl Bir Gelecek? Halid Salih	15
Uğruna Mücadele Etmeye Değer Bir Geçici Yasa Brendan O'Leary	28
<hr/>	
Siyasi Referanslarımız Millidir Selahaddin Bahaddin	30
Kürdistan'daki Siyasi İslam Hakkında Bir Analiz Sero Qadir	36
Siyasi İslamcı Örgütlerin İlişkisi Eski Uluslararası Komünist Örgütlerin İlişkisine Benziyor Rêbin Ehmed Herdî	40
<hr/>	
Kitabı Mukaddes'te Kürtler Douglas Layton	42
Hz. İbrahim Kürt müydü? Gina Lennox	48
<hr/>	
Tesadüflere Kalan Tarihle Yaşamaya Zorlanan Halklar ve Örgütleri Hasan Yıldız	51
Bağımsız Kürdistan Partisi Genel Sekreteri Emir Qazi: Bağımsızlık Kürt Halkının Vazgeçilmez Bir Hakkıdır Emir Qazî	58
Avrupa Entegrasyonu ve Siyasi Partiler İrfan Güler	64
Tarihi Gelişim İçinde Kürtler ve Politika Nazif Kaleli	71
<hr/>	
T A R İ H T E N B İ R Y A P R A K	
1840-41 Kıtlığı, Diyarbakırda 5000 Kürd Öldü Dr. Abdullah Kiran	82
English Summary	87

Editörden

Parçalanmış Bir Bütünlük ve İkiyüzlü "Birlikler"

Parçalanmış Kürdistan gerçeği, Kürdistan'a egemen olan güçlerin bütün ahlaki değerlerini, meşruiyet dayanaklarını alt-üst ediyor; tutarsızlıklarını gözler önün seriyor; üzerinde yürüdükleri ulusal ve uluslararası zeminin ne kadar zayıf olduğunu gösteriyor. Sosyal bilimciler, toplumların esas olarak ayrışma veya bütünleşme yönünde iki temel doğrultuda yürüdüğünü belirtiyorlar. Birlik, bütünleşme ve köklü dayanışma gibi kavramlar hep arzu edilen ve pozitif değerler olarak görülmektedir. Örneğin Türkiye'nin, Irak'ın, İran'ın ve Suriye'nin bölgesel birliğine, Arap Birliğine veya daha üst bir birlik olan İslam Birliğine büyük bir önem verilir; hatta bu birlikler, bütünlükler devamlı kılınmaya çalışılır. Avrupa Birliği (AB), ki bazı çevreler tarafından hâlâ bir Hıristiyan kulübü olarak görülmektedir, medeniyetin ulaştığı en üst seviyedeki bir uluslararası ekonomik, hukuki ve siyasi birlik olarak görülüyor ve kuşkusuz öyledir de. Kürtlerin AB'nin demokratik değerler sistemiyle bir sorunu yok. AB, bu yönüyle Ortadoğu'daki despotik sistemlerin oluşturduğu birliklerden çok farklıdır. Ne var ki, AB'nin Ortadoğu düzlemindeki siyaset ve birlik anlayışı, kendi kuruluş amacı ve değerleriyle çelişmekte ve büyük bir tutarsızlık sergilemektedir. AB, tıpkı bölgedeki despotik rejimler gibi Kürtlere hiçbir siyasi statü tanımıyor; Kürtlere zorla dayatılan parçalanmışlıkta bir beis görmüyor; Kürtlerin kendi kaderine ilişkin söz sahibi olması gerektiği hususunu görmezlikten geliyor.

Halklar arasındaki dayanışma, ekonomik, kültürel ve sosyal işbirliği, medeni dünyanın bütün temel sözleşmelerinin asıl konusudur. Oysa yukarı-

daki birliklerin tümü, Silopi ile Zaho'nun, Nusaybin ile Kamışlo'nun, Urmiye ile Hakkâri arasında olabilecek her türden dayanışma ve birlik duygusuna karşıdır. Söz konusu olan bu Kürt şehirlerinin, kendi aralarında ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğine izin verilmemektedir. Böyle bir ilişkinin gelişmesi, ilgili bölge ülkeleri nezdinde, kendi "birlik ve bütünlükleri"ne karşı yakın bir tehdit olarak algılanmaktadır. Öte yandan AB, zıندان kokorece kadar, birliğe ilişkin her konuyu Türkiye ile müzakere ediyor. AB, Kürtlerin kimliklerine ilişkin hiçbir hakkı, hukuku tanımayan ve bu konuda, bırakın çoğulcu veya katılımcı demokrasiyi, temsili demokrasinin bile kriterlerini yerine getirmeyen Ankara'yı, Kürtlerin meşru temsilcisi olarak görebilmekte.

Medeni dünya kendi geleceğini daha da güvenli kılmak için yerel birlikleri de esas alarak daha üst birliklere doğru gitmektedir. Kürtler ise, kendi iradeleri dışında parçalanmış olan ülkelerinde Çartık Güney Kürdistanı hariç- kendi kimlikleriyle hiçbir ulusal ve uluslararası birliğe katılma hakkına sahip değildir. Kürdistan'ın hiçbir parçasının diğer parçayla dayanışma duygusu içinde hareket edilmesi ne müsaade edilmemekte... Bölge ve dünyadaki güç merkezleri, parçalanmışlığı Kürtlere hâlâ değişmez bir kader olarak dayatıyorlar

Dolayısıyla "Parçalanmış kimlik, parçalanmış siyaset" tespiti Kürtlerin yaşamında temel bir dram olarak durmaktadır.

Bu sayıda, siyaset sosyolojisi Profesörü Abbas Veli ile uzun bir söyleşi yaptık. "Parçalanmış kimlik ve parçalanmış siyasetin nedenleri ve çareleri" ir-

delendi. Prof. Abbas Veli, Kürt kimliğinin ve Kürt siyasetinde birliğin önündeki başlıca engelin Kürdistan'ın parçalanmışlık olgusu olduğunu belirtiyor; bu parçalanmışlığı aşmanın da, Kürtler arasında sivil bir siyaset perspektifinin gelişme imkânlarına bağlı olduğunu söylüyor. Güney bağlamındaki gelişmelere ilişkin de Kerkük'ün çok özel bir konuma sahip olduğuna işaret eden Abbas Veli, Kerkük'ün Kürtlerin eline geçmesi halinde, bunun, Kürtlerin 21. yüzyıldaki siyasi projesinin zaferi olacağını belirtiyor.

Halit Salih ise, "Kürtler: Bir halk, dört devlet ve nasıl bir gelecek?" üst başlığı altında kaleme aldığı yazısında, Kürdistan'ın dört parçasındaki Kürtlerin durumlarını, ilgili ülkelerin olası demokratik değişim parametreleri çerçevesinde inceliyor.

Bu sayının diğer esas bir konusu da Güney Kürdistan'daki "siyasi İslam"a ilişkindir. Kuşkusuz güneydeki siyasi İslâm'ı irdelerken, amacımız kesinlikle din yanlısı veya din karşıtı bir tartışmaya girmek değildir. Amacımız, Kürdistan'da gelişen siyasi eğilimler konusunda, elimizden geldiğince detaylı bilgiler vermeye çalışmaktır. Siyasi İslam, ister dış kaynaklı, ister iç kaynaklı olsun, diğer Müslüman toplumlarda da görüldüğü gibi, artık Kürdistan için de siyasi bir olgudur. Bu olguyu elbette görmezden gelemeyiz.

Güney Kürdistan'da üçüncü parti konumunda olan Yegirtöyi İslami (İslami Birlik) partisi Genel Sekreteri Selahaddin Bahadin ile partisinin kuruluşu, amacı, siyasi ve dini anlayışıyla ilgili uzun bir söyleşi yaptık. Selahaddin Bahaddin, Kürt milli kimliğini, Kürt ulemasının İslam uygarlığına yaptığı katkıları referans alarak siyaset yaptıklarını ve AB değerlerini savunduklarını belirtiyor.

Siyasi İslam konusunda birikimli bir şahsiyet olan Kürdistan Demokrat Partisi Basın Enformasyon Genel Direktörü Sero Kadir ise, Yegirtöyi İslami'ye farklı bakıyor. Sero Kadir, Güney Kürdistan'daki siyasi İslam hareketini dünyadaki İslami hareketlerin Kürdistan seksiyonu olarak görüyor; Yegirtöyi İslami'ye karşı sert eleştirilerde bulunuyor; siyasi İslamı önemli oranda Arap milliyetçiliğin bir projesi olarak değerlendiriyor. Sero Kadir'in Serbesti'nin sorusuna verdiği oldukça derinlikli ve derli toplu cevabı "Kürdistan'daki Siyasi İslam Hakkında Bir Analiz" başlığıyla verdik. Nitekim siyasi İslamla ilgili görüşlerine başvurduğumuz Süleymaniyeli bir entelektüel olan

Rebwar Erdi de, siyasi İslamcı örgütlerin çalışmasını, eski uluslararası komünist örgütlerin çalışmasına benzetiyor; ancak Kürdistan'daki siyasi İslamın "köklerinin", tamamıyla Kürdistanlı olduğunu düşünüyor. Kürdistan'daki siyasi İslam konusuna daha sonraki sayılarımızda da yer vermeye çalışacağız. Ayrıca, günümüzde Kürtlerin büyük bir çoğunluğu her ne kadar İslâm'ı seçmiş iseler de, Kürtlerin geçmişlerinde diğer iki büyük dine de katkıları olmuştur. Bu sayıda yer alan Gina Lennox, "Hz. İbrahim Kürt müydü?" ve Douglas Layton, "Kitabı Mukaddes'te Kürtler" başlıklı iki makale, Kürtlerin Yahudi ve Hıristiyanlık inancının gelişmesine yaptıkları katkılardan söz edilmekte.

PWD-PKK'den Ne Kadar Uzak?

Hasan Yıldız, "Tesadüflere Kalan Tarihle Yaşamaya Zorlanan Halklar ve Örgütleri" başlıklı makalesinde önemli oranda PKK'nin yapısını tekrar masaya yatırıyor; PKK-PWD ayrışmasına dikkat çekiyor; PWD ayrışmasına ilişkin hayretini de şu cümlelerle ifade ediyor: "Yazdıklarını ve yaptıkları açıklamaları okudum. Paragrafları tek tek, bir de tersten okudum. Kime ne kadar uzak kime ne kadar yakın olduklarını anlamaya çalıştım. Karşılaştırmalarımın sonucunda hayret ettim: Anlaşamayıp ayrıldığı güce bu kadar yakın duran bir başka hareket örneği daha görmedim." Hasan Yıldız, aynı makalesinde PKK ile Hizbullah arasında cereyan eden veya cereyan ettirilen çatışmaların da bir analizini yapıyor.

Bu sayıda yer alan diğer önemli bazı makaleler de şöyle: İrfan Güller, "Avrupa Entegrasyonu ve Siyasi partiler"; Nazif Kaleli, "Tarihi Gelişim İçinde Kürtler ve Politika"; Abdullah Kıran, "1840-41 Kıtlığı: Diyarbakır'da 5000 Kürt Öldü". Ayrıca Bağımsız Kürdistan Partisi Genel Sekreteri Emir Qazi ile keyifli bir söyleşi yaptık. Qazi Kürdistan'a bir bütün olarak bakıyor; partisinin Kürdistan'ın bütünlüğü için çalıştığını belirtiyor. İran Kürdistan'ının ve genel olarak da Kürdistan'ın siyasi durumuyla ilgili yapılan bu söyleşinin okurlarımız için yararlı olacağını düşünüyoruz.

Esen kalın

Mehmet Sarrı

Parçalanmış Kimlik ve Parçalanmış Siyasetin Nedenleri ve Çareleri

Prof. Abbas Veli*

Abbas Veli, 1949 yılında İran Kürdistanı'nın Mehabat kentinde doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Tebriz'de yaptı. Tahran Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünden mezun oldu. Mastır ve doktora çalışmasını 1977-1983 yılları arasında Londra Üniversitesi'nde siyaset teorisi üzerine yaptı. Aynı üniversitede 4 yıl öğretim üyesi olarak ders verdi. 1997 yılında Wales Üniversitesi'ne geçerek, siyaset teorisi ve idari bilimler alanında ders vermeye devam etti. Halen aynı üniversitedeki öğretim üyeliği görevi devam etmektedir. Şimdiye kadar yazdığı 50'nin üzerinde akademik makalenin yanı sıra, kitap olarak çıkan bazı eserleri de şöyle: Pre-Kapitalizm İran: A Theoretical History (1993), Essays on The Origin's of Kurdish Nationalism (2003), Modernity And The Stateless: The Kurdish Question in Iran (2004).

Profesör Abbas Veli, Kürt toplumuna ve Kürt siyaset dünyasına ajitatif bakmamaya çalışıyor. Bir akademisyen olarak, Kürtlerin eksikliklerine işaret ediyor. Eksikliklerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmaya ve bunların olanaklarını gözler önüne sermeye çalışıyor. İtiraf edelim ki, Abbas Veli ile bu söyleşiyi yaparken, kendisinin zaman zaman Kürtlere karşı çok katı olduğunu düşündük. Ama Kürtlerin eksikliklerini de dikkate aldıkça, kendisine hak vermeden edemedik. Okurlarımız için yararlı bir söyleşi olacağını düşünüyoruz...

Serbestî: Bir kaç yıl önce yayınladığınız, *Birinci Dünya Savaşından bu yana Kürtler ve Kürdistan'ın içinde bulunduğu durumun bir analizini yapan "Parçalanmış kimlik, parçalanmış siyaset" adlı bir makalenizin Türkçe çevirisi, 2000 yılında Serbestî'nin 7. sayısında da çıktı. Şimdi genel olarak Kürdistan ve Kürt toplumunun içinde bulunduğu duruma baktığınızda ne gibi değişikliklerden söz edebilirsiniz? Bu parçalanma nereye gidiyor; aşıl-maya doğru mu gidiyor, yoksa gittikçe derinleşiyor mu?*

Abbas Veli: Kürt kimliğinin ve Kürt siyasetinin içinde bulunduğu parçalanmışlık iyiyeye doğru mu gidiyor yoksa daha kötü bir se-yir mi izliyor? Bu soruya genel bir cevap vermek, kanımca biraz zor. Çünkü bu parçalanmış kimlik ve parçalanmış siyasetin, Kürdistan'ın dört parçasındaki Kürt kimliği ve Kürt siyasetiyle ilgili çok özgül yanları bulunmaktadır. Ayrıca Kürdistan'ın parçalanmışlığı, kendi başına Kürt kimliğinin ve Kürt siyasetinin birliği önünde büyük bir sorun olarak durmaktadır.

* Wales Üniversitesi Siyaset Teorisi ve İdari Bilimler Bölümünde Öğretim Görevlisi

Kanaatimce bu konudaki asli faktör, sivil toplum siyasetidir ve bu

sivil toplum siyasetinde de, bana göre temel rolü Kürt entelijansi-

Örneğin, bugünkü mevcut duruma baktığımız zaman, Irak Kürdistan'ındaki siyasi durum, Türkiye Kürdistan'ı veya İran Kürdistanı'ndaki siya-

si durumla uyumlu değil. Çünkü oradaki özerk bir Kürt yönetiminin Türkiye veya İran'la iyi ilişkiler kurması halinde, ister istemez bu parçalardaki Kürtler için sorun yaratır... Bu açıdan, Kürtlerin bugüne kadar sürdürdüğü siyaset anlayışı, eğer bundan sonra da devam ederse, kimlikte ve siyasetteki parçalanmışlığın giderilmesi imkânının oldukça zor olduğunu düşünüyorum. Ancak, eğer Kürt siyasetindeki parametreler değişir ve Kürt siyasetinde yapısal bir takım değişiklikler ortaya çıkarsa, bu parçalanmışlığın giderilmesi yönünde ciddi adımlara atılabilir; bunun imkânları vardır. Burada, parçalanmışlığı giderebilecek ve birliği sağlayabilecek yapılar, siyasi örgütler değildir. Kanaatimce bu konudaki asli faktör, sivil toplum siyasetidir ve bu sivil toplum siyasetinde de, bana göre temel rolü Kürt entelijansiyası oynayabilecektir. Ne var ki, Kürt toplumunun temel sorunlarından birisi de, bağımsız bir entelijansiyanın olmayışıdır. Kürt entelektüelleri ancak ve ne yazık ki, Kürt siyasi örgütlerinin denetiminde iş yapıyorlar.

Bir süre önce Irak Kürdistan'ına yaptığım ziyaret sırasında da çok açık bir biçimde gördüm ki, orada da Kürt entelijansiyası özerk bir konuma sahip değil; entelektüeller ya Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)'ye, ya da Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK)'ye bağlıdır. Bu itibarla Kürt entelektüellerinin kendi aralarında bir birliği ve bağımsız bir siyasi görüşleri de yoktur. Bağımsız bir kudreti ve bağımsız bir siyasi kültürü bulunmadığı için de, parçalanmışlığın önüne geçebilecek bir kamuoyu kültürü de yaratamıyor. İran Kürdistan'ındaki durum da buna benziyor. Türkiye Kürdistan'ında ise, entelektüel kesim biraz daha özerk durabiliyor, ama Kürt siyasi hareketinin hegemonyacı yapısından dolayı, Türkiye Kürdistan'ında entelektüellerin Kürt kamuoyu üzerinde etkisi sınırlandırılmıştır. Türkiye'de Kürt entelijansiyası zayıftır, ancak eğer pozitif bir siyasi alan bulabilirse fonksiyonel olabilir. Fakat böyle bir siyasi alanın bulunmadığını görüyoruz.

yası oynayabilecektir. Ne var ki, Kürt toplumunun temel sorunlarından birisi de, bağımsız bir entelijansiyanın olmayışıdır. Kürt entelektüelleri ancak ve ne yazık ki, Kürt siyasi örgütlerinin denetiminde iş yapıyorlar.

Buradaki amacım, Kürt siyasi hareketlerinin dar grup çıkarlarını, örgüt çıkarlarını esas alan tutumlarına dikkat çekmektir. Kürt siyasi örgütlerinin

bu tutumları nedeniyle Kürtler, siyasi ve kimliksel parçalanmışlığı giderebilecek ortak hedefler doğrultusunda bir araya gelemiyorlar. Bu anlayış terk edilmediği sürece, parçalanmışlığı zayıflatacak imkânlardan söz etmek biraz zor. Bu nedenle, parçalanmışlığın önüne geçebilecek, bir dil ve kültür birliğini oluşturabilecek gücün, Kürt sivil toplum hareketi olması gerekiyor. Bu Kürt sivil toplum hareketini temsil edebilecek kimselerin de, bağımsız entelektüel bir duruşa sahip olmaları gerekiyor ki, söylemde ve pratikte genel siyaset havzasında, gerçek anlamda iş yapabilsinler.

Ancak Kürdistan'ın dört parçasına baktığımız zaman, nispeten daha güçlü ve daha bağımsız bir entelektüel kesimin İran Kürdistanı'nda geliştiğini söyleyebilirim. Bunun nedeni de, son 20 senedir Kürt siyasi hareketlerinin yurtdışında olmaları ve dolayısıyla onların entelektüel havzasının üzerlerindeki kontrollerinin kalmamış olmasıdır. Dolayısıyla İran Kürdistan'ında nispeten güçlü diyebileceğimiz entelektüel bir tabaka geliyor. Bu konuyu Irak Kürdistan'ındaki entelektüellerle konuştuğumda, onlar da İran Kürdistan'ındaki entelektüel tabakanın Irak Kürdistanı'nından daha güçlü olduğunu söylüyorlar ve bunu da siyasi parti sultasının onların üzerinde bulunmadığına bağlıyorlar.

Kürt Siyasi Partiler Bağımsız Bir Aydın Hareketin Gelişmesini Engelliyorlar

Kanımcı, Kürt siyasi hareketleri, Kürtler arasında ortak bir kimliğin, ortak bir siyasi kültürün gelişmesine yol açacak bağımsız bir Kürt entelijansiyasının gelişmesini, demin belirttiğim nedenlerden dolayı engellemekte, bağımsız bir Kürt aydın hareketinin gelişmesini istememektedirler. O nedenle aydınları kendi kontrolleri altına alıyorlar. Hal böyle olunca, aydınlar da genel Kürt çıkarlarına, birliğine hitap edecek bir tutumdan ziyade, daha çok parti çıkarlarını esas alıyorlar. Parti çıkarları da bölgeseldir, yereldir ve parçalanmışlığı aşan bir vizyondan yoksun-

Irak Kürdistan'ında sivil toplumun gelişme imkânları var. Ancak

özgür ve demokratik bir sürecin işlemsi gerekiyor. Ben oradaki

dur. Ya da Irak Kürdistan'ındaki Irak Kürtlerinin çıkarılarını savunuyor, İran'daki İran Kürtlerinin çıkarılarını savunuyorlar. Türkiye'dekiler de benzer bir siyaset izliyorlar. Bu

Kürt siyasi hareketlerinin özgül durumlarını anlıyorum ve onların birçok nedenden dolayı, ağırlıklı bir şekilde siyaset alanlarını kontrol etmeye hakları olduğunu kabul ediyorum. Ancak bu kontrol hiçbir zaman entelektüel ve kültürel yaşamı kontrol etme anlamına gelmemelidir.

her parçanın kendine çalışması siyaseti, temelinde yanlış olmayabilir. Ancak Kürt sivil toplum hareketinin ve Kürt entelektüellerinin bağımsız çalışmalarını engellemek kaydıyla, belki de doğru olan, Kürt siyasi hareketlerinin böyle yapması gerektiği yönündedir. Eğer bağımsız entelektüel bir havza gelişirse, Kürt kimliğindeki ve siyasetindeki parçalanmışlığın giderilmesinin yol ve imkânları bulunabilir. Fakat dediğim gibi, eğer Kürt siyasi hareketleri bugüne kadar sürdürdükleri sultacı tutumlarını bugünden sonra da sürdürürlerse ve Kürdistan'a hükmeden hükümetler de bağımsız bir Kürt entelijansiyanın gelişmesini bastırmaya devam ederlerse, parçalanmışlığın giderilmesi zorlaşacaktır. Bu her iki sultacı yaklaşım, Kürt bağımsız entelektüel havzasının gelişimini önüyor.

Özellikle Türkiye Kürdistanı'nda bir yandan devlet baskısı diğer yandan Kürt siyasi hareketinin baskısı, Kürt entelektüel dünyasının arasında kaldığı bir cendereye dönüşüyor.

Bu konudaki düşüncelerimi özetlersem, öncelikle Kürt aydınlarının çalışabileceği bir siyasi atmosferin oluşması, bağımsız bir Kürt aydın havzasının siyaset meydanında öne çıkıp, düşünsel ve kültürel çalışmalar yapması gerekiyor. Ancak o zaman parçalanmış kimlik ve parçalanmış siyaset durumunun iyiye doğru değişmesi ihtimali daha yüksek olacaktır.

Serbesti: Size göre böyle bir imkân var mı?

Abbas Veli: Bana göre böyle bir imkân var. Yeter ki, Kürt siyasi hareketleri kendilerine de zarar veren alışılmış dar siyaset tarzından vazgeçsinler ve bağımsız Kürt aydın havzasının gelişmesini engellemsinler. Bir kere Kürt siyasi örgütleri şu gerçeği çok iyi bir şekilde kavramlıdır ki, eğer Kürt entelijansiya zayıflar ve gelişmezse, siyasi hareketlerin de siyaset yapma imkânı zayıflar ve hatta ortadan kalkar. Örneğin, PKK'nin saldırgan ve dayatmacı yaklaşımı nedeniyle sadece Türk solundan gelen marjinal bir aydın kesimi, PKK'yi desteklemektedir. Bunlar top-

lumdan izole olmuş kişilerdir. Ve bugün PKK tarzı siyasetin geldiği yer bir çıkmazdır. Irak Kürdistan'ındaki durum yine farklıdır ama, orada da aydınlar, partilere ve hükümete rağmen kendi başlarına toplumu etkileyebilecek takatte değildir.

Kürdistan'da Sivil Toplum

Serbesti: Sivil toplum alanında Kürtler arasında ne gibi değişikliklerden söz edilebilir; sizin bu konudaki gözlemlerinizi nelerdir?

Abbas Veli: Kanımca Kürdistan'da sivil toplumun kendine has çok özgül yanları bulunuyor. Özellikle Irak Kürdistanı'nda sivil toplum örgütlerinin ve çeşitleri ve imkânları çoktur. Ancak eğer siyasi hareketler burada da yine bu sivil toplum örgütlerini kontrol etmeye kalkarlarsa, o zaman sivil toplum örgütlerinin fazla bir anlamı kalmaz, tıpkı bir dönemin Doğu Avrupa ülkeleri gibi olur ve sivil toplum örgütlerinin fonksiyonu mevcut siyasi parti iktidarlarına payandalık yapmaktan başka bir işe yaramaz. Irak Kürdistan'ında sivil toplumun gelişme imkânları var. Ancak özgür ve demokratik bir sürecin işlemsi gerekiyor. Ben oradaki Kürt siyasi hareketlerinin özgül durumlarını anlıyorum ve onların birçok nedenden dolayı, ağırlıklı bir şekilde siyaset alanlarını kontrol etmeye hakları olduğunu kabul ediyorum. Ancak bu kontrol hiçbir zaman entelektüel ve kültürel yaşamı kontrol etme anlamına gelmemelidir.

Duhok, Süleymaniye ve Selahaddin üniversitelerini ziyaret ettim. Edindiğim izlenim şudur:

Partilerin kontrolü nedeniyle oradaki akademik sistem pek güçlü değil; akademik özerklik ve akademik imkânlar zayıf. Akademik mevkilerde görev alan kişiler, iyi akademisyenler, iyi profesörler oldukları için görev almıyorlar; sadece görev alıyorlar, çünkü partilidirler. Yani üniversiteler, parti siyasetinin bir aracı haline gelmişler. Üniversite yönetiminde asıl karar sahibi olanlar, partili olanlardır. Hal böyle olunca da üniversite, sivil toplumun gelişmesi yönünde gereken rolü oynayamaz ve bilim kurumu olarak bilimsel fonksiyonlarından ziya-

Eğer Türkiye, gerekli olan hak ve özgürlükleri gerçek anlamda

sağlayacak düzenlemeler yaparsa; şu an haftada yarım saat yapı-

de siyasi parti çıkarlarını gözetir. Belki bu özel durumdur ve Irak Kürdistanı'ndaki mevcut özel siyasi durum, böyle bir kontrolü gerekli kılıyor da denilebilir.

Bilemiyorum; bu, doğru da olabilir. Ancak benim dikkat çekmek istediğim, genel olarak Kürdistan'daki siyasi partilerin entelektüel ve kültürel yaşam alanı da kendi kontrolleri altına alma gibi bir anlayışa sahip olduklarıdır. Bu anlayışın da, Kürt toplumundaki kültürel ve siyasal parçalanmışlığı kalıcı kılan temel etmenlerden birisi olduğuna işaret etmek gerekir.

İran ve Irak Kürdistanı'ndaki Kürt sivil toplumunun içinde bulunduğu durumun daha farklı özgül yanları da var. Bir kere Kürdistan'ın bu her iki parçasında özgür, bağımsız bir Kürt sivil toplumundan söz etmek mümkün değil. Hem İran Kürdistanı'ndaki hem de Türkiye Kürdistanı'ndaki Kürt toplumu, sürekli muhalif olma kültürüyle hareket ediyor. Bu muhalefet kültürünün de sivil toplum kültüründen farklı olan özgül bir dili, söylemi ve kodları vardır.

Kürt Meselesinin Asıl Düğümü Türkiye Kürdistanı'ndadır

Ancak Kürt meselesinin asıl düğümünün Irak Kürdistanı'nda değil Türkiye Kürdistanı'nda olduğunu düşünüyorum. Eğer Türkiye Kürdistanı'ndaki düğüm çözümlerse, Kürt meselesindeki birçok sorunun çözüleceğini ve arkasının geleceğini düşünüyorum.

Serbesti: Neden Türkiye Kürdistan'ı?

Abbas Veli: Eğer Türkiye, gerekli olan hak ve özgürlükleri gerçek anlamda sağlayacak düzenlemeler yaparsa; şu an haftada yarım saat yapılan Kürtçe yayını gibi son derece kısıtlı ve anlamsız düzenlemeler değil de, Kürt halkının temel hak ve özgürlüklerini gerçek anlamda sağlayacak gelişmelerin önü açılırsa, Türkiye Kürdistanı'ndaki Kürt siyasetinin imkânları çok gelişir. Bir kere PKK gibi sultacı bir örgütün varlık nedeni ortadan kalkar ve artık Kürt meselesi Batılı, iyiye ve ilerliye giden, gelişen (progressive) bir çerçevede çözüme kavuşur, Sorun, Irak Kürdistanı'ndaki gibi Süleymaniye

ve Hewler'de değil; Kürt meselesinin temel dinamikleri İstanbul ve Ankara'dadır. Kürt meselesinin çözümünde elbette Süleymaniye ve Hewler'in önemli özgül yanları vardır; bunu kabul ediyorum ama, onların mücadele imkanlarının sınırlı olduğunu, en çok mücadele olanaklarının ve bir bütün olarak Kürt meselesinde başarı elde etme imkanlarının Türkiye Kürdistanı'nda daha çok bulunduğu nu düşünüyorum.

Serbesti: Türkiye'nin temel referansları var; bu referanslar, Türkiye'de her türden toplumsal, siyasal ve kültürel örgütlemenin ve gelişmenin de sınırları belirlemektedir. Sizin de bu yönde tespitleriniz var. Bu bağlamda, Türkiye devletinin kuramsal bakış açısı Türk milletini ve Kemalizmi esas almakta, Anayasa ve diğer bütün yasalar ve kurumlar bu temel zihniyete göre düzenlenmektedir... AB'yle uyum yasaları çerçevesinde AKP Hükümetinin yaptığı bir dizi değişiklik var; ancak bu değişikliklerin hiçbirisi temel referanslarının değişmesi yönünde bir açılım yapmıyor. Dolayısıyla Türk devletinin temel referansları değişmeden Türkiye'de gerçek anlamda bir demokratikleşmeden ve özgürlüklerden söz etmek mümkün mü?

Abbas Veli: Evet, Türkiye'de temel konularda bir değişiklik yok. Ayrıca Türkiye'yi değişime zorlayan Kürt meselesi de değil. Burası tamam. Ancak dışarıdan, Avrupa'dan gelen baskılar Türkiye'yi değişime zorluyor. Benim dikkat çekmek istediğim asıl konu bu. Bir de, Türkiye'de bir çok çevre, Türk toplumunun önemli bir kesimi, Türk burjuvazisinin çoğunluğu, Türkiye'deki gazeteci, yazar ve entelektüel kesimin de önemli bir bölümü AB çerçevesinde yapılan ve yapılmak istenen değişikliklerin arkasındadır. Hem içerden hem dışarıdan gelen bu değişim dinamikleri, ister istemez Türkiye'yi bir takım temel değişikliklerin yapılmasına zorlayacaktır.

Son 15 senedir Türkiye'deki merkezci siyaset gittikçe çöküyor, dağılıyor; dayanaklarını yitiriyor. Bugün iktidarda bulunan İslamcı parti de, geçmişteki İslami referanslarının çoğunu artık bırakmıştır. Türk devlet sisteminin, karşı durduğu iki temel

Kanaatime göre, Irak merkezli özerk bir Kürt yönetiminin varlığını sürdürüp sürdürmemesi, Irak'ta kurulacak demokratik bir yapıya bağlı olmayacak. Kürt hükümetinin varlığını sürdürmesi, merkezi Irak hükümetinin nizami gücünün ne kadar olacağı ile Kürdistan hükümetinin sahip olduğu nizami gücün ne kadar olacağına bağlıdır.

kimliği, Kürt ve İslami kimlikleri artık tanımak zorundadır. Bugünkü AKP iktidarı, kısmen de olsa Türkiye sistemindeki radikal laik tutumun değiştiğini gösteriyor. Kürt meselesi açısından da bir takım değişiklikleri gözlemek mümkün. 1994'te Diyarbakır'a gitmişim, bir de en son iki ay önce gittim. En son gittiğimde, Diyarbakır'da halka açık toplantı ve panellerde tartışılan ve sözü edilen konuların hiçbirisini 1994'te tartışamazdınız. Tabii ki, o dönem yoğun bir savaş ortamı vardı. Savaşın bitmesi haliyle bir rahatlamayı getirmiştir. Ancak özgürlükler açısından da Diyarbakır'da bazı şeylerin eskiye nazaran daha iyi olduğunu görüyoruz. Artık diktacı ve totaliter bir siyasi mantıkla sosyal ve toplumsal değişimlerin önüne geçilemez. İster istemez, Türkiye ve dünyadaki değişim dinamikleri Türk devlet sistemini de demokratikleşmeye ve Kürt kimliğini tanıma yönünde ciddi adımların atılmasına zorlayacaktır. Diğer bir olgu ise, tarihsel bir olay olarak Türkiye'nin Avrupa ile komşu olmasıdır. Avrupa'ya komşu olma durumu bile Türkiye'yi Avrupalı bir sistem ve demokratikleşme yönünde değişime zorlayacaktır.

Burada bir mukayese yapılırsa eğer, Irak Kürdistanı'nın şansızlığı Bağdat mentalitesinin sistemi içinde yer almasıdır. Bağdat mentalitesinin demokratikleştirilmesi çok zor. Kürtlerin tek başlarına bu mentaliteyi değiştirme imkânları da yok. Ya Bağdat'tan ayrılmalara gerekiyor, ya da hem kendi ulusal amaçları için, hem de aynı zamanda Irak'ın demokratikleştirilmesi için savaşmaları gerekiyor; bu da çok zor.

ABD'nin Irak'a İlişkin Yaptığı Politika Değişikliği Kürtlerin Aleyhinedir

Irak Kürdistan'ındaki durum Kürtler için tarihi bir şanstır. Ancak bana göre bu şansın %50'si birkaç ay önce kaybedildi. Bunun nedeni ABD'nin Irak'a ilişkin yaptığı politika değişikliğidir ve bu politika değişikliği Kürtlerin aleyhinedir. Ancak, Kürtler hala kazanımlarının önemli bir kısmını koruyabilirler.

Serbesti: Sizce ABD'nin Irak politikası hangi yönde değişti ve Kürtler bu politika değişikliğinde neden şanslarının %50'sini yitirdiler?

Abbas Veli: Kanaatime göre, ABD artık Irak'ta demokrasiyi yerleştirme yönündeki projesinden umudunu kesti ve ABD'nin Irak'a ilişkin demokrasi projesi marjinalleşti. ABD'nin bundan sonraki temel politikası Irak'a bir düzen getirerek onu stabilize etmektir. Düzen ve stabilizasyonda öncelikle bir durum tespiti yapılır ve bir an önce iktisadi, idari ve güvenlik gibi temel alanlarda bir düzen kurmaya ve kurulan sistemi stabilize etmeye çalışır. Federasyon, demokrasi, azınlık hakları, kadın hakları, sistemin demokratikleşmesi vs. bunlar artık tali plana düşüyor...

Serbesti: ABD'nin bu siyasetine karşı Kürtlerin ne gibi bir imkânı var. Kürtler kendi kaderlerini Bağdat'a bağlamak zorundalar mı? Ki, Kürdistan'da gayet güvenli ve istikrarlı bir ortam var. Ancak Irak'ta bir türlü istikrar sağlanamıyor, terör olaylarının sonu gelmiyor. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

Abbas Veli: Bu konuda Kürtlerin bir kısmından farklı düşünüyorum. Bazılarının düşüncesi şuydu: Eğer Bağdat'ta ve Irak'ın diğer yerlerinde terör devam eder ve uzun sürede istikrar ve düzen sağlanmazsa ABD buna karşılık Kürt taleplerini destekleyecek ve ABD nezdinde Kürtler daha güçlü bir konuma gelecektir. Ben bu düşünceyi paylaşmıyorum. Amerika'nın işi Bağdat'ta ne kadar zorlaşırsa, demokrasinin de Irak genelinde o kadar işlemeyeceği kanaati Amerika'da güçlenir. Bu durumda da ABD, kendi çıkarlarını korumak için başka mekanizmaları devreye sokar. O nedenle Amerika bir yandan demokrasi ve federasyondan söz ederken diğer yandan eski Baasçıları iş başına getirmeye çalışıyor. Yine aynı şekilde, BM'nin Irak sorununun çözümü için bir kaç ay önce aldığı karar, Irak'ta iş yapabilecek bir Amerikan sistemine onay vermesidir.

ABD, kendi sistemini Irak'ta kurmak için Kürtlere büyük bir baskı yaptı ve daha da yapacaktır. Amerika'nın siyasi stratejisi, Irak'ta merkezi bir Şii hükümetinin kurulmasına izin vermez. Yani ABD

KDP'nin "Kerkük Kürtlerin Kudüsü'dür" şeklindeki tutumu çok

doğrudur. "Kerkük Arapların, Kürtlerin, Türkmenlerin vd. kenti-

için mesele, burada ço-
ğunluk yönetimi meselesi
veya gerçek bir demokra-
si meselesi değil; iş yapa-
cak, çalışır hale gelecek
bir düzenin kurulmasıdır.

dir", şeklindeki söylemler doğru değil, fiiliyatta Kerkük söylendi-
ği gibi de olsa, bu doğru bir politika değil. Kürtler açısından poli-
tikada doğru olan, Kerkük'ü Kürtlerin Kudüsü gibi görmek ve
bunda ısrar etmektir.

hükümette olması gereki-
yor. Eğer bunlar yapılmaz-
sa, Irak merkezi hükümeti,
ABD, Türkiye, İran ve ilgili
bütün ülkeler, bu hizipçi si-
yaset sistemine yarın bir-

gün nifak sokmaya çalışacaklar, yeni sorunlar çıkara-
caklar ve kolaylıkla Kürtlerin hâlihazırda elde tut-
tukları kazanımları da elden gidebilecektir.

Zaman gittikçe daralıyor ve önümüzdeki Aralık
ayına kadar zaman vardır. Daha Irak'ta genel se-
çimler yapılmadan, Irak kalıcı Anayasası hazırlan-
madan ve Irak'ın idari yapısının nasıl olacağı daha
belirlemeden önce, önümüzdeki aylarda Kürdis-
tan'da çok demokratik bir şekilde seçimlere gidil-
meli; partiler üzerinde demokratik bir denetim me-
kanizması kurulmalı ve peşmerge gücünün tayini ve
sayısı tamamıyla yeni kurulacak yönetime bırakıl-
malı. Yani Kürdistan'ın Peşmerge Gücü tamamıyla
Kürdistan hükümetine bağlanmalıdır ve partilerin
hiçbir şekilde hükümet ve parlamento işlerine mü-
dahale etmemesi sağlanmalıdır.. Bağdat'ta, Was-
hington'da ancak birleşik bir Kürt yönetiminin tem-
silcileri Kürtler adına ciddi müzakerelerde bulunabi-
lirler ve ciddi bir politika yürütebilirler. Böyle olursa
Kürtler geride kalan %50 şanslarını koruyabilirler.

Kürt Peşmerge Gücünün Korunması ve Güçlendirilmesi Hayati Bir Konudur

Serbesti: Peki Güney Kürdistan'daki Kürt yöneti-
mi ne yapabilir veya ne yapmalıdır?

Abbas Veli: Kanaatime göre, Irak merkezli özerk
bir Kürt yönetiminin varlığını sürdürüp sürdürme-
mesi, Irak'ta kurulacak demokratik bir yapılanmaya
bağlı olmayacak. Kürt hükümetinin varlığını sürdür-
mesi, merkezi Irak hükümetinin nizami gücünün ne
kadar olacağı ile Kürdistan hükümetinin sahip oldu-
ğu nizami gücün ne kadar olacağına bağlıdır.

Irak Kürdistanı'ndaki Kürt ulusal mücadelesi, ta-
rihsel ve coğrafi olarak Türkiye ve İran Kürdista-
nı'ndaki mücadeleden farklı bir biçimde oldu. Irak
Kürdistanı'ndaki Kürt hareketi hep belli bir coğrafya
üzerinde mücadele etti. Bu coğrafyayı zaman za-
man kontrolüne aldı, zaman zaman kontrolünü kay-
bettti. Ancak hep ülke topraklarına ait (territorial)
olma konumunu korudu. Şimdi de öyle. O nedenle
territorial yapının korunması gerekli nizami bir gü-
cün varlığıyla olur. Dolayısıyla Irak Geçici Anayasa-
sı'nda da, Kürtlerin bu territorial hakkı korunuyor.
Bu bağlamda, Kürt peşmerge gücünün korunması
ve güçlendirilmesi hayati bir konudur. Bu nedenle
Irak Kürdistanı'ndaki kazanımların korunması ve
geliştirilmesi birleşik bir Kürt hükümetinin sahip ol-
duğu nizami güçle belli olacaktır.

Her İki Kürt Yönetiminin Birleştirilmesi Elzemdir

Irak Kürdistan'ı zaman açısından çok hassas bir
dönemden geçiyor. Öncelikle Kürtlerin çifte yöne-
timlerini birleştirmeleri gerekiyor. Bu, Kürdistan'daki
kazanımların korunması için elzemdir. İkincisi, Irak
genel seçimlerini beklemeksizin, Irak Kürdistan'ında
bir genel seçimin yapılması gerekiyor. Yapılan seçim
sonuçlarına partilerin riayet etmesi gerekiyor; asıl ic-
ra ve karar organlarının kesinlikle parlamentoda ve

'Kerkük Kürtlerin Kudüsü'dür' Şeklindeki Tavni Doğrudur

Serbesti: Kerkük konusunda ne düşünüyorsunuz?

Abbas Veli: Kerkük çok önemlidir. Kerkük'ün
önemi Amerika ve İngiltere'nin orada konsolosluk
açma istemelerinden de belli. Kerkük, barındırdığı
petrol nedeniyle Kürt meselesinin kapsamını iktisa-
di açıdan oldukça büyötmektedir. Buradaki hayati
mesele kimin Kerkük petrollerini kontrol edeceği-
dir. Kerkük, konusunda taraflar arasında bir muta-
bakat yok. Bu konuda KDP ve YNK ortak bir tutu-
ma sahip değil, ABD'nin ayrı bir tutumu söz konu-
su; İngiltere'nin tutumu Amerika'nın kinden farklı;
Araplar da başka bir açıdan bakıyorlar. Türkiye
Kerkük meselesini başka türlü görüyor; İran ise ay-
rı düşünüyor. Tamamıyla Kürtlerin kontrol ettiği bir
Kerkük ihtimali, biraz zor gözüküyor. Ancak Kürt-
lerin, Arapların ve Türkmenlerin içinde yer aldığı,

Siyasi özgürlükler olmadan sözkonusu işbirliği ve dayanışma imkânları çok zor olacaktır. Ancak şimdi, bir dereceye kadar Irak

ABD ve İngiltere'ye bağlı bir komitenin Kerkük'ü idare etmesi daha olası gibi görünüyor. Ancak bu komitede Kürtler Kerkük'te sahip oldukları nüfus nispetine göre yer almalı ve petrol gelirlerini de bu nispete göre almalı.

Kerkük'ün Özerk Kürdistan Hükümetine bağlanıp bağlanmaması, Kürdistan hükümeti ile Irak hükümeti arasında bir problem değildir. Doğrusu yukarıda da belirttiğim gibi, Kürtler ortak bir yönetime ve Kerkük konusunda ortak bir tutuma sahip oldukları için son bir buçuk yılda Kerkük kontrolüne ilişkin de önemli bir güç kaybına uğradılar, hele ABD'nin tavrını değiştirmesinden sonra...

Ancak KDP'nin "Kerkük Kürtlerin Kudüsü'dür" şeklindeki tutumu çok doğrudur. "Kerkük Arapların, Kürtlerin, Türkmenlerin vd. kentidir", şeklindeki söylemler doğru değil, fiiliyatta Kerkük söylendiği gibi de olsa, bu doğru bir politika değil. Kürtler açısından politikada doğru olan, Kerkük'ü Kürtlerin Kudüsü gibi görmek ve bunda ısrar etmektir.

Kerkük Kürt Siyasi Projesinin Zaferi Olacaktır

Sayıdığım taraflar arasında bu mesele nasıl hal olur sorusu da başka bir konu. Kerkük konusunda Amerika'nın Kürtleri desteklememesi için Türkiye Amerika'yı etkileyebilir mi? Ya da Kerkük'ün Irak merkezi hükümetinin kontrolünde olmasını mı destekleyecek Türkiye? Eğer Türkiye menfaatini, Kürdistan'da özerk ve seküler bir Kürt yönetiminden yana tavır almasında görürse, Kürtler Kerkük'ün kontrolünde çok önemli bir ağırlığa sahip olabilirler. Yok eğer, Şiiler Irak'ın kontrolünü ele geçirir ve Türkiye de, Şiilerin yönetimini desteklerse, Kürtlerin durumu biraz zorlaşır. Çünkü Türkiye ve Kürtlere karşı olan diğerleri, "eğer Kürtler petrol gibi önemli bir ekonomik gücü elde etmezlerse, ayakta durma şansları olmayacaktır" gibi bir kanaat taşıyorlar... O nedenle Kerkük, Kürt özerk yönetim projesine muhalefet edenler için çok önemlidir. Dolayısıyla Kürtler için de Kerkük'ün bir şekliyle elde edilmesi Kürt siyasi projesinin zaferi olacaktır...

Kürdistan ile İran Kürdistanı'nın aydınları arasında bir diyalog ve işbirliği var. Bu da, Irak Kürdistanı'ndaki mevcut durumdan ve İran'ın da böyle bir diyalogu önleyecek bir politikayı kendi çıkarına uygun görmediğinden kaynaklanıyor.

Serbesti: *Siyasi partilerin siyasi faaliyetleri dışında, Kürdistan'ın dört parçasındaki Kürt toplumunun kendi arasında bir biçimiyle diyalog kurması;*

kültürel, ekonomik konularda ilişkiler geliştirilmesi, sosyal ve insani konularda birbiriyle dayanışma içinde olması gibi bir imkan var mı? Parçalanmışlığa karşı Kürt toplumları arasında "sivil bir siyaset metodu", sivil bir imkân yaratılabilir mi? Dünyanın ve bölgenin de değişen koşulları da göz önünde bulundurarak.

Abbas Veli: Bu, tamamıyla siyasi özgürlüklerin ne kadar bulunduğuna, Kürtler'de sivil toplum yapısının düzeyine, bağımsız siyasi bir Kürt entelektüel havzasının ne kadar güçlü olduğuna ve Kürt entelijansiyasının ne kadar birlikte iş yapabilir durumda olduğuna bağlıdır. Ancak bu konuda siyasi özgürlükler esastır. Siyasi özgürlükler olmadan sözkonusu işbirliği ve dayanışma imkânları çok zor olacaktır.

Ancak şimdi, bir dereceye kadar Irak Kürdistanı ile İran Kürdistanı'nın aydınları arasında bir diyalog ve işbirliği var. Bu da, Irak Kürdistanı'ndaki mevcut durumdan ve İran'ın da böyle bir diyalogu önleyecek bir politikayı kendi çıkarına uygun görmediğinden kaynaklanıyor. Yani İran Kürdistanı'ndaki aydınlar çok rahat bir şekilde Irak Kürdistanı'ndaki konferanslara, panellere vb. etkinliklere katılabiliyorlar. Ortak bir Kürt kültürünün gelişmesi için, hi-zipler dışı, Kürt toplumlarının arasındaki kültürel faaliyetlerinin önünün açılması çok önemli olacaktır.

Siyasi Süzgeçler Türkiye Kürdistanı'nın Ekonomik Gelişmesini Önlüyor

Serbesti: *Bir yıl önce ABD'nin Ankara Büyükelçisi Person, Ankara'dan ayrılmadan önce bir Türk gazetesinin kendisiyle yaptığı bir röportajda, Amerika'nın ve global ekonomik bakışın Mersin'den Ağrı'ya Kermenşah'dan Kerkük'e kadar olan bölgeyi, bütün bir ekonomik bölge olarak gördüğünü söyledi. Yani artık global faktörler açısından Kürtler arasında çekilen sıkı siyasi sınırların bir anlamı kalmıyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

Burada en büyük problem, PKK'nin paradoksal bir güç olmasıdır.

Paradoks şu; PKK'nin siyasi bir konteksti ve siyasi bir hedefi de

Abbas Veli: Bu konuda öncelikle ben Kürdistan'ın mevcut iktisadi durumuna dikkat çekmek istiyorum. Bir kere Irak Kürdistanı'nda İktisat Fikri çok za-

yıftır; bir iktisat planı ve programı henüz yoktur. İktisat, günlük alım satım şeklinde yürüyor. Ayrıca Kürdistan'da bankacılık sistemi gelişmeden, global ekonominin Kürdistan'ın üzerindeki etkilerden söz etmek zor. Farz edelim ki, ben bir yatırımcıyım ve bir milyon dolarım var; Süleymaniye veya Hewler'e gidip bu parayla iş yapmak istiyorum; oraya para transferini nasıl yapacağım? Bu çok önemli bir konudur. Fakat orada kimse bunu düşünmüyor.

Kürdistan'da sokaktaki yaşama baktım; üretim anlamında bir işe rastlamıyorsunuz. Kürdistan piyasasında bulunan malların çok önemli bir kısmı Türkiye'de üretilen mallardır. Diğer önemli kısım ise İran'dan geliyor. Yani Kürdistan'da özerk bir ekonomik yapı henüz bulunmuyor.

Kürdistan'da bulunduğum sırada, aldığım bilgilere göre bin üç yüze yakın Türkiyeli işadama Kürdistan'da çalışıyor. Ancak bunların yaptığı işlerin hiçbirisi üretime dayalı değildir. Hepsi bina, inşaat, yol vb alanlarda işler yapıyorlar. Kuşkusuz bu alanlar da çok önemli ama doğrudan üretime yönelik çok az iş yapıyor.

Genel olarak, Kürdistan'ın genel durumuna baktığımızda, karşımıza daha da vahim bir durum açıyor. Türkiye, uluslararası serbest pazar sisteminin benimsemiş bir ülke, ancak bu serbest pazar sistemi Kürdistan bölgesinde siyasi bir filtreye takılıyor. İstanbul, Ankara ve Türkiye'nin diğer benzeri kentlerinde bulunan ekonomik dinamizm Türkiye Kürdistanı'nda yok. Çünkü arada siyasi bir filtre var. Bu siyasi filtre Kürdistan'daki ekonomik gelişmeyi önüyor.

Serbesti: Zaten Person'ın işaret ettiği bu siyasi duvarlar veya siyasi filtrelerdir. Bunların kalkmasının gerektiğine işaret ediyordu ve mevcut durumdan daha ziyade geleceğe ilişkin projeksiyonlardan söz ediyordu.

Abbas Veli: Bu doğru. Global ekonominin Kürdistan'a olumlu bir etki yapabilmesi için, evvela bu siyasi filtrelerin kalkması gerekiyor. Türkiye ve Türkiye

kalmamıştır. Ancak statik olarak varlığı sürdürüyor. Bana göre, PKK kendine ait faal ve bağımsız bir politika yapabilme yeteneğini ve kudretini yitirmiştir. Bir de ateşkes ve savaş gibi kavramlar nizami güçler arasında geçen kavramlardır.

Kürdistanı'nın özgül siyasi yanları bulunmaktadır. Bir kere Türkiye Kürdistan'ı Kürtlerinin büyük bir ekonomi ve politik potansiyeli bulunuyor ama, Türkiye Kürdistanı'nın siyasi bir temsili bulunmuyor.

Bakınız, geçenlerde ben Türkiye ile ilgili istatistiklere baktım. İş yaşamına, çalışma yaşamına, yatırım oranlarına, kadınların kamu ve özel alanlardaki çalışma oranlarına veya herhangi bir orana baktığınız zaman, Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla Türkiye Kürdistanı'nda iş ve ekonomiyle ilgili bütün oranların daha az olduğunu görüyorsunuz. Oran daha azdır, çünkü siyasi bir filtre önünü kesmiştir. O siyasi filtre, hala da Kürdistan'daki ekonomik büyümenin önünü tıkamaya devam etmektedir. Örneğin, AB para yardımında bulunuyor. Ancak bu paranın Türkiye hükümetinin siyasi süzgecinden geçmesi lazım, neticede paranın en büyük kısmı bu siyasi süzgeçlerden dolayı Kürdistan'a ulaşmıyor. Bu siyasi duvarlar kalkmadan. Uluslararası ekonomik durumun Kürdistan'ı nasıl etkileyeceği konusunda bir şeyler söylemek zor. Eğer bu duvarlar ortadan kaldırılsa, o zaman çok şeyin değişmesi mümkündür.

PKK'nin Siyasi Bir Hedefi Yok

Serbesti: Hocam siz PKK hakkında ne düşünüyorsunuz?

Abbas Veli: PKK'nin üçe bölündüğü söyleniyor; bir kısmı Abdullah Öcalan'la birlikte, bir kısmı da Osman Öcalan'dan yana diğer bir kısmı başka bir tarafta. Böyle mi değil mi tam olarak bilmiyorum, söylenen bu. Ancak PKK'nin şu olguyu iyi tespit etmesi gerekiyor: Siyasi bir örgüt hiçbir zaman mutlak değildir. Siyasi güçler, şartlara ve duruma göre çalışır, belli bazı özel koşullarda (context) iş yapar. PKK'nin çalışma özel koşulları, mevcut durumda ortadan kalkmıştır. Ne Türkiye'de ne Türkiye'nin dışında PKK'nin çalışma şartları bulunmuyor.

Burada en büyük problem, PKK'nin paradoksal bir güç olmasıdır. Paradoks şu; PKK'nin siyasi bir konteksti ve siyasi bir hedefi de kalmamıştır. Ancak statik olarak varlığı sürdürüyor. Bana göre, PKK kendine ait faal ve bağımsız bir politika yap-

Diğer başka bir olgu; İran devleti, Kürdistan'da hep Kürtlerin kültür meşruiyeti ile Kürt siyasi güçlerinin arasına bir fark koymuştur. Kürtlerin siyasi faaliyetlerine karşı çok sert önlemler alırken, bir dereceye kadar Kürtlerin kültürel çalışmalarına, kültür yaşamına tahammül etmiştir.

bilme yeteneğini ve kudretini yitirmiştir. Bir de ateşkes ve savaş gibi kavramlar nizami güçler arasında geçen kavramlardır.

PKK, daha Abdullah Öcalan Avrupa'ya gelmeden önce çıkmaza girmiştir. Bu çıkmazın nedeni de PKK'nin stratejisine geri gidiyor. O strateji de, silahlı mücadele stratejisidir. Bu strateji, kanaatime göre, hem Türkiye Kürdistanı'nda hem İran Kürdistanı'nda yenilmiştir; ve bana göre de Türkiye ve İran Kürdistanı'nda silahlı mücadele stratejisinin dayanakları kalmamıştır.

PKK'nin yeniden savaşa başlaması o kadar soyut ve güç anlaşılır (abstract) bir olay ki, gözlerle görüyorsun, yine inanmak istemiyorsun, böyle bir şey olamaz diyorsun. 15 sene yaptığın yanlışları tekrar yine aynı yerden başlatıyorsun. Bölge ve dünyanın şartları bu kadar değişmesine rağmen, bu tarz bir mücadelenin ne içeride, ne de dışarıda hiçbir özel şartı kalmamasına rağmen, PKK yine bu yanlışta ısrar ediyor. Türk devleti de, PKK'nin bu tutumunu samimi bulmuyor. Aslında PKK'nin kendisi de buna inanmıyor. O nedenle PKK'nin stratejisi bitmiştir ve hiçbir siyasi hedefi de bulunmuyor. Her gün isim değiştirmekle de, bir şey değişmiyor; bir gün KADEK oluyor, öbürsü gün KONGRA-GEL oluyor, bir sonraki gün bilmem ne oluyor; bunların hiçbir anlamı yok.

Kürtlerin artık dağ politikasını terk etmeleri lazım. Dağ, turist olarak gidip dolaşmak, gezmek için güzeldir. Ancak elime silah alıp dağda savaşırım, siyaset yaparım anlayışı artık son bulmalıdır. PKK'nin hegemonik siyasi güç olma anlayışı da saktır. Bu anlayış yıllarca DEP- HADEP vb. partilerin siyasi çalışmalarını da altüst etti.

Devlet ile PKK Siyaset İmkânlarını Daraltıyor

Türkiye Kürdistanı'nda yepyeni ve sivil bir siyasete ihtiyaç vardır. Bu bağlamda PKK gerçekten kendini yenilemek istiyorsa, hegemonyacı anlayıştan vazgeçmeli ve diğer bütün siyasi Kürt örgütleriyle ilişkisini radikal bir şekilde yeniden formüle etmelidir.

Türkiye'deki siyasi arenanın daraltılmasında iki özgül faktör var; biri Türk devletinin kendi siyasi

özelliğinden kaynaklanan bir faktör diğeri de PKK'nin hegemonyacı anlayışıdır. Bu her iki özgül faktör Türkiye ve Türkiye Kürdistanı'nda siyaset yapma imkânını daraltıyor.

Türkiye değişiyor. Türkiye, Kürtlerin hatırı için bir dizi reform yapar mı, yapmaz mı? Bu konu bir yana. Türkiye, AB'ye veya bölgede değişen şartlara göre kendini değiştirmek zorundadır. O bakımdan, Türkiye değişiyor, değişmek zorundadır ve Türkiye, Türk hegemonyacı kimliğini esas alan siyasetinden vazgeçmelidir. Bu, Türkiye için biraz zor görünüyor; bunu şimdi mi yapar beş seneye kadar mı yapar bilemiyorum ama değişmesi lazım.

PKK de artık, artık aktif bir politikaya sahip olmadığını, stratejisinin yenildiğini tespit etmelidir. PKK'nin sağlam bir ideolojisi de bulunmuyor; ideolojik olarak da çok karışık ve müphemdir.

İran Kürdistanı'nda Siyasi Bir Cephenin Oluşturulması Gerekıyor

Serbesti: İran Kürdistanı'nın siyasi durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Özel olarak da İran KDP'sini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sanırım geçenlerde İran KDP kongre yaptı. Bu kongrede Federasyon kararını aldı. Biliyorsunuz şimdiye kadar otonomiye savunuyordu.

Abbas Veli: Kongre oldu mu, olmadı mı veya kongrede ne tür kararlar alındı; bu konudan haberdar değilim. Tabii sadece İran KDP'si için söylemiyorum; İran Kürdistanı'nda Komela vb. diğer siyasi örgütler de var. Ancak İran Kürdistanı'nda genel olarak siyasi bir boşluğun olduğuna inanıyorum; bu siyasi boşluğun, giderilmesi lazım. Ancak bu siyasi boşluğun giderilmesi için siyasi faaliyet imkânının bulunması gerekiyor. Bence böyle bir imkân da var. Yeter ki, Kürt siyasi hareketleri politik vizyonlarını yenileyebilsinler.

Burada bana göre temel bir sorun şu; mevcut Kürt siyasi güçleri ne söz konusu olan boşluğu doldurabiliyorlar ne de yeni bir siyasi gücün bu boşluğu doldurmasına yol veriyorlar. Ayrıca silahlı mücadele stratejisinin yenilgiye uğradığı gerçeğini de kabul etmeye hazır değiller. Oysa oradaki siyasi

Irak deneyimi yenilgiye uğrar ve Amerika yönetiminde Ortadoğu'da

demokrasi inşa edilmez kanaati oluşursa, Kürtlerin de yeni durum-

boşluğun giderilmesi için, bir şekliyle çalışmanın zamanıdır. Bunun için de, mevcut siyasi partilerin tümünü kapsayacak siyasi bir cephenin oluşturması gerekiyor.

dan faydalanma şansları çok azalır. O nedenle Irak deneyimi çok önemli ve bölgeye ilişkin birçok proje ona bağlı. Irak deneyiminin nasıl bir sonuca ulaşacağı konusunda, zaman bakımından 4-5 aylık bir süre kalmış. Neye karar verilecekse bu süre zarfında verilecektir.

rı, ve şimdiye kadar sahip oldukları siyasi stratejinin son 15 senedir başarılı olmadığını kabul etmeleri gerekiyor.

Suriye'yi Büyük Problemler Bekliyor

Serbesti: Peki, Hocam siz Suriye Kürdistanı hakkında ne düşünüyorsunuz. Bilindiği gibi geçen Mart-Nisan ayında orada bazı olaylar meydana geldi ve Suriye devleti Kürtlere karşı kanlı operasyonlar düzenledi...

İran Kürdistanı'ndaki Kürt örgütleri, bir şekliyle İran'ın karışacağı ve mevcut rejimin dağılacağı gibi bir beklentinin içindedir. Bence bu yanlıştır. Siyasi muhalif güçlerin her zaman bir meşruiyetleri vardır. Ancak bu meşruiyet faal bir siyasete sahip olup olmadıklarına bağlıdır. Kanaatimce son 30 yıldır İran Kürdistanı'nda esaslı bir siyasi fikir olmamıştır. İran Kürdistanı'ndaki politik güçler, İran'daki gelişmelerin, siyasi manevraların ne tür yeni siyaset stratejilerine ihtiyaç duyduğu ve değişen yeni koşullara göre neyin nasıl yapılması gerektiği gibi temel hususlarda kafa yormadılar.

Abbas Veli: Bana göre Suriye Kürtlerinin durumu, Kürdistan'ın diğer parçalarında bulunan Kürtlerin hepsinden daha kötüdür. Orada meydana gelen olayların Irak'taki gelişmelerle, Türkiye'deki gelişmelerle bir şekilde ilgisi olduğunu düşünüyorum. Bir şekliyle oradaki Kürt toplumunu provoke etmeye çalıştılar. Suriye'deki Kürtlerin durumunun iyileşmesi için, Irak Kürdistanı'nın başarısına ve Türkiye Kürdistanı'nda Kürtlerin durumunun iyileşmesine de bağlıdır. Ancak Suriye hükümeti baskıcı politikasını ne zamana kadar sürdürebilir? Kanaatimce fazla sürdüremez. Çünkü Suriye hükümeti iki yıla kadar büyük problemlerle karşılaşacak hükümetlerden birisidir...

Diğer başka bir olgu; İran devleti, Kürdistan'da hep Kürtlerin kültür meşruiyeti ile Kürt siyasi güçlerinin arasına bir fark koymuştur. Kürtlerin siyasi faaliyetlerine karşı çok sert önlemler alırken, bir dereceye kadar Kürtlerin kültürel çalışmalarına, kültür yaşamına tahammül etmiştir. Bu konuda bir özgürlük var demiyorum ama bir dereceye kadar müsamaha göstermiştir. Bunun neticesinde İran Kürdistanı'nda yeni bir entelektüel kuşak gelişmiştir. Onların yazdıkları, entelektüel anlamda ürettikleri oradaki siyasi güçlerin bu alandaki faaliyetlerinde çok daha ileridedir. Ne var ki, Kürt siyasi hareketleri ile bu entelektüel kuşak arasında bir kopukluk var. Kürt siyasilerinin bu entelektüel kesimi kendi etraflarında çalışmaya ikna edebilme imkânı da maalesef çok az.

Irak Deneyiminin Başarısızlığa Uğraması Kürtlerin Aleyhine Olacaktır

Serbesti: Kürdistan'ın ve Kürtlerin genel durumu açısından sormak istiyorum. Siz ABD -İngiltere'nin bölgeye müdahalesi ve AB'nin Türkiye ile ilişkilerinin genel olarak Kürt ve Kürdistan meselesinin ne yönde etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

İran'da İslami rejimim iş başında olduğu gerçektir. Ama buna rağmen İran'da da siyasi şartlar değişmiştir. Siyaset yapma fikri gittikçe Kürt toplumunun içinde güçleniyor ve zemin buluyor. Ancak bir taraftan siyasetin dışında gelişen entelektüel bir kuşak, diğer taraftan Kürt siyasi güçlerinin yurtdışında kalmaları nedeniyle de bir türlü söz konusu olan siyasi boşluk doldurulamıyor ve bu siyasi boşluk gittikçe artıyor.

Abbas Veli: Öncelikle şunu söylemek istiyorum: ABD ile İngiltere'nin ortak bir siyaset üzerinde uzun bir süre mutabık kalabileceklerini zannetmiyorum. Çünkü her ikisinin arasında çeşitli problemler var. İkincisi, ABD'nin bugün Irak'ta sürdürdüğü politikanın uzun bir süre daha devam edebileceği kanaatimde değilim. Irak deneyimi çok önemlidir. Eğer Irak'taki hesap tutmazsa büyük bir ihtimalle eski sisteme dönüş olacaktır. Eğer ABD, Ortadoğu sistemini değiştirme konusundaki politi-

Özet olarak İran'daki Kürt siyasi güçlerinin, kendi siyasi fikirlerinde yeni bir revizyon yapmala-

Kanaatimce eğer genel olarak Kürt siyasetinde eski tarz siyaset

anlayışı değişir, hatta eski siyasi güçler, siyasi fikirlerini stratejile-

kasına devam ederse, kanaatimce Kürtler için yararlı sonuçlar doğurabilir, ancak Kürtlerin, önlerine çıkan fırsatları iyi kullanabilmesi şartıyla.

Fakat eğer Irak deneyimi yenilgiye uğrar ve Amerika yönetiminde Ortadoğu'da demokrasi inşa edilmez kanaati oluşursa, Kürtlerin de yeni durumdan faydalanma şansları çok azalır. O nedenle Irak deneyimi çok önemli ve bölgeye ilişkin birçok proje ona bağlı. Irak deneyimin nasıl bir sonuca ulaşacağı konusunda, zaman bakımından 4-5 aylık bir süre kalmış. Neye karar verilecekse bu süre zarfında verilecektir.

Kürtlerin Geleceği Konusunda İyimser

Serbesti: Ortadoğu'da modernizasyon ulus devletlerin aracılığıyla gelişti. Şansızlık o ki, Kürdistan'ı kendi aralarında parçalayan devletler siyasi ve kültürel olarak Kürtleri ve Kürdistan'ı, baskı mekanizmaları hariç, modernitenin dışına ittiler. Dolayısıyla Kürtler, modern projelerden yeteri kadar yararlanamadılar. Ancak şimdi moderniteyle iç içe bir post-modern döneminin yaşandığına şahit oluyoruz. Bir yandan küreselleşme baş döndürücü bir hızla gelişirken diğer yandan yerellik de gittikçe önem kazanıyor. İnternet ve bezeri enformasyon teknolojileri herkes için yepyeni imkânlar sunuyor... Bu gelişimler ışığında siz Kürtlerin geleceği konusunda

rini modern anlamda yeni bir revizyondan geçirir ve modern bir çerçevede siyaset yaparlarsa, Kürt siyasetinde başarmanın ve iler-

kötümser misiniz, iyimser misiniz?

Abbas Veli: Elbette ki,

Kürtlerin geleceğiyle ilgili iyimserim... Kürtler açı-

sından, Türkiye'de, Irak'ta hatta İran'da bugünkü şartların daha kötüye, daha geriye gideceğini zannetmiyorum. Ancak dediğim gibi Kürtlerin de yeni oluşan/oluşabilecek imkânlara göre kendilerini ayarlamaları ve bu şartlardan yararlanabilmeleri gerekiyor; yeni stratejiler geliştirmeleri gerekiyor...

Her şeyden ve en önemlisi de, Irak Kürdistan'ına bakıyoruz; son 10 senedir çok az iş yapmışlar. Bundan Irak Kürdistanı'nın siyasi güçleri ve entelektüelleri sorumludur. 1992'den Saddam rejimin yıkıldığı 2003 yılına kadar çok az iş yapmışlar. Bütün bu süre boyunca yatmışlar. İş yapmamalarının önemli bir nedeni KDP-YNK arasındaki çatışmaydı, İran ve Türkiye'nin bir şekliyle oraya müdahale etmeleriydi, PKK'nin yanlış tutumuydu, Amerika'nın hatalı politikalarıydı, Baas rejiminin ajitasyon ve tehditleriydi. Bütün bunlar bir yana, oradaki siyasi güçler de, bu süreyi iş yapma konusunda çok iyi değerlendirmemişler.

Kanaatimce eğer genel olarak Kürt siyasetinde eski tarz siyaset anlayışı değişir, hatta eski siyasi güçler, siyasi fikirlerini stratejilerini modern anlamda yeni bir revizyondan geçirir ve modern bir çerçevede siyaset yaparlarsa, Kürt siyasetinde başarmanın ve ilerlemenin imkânları çoktur.

Kürtler: Bir Halk & Dört Devlet & Nasıl Bir Gelecek*

Kürtler İçin Nasıl Bir Gelecek?

Dr. Halid Salih*

Giriş

Başlık yalnızca Kürtlerin dört devlet arasında bölündüklerini belirterek, olası gelecek beklentileri hakkında düşünsel ve politika yönelimli bir soru ortaya atsa da, “Kürtler: Bir Halk & Dört Devlet & Nasıl Bir Gelecek?” konulu bir konferans düzenlemek cesurca bir karardır. Demokratik bir toplumda böylesi bir konferans, gruplar, siyasi partiler arasında şiddetli çatışmalar yaşanmadan ya da böyle bir konferansın düzenlenmesini engelleyen güvenlik kuvvetleri olmaksızın gerçekleştirilebilir.

Ortadoğu’da (ya da Türkiye’nin de ait olduğu Batı Asya’da) ise bu, tamamen farklı bir olay olacaktı. Böyle bir etkinlik büyük bir ihtimalle “yasadışı bir eylem,” “kin ve nefretin kışkırtılması,” “devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüne” yönelik güçlü bir tehdit, ya da doğrudan doğruya siyasal düzenin İslami kavrayışına yönelik bir meydan okuma olarak görülecekti. Eğer bölge dışında bir yerde düzenlenmiş olsaydı, böyle bir konferansa katılan bireyler, Kürtlerin yaşadığı devletlerin vatandaşları olmaları durumunda, ya da başka devletlerin vatandaşları olarak bölgeye gelmeleri durumunda ciddi sorunlarla karşılaşabilirlerdi. İşte bu bağlamda mevcut inisiyatif, kelimenin ahlaki, siyasi, düşünsel ve medeni anlamında cesurca bir girişimdir (“Cesurat” 2004). Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin birinci maddesi, tüm halkların kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduklarını belirtmesine rağmen, siyasi dünyada çok az kavram “halk” kavramı kadar tartışmalı bir kavramdır. Bu hakkın ken-

dilerine verdiği imkânlar sayesinde, halklar kendi siyasi statülerini serbestçe belirleyip kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini sürdürürler. Çağdaş dünyada “kimin bir halk olduğuna” nasıl karar verileceği hususunun yasal bir prosedürdür; yani subjektif bir kendini-tanımlama, ya da tarihsel dayanakları olan iddialar olmaktan ziyade politik bir sorun olduğu, hiç de sır değildir. Uluslararası politik sistemde, yalnızca devlet hükümlerini elde edebilmiş olanlar, ya da kendilerine böyle bir hükümlerlik verilmiş olanlar halk olarak değerlendirilmektedir. Esasen politik statülerini serbestçe belirleme izni yalnızca çok az sayıda halka verilmiştir (Bunun en yakın istisnası Doğu Timor halkıdır).

BM Sözleşmesi, “Biz Birleşmiş Milletler Halkları olarak” ibaresini kullanmasına rağmen, bu örgüt, isminin ima ettiğinin aksine, dünyamızda yaşayan halkları ve ulusları değil, yalnızca mevcut hükümler devletleri temsil etmektedir. Ne var ki, BM kuruluşuna yol açan siyasal şiddetin boyutu ve onlarca yıllık

* Güney Danimarka Üniversitesi Siyaset Bilimi Kürsüsünde Öğretim Görevlisi

Eğer BM dünyanın her yerindeki halkların umutlarına ve ihtiyaçlarına hizmet etmek için varsa; ve eğer "dünyanın her yerine",

devletler arası savaşların ve iç savaşların acımasızlığı dikkate alındığında, Kofi Annan'ın şu önerisine katılmak hiç de zor değildir: "halklar deyimi, tek tek her insanın onurunu ve de-

ğerini yeniden yerli yerine oturtan, insan haklarına ve erkekler ile kadınların eşit haklara sahip olmalarına saygı duyan ve yoksulluk ile korkudan uzak, daha iyi yaşam standartlarını hedefleyen, sosyal bir gelişimi savunan bir deyim olarak görülmelidir. Öyleyse, son tahlilde, Birleşmiş Milletler, dünyanın her tarafındaki halkların umutları için vardır ve onların ihtiyaçlarına hizmet etmelidir." (Annan 2002, 6) Eğer BM dünyanın her yerindeki halkların umutlarına ve ihtiyaçlarına hizmet etmek için varsa; ve eğer "dünyanın her yerine", saygı gösterilmesi gereken, kendine özgü kimliğiyle Kürt halkının da yaşadığı Ortadoğu/Batı Asya da dahilse, dünya çapında bir örgüt olarak BM'nin düşünüş tarzında eleştirel bir değişiklik talep eden Annan'ın bu çağrısı, Kürtleri konu alan bu konferansın kılavuz ilkesi olmalıdır. Annan belagatli bir şekilde BM'ye şunları salık veriyordu:

"Yaptığımız her şeyin merkezine insanları koymalıyız. Hiçbir çağrı, dünyanın dört bir yanındaki kadınların, erkeklerin ve çocukların yaşamlarını daha iyi hale getirmelerini sağlamaktan daha soylu değildir ve hiçbir sorumluluk bundan daha ağır değildir." (Annan 2002, 7) Kürt kadınlarının, erkeklerinin ve çocuklarının daha iyi yaşam standartları geliştirmelerini ve yoksulluk ile korku olmaksızın yaşamlarını sağlamak, tüm Ortadoğu/Batı Asya'da daha iyi bir geleceğin ortaya çıkmasına yardımcı olma arzusunda olanlar için soylu ve ağır bir sorumluluk olacaktır. Bölgedeki diğer halklarla kıyaslandıklarında, yoksulluktan ve korkudan bağımsız olarak yaşamak da dahil olmak üzere, Kürtler, modern devletlerin ortaya çıktıkları 1920'li yıllardan bu yana yaşam standartları bakımından eşit koşullarda olmamışlardır (bunun yegane istisnası Irak Kürtlerinin 1992 bu yana yaşadıkları durumdur)

Kürtler ya "dışlanmış bir azınlık" olarak değerlendirilmekte (Rubin 2003), ya da kurbanı suçlayan bir mantık silsilesiyle, bir istikrarsızlık kaynağı olarak görülmektedir. 1994 yılında bir kitap reklamında "Ortadoğu'da dört rakip devlet arasında bö-

lünmüş ve 20-30 milyonluk bir halk olan Kürtlerin, su, petrol ve madenler bakımından zengin olan dağlık bir bölgede uzunca zamandan beridir istikrarsızlaştırıcı bir faktör oldu-

ğu" iddia ediliyordu. (UGI 1994) Ne var ki, "dışlanmış bir azınlık" olarak, ya da "istikrarsızlaştırıcı bir faktör" olarak değerlendirilmek, geride bıraktığımız yetmiş seksen yıl boyunca Kürtlere siyasi olarak nasıl davranıldığını ve günümüzde de nasıl davranılmakta olduğunu anlamak bakımından hiç de yabana atılacak alakasız kavramlar değildir. Bu kavramlar ve perspektifler, Ortadoğu/Batı Asya'daki devletler de dahil olmak üzere, modern ama oldukça merkezi devletlerin elit kesimlerinin politikalarını ve stratejilerini tayin etmektedir.

Geçmişteki Stratejiler

1920'li yılların başında, Ortadoğu/Batı Asya'daki imparatorlukların yerini modern merkezileştirici coğrafi devletler (ki bu devletler çoğu zaman yanıtıcı bir şekilde ulus-devletler olarak adlandırılmaktadır) aldığıında, Kürtlere, kendilerine ait olacak bir devlet verilmedi. Bu yeni koşullar içinde Kürtler, Türk, Fars ve Arap milliyetçiliğinin iki türevinin ideolojik hakimiyeti altında kalan yeni siyasi icatların ve yapıların içinde azınlıklar haline geldiler. Merkezileşme, homojenleştirme ve denetim doğrultusunda ilerleyen ideolojik bir itici güçle birlikte dayatılan bu yeni devlet sistemi, devletsiz Kürtler için tamamen farklı koşulları da beraberinde getirdi. Bu ise, sınırların mayınlanmadığı ve askeri muhafızlar tarafından korunmadığı Kürt topraklarında, birkaç yüz yıldır hüküm süren imparatorluk geleneğinde büyük bir değişim anlamına geliyordu. Uçsuz bucaksız Osmanlı ve Fars imparatorluklarındaki diğer çoğu gurup gibi, Kürtler de "uzaktan" ve düzensiz bir imparatorluk denetimine tabiydiler; çeşitli sınır ötesi faaliyetlerde bulunuyordu; imparatorluk ağlarını kendi çıkarları doğrultusunda rahatça maniple edip kendilerine uydurabiliyorlardı ve aralıklarla da olsa, görece belli bir yerel özerkliğe sahip oluyorlardı. Oysa yeni devlet sistemi, tamamen farklı olan yönetim ve güvenlik kontrol sistemlerinin dayatıl-

Türk ordusu "Kürdistan'ın denetim altında tutulmasını kendisinin başlıca işlevi ve varlık nedeni olarak görmüştür. Türk ordusunun

masına yol açmakla kalmadı; ama aynı zamanda yeni siyasi ideolojilerin geliştirilmesine de neden oldu. Yeni devlet ideolojileri, kendi toplumlarını oldukça yeni biçimlerde tasavvur ediyor ve radikal gelecek projeleri içeriyordu. Azınlık milliyetçiliklerinin temsil, güç paylaşımı, ya da en azından kendi varlıklarının korunması doğrultusundaki talepleri, "yasadışı", gericilik ya da basitçe beşinci kuvvet vekilliği olarak değerlendiriliyordu. Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki modern devlet yürümleri, bu devletlerden her birinin orada yaşayan Kürtlere yönelik politikalarını ve stratejilerini tahlil etmemizi ve anlamamızı sağlayan temel çerçevelerdi.

Bu toplantının amacı, Kürtlere ilgili olarak gelecekte uygulanacak olası politikalar üzerinde yoğunlaşmak olduğundan, söz konusu devletlerin Kürtlere ilişkin stratejilerinin yalnızca bir özeti sunulacaktır.

Kürtlerin biçimsel olarak yurttaşı oldukları dört devlet tarafından uygulanan en yaygın strateji, Kürdistan'ın kendine has coğrafyasıyla birlikte resmen inkâr edilmesidir. Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki çeşitli hükümetler, Kürtlerin siyasi, sosyal ve güvenlik gibi meşru taleplerini inkâr etmişler veya kısmen tanınmalarında birbirinden farklı yaklaşımlar içinde olmayı tercih etmişlerdir. Keza büyük Kürdistanı ısrarla inkâr etmişler ve böyle bir varlığın ortaya çıkmasını engellemek üzere yapılan girişimleri de, ülkelerinin ulusal güvenlikleriyle ilintili görmüşlerdir. Sonuç olarak Kürtler, barışçıl düzenlemeler de dahil olmak üzere, çeşitli Kürdistan konseptlerini ve tasavvurlarını tartışabilecekleri anlamlı imkânlardan mahrum bırakılmışlardır. Kürtlerin talepleri oldukça sık biçimde, yeni devlet otorite ve elitleri için, aynı zamanda "ulusal" kohezyonun meşruiyeti (ki bu pratikte asimilasyon anlamına geliyordu) için doğrudan bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. Kürtler, yeni elitlerin kendi toplumlarının izlemeleri gerektiğini düşündükleri yolda bir engel olarak görülmüşlerdir; bu toplumların nelerden müteşekkil oldukları hususu ise göz ardı edilmiştir. Güç paylaşımı ve kaynakların farklı siyasi gruplar arasında paylaşılması yönündeki Kürt talepleri ve Kürtlerin düşün-

1924 ile 1938 yılları arasındaki 18 askeri faaliyetinden yalnızca bir tanesi Kürdistan'ın dışında gerçekleşmiştir. 1945 yılından sonra ise, 1949-52 yılları arasındaki Kore savaşı ve 1974 yılındaki Kıbrıs işgali hariç, Türk ordusunun tüm operasyonları Kürtlere karşı gerçekleştirilmiştir"

celeri söz konusu toplumların homojen olmak yerine heterojen, çok uluslu, çok etnisiteli, çok dinli olmalarını gerektirdiği için, bu talepler ve düşünceler, "ulusal" güvenlik, toprak bütünlüğü ve devlet hükümlerliği adına, kolayca birer güvenlik hedefi haline gelmiştir. Uluslararası planda tanınabilen bu tür gerekçeler, çoğu zaman ılımlı uluslararası eleştiriler karşısında bile etkili koruma yöntemleri olarak kullanılmıştır.

Bir Kürt vilayetinin varlığı İran'da resmen kabul edilirken, bu vilayet o ülkedeki Kürt bölgesinin yalnızca sekizde birine tekabül etmektedir (Rubin 2003, 296). Irak'ta ise 1958 yılında geçici anayasa Arapların yanı sıra Kürt milliyetini de kabul ediyordu; fakat 1974 yılında bir Kürt Özerk Bölgesinin kurulması, Kürtlerin beklentilerini karşılamadı ve o dönemde iktidarda olan Baasçı hükümet ile Kürtler arasında yeni bir askeri çatışma dalgasına yol açtı. Yakın bir zamana kadar, Türkiye Cumhuriyetinde Kürtlerin ve Kürt dilinin varlığının inkarı, politikacılar, ordu, güvenlik ve sivil bürokrasi ve aynı zamanda medya ve sıradan vatandaşlar tarafından adeta ritüel haline gelmiş laik bir nakarat olarak tekrarlanıyordu. Suriye'de ise Kürtlere hâlâ herhangi bir siyasi, legal ve sosyal hakkı olmayan "misafirler" olarak davranılmaktadır. Askeri çözümler, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki devlet elitlerinin benimsediği ve kendi ülkelerinin kaynaklarını tahsis ettikleri başlıca yöntemler olmuşlardır. Irak'ın Kürtlere yönelik askeri saldırıları dış dünya tarafından iyi bilinirken, Türk ordusu "Kürdistan'ın denetim altında tutulmasını kendisinin başlıca işlevi ve varlık nedeni olarak görmüştür. Türk ordusunun 1924 ile 1938 yılları arasındaki 18 askeri faaliyetinden yalnızca bir tanesi Kürdistan'ın dışında gerçekleşmiştir. 1945 yılından sonra ise, 1949-52 yılları arasındaki Kore savaşı ve 1974 yılındaki Kıbrıs işgali hariç, Türk ordusunun tüm operasyonları Kürtlere karşı gerçekleştirilmiştir" (McDowall 2000, 198).

Genel olarak konuşmak gerekirse, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'deki devlet elitleri geçmişte ortadan kaldırma ve yönetme stratejileri gibi unsurları birleştirmişlerdir¹. Kürdistan'ın ve Kürt dilinin varlığının inkâr edilmesi veya kısmen tanınmasına ek olarak, soykırım kampanyaları, kitlesel zorunlu

Kürtlere karşı kullandıkları başlıca yöntemler olmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak da, kitlesel zorunlu iç göçler, köylerin ve küçük şehirlerin yıkımı, devletlerin ve toplumların askerleştirilmesi, siyasi partilerin baskı altına alınması ve uzun vadede de sivil toplum örgütlerinin çökertilmesi gündeme gelmiştir.

göç, sürgün, siyasal homojenleştirme ve asimilasyon, baskıcı yönetim ve güvenlik sistemleri ve yüzeysel özerklik düzenlemeleri, bu ülkelerde peş peşe iktidara gelen hükümetlerin Kürtlere karşı kullandıkları başlıca yöntemler olmuşlardır. Bunun bir sonucu olarak da, kitlesel zorunlu iç göçler, köylerin ve küçük şehirlerin yıkımı, devletlerin ve toplumların askerleştirilmesi, siyasi partilerin baskı altına alınması ve uzun vadede de sivil toplum örgütlerinin çökertilmesi gündeme gelmiştir. Söz konusu devletler, siyaset bilimcilerin başarısız devletler olarak adlandırdıkları önemli ortak karakteristiklere sahip olmuşlardır; böyle bir karakteristiğin başlıca nedeni ise Kürtlere yöneltilen baskı olmuştur². Başarısız devletler genelde yurttaşlarına pozitif siyasi imkânlar sunmazlar; böylesi devletler çoğu zaman gerginlik içindedir, derin çatışmalara sahne olurlar, gerçeğin alternatif türevlerine karşı acımasız ve serttirler ve birbirleri ile yoğun bir çekişme içinde olan yapılara sahiptirler.

Monolitik dünya görüşlerinin meşruluğunun sorgulanmasını önlemek için, bu devletler diyalogu, işlemeyen siyasi düzenlerin düzeltilmesini ve kapsamlı reform programlarını engelleyen şiddetli askeri seferlere girişirler.

Hiç kuşkusuz, söz konusu devlet elitlerinin Kürdistan'ın ilgili parçalarındaki siyasal, sosyal ve ekonomik farklılıkları çözümlene girişimlerine, şiddete dayalı yöntemler hâkim olmuştur. Fakat modern devletlerin çatışmaları çözümlenmek için başvurdukları yegâne yöntem şiddet olmamıştır; Ortadoğu/Batı Asya'daki devletler tek ve aynı yolu takip etmek gibi bir kadere sahip olmamışlardır. Yeni koşullar, geçmişteki stratejilerin elit bir yaklaşımla yeniden değerlendirilmesi, yeni uluslararası kavrayışlar ve bunlara ek olarak uluslararası arenadaki değişimler ve itici güçler, geçmişe ait düzenlemeleri değiştirebilir ve değiştirmelidir de. Yeni imkânlar yeni kararları, yeni stratejileri ve yeni yükümlülükleri gerektirir. Geçmişteki başarısızlıklarla geçen onlarca yıl ve ortaya çıkan yeni olanaklar dikkate alındığında, farklı ve yapıcı politika seçeneklerinin ortaya çıkması ve yeni kararların verilmesi beklenebilir.

Gelecek Olasılıkları

Etnik merkezlik, önyargı ve şiddetli çatışmalarla dolup taşan bir dün-

yada, özü itibarıyla demokratik olan değerlerle etnik ve dinsel çatışmaların çözümlenip onların yoğunlaşarak şiddete dönüşmelerinin engellenmesi hayati bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bir ülke içindeki çatışmaları çözüme kavuşturabilecek demokratik mekanizmaların yokluğu, çoğu zaman çatışmaların şiddete dönüşmesini de kolaylaştırmaktadır. (Hamburg 1995)

Ortadoğu/Batı Asya'da gerçek demokratik siyasi süreçlerin eksik oluşu ve liberalizmin olmayışı, siyasal sorunların çözülmesinde uygulanan yüksek şiddet seviyesinin başlıca nedeni olarak görülebilir. Ne var ki, dünyadaki hiçbir ülke veya bölgede, geri dönülmez bir yola girmiş gibi görülmemelidir. Güney Afrika Apartheid düzenini ortadan kaldırdı (ve hatta, yeni demokratik kurumları ve kapsayıcı bir uygar yaşamı kurmayı bile başarak, devlet destekli bir ırkçılık ve ideolojik bölünmeyle geçen onlarca yılı da geride bıraktı). Doğu Avrupa'daki bazı eski komünist ülkeler, kısmen eski siyasi sistemleri ortadan kaldırdıkları için, kısmen de AB'ye üye olan ülkelerin niteliklerine uygun yeni siyasi düzenler kurabildikleri için Avrupa Birliği'ne katıldılar.

Parçalanıp iç savaflara tutuşan birkaç ülke ise yeni siyasal ve sosyal paktlar imzaladılar. Radikal farklılıklar gösteren siyasal düzenlere geçişler oldukça sarsıntılı olmakla birlikte, söz konusu ülkelerde yaşayan halklar için daha iyi bir gelecek öngörüsü, geleceğe ilişkin yeni siyasal projelere girilmesine yardımcı olmuştur. Mevcut ve uygulanabilir alternatifler, onların yapılabilişliğinin ciddi biçimde incelenmesi, makul projeksiyonlar ışığında bu alternatiflerin değeri ve etkisi üzerine yapılacak nitelikli tartışmalar, akademik bir lüks değil, tersine toplumların demokratikleştirilmesi için gerekli olan taleplerdir. Daha iyi bir gelecek tasavvuru senaryoları, anlamlı toplantıların, yapıcı diyalogların gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak, söz konusu toplumdaki mevcut çeşitliliklerin resmi olarak tanınmasını esas alan kapsayıcı, temsili, hesap ve-

Türkiye'nin üyeliğe kabul edilme görüşmeleri sürecinde, çoğulcu-

luğun, hoşgörünün, adaletin ve dayanışmanın karakterize ettiği

rebilir ve dinamik siyasi sistemlere ilişkin umutları yeşertecektir.

ve ayrımcılığın olmadığı bir toplum olarak tanımlanabilmek için, hakim siyasal düşünüş tarzını, mevcut anayasasını ve binlerce ka-

Hakim gruplar ile Kürtler, arasındaki farklı ilişkiden dolayı, Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de birbirin-

nun ve kararnamesini değiştirmesi gerekmektedir. Geçmişin kendiliğinden uzaklaşıp gitmesi beklenemez. Yarım yamalak değişikliklerle geleceği yakalamak mümkün değildir.

den farklı gelecek seçeneklerini tasavvur etmek ve bunlar üzerine tartışmak mümkündür. Devlet yapıları, onların siyasal sistemlerinde yakın zamanda cereyan eden evrimler, ortaya çıkmakta olan yeni elit gruplar, spesifik bölgesel dinamikler ve onların dış dünya ile ilişkisi hiç kuşkusuz birbirinden tamamen farklı gelecek olasılıklarının temelini atacaktır. Buna rağmen, her dört devletin siyasi elitleri, temelden farklı tarzlarla da olsalar, sözde temsil ya da kontrol ettikleri halkların geleceği hakkında tayin edici seçeneklerin yapılabileceği dönemlerin karşısında durmaktadırlar. Eğer kendilerini geçmişin zorbalığından uzaklaştırmayı tercih ederlerse, sosyal, siyasal, dinsel ve bölgesel farklılıkları bir güç kaynağı olarak gören ve birlikte yaşamak durumunda olan her birey ve halk için, yoksulluk ve korkudan bağımsız olan daha iyi yaşam standartları ve koşulları yaratmak için çabalayan değişim güçlerini yönlendiremeseler bile, aktif bir şekilde etkileyebilirler. (Türkiye ve Irak'ta) en az iki büyük imkân ve (İran ve Suriye'de) iki gelecek olasılığı bulunmaktadır ve Kürtlerin geleceğini de doğrudan bu imkân ve olasılıklar belirleyecektir.

Türkiye: Kendi İçindeki ve AB Üyeleri İçindeki Çeşitlilikte Birlik

Türkiye Avrupa'daki yerini çoktan ayırtmıştır. (Solana 2002)

İran, Irak ve Suriye ile kıyaslandığında, Türkiye geniş bir çeşitlilik içeren bir dizi demokratik siyasi kurum ve mekanizmaları geliştirmiş, buna ek olarak Avrupa Birliği ve diğer Batılı demokratik örgütlerle uzun vadeli ilişkiler; kurmuş; bunlar muhtemelen hep birlikte ülkeyi demokratik diyaloga ve düşünce alışverişine daha açık hale getirecektir. Türkiye'nin AB üyelik başvurusu, köklü sistematik reformların gerçekleştirilmesi bakımından, homojenleştirme pratiği ve Kürt sorununun askeri olarak çözülmesi türünden eski monolitik inançlardan tümüyle kopul-

ması bakımından benzersiz imkânlar sağlamaktadır; zira Avrupa Birliği anayasasının ilk tasladığının İkinci Maddesi, üye ülkelerden belirli değerleri talep etmektedir.

Avrupa Birliği, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına ve onuruna saygı gösterilmesi gibi değerler üzerine kurulmuştur. Bu değerler, çoğulculuğun, hoşgörünün, adaletin, dayanışmanın hüküm sürdüğü, ayrımcılığın olmadığı bir toplum içinde, tüm üye ülkeler için geçerlidir. Bu yaklaşım, Birliğin amacını "barışı, barışçıl değerleri ve halklarının refahını geliştirmek" olarak ifade eden Üçüncü Maddenin ilk paragrafı tarafından da desteklenmektedir. (Avrupa Konvansiyonu 2003)

Avrupa Ekonomik Konseyinin, Avrupa Topluluğunun evrimi için gerekli temelleri atan ve daha sonra bunları Avrupa Birliği olarak geliştirip yaygınlaştıran Avrupa ülkeleri, keskin biçimde devlet güvenliğini odak noktalarından çıkarıp, ülkelerindeki insanların ve halkların güvenliğini odak noktasına yerleştirmişlerdir. Bu ülkeler, aşamalı olarak siyaset bilimcilerinin seçim demokrasisi olarak adlandırdığı şey olmaktan çıkıp, insan haklarının, kadın haklarının ve azınlık haklarının anayasal olarak güvence altına alındıkları liberal demokrasiler haline gelmişlerdir. Avrupa Birliğine üye olma arzusunda olan Doğu Avrupa ülkeleri de ideolojik, siyasal, sosyal, ekonomik ve idari olarak, bu Avrupa değerlerini savunmak ve onlarla yaşamak durumundadırlar. Bu değerler aynı zamanda tüm yurttaşların ve halkların yararı için, ülke çapında hayata geçirilmek zorundadır. Türkiye'nin üyeliğe kabul edilme görüşmeleri sürecinde, çoğulculuğun, hoşgörünün, adaletin ve dayanışmanın karakterize ettiği ve ayrımcılığın olmadığı bir toplum olarak tanımlanabilmek için, hakim siyasal düşünüş tarzını, mevcut anayasasını ve binlerce kanun ve kararnamesini değiştirmesi gerekmektedir. Geçmişin kendiliğinden uzaklaşıp gitmesi beklenemez. Yarım yamalak değişikliklerle geleceği yakalamak mümkün değildir. Türkiye'de toplumu ve devleti yeni bir geleceğe doğru yönlendirme arzusunun akıbeti, hükümetin, tarihsel bir kuşkululuğun ve kurbanı-suçlama mantığının kaynaklık ettiği önyargı ve ayrımcılık olmaksızın, ülke

Avrupa Parlamentosu tarafından yayınlanan bir raporda da belirtildiği gibi, Türkiye, siyasal, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel hak-

çapında temel reformları hayata geçirme konusundaki kapasitesi ve becerisi tarafından tayin edilecektir. Doğrusunu söylemek gerekirse, Türkiye çoktan büyük bir reform programına başlamıştır ve bu programdan kolay kolay geri çekilemez.

Ülke bu doğrultuda ilerlerken geniş yardımlara, uzmanlığa, ekonomik desteğe ve siyasal cesaretlendirmeye ihtiyaç duyacaktır. Avrupa Birliği, daha şimdiden bu süreçteki yükümlülüğünü benimseyerek ekonomik ihtiyaçları talep etmiştir. Mevcut Türkiye hükümeti doğru bir istikamette daha fazla adım atılacağı sözünü vermiş ve arada birde bu adımları atmıştır. Türkiye hükümeti, ordudan ve demokratikleşme sürecinin derinleşip yaygınlaşması çıkarlarına ve konumlarına hizmet etmeyen elit gruplardan gelen “güçlü bir direnişe rağmen” (Oostlander 2004), cesur adımlar atmıştır. Bu olgunun kökeni şurada yatmaktadır; Türkiye hükümetinin kararlılığına rağmen, mevcut koşullar altında Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirememektedir. Çünkü, kısa bir süre önce Avrupa Parlamentosu tarafından yayınlanan bir raporda da belirtildiği gibi, Türkiye, siyasal, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel hakların güvence altına alınması için henüz açık seçik bir çerçeve oluşturmamıştır. Bu kriterlerin yerine getirilmesi için, “Türkiye’nin üyelik doğrultusundaki dönüşümünü güçlü ve köklü biçimde belirleyecek olan yasalar ve uygulamalar arasındaki uyumu güçlendirmek” (Oostlander 2004, 6) için, Türkiye’den daha geniş kapsamlı ve uzun erimli çabalar talep edilmektedir. Mesele şu ki, siyasal reform paketleri çerçevesinde gerçekleştirilen çarpıcı değişikliklere rağmen, bu iş “düzeltme ve ıslah” ile hal olmayacaktır; çünkü Türkiye “1982 yılındaki askeri rejim esnasında kabul edilen ve ağırlıklı olarak otoriter bir felsefeyi yansıtan Anayasasından” kurtulmayı henüz başaramamıştır. (Oostlander, 5-6) Avrupa Birliğinin diğer yeni üyeleri gibi, Türkiye’nin de, herhangi bir kuşkuya yer bırakmaksızın böylesi bir adımın reform süreci, devletin ve toplumun modernleşmesi için bir hareket noktası olacağına işaret eden yeni bir anayasayı kabul etmesi gerekmektedir. (Oostlander 2004, 6) Bu bir dizi devrimci reform için gerekli olan bir adımdır ki, bu reformlar ancak

ların güvence altına alınması için henüz açık seçik bir çerçeve oluşturmamıştır. Bu kriterlerin yerine getirilmesi için, “Türkiye’nin üyelik doğrultusundaki dönüşümünü güçlü ve köklü biçimde belirleyecek olan yasalar ve uygulamalar arasındaki uyumu güçlendirmek”

“adalet ve güvenlik sisteminin, sivil ve askeri yönetimin tüm düzeylerinde günlük uygulamalarda fiilen hayata geçmeleri ve toplumun desteğine sahip

olmaları bağlamında” değerlendirilebilir; bu da Türkiye’nin hem oldukça köklü kararlar vermeye, hem de Avrupa’nın kesintisiz yardımına ihtiyaç duyacağı uzun bir süreç anlamına gelmektedir. (Oostlander 2004, 6). Javier Solana’nın da oldukça belagatli bir şekilde ifade ettiği gibi, Türkiye çoktan Avrupa’daki yerini ayırtmıştır; bu koltuğun Aralık 1999’da rezerve edilmesi, Avrupa Birliğinin o zamanki 15 üyesinin devlet başkanları ve dönemin hükümetleri tarafından oybirliğiyle desteklenmişti. Ancak bu sürecin devamı Türkiye’nin “Avrupa’daki yerini alma isteğine” bağlıdır (Solana 2002). İşte Türkiye’nin katılım ve görüşmeler süreci aracılığıyla demokratikleşmesini gerektiren böylesi bir karmaşık süreçte, Kürtlere yönelik politika ve stratejilerinin yeniden tanımlanması ve gerekli kurumsal düzenlemelerin eşlik ettiği yeni bir siyasi sistemin ortaya çıktığı yeni bir çerçevenin çizilmesi gerekmektedir. Türkler ile Kürtler arasındaki sorunun üstü örtülemez veya göz ardı edilemez. Türkiye, kısmen iç mekanizma ve süreçlerden dolayı, kısmen de AB’ye tam üye olma isteğinden dolayı, (1960, 1971 ve 1980 yıllarında olduğu gibi) yeniden askeri darbelerle, ya da (1997’de ki gibi) darbe girişimlerine dönmemesi; görüşme sürecinin ve nihayetinde AB üyeliğinin bir ön koşulu olarak liberal demokratik bir topluma yönelik gelişimini sürdürmesi şartıyla, hemen hemen her reformun Türkiye’deki Kürtlerin durumunun yeniden tanımlanması, yeniden formüle edilmesi için ve farklı politika ve stratejilerin hayata geçmesi bakımından daha iyi bir zeminin yaratılmasına katkıda bulunabilir. Bu süreçte, çeşitliliğin ve farklılığın resmi olarak tanınması ve ortaya çıkan gerilim ve çatışmaların görüşmeler yoluyla çözümlenmesi, temel siyasal felsefe ve işleyiş haline gelebilmelidir (Baumeister 2000). Ne de olsa, 1 Mayıs 2004’teki AB genişleme törenleri, yeni üye ülkelerle yapılan on yılı aşkın görüşmeler dizisinin bir sonucu olarak “Çeşitlilik içinde Birlik” bayrağı altında gerçekleştirilmişti. Bu ise çoğulculuğa değer veren liberal düşünce sayesinde gerçekleşmiştir; çeşitliliğe kaçınılmaz

Fakat AB'nin bölgesel işbirliği mekanizmalarıyla ilişkili olan ve gerçek anlamda demokratikleşen ülkelerin sağladığı örnekler

olarak eşlik eden çatışma ve kampaşmaların etkin bir şekilde çözümlenebilmesi için bu doğrultuda bir dizi kurum geliştirmelidir (Baumeister 2000). Teorik

olarak, düşünsel ve siyasal olarak, karar vericiler, stratejistler ve Kürtlere yönelik Türk politikasının barışçıl açılımlar yapmasını destekleyenler için birkaç seçenek bulunmaktadır. Aşağıda kısaca böylece birkaç kurumsal düzenlemeden söz edilecektir.

Bir olasılık demokratikleşme ve desantralizasyonun birleştirilmesidir ki, böyle bir düzenlemede Türk devletinin üniter yapısı ana karakterini koruyacaktır. Bu bağlamda idari bir desantralizasyon grup kimliklerini tanımadan gücü idari birimlere devredecektir. Böyle bir düzenlemeyi destekleyebilecek birkaç argüman kullanılabilir; merkezîyetçi Türk devlet geleneği (ve onun önceli olan Osmanlı'nın benzer geleneği), Fransız Jakoben modeli ve Türkiye'nin bölüneceği korkusu. Fakat AB'nin bölgesel işbirliği mekanizmalarıyla ilişkili olan ve gerçek anlamda demokratikleşen ülkelerin sağladığı örnekler böyle bir mantığı geçersiz kılmaktadır. İspanya ve Yunanistan, böylesi korkuları ve yüzeysel argümanları istismar ederek, reformlara ve demokratikleşmeye yöneltilen geleneksel direniş bakımından iki iyi örnektir.

İkinci bir düzenleme ise demokratikleşme ve desantralizasyonu grubun tanınmasıyla birleştirebilir. Devlete ve onun kurumlarına gösterilecek bağlılık, demokratik yurttaşlık ilkesine dayanacaktır ki, burada ortak çıkarlar, değerler ve ihtiyaçlar, devleti ve onun kurumlarını bir arada tutmakla kalmayacak, ama aynı zamanda Türkiye'deki tüm grupların lehine bağları ve ilişkileri güçlendirecektir. Ortadoğu ve Osmanlı'da farklı grupları tanıma konusundaki tarihsel geleneklerin referans alınması, ayrıca çağdaş Avrupa'daki modeller, örneğin İngiltere'de İskoç, Galler ve İrlanda milliyetçilerinin taleplerini karşılayan düzenlemelerin yapılması gibi örnekler böyle bir amaca hizmet edebilir.

Türkiye için üçüncü bir olasılık da 1978 yılında İspanya'da gerçekleşen anayasa devrimine yakından bakmaktır. Franko sonrası İspanyası, ismi dışında, düzen itibarıyla giderek daha federal bir hale gelmiştir. Franko sonrası politikacılar, demokrasi ile

böyle bir mantığı geçersiz kılmaktadır. İspanya ve Yunanistan, böylesi korkuları ve yüzeysel argümanları istismar ederek, reformlara ve demokratikleşmeye yöneltilen geleneksel direniş bakımından iki iyi örnektir.

desantralizasyonu, tarihsel milliyetlerin tanınması ile birleştirme gerekliliğini kabul etmişlerdir. 1978 İspanya anayasası İspanya'da desantralize, de-

mokratik bir düzen kurmuştur ki, siyaset bilimcileri İspanya'yı "çok uluslu ve çok dilli bir devlet" (Arganoff ve Gallarian) olarak nitelirmektedir. İspanya'daki gelişimin en ilginç ögesi, Franko sonrası bir toplumda, ulusun (daha doğrusu devletin) birliği kabul edilerek, öz yönetimi inşa etme ihtiyacının ve farklı milliyetler ile bölgelerin özerklik hakkının kabul edilmesidir. Belediyelerin, vilayetlerin ve özerk toplulukların öz yönetim hakkı, daha önceki üniter devlet yapısında yapılan değişim süreci ve mekanizması aracılığıyla, esasen İspanya'da hem demokrasiyi hem de istikrarı güçlendirmiştir. Görüşmeler ve anlaşmalarla geçen yirmi yılı aşkın bir süre, öz yönetimi ve bölgelerle güç paylaşımını takviye etmiş ve böylece İspanya'nın özerk eyaletleri (Estado de las Autonomías) aracılığıyla özgün federal düzenlemelerin yapılmasını sağlamıştır. Fransız ya da Türk Jakoben argümanlarının tersine, yerel ve bölgesel birimlerin merkezi hükümet müdahalesi ve denetimi olmaksızın kararlarını bağımsız olarak verme hakkı, anayasal demokrasinin İspanya'da yaygınlaşıp kökleşmesine katkıda bulunmuştur (Encarnacion 2001/2002). Demokrasinin İspanya'da güçlenmesi, devlet yapısının ve politik sistemin yeniden yapılandırılmasının doğrudan bir sonucu. Siyasi güç bölüşümü (Madrid ile 17 özerk bölge & tarihsel olarak özerk olan üç bölge, özel statüye sahip özerk bir topluluk, 12 normal özerk bölge ve bir federal başkent bölgesi), Bask ülkesinde Katalonya'da ve Galiçya'daki üç tarihi ulusa kendi özerk statülerini kazandırmış; ve bu özerklik, Madrid hükümeti ile bölgesel liderlikler arasında varılan özgün uzlaşmalar esas alınarak, onların özgün durumuna göre ayarlanmıştır. Her bir örnekte, "merkezi" hükümet ve özerk bölgelerden her biri, bir dizi özel yetkiye sahiptir fakat aynı zamanda birkaç alanda da birlikte hareket ederler.

Siyasal sistemi yeniden yapılandırma bağlamında işe yarayabilecek dördüncü bir model de Belçika'daki gelişimdir. Bu model, birden fazla kimliğe ve birden çok yere bağlılığa karşı güçlü bir nefret besle-

Chirac Türkiye'nin 10 ile 15 yıllık bir zaman dilimi içinde Birliğe

üye olabileceğine inanıyor ve "ben bu işin uzun vadede mümkün

yen, siyasi düzende değişiklikler yapma geleneği bulunmayan üniter Türk devlet geleneğinden fazlasıyla radikal bir kopuş olarak değerlendirilse bile, hiçbir rasyonel argüman ve barışçıl gelişme bunun

bir olasılık olarak değerlendirilmesini engelleyemez. Belçika federasyonu (1993 yılından bu yana) coğrafi olarak tanımlanan üç bölgeye ayrılmıştır (Flaman bölgesi, Brüksel-Başkent Bölgesi ve Waloon (Fransız) bölgesi; ayrıca coğrafi olmayan ama dillere dayanan üç toplum (Flaman Toplumunu, Fransız Toplumunu ve Almanca konuşan Toplum). Özel yetkilerin dağılımı federal hükümet ile diğer iki yönetim biçimi arasında yapılmaktadır; coğrafi olarak tanımlanan üç yönetim ağırlıklı olarak bölgesel ekonomik işlerden sorumluyken, coğrafi olmayan üç toplum linguistik ve kültürel meselelerden sorumludur.

Eğer İngiltere, İspanya veya Belçika örneklerindeki unsurlar Türkiye'de yeniden yapılandırılıp reforme edilmiş politik bir sisteme entegre edilirse, Türkiye'nin Kürt politikası da, herhangi bir ödünün verilmediği ulusal güvenlik tartışmaları ve askeri çözümler içine inatla hapsedilmekten ziyade, bir istisna olmaktan çıkıp normal politik çerçeveye oturabilir. Türkiye'deki karar vericilerin, ülke halklarının potansiyellerini yapıcı bir şekilde yeniden yapılanmış güçlü bir siyasal sisteme yatırmalarını hiçbir şey engelleyemeyecektir; böyle bir siyasal sistem, konsensüs, kapsayıcılık, sosyal ve siyasal çeşitliliğin tanınması, çoğulculuğa değer verilmesi, çatışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesi için yeni mekanizma ve kurumların oluşturulması ve diğer yapıcı adımlar üzerinde inşa edilecektir. Liberal demokratik koşullar altında böyle bir gelişme, ülkenin alenen federalleştirilmesi olmaksızın da başarılabilir. "Çoğulculuğun, hoşgörünün, adaletin ve dayanışmanın hüküm sürdüğü, ayrımcılığın olmadığı" böyle bir topluma giden yolda, Türkiye'den de, tıpkı Avrupa Birliğinin diğer üyeleri gibi, ülkeyi üyelik müzakerelerine hazır hale getirecek tüm reformları hayata geçirmesi istenmektedir. Eğer bu reform süreci, çoğu Doğu Avrupa ülkesinin yaklaşık olarak on yıl önce yaptığı gibi, hızlandırılırsa, Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'ın yaptığı türden bir öngö-

olacağı inancındayım" diye de ekliyordu (Georges-Picot 2004). Cumhurbaşkanı Chirac'ı ve Türkiye'nin altına girdiği yükümlülükleri yerine getiremeyeceğini düşünenleri hayal kırıklığına uğratma kapasitesine sahip olan yegane güç, Türk karar vericilerden başkası değildir.

rünün gerçekleşmesi gerekemeyebilir.

1 Mayıs 2004'te, AB tarihindeki en büyük genişleme törenlerinden yalnızca iki gün önce, cumhurbaşkanı Chirac mani-

dar bir şekilde şöyle demişti: "Türkiye'nin girişi bugün mümkün müdür? Bence 'Hayır'". Chirac Türkiye'nin 10 ile 15 yıllık bir zaman dilimi içinde Birliğe üye olabileceğine inanıyor ve "ben bu işin uzun vadede mümkün olacağı inancındayım" diye de ekliyordu (Georges-Picot 2004). Cumhurbaşkanı Chirac'ı ve Türkiye'nin altına girdiği yükümlülükleri yerine getiremeyeceğini düşünenleri hayal kırıklığına uğratma kapasitesine sahip olan yegane güç, Türk karar vericilerden başkası değildir. Türkiye Başbakanı Erdoğan, ülkesinde hâlâ yapması gereken pek çok şey kaldığını gözlemlemiştir; fakat onun hükümeti, Avrupa Birliği üyeliğine hazır hale gelmek için "sorumluluklarımızı yerine getirmeye devam edecektir" sözünü gerçekleştirilmesi gerekecektir. "Bu sınavdan yüzümüzün akıyla çıkacağımıza inanıyoruz", diyordu Erdoğan ve bir yandan da "bu yalnızca Türk halkını hayal kırıklığına uğratmakla kalmayıp, aynı zamanda birliğin temel felsefesine de ciddi bir zarar verecektir" uyarısında bulunuyordu; çünkü birlik "insani değerler" üzerinde inşa edilmiştir. Erdoğan Türkiye'nin üyeliğinin daha fazla ertelenmesinin "yanlış ve haksız" olacağına inanıyordu (Boland 2004). Türkiye'yi eleştirenler de, Oostlander raporunda devrimci fakat temel reformlar olarak görülen süreçteki gecikme için tamı tamına aynı argümanları kullanacaklardır. Bu reformlar ne kadar erken hayata geçirilirse, Türkiye'nin seçim demokrasisi engelini aşip liberal demokrasiye geçme şansı da o kadar fazla olacaktır. Böylesi nazik bir dönemde, Avrupa istikrar ve refah bölgesi de barışçıl bir şekilde Türkiye'ye kadar genişleyecektir, tıpkı Doğu Avrupa'daki eski komünist ülkelere dek genişlediği gibi. Mentalite olarak, kurumsal olarak ve anayasal olarak monolitik asimilasyoncu bir dünya görüşünü, Kürt sorununa getirdiği homojenleştirici ve askeri çözümleri terketmeyi başarmış bir Türkiye'nin AB üyeliği hiç kuşkusuz Türkiye'deki Kürtlerin kaderini oldukça pozitif bir şekilde dönüşüme uğratacaktır. O noktaya gelindiğinde federal ve de-

GYY ayrıca Kürtlerin 1992 yılından bu yana yarattıkları Kürdistan

Ulusal Meclisi ve Kürdistan Bölgesel Hükümeti gibi kurumları ve on-

mokratik bir Irak'taki Irak Kürtleri Avrupa Birliğinin komşuları olacaklardır.

ların kapasitelerini de tanımaktadır. Kadın hakları da dahil olmak üzere, bireysel insan haklarını güvence altına alan maddeler, modern Irak tarihinin önemli bir kısmı boyunca Kürtlerin başlıca kurbanları oldukları kitlesel mezarların, toplu katliamların ve kayıpların yaygın uygulamalar olduğu bir ülkede önemli kazanımlardır.

Irak: Kitlesel Katliamlar ve Soykırımdan Federasyona mı?

Soykırımcı Saddam rejimi Irak devletinin baştan başa yeniden inşası için savunulabilir argümanlar yarattı. Bu karmaşık süreç, Bush yönetiminin Nisan 2003'te Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırmasından hemen sonra başladı. Olaylar ve olayların yarattığı sonuçlar hakkındaki düşüncelerimiz ne olursa olsun, Irak'taki farklı etnik ve dinsel gruplar, devletin yapısını, kuvvetler ayrılığını ve ülkenin kolektif kimliğini yeniden tanımlamak, üzerinde görüşmelerde bulunmak ve yeniden yapılandırmak üzere şu anda anayasal ve kurumsal bir süreci başlatmışlardır. Yeni bir Irak, Geçici Yönetim Yasası (GYY) adı verilen (ve Irak Yönetim Konseyi tarafından 8 Mart 2004 tarihinde imzalanan) yasal bir metin esas alınarak federalleştirilecektir. Eğer başarılı bir şekilde hayata geçirilirse, bu metin Ortadoğu/Batı Asya'da, ilk defa bir devletin görüşmeler yoluyla yeniden yapılandırılmasına örnek olacaktır. Kürtler açısından olaya bakıldığında, can alıcı hususlar aşağıdaki biçimde sıralanabilir.

1. Irak'ta onlarca yıllık siyasi acımasızlığa, soykırımlara, kitlesel katliamlara, toplu mezarlara dayalı bir siyasal sistem olan Baas rejiminin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, sistematik baskı ve zulüm sona ermiştir. GYY'nin imzalanmasıyla birlikte devletin yeniden yapılandırıldığı yeni bir dönem başlamıştır. Söz konusu belgenin imzalanmasıyla noktalanılan sürecin demokratik olmayan yapısına ve pek çok eksikliğine rağmen, GYY Irak'ta siyasi görüşmeler için yeni bir zemin yaratmıştır. Irak'ın modern bir devlet olarak kurulmasından bu yana, farklı grupların, siyasal parti ve ideolojilerin temsilcileri ilk defa anlamlı görüşmelerde bulunmuşlar ve ülkenin gerçeğine uygun düşen bir siyasi yapı üzerinde anlaşmayı başarmışlardır.

2. Irak'ı, merkezi, ayırımçı, soykırıma eğilimi ve Arap Sünni hakimiyetindeki bir devlet olmaktan çıkarıp federalleşmiş bir yapıya dönüştürme düşün-

cesi, 1992 yılından bu yana Kürtlerin en güçlü talebi olmuştur. Gerek Saddam Hüseyin'in iktidardan düşmesinden önce, gerekse de GYY'ni doğuran kısa görüşmeler sürecinde federalizm, Kürtler tarafından ortaya konulan bir ön koşul ve anayasa öncesi bir ilke olmuştur. Eğer Irak'taki politik güçler Irak'ı anlamlı bir şekilde federalize etmeyi başarırlarsa, bu durum güç dağılımının, Kürtlerin kilit güç ortağı olacakları yeni bir siyasi formüle göre yeniden yapılanmasını sağlayacak mekanizma ve kurumları yaratacaktır.

Sorunları görüşme yoluyla çözme geleneğinin bulunmadığı bir bölgede, özellikle de Arap devletleriyle kıyaslandığında, böyle bir düşüncenin kabul edilmesi bile kendi başına çığır açıcı bir gelişmedir. Sınır düzenlemeleri ve kalıcı anayasada bölgenin nihai statüsü konusundaki belirsizliklere rağmen, GYY Kürdistan Bölgesinin varlığını tanımaktadır. GYY ayrıca Kürtlerin 1992 yılından bu yana yarattıkları Kürdistan Ulusal Meclisi ve Kürdistan Bölgesel Hükümeti gibi kurumları ve onların kapasitelerini de tanımaktadır. Kadın hakları da dahil olmak üzere, bireysel insan haklarını güvence altına alan maddeler, modern Irak tarihinin önemli bir kısmı boyunca Kürtlerin başlıca kurbanları oldukları kitlesel mezarların, toplu katliamların ve kayıpların yaygın uygulamalar olduğu bir ülkede önemli kazanımlardır. Kürdistan'daki polis ve iç güvenlik birimlerinin, Kürdistan Bölgesel Hükümetinin yetkisi altında olacağı konusunda anlaşmaya varılmış olması da, keza gerek Baas rejiminin geçmişteki soykırım uygulamalarından dolayı, gerekse de polis ve güvenlik güçlerinin Bölgesel Kürdistan Hükümetinin denetiminde olmasının, yakın bir gelecekte herhangi bir Irak askeri gücüne güvenemeyecek olan sivil bir nüfus için belli bir güvence sağlayacağı olgusundan dolayı çarpıcı bir başarıdır. Polis ve güvenlik güçleri, aynı zamanda Türkiye, İran ve Suriye'ye yönelik olarak iç sınır güvenliği anlamında bir tür erken uyarı sistemi işlevi görecekler; çünkü, bu ülkeler ideolojik olarak Kürdistan'daki kurumsal gelişmeleri baltalama eğilimindedir. GYY'daki diğer olumlu bir unsur da gelecekteki herhangi bir Irak ordusunun, güçlü bir sivil denetim altında, yalnızca dış gü-

Kürdistan Bölgesel Hükümeti, kendin yönetimindeki bulunan böl-

gelerde uygulanan sınır denetimi üzerindeki otoritesinin farklı bi-

venlik görevi ile sınırlandırılması kararıdır. Merkezi-yetçilik yanlısı Arapların, demokratik olmayan Kürt karşıtı komşuların ve Irak ile bölgedeki federalizm karşıtı güçlerin bakış açısıyla, GYY'daki en tartışmaları paragraflardan biri, ki bu paragraf daha sonra GYY'nın bir maddesi haline geldi, nihai anayasanın onaylanması süreci düşüncesiydi. Bu süreç Kürtlere, ama aynı zamanda üç vilayette üçte ikilik çoğunluğa sahip olan diğer herhangi bir halka ve bölgeye de, arzu edilmeyen bir anayasa taslağını reddetme hakkı vermektedir. İslam'ın yasal ilham kaynaklarından yalnızca bir tanesi olarak görülmesi konusundaki uzlaşma, Kürtleri bu defa da İslam'ı siyaset oyununda yeni bir alet olarak kullanan Şii çoğunluğun eline geçecek, yeni ve korkulacak bir hakimiyet türüne kul olmaktan kurtarabilir. GYY'da ayrıntılı bir şekilde tanımlanan azınlık hakları Kürdistan'daki demokratik deneyime güç katacağı ve böyle bir deneyim azınlık hakları ve bu hakların koruma altına alınması konusunda Kürdistan'da standartları daha da yükseltecek ve böylece Kürdistan bölgesi dışında, örneğin Bağdat ve diğer bölgelerde yaşayan Kürtlerin korunma altına alınması talebini de mümkün kılacaktır. GYY tarafından garanti altına alınan dil hakları, gerek Kürtçeyi resmi dil yapması bakımından gerekse de Kürtçenin Kürdistan bölgesinde yaygın bir şekilde kullanılmasını sağlaması bakımından, federal bir Irak'ta ilk defa Kürtleri güçlendirecektir. Irak'ın Tüm eksikliklerine rağmen GYY, çok milliyetli, dinsel açıdan hoşgörülü ve demokratik bir federasyonu geliştirmesi için gerekli olan koşulu yerine getirmiştir. Herkesçe arzu edilebilecek böylesi umut verici bir sonuç, birçok elverişli ve zorunlu koşul yerine getirilmeksizin kolay kolay başarılamaz.

3. Her şeye rağmen, eğer Kerkük ve Araplaştırılmış diğer bölgelerin sorunları barışçıl bir şekilde çözümlenirse eğer Kürdistan'ın vergi kapasitesi beklenen refah programlarını finanse edebilirse eğer seçimler için Kürtlerin kendi paylarına düşen görev ve mevkileri alabildikleri nispi temsil sistemi esas alınır eğer paylaşılan ticaret gücü Kürdistan bölgesi için faydalıysa; eğer başkanlık konseyi ya da başbakanlık görevi bir Kürt temsilciye tahsis edilirse;

çimlerde yorumlanmasıyla karşı karşıya kalabilir. Kerkük'ün nihai statüsü, çözümlenmesi beklenenden çok daha zor bir sorun olarak ortaya çıkabilir; hele de dış güçler, ya dış çıkarılara hizmet etmek ya da devam etmekte, olan görüşmeleri hassas dönemlerde baltalamak üzere farklı grupları manipüle etmeyi başarırlarsa.

GYG'da verilen sözlerin gönüllülük üzerine kurulu federal bir Irak'ı güçlendireceğini umut etmek için pek çok neden var.

4. Gönüllülük üzerine kurulu bir federasyon doğrultusunda Irak'ta ortaya çıkmakta olan siyasal gelişmenin getirdiği bu olumlu unsurlara rağmen, GYY birkaç çekinceye de yer bırakmaktadır. Doğal kaynaklar konusunda, GYY'nın açık seçik olmayan dilinden dolayı, zamanı geldiğinde çeşitli çatışmalar yaşanabilir. Bölgesel temsil için, anlamlı bir federal sistem yaratabilmek üzere, ikinci meclis sorununa hiç değinilmemiş. Bu sorunun, ülkeyi oluşturan belli başlı halklar tarafından kabul edilecek biçimde çözümlenmesi gerekmektedir. Bu ise kalıcı anayasa görüşmeleri esnasında bazı çıkmazlara düşülmesine yol açabilir. Zaman içinde açık seçik mekanizmalar oluşturulamazsa, başkanlık konseyindeki ve bakanlar konseyindeki Kürt temsili meselesi ve başbakanın konumu meselesi, gelecekteki bir hükümette, Kürtler ile diğer gruplar arasında gerilimin yükselmesine yol açabilir. Kürdistan Bölgesel Hükümeti, kendin yönetimindeki bulunan bölgelerde uygulanan sınır denetimi üzerindeki otoritesinin farklı biçimlerde yorumlanmasıyla karşı karşıya kalabilir. Kerkük'ün nihai statüsü, çözümlenmesi beklenenden çok daha zor bir sorun olarak ortaya çıkabilir; hele de dış güçler, ya dış çıkarılara hizmet etmek ya da devam etmekte, olan görüşmeleri hassas dönemlerde baltalamak üzere farklı grupları manipüle etmeyi başarırlarsa. Çoğunluk oyununu oynamak çeşitli Şii politikacıların elinde güçlü bir karta dönüşebilir ve bu, Şiiilerin de sandıklarından daha az popüler olduklarını ortaya çıkabilir. Bazı özgün zamanlarda çoğunluk oyunu liberal hakları ve güvenceleri baltalayacak biçimde kullanılabilir ve bu durum, İslam'ın politikadaki rolü konusunda çeşitli kuşku yaratarak, içerideki nazik güç dengelerini bozmak üzere dış güçleri davet edebilir. Federal hükümetteki güç paylaşımı konusundaki düzenlemelerin belirsizliğinden dolayı başka sorunlar da ortaya çıkabilir.

Savaş sonrası dönemde barışı sağlamak, beklenenden daha zor

gibi görünüyorsa bile, hiç kimse, Irak halklarının bir kitlesel im-

(Daha bütünlüklü bir değerlendirme için bakınız (O'Leary, McGarry ve diğerleri 2004)

ha rejiminden kurtarıldıklarından şüphe etmemelidir. Irak halkları, sürgünler, kaybetmeler, kitlesel katliamlar, soykırımlar, savaşlar ve ambargolarla geçen onlarca yılın ardından çok daha iyi bir geleceği hak etmektedir.

bir geleceği hak etmektedir. Demokratik, parlamenter, çoğulcu, hoşgörülü ve federal bir siyasi sistemin kurulabilmesi bakımından, önümüzdeki

Doğrusunu söylemek gerekirse, devletin yeniden yapılandırılacağı uzun ve karmaşık bir süreçte bunlar ancak ilk adımlardır. Bugüne kadar başarılı olmuş olanlar bu şekilde güçlendirilip derinleştirilerek sağlanabilir. Tüm bunların hayata geçebilmesi için, özellikle Irak Kürtleri ve genel olarak Irak'ın geri kalan kısmının uluslararası diplomatik, siyasal ve kamusal desteğe gereksinimi vardır. Bu süreçte özellikle uzmanların yardımına, yeniden yapılanma yardımlarına, diplomatik tanınmaya, diyalog seminerlerine, konferanslarına, yardım programlarına, görüşmelerde bulunanların iyi niyetine ve geniş kaynaklara sahip demokratik devletlerin, bölgelerin ve örgütlerin yardımlarına ihtiyaç vardır. Avrupa devletlerinin parlamentoları, hükümetleri, Avrupa Birliği kurumları ve siyasal örgütleri, yeniden yapılanma ve uzlaşmanın gerçekleştirileceği karmaşık süreci aktif bir şekilde destekleyebilir. Avrupa'daki pek çok ülke, İkinci Dünya Savaşından çıktığı için yeniden yapılanma konusunda birinci elden deneyime sahiptir. Avrupa Birliği ve NATO'nun Avrupalı üyeleri, Avrupa ve başka yerlerde gerçekleştirdikleri misyonlar sayesinde deneyim sahibi olmuşlardır. Bunlar hep birlikte Irak'ın farklı halklarına ve bölgelerine, yeni altyapı sistemlerinin inşasında ve siyasal diyalog alanında geniş kapsamlı yardımlar sağlayabilirler.

Beklenenden daha sorunlu hale gelen bir kurtuluş ve işgal sürecinin yaşandığı Baas sonrası Irak'ta halklara yardım etme konusu, moral ve normatif bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Koalisyon güçleri, Saddam Hüseyin rejimini ortadan kaldırmak üzere başlattıkları savaşın gerekçesi olarak sundukları kitle imha silahları hakkında kanıtlar bulmayı başaramasalar bile, savaş sonrası dönemde barışı sağlamak, beklenenden daha zor gibi görünüyorsa bile, hiç kimse, Irak halklarının bir kitlesel imha rejiminden kurtarıldıklarından şüphe etmemelidir. Irak halkları, sürgünler, kaybetmeler, kitlesel katliamlar, soykırımlar, savaşlar ve ambargolarla geçen onlarca yılın ardından çok daha iyi

aylar ve yıllar, Irak için, Irak'taki halklar için, Irak'ın komşuları için ve genel olarak tüm Ortadoğu/Batı Asya'ya istikrar getirme arzusuyla çalışan herkes için hayati bir öneme sahiptir.

Irak'ta başarı ya da başarısızlık, Irak halklarına bağlı olacaktır ama, bir o kadar da uluslararası toplumun ve devletlerin yerinde ve zamanında, bu ülkedeki siyasal sistemin yeniden yapılanmasının doğurduğu ihtiyaçları karşılama, yakın geçmişin geride bıraktığı derin yaraları sarma ve bu suçları işleyen Baasçı suçluları, adalet önüne çıkarma arzusuna bağlı olacaktır. Kürdistan'daki demokratik deneyimin başarısız olmasına izin vermemek hayati bir önem arz edecektir, en azından Irak'ın geri kalan kısımlarındaki gönüllü yeniden entegrasyon ve demokratikleşme çabalarının karşılaştığı eşi benzeri görülmemiş zorlukların getirdiği potansiyel riskler ve bu sürecin baltalanması olasılığından dolayı. Demokratik ülkeler ve örgütler, bölge hâlâ istikrarını, refahını ve daha parlak bir geleceğe ilişkin umutlarını korurken, Kürdistan'ı güçlendirmek üzere aktif bir şekilde moral ve normatif görevler üstlenmelidirler. Olasılıkların ve ihtiyaçların böylesine aleni, kapsamlı ve çaba gerektirir nitelikte olduğu bir dönemde, benzersiz bir imkânın kaçınılmaya ve ardından da sızlanmaya hiç mi hiç zaman yok.

İran: "Kürtlere Yönelik Sistemik Ayrımcılık Yavaş Yavaş Değişmektedir."

Kısmen oradaki Kürtlere ilişkin bilgi eksikliğinden dolayı, kısmen de 1979 yılından beri İran politikasında yaşanan köklü değişimlerden dolayı, İran ile Batı arasındaki gerilimlerden ve ayrıca İran'ın (Hatemi'nin iktidara geldiği) 1997 yılına kadar kendi kendisine uyguladığı izolasyondan dolayı, İran'daki Kürtlerin durumu hakkında yıllardır dış dünyada çok az şey bilinmektedir.

İran Kürtlerinin statüsünde yaşanan belli başlı değişim, Şii İslam'ın ideolojik siyasal bir sistem ola-

Güç paylaşımının ve İran halklarının anlamlı bir temsiline, ülkenin siyasal sistemine damgasını vuracağı yeni bir düzenlemeyi

sağlayacak bir siyasal sisteme ilişkin belli başlı gelişmeleri gösteren herhangi bir işaret şimdilik görülmektedir. Bununla birlikte, Kürtlerin ve diğer azınlıkların günlük yaşamlarını iyileştirme doğrultusunda küçük adımların atılması mümkündür ve böylesi adımlar açıkça desteklenmelidir.

ca mutlu bir vilayet olmakla kalmayıp, aynı zamanda zengin bir vilayet haline geleceğine de inanıyordu (*Economist* 2000). Ramazanzade'nin işaret ettiği bölge, geleneksel olarak bilinen İran Kürdistan bölgesinin sınırlı bir kısmı olmasına rağmen, desantralizasyon ve yetki dağıtma süreci hiç kuşkusuz Kürtlere yarar sağlayacaktır; tıpkı İran'ın farklı güvenlik, ticaret ve ekonomik mekanizmalar, süreçler ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla Avrupa Birliği, ABD ve BM ile gerilimleri düşürme girişimleri gibi.

İran'ın sosyal, kültürel ve linguistik çeşitlilikleri, belli bir düzeyde resmi olarak inkâr edilmemiştir. Sanandaj'daki üniversiteye verilen isim gibi, Kürdistan adıyla bir üniversite kurma düşüncesi hâlâ Türkiye ve Irak'ta siyasal bir aykırılık olmanın ötesine geçememiştir. Avrupa örgütleri, parlamentoları, siyasi partileri ve kurumları, sıradan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla, ya çeşitli projeleri sürdüren özgün gruplarla kuracakları doğrudan ilişkiler aracılığıyla, ya da birkaç alanı ve bölgeyi kapsayan karma programlar aracılığıyla, Kürt okullarının kurulmasına, bilimsel ve kültürel projelerin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Güç paylaşımının ve İran halklarının anlamlı bir temsiline, ülkenin siyasal sistemine damgasını vuracağı yeni bir düzenlemeyi sağlayacak bir siyasal sisteme ilişkin belli başlı gelişmeleri gösteren herhangi bir işaret şimdilik görülmektedir. Bununla birlikte, Kürtlerin ve diğer azınlıkların günlük yaşamlarını iyileştirme doğrultusunda küçük adımların atılması mümkündür ve böylesi adımlar açıkça desteklenmelidir. İran çalkantılı bir bölgedeki hayati bir ülkedir. İran, halklarının potansiyelleri, ülkenin doğal kaynakları ve coğrafi konumu, tüm bölgeyi olumlu yönde değiştirerek, iç reform süreçlerinin amaçlarına ulaşarak siyasal sistemi ve onun doğrultusunu yeniden yapılandırmasını sağlayabilir.

Yakın bir gelecekte, insan hakları ve ulusal azınlık hakları üzerinde yoğunlaşılması; hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi; buna ek olarak Kürt vilayetlerinin militarizmden arındırılması, İran Kürtlerinin durumunu iyileştirmek üzere İran hükümetine yapılacak baskılar bakımından en önemli öğeler olacaktır. AB'nin stratejisi ılımlı Kürt partileriyle diyalog kurulmasını ve ayrıca Kürt bölgelerinin doğrudan yararlanacakları bölgesel ve vilayet bazındaki yardımları kapsayabilir. Kürdistan valisi Abdullah Ramazanzade Kürdistan'ın potansiyeli konusunda olumlu bir tavır sergiliyordu, zira o İran'ın Kürtlere yönelik sistematik ayrımcılığının yavaş yavaş değişmekte olduğuna inanıyordu. Ramazanzade on yıl gibi bir süre içinde Kürdistan'ın yalnız-

ca mutlu bir vilayet olmakla kalmayıp, aynı zamanda zengin bir vilayet haline geleceğine de inanıyordu (*Economist* 2000). Ramazanzade'nin işaret ettiği bölge, geleneksel olarak bilinen İran Kürdistan bölgesinin sınırlı bir kısmı olmasına rağmen, desantralizasyon ve yetki dağıtma süreci hiç kuşkusuz Kürtlere yarar sağlayacaktır; tıpkı İran'ın farklı güvenlik, ticaret ve ekonomik mekanizmalar, süreçler ve kurumsal düzenlemeler aracılığıyla Avrupa Birliği, ABD ve BM ile gerilimleri düşürme girişimleri gibi.

İran'ın sosyal, kültürel ve linguistik çeşitlilikleri, belli bir düzeyde resmi olarak inkâr edilmemiştir. Sanandaj'daki üniversiteye verilen isim gibi, Kürdistan adıyla bir üniversite kurma düşüncesi hâlâ Türkiye ve Irak'ta siyasal bir aykırılık olmanın ötesine geçememiştir. Avrupa örgütleri, parlamentoları, siyasi partileri ve kurumları, sıradan insanların yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla, ya çeşitli projeleri sürdüren özgün gruplarla kuracakları doğrudan ilişkiler aracılığıyla, ya da birkaç alanı ve bölgeyi kapsayan karma programlar aracılığıyla, Kürt okullarının kurulmasına, bilimsel ve kültürel projelerin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Güç paylaşımının ve İran halklarının anlamlı bir temsiline, ülkenin siyasal sistemine damgasını vuracağı yeni bir düzenlemeyi sağlayacak bir siyasal sisteme ilişkin belli başlı gelişmeleri gösteren herhangi bir işaret şimdilik görülmektedir. Bununla birlikte, Kürtlerin ve diğer azınlıkların günlük yaşamlarını iyileştirme doğrultusunda küçük adımların atılması mümkündür ve böylesi adımlar açıkça desteklenmelidir. İran çalkantılı bir bölgedeki hayati bir ülkedir. İran, halklarının potansiyelleri, ülkenin doğal kaynakları ve coğrafi konumu, tüm bölgeyi olumlu yönde değiştirerek, iç reform süreçlerinin amaçlarına ulaşarak siyasal sistemi ve onun doğrultusunu yeniden yapılandırmasını sağlayabilir.

Suriye: Kapsamlı Reformlar İçin Bastırma

Kürtlerin sayısal azlığı, onlarca yıldır süren Alevi azınlık hakimiyeti, yeni devlet başkanının konununun güçlendirilmesi ve Suriye'nin sözümona

Barcelona sürecine katılımı, Suriye'den daha kapsamlı reform taleplerinde bulunması için iyi bir imkân sağlamaktadır. Kürtler tek başlarına tüm siyasal sistemde radikal değişiklikler yapılmasını talep edebilecek bir konumda değillerdir ve hiçbir zaman da böyle bir konumda olmamışlardır. Alevi azınlığa dayalı hükümet, resmi periyodik reform görüşmeleriyle, Irak'ta Saddam rejiminin iktidardan uzaklaştırılmasıyla ve birkaç diğer faktör nedeniyle ivme kazanmış olan reform beklentilerini karşılamazsınız, ülke halkını daha uzun bir süreliğine denetim altında tutamaz.

Avrupa Birliği, AB-Akdeniz Ortaklığı parametreleri çerçevesinde, ticaret ilişkilerini ve sektörel programları Kürtlerin insan haklarındaki iyileştirmelerle ilişkilendirebilecek bir donanıma sahiptir. AB kurumları ve hükümetleri, (Mart 1963 tarihinden beri uygulanmakta olan) askeri yasaları ve olağanüstü hali kaldırması, Kürtlerin ve onların yaşadıkları bölgelerin Araplaştırılmasını durdurması ve sayıları neredeyse çeyrek milyonu bulan, yurttaşlıktan mahrum bırakılmış, devletsiz Kürtlerin statüsünü değiştirmesi için, Suriye hükümetine ve yetkililerine baskı yapabilir. Ayrıca, Kürtlerin toprak sahibi olmalarını, yasal evlilikler yapmalarını, Kürtçe dilinde eğitim almalarını ve Kürtlerin kamu sağlık

hizmetlerinden yararlanmalarını yasaklayan birçok kararnamenin yürürlükten kaldırılması konusunda da çeşitli talepler dile getirilebilir (Rubin). Avrupa Birliği aynı zamanda, Mart 2004 yılı ortalarında Suriye Kürtleri Irak'taki Geçici Yönetim Yasasının imzalanmasını kutladıkları sırada yaşanan çatışmalar ve rapor edilen insan hakları ihlalleri hakkında bağımsız ve tarafsız hukuki araştırmaların yapılmasını da talep edebilir. Avrupa Birliği'nin ileri sürebileceği bir o kadar önemli diğer bir talep de, BM ve uluslararası insan hakları örgütlerinin, insan hakları ihlalleri konusunda alanda araştırma yapmasına izin verilmesidir. Suriye'ye verilen yardımların, Avrupa yurttaşları nezdindeki güvenilirliği bakımından bunlar önemli adımlardır. Ayrıca Ortadoğu/Batı Asya'da uzun vadeli barış ve istikrarın ciddiye alınması açısından ve Birliğe üye olma programlarına sahip ülkelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunma arzusunda olduğunu resmen duyuran Avrupa Birliğinin, bu duyurularının açısından da bunlar oldukça önemli adımlardır.

İngilizce'den Çeviren: Cemal Atilla

Güney Danimarka Üniversitesi Tarafından 26 Mayıs 2004 Tarihinde Kopenhag'da Düzenlenen "Kürtler: Bir Halk & Dört Devlet & Nasıl Bir Gelecek?" Konulu Konferansa Sunulan Rapor

Dipnotlar

- 1) Devlet stratejilerine ilişkin genel bir tartışma için bakınız O'Leary 2001.
- 2) Devletlerin başarısızlıklarına ilişkin kapsamlı tartışma ve belgeler için bakınız Goldstone, Gurr ve diğerleri, 2000.

Referanslar

- Agranoff, R. Ve J.A.R Gallarin (1997). "İspanya'da federal demokrasiye doğru: Hükümetler arası ilişkiler üzerine bir inceleme." *Publius* 27 (4): 1-38.
- Annan, K. (2002). "Biz Halklar." 21.Yüzyılda Birleşmiş Milletlerin Rolü. New York, Birleşmiş Milletler.
- Baumeister, A.T. (200). Liberalizm ve "farklılık politikası." Edinburgh, Edinburg University Press.
- Blua, A. (2003). "İrak: Türkiye, İran ve Suriye'deki Kürt azınlıkları ilgiyle izliyor." *Radio Free Europe/Radio Liberty* <http://www.rferl.org/features/2002/10/23102002154346.asp>.
- Boland, V. (2004). "AB gecikmeden 'Türkiye'yi kabul etmelidir.'" *Financial Times*, 5 Mayıs.
- "Cesaret" (2004), *Social Research* 71 (1).
- Economist* (2000). "İran Kürtleri: Şanslı olanlar mı?" *The Economist* 357 (8202): 56-57, 23 Aralık 2000 & 5 Ocak 2001.
- Encarnacion, G.O. (2001/2002). "Franko'dan sonra İspanya: Demokratikleşme dersleri." *World Policy Journal* 18 (4): 35-44
- Avrupa Konvansiyonu (2003). Avrupa anayasası için taslak anlaşma. Avrupa Konvansiyonu tarafından 13 Haziran ile 10 Temmuz 2003 tarihleri arasında oybirliği ile benimsendi. 18 Temmuz 2003 tarihinde Roma'da Avrupa Konseyi Başkanına sunuldu.
- Georges-Picot, E. (2004). "Chirac: Türkiye AB'ye Girmeye Hazır Değil." *Associated Press*, 29 Nisan.
- Goldstone, J.A., T.R. Gurr, ve diğerleri (200). *Başarısız Devlet Görev Kuvveti Raporu: III. Aşama Bulgular*, <http://www.cidcm.umd.edu/inscr/stfail/>
- Hamburg, D. A. (1995). "Önsöz," Larry Diamond, 1995, 1990'lı yıllarda demokrasiyi yaymak: Aktörler, araçlar, konular ve zorunluluklar (Carnegie Ölümcül Çatışmaları Önleme Komisyonu'na sunulan bir rapor, New York Carnegie Kuruluşu) içinde.
- McDowall, D. (2000). *Modern Kürt tarihi*. Londra, I.B. Tauris.
- O'Leary, B., J. McGarry & K. Salih, derleyenler (2004). *Irak Kürdistanı'nın Geleceği*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Oostlander, A. M. (2004). Türkiye'nin katılım sürecindeki ilerlemesini konu alan 2003 yılı Komisyon raporu. Avrupa Parlamentosu: FINAL A5-0204/2004, 19 Mart 2004.
- Rubin, M. (2003). "Kürtler dışlanmış bir azınlık mıdır?" *Social Research* 70 (1): 295-331.
- Solana, J. (2002). "Türkiye için Avrupa yolu." *International Herald Tribune*, 7 Aralık.
- UGI (1994). *Kürtler: Ulusların arasında kalakalmış*. <http://www.globalissues.co.uk/titles.php>, adresinde mevcuttur, UGI.

Uğruna Mücadele Etmeye Değer Bir Geçici Yasa

Brendan O'Leary*

ABD liderliğindeki koalisyon Irak'ta gecikmeli olarak iki ayrı cepheyi pasifize etmekle meşgul. Koalisyon bir taraftan, Saddam Hüseyin'in başkanlık muhafızları da dahil olmak üzere, Felluce ve "Suni Üçgeninde" Baasçılarla mücadele etmektedir. Diğer taraftan ise, Mukteda El-Sadr'ın ağırlıklı olarak Şii olan mahalle ve şehirlerdeki "Mehdi Ordusunun" teslim olması ve lağvedilmesi için bastırmaktadır.

Koalisyon, yaygın bir halk desteğine sahip olan bir pan-Irak milliyetçi cephesine karşı savaştırmamaktadır. Suriye desteğindeki Baasçılar ve İran tarafından finanse edilen Şii paramilitar güçler kan kardeşi değildir. Fakat kaosta ortak çıkarları var; özellikle de, her iki si de geçici anayasayı işlemez hale getirmek istemektedir.

Geçici Yönetim Yasası uzun pazarlıkların ardından, 8 Mart tarihinde Irak Yönetim Konseyi tarafından oybirliği ile kabul edildi. Kürdistanlı görüşmeciler için çalışan uluslar arası bir danışma heyetinin bir üyesi olarak, bu yasanın eziyetli bir çalışmayla çıkarılmasının Bismark'ın, ne suçukların ne de yasaların nasıl yapıldığını bilmemenin en iyisi olduğu biçimindeki sözlerini anımsattığını belirtmekle herhangi bir sırrı ortaya dökmüş olmuyorum.

Geçici Yönetim Yasası (GYY) bir gözük ABD başkanlık seçimleri takviminde olan, yetersiz ve eksik bilgi donanımına sahip işgal otoritesinin denetimi altında inşa edildi. GYY demokratik tartışmalar olmaksızın ve Erbil, Kerbela ve Bağdat'ta gerçekleştirilen gaddarca bombalama eylemlerinin ardından ortaya

çıkı. Fakat bu uğursuz başlangıca rağmen, GYY Irak için mevcut olan yegane ve toplumlar arası bir yasadır ve demokratik uluslar arası toplum tarafından desteklenmelidir.

GYY cumhuriyetçi, liberal, federal ve demokratiktir ve milliyetler arasındaki gönüllü bir birliğin temeli haline gelebilir. GYY Baasçılarının yıkıcı rejimini reddetmektedir. Silahlı kuvvetleri sivillerin denetimi altına koymaktadır. Bireysel haklar ve kadın hakları korunmaktadır; azınlıkların linguistik ve dinsel hakları da öyle. İslam yalnızca legal bir ilham kaynağıdır ve onun yasa yapma üzerindeki etkisi o birkaç sözcüğün ifade ettiğinden daha az olabilir.

GYY Şii teokrasiye yönelik bir gidişi önlemekte ve Irak'ın, İran ayetullahlarının bir müşteri-devleti olmasını engellemektedir. Çünkü Kürt, Suni Arap ve Şii Arap seçmenler coğrafi olarak yoğunlaştıkları bölgelerde (Irak'taki 18 "vilayet"ten herhangi üç tanesinde) kalıcı anayasanın onaylanması karşısında de facto bir vetoya sahiptirler. İşte İran'ı ve geçtiğimiz Ekim ayında "faziletin yaygınlaştırılması ve kötülüğün cezalandırılması"

* Pennsylvania Üniversitesinde siyaset bilimi profesörüdür ve Erbil'deki Kürdistan Ulusal Meclisinde anayasa danışmanıdır.

ması” için kurduğu başkanlıkla birlikte tek taraflı olarak “hükümetini” ilan eden Bay Sadr’ı öfkelen-diren şey tam da bu onay-lama prosedürüdür.

GYY’nin başka birtakım meziyetleri de bulunmaktadır. GYY Saddam Hüseyin tarafından uygulanan sürgün, el koyma ve petrol zenginini ve etnik olarak çekişmeli olan Kerkük gibi (ve başka) yerlerdeki demografik mühendisliğin sonuç-larını çözümlmek için adil bir süreç oluşturmaktadır.

Federal meclise yüzde yirmi beş oranında kadın üyenin iştirak etmesi hedefi yalnızca kadınlara fay-da sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda nispi tem-sile dayalı bir seçim sistemi üzerinde anlaşmayı gü-vence altına almaktadır. Çünkü herhangi bir başka gerçekleştirilebilir sistem çeşitli kotaları gerektire-cektir ve böylece haklar bildirgesindeki maddeleri ihlal edecektir.

Nispi temsil sistemi tek parti hakimiyeti tehdidi-ni azaltacaktır. Elbette GYY ile ilgili bir takım sorun-lar bulunmaktadır. Arap görüşmeciler ve Amerika-lılar fazlasıyla merkezi olan bir federasyon istiyor-lardı. Doğal kaynaklar üzerine konulacak federal bir tekel (şaşırtıcı bir söyleme rağmen) ve hem pa-ra hem de mali politikadaki federal bir üstünlük be-raberce rantıye-petrol despotizmi tehlikesini yeni-den gündeme getirebilir. Bu güçler iyi yönetilen bölgelerin kalkınmasını engelleyebilir. Kürdistan iyi işliyor; öyleyse amaç, aptalca bir tekbiçimciliği dayatmak yerine, Irak’ın geri kalan kısımlarının da bu standarda erişmesine imkan vermek olmalıdır.

İkinci olarak, anayasanın yürütme kurumlarının bir reforma ihtiyacı olabilir. Federal kabinenin Irak’ın çeşitliliğini yansıtmasını güvence altına ala-cak hiçbir şey yoktur. Üç kişilik başkanlık çok za-yıftır ve eğer hegemonyacı bir Şii partisi ortaya çı-karsa başbakanın gereğinden fazla güce sahip ol-ması gerekebilir. Tabii bu kolektif başkanlığın kötü bir fikir olduğu anlamına gelmez; fakat üç başka-nın, federal meclisin üçte ikilik desteğini alması ge-reken ortak bir platform üzerinde seçilmesi çeşitli sorunlar yaratmaktadır.

Doğal kaynaklar üzerine konulacak federal bir tekel (şaşırtıcı bir söyleme rağmen) ve hem para hem de mali politikadaki federal bir üstünlük beraberce rantıye-petrol despotizmi tehlikesini yeni-den gündeme getirebilir. Bu güçler iyi yönetilen bölgelerin kalkın-masını engelleyebilir. Kürdistan iyi işliyor; öyleyse amaç, aptalca bir tekbiçimciliği dayatmak yerine, Irak’ın geri kalan kısımlarının da bu standarda erişmesine imkan vermek olmalıdır.

ulus etrafında kurulmuş çoğunlukçu, merkezi bir fe-derasyon istiyorlardı; onlar Kürdistan’ın bütünlüğü-nü baltalamak ve “Sunistan”ın ya da “Şiistan”ın or-taya çıkmasını engellemek için Saddam Hüseyin’in vilayetlerini kullanmaya çalışıyorlardı. Irak’ın çoğul-cuları ise, tam tersine, yalnızca Araplar tarafından değil, tüm milliyetler tarafından desteklenen bir fe-derasyon istiyorlardı.

Dördüncü olarak, güvenliğin yeniden tesis edil-mesi ve paramiliter örgütlerin dağıtılması oldukça hassas konulardır. Kürdistan’ın kendi polisine sa-hip olma ve iç güvenliğini sağlama hakkı, Bağdat merkezli güçler tarafından uğradığı soykırım uygu-lamalarının yenilenmesi tehlikesine karşı onu gü-vence altına almaktadır, fakat Irak’ın geri kalan ke-simlerinde güvenlik büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. GYY’nin bu konudaki maddeleri açıklı-ğa açıklığa kavuşturulmayı beklemektedir.

Son olarak, GYY’ne bir seçim kanunu içermek-te ne de seçimlere gidiş döneminde kimin geçici bir hükümet kurması gerektiğini belirtmektedir. Bu so-runlar acilen ve adilane bir şekilde çözümlenmeli-dir. Geçici hükümet, daraltılmış fakat temsili bir yö-netim konseyinden oluşmalıdır.

Fakat tüm kusurlarına rağmen, GYY piyasadaki yegane anayasal plandır. BM geri döndüğünde, ki bunu yapması gerekiyor, yapılmış olanları çorap sö-küğü gibi sökmemesi gerekiyor. Bu Baasçı haydut-ların ve Şii otoriterlerin iştahını kabartacaktır ve iç-in-den çıkılmaz bir kaosa yol açacaktır. BM seçim yö-netimine tavsiyede bulunmalı, gelişmesine ve çatış-ma sonrası programlarına kaldığı yerden devam et-meli fakat Irak’ın anayasal olarak yenilenmesi GYY altında yerel ellerde gerçekleşmelidir -koalisyon as-kerleri de en azından kalıcı anayasa onaylanıncaya kadar tetikte olmalıdır.

İngilizce’den Çeviren: Cemal Atila

Yekgirtoyî İslami Genel Sekreteri Selahaddin Bahaddin:

Referanslarımız Millidir

Selahaddin Bahaddin: Irak Kürdistan'ında üçüncü parti konumunda olan Yekgirtoyî İslami (İslami Birlik) hareketinin Genel Sekreteri. Irak Geçici Hükümet Konseyi'nin de beş Kürt üyesinden birisiydi. 1950'de Halepçe'nin Xormal mıntıkasında doğdu. İslami bir terbiyeyle büyüdü, Bağdat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1965'ten bu yana "siyasi İslam" faaliyetlerinin içinde bulunuyor. İhvan-ül Müslimin hareketinden ve Saidi Kurdi (Nursi)'den feyz aldığını söylüyor. İslami maneviyatın yanı sıra, Kürt ulusunun mazlum olması nedeniyle taassup olmayan milli bir hissiyat taşıdığını ileri sürüyor. Silahlı mücadeleye inanmadıklarının altını çiziyor. "İslam'da cihada karar verilebilmesi için meşru bir devlet erkânının bulunması gerekir." Diyor ve herhangi bir mağarada meskûn olan birilerinin kalkıp cihat ilan etmesinin İslam açısından hiçbir hükmünün bulunmadığını belirtiyor...

Serbestî: Sayın Genel Sekreter, Yekgirtoyî İslami ile ilgili kısaca okurlarımızı bilgilendirir misiniz; ne zaman kuruldu ve kuruluş amacı neydi?

Selahaddin Bahaddin: İslami hareket olarak uzun bir zamandan beridir faaliyetlerimiz var. İhvan-ül Müsliminden feyz aldık. İhvan-ül Müslimin, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışından sonra bölgeye müdahale eden İngilizler döneminde Bağdat'ta ve Mısır'da faaliyet göstermeye başladı. Biz de önemli oranda İhvan-ül Müslimin hareketinden etkilenen İslami bir hareket olarak, 1965'te siyasi faaliyetlerimize başladık. Fakat Baas rejiminin baskıları nedeniyle İran'a, Türkiye'ye ve diğer bazı ülkelere dağılmak zorunda kaldık. Yekgirtoye İslami olarak 1991'de Kürdistan'da kongremizi yaptık ve Kurdistani bir hareket olarak yeniden örgütlendik. Silaha, silahlı mücadeleye hiç itibar etmedik; faaliyetlerimizi Kurdistani bir hareket olarak ve tamamıyla meşru bir zeminde sürdürüyoruz.

Serbestî: Ancak bilindiğim kadarıyla İhvan-ül Müslimin ümmet esaslı bir hareketti. Siz ümmet esasını mı benimsiyorsunuz, yoksa milli bir çizgi mi? Ya da, bu iki çizginin neresindediniz?

Selahaddin Bahaddin: Elbette ki, bizim milliyetçi bir çizgimiz var. Ancak asla taassup haline dönüşmüş bir milliyetçiliği savunmuyoruz. İhvan-ül Müslimin'in Bağdat'ta, Mısır'da milliyetçi olmaması normaldir. Çünkü ulus olarak mazlum değiller. Ancak Kürt ulusu mazlum bir ulustur. Bu mazumluk, bizim milli bir çizgide siyaset yapmamızı gerektiriyor. Ulusumuza zulüm yapıyor. Bu olgu, ister istemez bizim siyasetimizi etkilemektedir.

Serbestî: Siz silaha itibar etmediğinizi belirttiniz. Ancak bugün başta El Qaide olmak üzere birçok silahlı İslami örgüt var ve dünyanın birçok yerinde terör eylemler gerçekleştiriyorlar. Irak Kürdistanı da birkaç kez dinci eylemcilerin cerimelerine sahne oldu. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bizim düşüncemize göre din ile siyaset birbirinden ayrı değil. Her ikisi de insana hizmet için vardır. Din insana manevi bakımdan

Mustafa Barzani'ye; büyük komutan Salehaddini Eyu-bi'ye ve diğer Kürt ulama-sına büyük bir önem veriyoruz. Bu açıdan, Kürtlerin kendi tarihlerinden feyiz

Selahaddin Bahaddin: Daha 1980'li yıllarda Kürdistan'da silahlı İslami grupların faaliyetleri vardı. O sırada da bu silahlı gruplara hiç yanaşmadık,

doğru bulmadık. Hele şimdi din adına yapılan eylemler fazayıhtır [alçaklık]. Ticari merkezlere, sivil insanlara yönelik düzenlenen eylemlerin İslam'da yeri yoktur. Hiçbir şekilde de doğru bulmuyoruz.

Serbestî: YNK'nin Ensar el İslam örgütüne karşı düzenlediği operasyonda, Ensar el İslam'ın bazı militanlarının sizin parti bürolarında yakalandıkları yönünde bir duyum aldık. Bu doğru mu; Yekgirtoyi İslam'ın Ensar el İslam'la bir ilişkisi var mı?

Selahaddin Bahaddin: Hayır bu doğru değil. Diğer İslami bir Cemaat var; Komaleyi İslam (Cemaat-ül el İslam). O da silahlı bir örgüttür. Ensar el İslamla komşuydular. Yekgirtoyi İslami her zaman bu örgütlerden uzak durmuştur. Ensarın militanları Komaleyi İslam'ın kampında yakalanmış olabilirler. Komaleyi İslam Ali Babir'in öncülük ettiği bir cemaattir. Halepçe yakınında Xormal bölgesinde yapılan uçak bombardımanında elli kişi öldürülmüştü ya, işte onlar Ali Babir'in cemaatindendi.

Siyasi Referanslarımız Millidir

Serbestî: KDP'nin parti binalarında da insanların dini vecibelerinin yerine getirmek için bir mescit bölümü bulunuyor. Yani KDP geleneksel olarak toplumdaki dini yapıyı da muhafaza eden bir anlayışa sahip. Sizin KDP'den farklı olarak dini ve siyasi argümanlarınız nedir?

Selahaddin Bahaddin: Evvela Kürdistan'da çok partili bir anlayışın, sistemin bulunduğunu belirtmek gerekiyor. Ayrıca, eğer KDP bütün toplumsal kesimlerin tüm taleplerini yerine getirmiş olsaydı, diğer parti ve örgütlerin hiçbirisine ihtiyaç duyulmazdı; ki KDP Kürdistan'ın en kadim partisidir. Dolayısıyla Kürdistan'da sağdan sola çok geniş bir yelpazede farklı siyasi partiler bulunuyor; milliyetçiler var, sosyalistler, komünistler var, dini hareketler var. Bizim projemiz ise, İslam tarihinden, uygarlığından ve Kürt ulemasının İslam âlemine yaptığı katkılardan esin alan bir ulusal projedir. Şeyh Said-i Piran'a, Kadı Muhammed'e, Şeyh Ulbeydullah-i Nehri'ye ve Mele

almaları gerektiğini tasavvur ediyor ve Kürtlerin İslam âleminden kendi haklarını talep etmelerinin gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü İslam tarihi boyunca, Kürtler İslam'a büyük katkılarda bulunmuşlar, İslam âlemine büyük hizmetler sunmuşlardır.

Demokrasi Kavramı Şura Projesinin Tamamlayıcısıdır

Serbestî: Din ve siyaset olgusunda, dini mi siyasetin hizmetinde, siyaseti mi dinin hizmetinde görüyorsunuz? Sizin için belirleyici olan hangisidir?

Selahaddin Bahaddin: Bizim düşüncemize göre din ile siyaset birbirinden ayrı değil. Her ikisi de insana hizmet için vardır. Din insana manevi bakımdan hizmet sunuyor; siyaset de insanın zahiri ihtiyaçları için, ülkenin idaresi, toplumsal ihtiyaçların giderilmesi ve devletin yönetimi gibi ihtiyaçlarına cevap vermek için vardır. İslam dininde bu zahiri ihtiyaçlara aykırı düşen bir şey yok. İslam dininin her konuya ilişkin bir izahı vardır. Bir kısmı taabbudî; ibadet, namaz ve oruç gibi. Diğer bir kısmı muameleye ilişkindir, örneğin; Adalet, Şura gibi kavramlar İslami kavramlardır. Ancak kapsam açısından Şura'nın yorumlanması sınırlıdır. O nedenle diyoruz ki, demokrasi kavramı Şura projesinin tamamlayıcısıdır. Dolayısıyla insan yaşamını kolaylaştıran bütün siyasi projeleri destekliyor, insanoğlu için sarf edilen bütün güzel sözleri benimsiyoruz.

Serbestî: Peki siz İslami bir parti olarak farz edelim ki, yarın iktidara geldiniz, seküler bir topluma veya seküler partilere ne kadar tahammül edebilirsiniz?

Selahaddin Bahaddin: 12 senedir çeşitli siyasi partilerle ittifaklarımız var. Kürdistanlı olan beş partiyle kurduğumuz bir cephe var. Bu partilerden birisi Komünist partisidir, diğeri Asuri partisidir; sosyalist olanlar var, milliyetçi olanlar var; hepsiyle de gayet çok güzel diyaloglarımız ve ittifaklarımız mevcut. KDP ve YNK ile de dayanışma içindeyiz. Hewler hükümetinde bakanlık düzeyinde hükümete katılımımız var [Hewler hükümetinin Adalet Bakanı İslami Birlik Partisinin

Dolayısıyla biz, insanların sosyal yaşamını, din ve düşünce hürriyetlerini güvence altına alan AB'yi ve Avrupa ülkelerindeki adalet

üyesidir]. Süleymaniye'de de yine öyle. Toplumunu dini bir baskı altında tutmak gibi bir hedefimiz asla yoktur.

sistemini benimsiyoruz; İslama yakın buluyoruz. İslam dini de insana hizmet için vardır. Hiç kimsenin inançlarını, yaşam tarzını zorla değiştiremezsiniz. Dinimizde böyle bir zorlama yoktur... Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istiyoruz.

çok tabiidir. Ancak bunu yaparken mazlumların hakkına da tecavüz etmemeleri gerekiyor. Bu, Hıristiyanlar için de Müslümanlar için de ve diğer her bir

millet için de geçerlidir. Kişilerin veya toplumların kendi mahfuz haklarını kullanırken, başkalarının haklarına da tecavüz etmemeleri lazımdır.

Dinler arası Diyalogu Savunuyoruz

Serbestî: Daha iyi anlaşılması açısından söylüyorum. Mesela Türkiye'de Kemalistlerin şöyle bir korkusu var: Eğer İslamcı bir parti iktidarı eline geçirirse, bütün toplumsal yaşama müdahale ederek toplumu Şeriat esaslarına göre düzenleyecek. Siz şeriat esaslarına göre düzenlenen bir toplumsal yaşamı hedeflemiyor musunuz?

Selahaddin Bahaddin: Bu, İslama ilişkin çok kötümser bir bakış açısidir. İslam'da fikir hürriyeti çoktur. Hatta Kuranda şöyle bir ayet var: "men şae fe'l-yu'min men şae fe'l-yekfur" Dileyen iman eder, dileyen de inkar eder. Yani dinde ikrah [zorlama] yoktur. O nedenle din ve dini tabiiyete ikrahın yeri yoktur. İkrah sultadır, tahakküm diktatörlüğüdür. İkrah, ahkâmıla hüküm icra ediyor. Biz böyle sultacı bir anlayışı kesinlikle İslam dinine aykırı buluyoruz. Herkesin kendi inanç sistemine göre, yaşama anlayışına göre yaşamaya hakkı vardır. Dinler arasında da, asla çatışmayı değil tam tersine dinler arası diyalogu savunuyoruz.

Serbestî: Tam vakıf değilim, ama sanırım Saidi Kurdi de Risaleyi Nur'da üç semavi dinin diyalogundan söz ediyor, dinler arası diyalogu savunuyor. Ancak şu da bir gerçek ki, İslamcı hareketlerin hemen hepsi İsrail karşıtı bir tutum içindeler ve İsrail'i ortadan kaldırmak için fetvaları var. Sizin İsrail'e ilişkin değerlendirmeniz nedir?

Selahaddin Bahaddin: Tabii Yahudiliğin kendi başına çok özgül yanları var. Yahudiler büyük bir gadre uğradılar; vatanları yokken hep sürüldüler, katledildiler. Irak'ta yerleşik bir yaşama sahip olan çok Yahudi vardı; ancak büyük zulümlerle buradan sürüldüler. Biz bu mazlum Yahudi'nin her zaman yanındayız. Ne var ki, Yahudiler de İsrail'de mazlum değiller. Filistinli mazlumları yerinden ederek, Filistinlilere zulüm ediyorlar. Buradaki Yahudi'nin korunması ve savunulması gerekiyor ama, zulüm eden Yahudi'ye de karşı durmak lazım. Biz Yahudiliğin kendisine karşı değiliz. Yahudilerin kendi haklarını, dini inançlarını savunma-

Din ve Düşünce Hürriyetlerini Güvence Altına Alan AB'yi Benimsiyoruz

Serbestî: Peki, siz batılı yaşam sistemine nasıl bakıyorsunuz; AB vb. batılı kurum ve kuruluşlara hakkında ne düşünüyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: Biz insan hak ve hürriyetlerini esas alıyoruz. İslami şeriata göre beş şeyin korunması gerekiyor. Bunlar; kişinin yaşam hakkının korunması, mal ve mülkünün korunması, dini inançlarının korunması, aklının korunması ve soyunun (nijadının) korunmasıdır. Bu beş şarttaki amaç, insana hizmet etmektir ve bana göre bu her beş şart da, AB sisteminde güvence altındadır. İslam dini de medeni bir dindir. Din adına insanlara eziyet eden akıl yanlıştır. Dolayısıyla biz, insanların sosyal yaşamını, din ve düşünce hürriyetlerini güvence altına alan AB'yi ve Avrupa ülkelerindeki adalet sistemini benimsiyoruz; İslama yakın buluyoruz. İslam dini de insana hizmet için vardır. Hiç kimsenin inançlarını, yaşam tarzını zorla değiştiremezsiniz. Dinimizde böyle bir zorlama yoktur... Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üye olmasını istiyoruz. Türkiye'de bazı radikal gruplar ve statükocu çevrelerin Türkiye'nin AB'ye girmesine karşı çıkmaları yanlıştır. Hakeza AB'de bazı çevrelerin Türkiye'nin üye olmasına karşı çıkmaları da yanlıştır. Türkiye AB'ye girerse her iki taraf için de iyi olur. Türkiye AB'ye hizmet eder, AB de Türkiye'ye hizmet eder; her ikisinin birbirine faydası olur. Türkiye her bakımından büyük zenginliklere sahip olan bir ülke, AB bunu görmelidir.

Din İnsanlara Hizmet İçin Vardır

Serbestî: Sizin partinin taraftarları ve tabanı, daha çok hangi sosyal tabakadan oluşuyor?

Selahaddin Bahaddin: Bizim partinin taraftarları, salim ve kentli insanlardır. Okumuş gençlik kesimin-

Muhtemelen seçim ittifakını Komünistlerle yapacağız! Her ikimiz de

mazlum tarafındayız! Çünkü cephe ittifakımız, Komünist, Asuri, Sos-

den, kadınlardan, meslek sahibi insanlardan bizim partiye büyük bir ilgi vardır.

yalist ve Emekçiler (Zehmetkeşan) gibi partilerdir. Seçim ittifakını da muhtemelen bunlarla ya da bunlardan birisiyle yapacağız. Biz si-

nereye gittiğini belgelemek için, böyle bir ibareyi, yaptığımız caminin üzerinde yazarak belgeliyoruz ve bunun görüntülerini ilgili hayır sahibine gönderiyoruz. Yani bunu belgelemek amaçlı yapıyoruz.

Serbestî: Siz insanlara ne vaat ediyorsunuz ve

Kürdistan'da nasıl üçüncü parti durumuna geldiniz; insanları nasıl örgütlüyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: Öncelikle insanlarımıza büyük bir önem veriyoruz. Birebir insanlarla görüşüyoruz. Sonra partimize üye olan her insanı eğitiyoruz. Çünkü bakış açımıza göre, eğitimsiz insanlar kendi halkına istenilen düzeyde hizmet yapamazlar. İnsanın kendi halkına iyi bir şekilde hizmet etmesi için, iyi bir şekilde eğitim alması lazım. Bunun için dinin insanların hizmetinde olduğunu düşünüyoruz ve insanlarımızı, kendi halkına hizmet yapmaları için eğitiyoruz.

Ayrıca 12 seneden beridir burada çeşitli hizmet ve inşa grupları oluşturulmuştur. Bu gruplarda yer alan arkadaşlarımızın gösterdiği performans, insanların takdirini kazanıyor. İrtikâp, hırsızlık bütün dünyada bir sorun olarak var. Doğu toplumlarında, temeddün [medenileşmek] ve tedeyyün [dinini muhafaza etmek] eksik olduğu için, bu tür sorunlar daha fazladır. Ancak bizim arkadaşlarımız, aldıkları terbiye gereği bu kötülüklerden uzak duruyorlar.. Şimdi Batıda her ne kadar tedeyyün olmasa da, temeddün, yani medeni bir nizam var. Ancak bizim burada temeddün yok, tedeyyün de zayıftır. O nedenle biz de diyoruz ki, insanların hizmet etmesi için mütedeyyin [dinine bağlı] olmaları gerekiyor; bunun için çalışıyoruz. Diğer yandan insanların bize karşı beklentileri ve hallolunmasını istedikleri problemleri bulunuyor. Söylenen güzel sözler çok, ancak tatbikat az.

Bize Hayır Sahipleri Yardım Ediyor

Serbestî: Sizin partiniz tarafından yapılan camiler, "Bu cami Yekgirtoyi İslami tarafından yapılmıştır" şeklinde bir ibare caminin en görünen tarafında yazılıyor. Oysa bildiğim kadarıyla İslam'da yapılan hayır "teşhir" amaçlı olmamalıdır. Siz böyle bir reklâma neden ihtiyaç duyuyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: Tabii, hayır sahipleri, hayır cemaatleri var. Mesela diyelim ki, Körfez'de hayırsever bir şahıs var ve bize hayır işleri için yardımda bulunmuş. Biz de, bize yapılan bu yardımın

üzerinde yazarak belgeliyoruz ve bunun görüntülerini ilgili hayır sahibine gönderiyoruz. Yani bunu belgelemek amaçlı yapıyoruz.

Serbestî: Size yardım eden çok hayırsever var mı? Başka nerelerden yardım alıyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: Hayır cemaatleri var, hayırsever insanlar var. Bunlar bize yardımlarda bulunuyorlar. Bir de yasa gereği, hem Süleymaniye hükümeti, hem de Hewler hükümeti, hükümet bütçesinden yasa gereği bize düşen bir pay veriyorlar.

Komünistlerle İttifak Yaparız

Serbestî: Peki şöyle aktüel bir soru sormak istiyorum: Altı aya ya da en azında bir yıla kadar Kürdistan'da genel seçimlerin yapılması düşünüyor. Bilindiği gibi siyasi partiler seçime ilişkin birçok plan yaparlar, bu planlardan birisi de seçim ittifakıdır. Seçim ittifakı çerçevesinde KDP ile YNK arasında bir tercih yapmakla karşı karşıya gelerseniz, hangisini tercih edersiniz?

Selahaddin Bahaddin: Beklentimiz genel seçimlerin bir an önce yapılmasıdır. Çünkü 12 seneden beri genel seçimler yapılmamıştır. Bu da mevcut parlamentonun meşruiyetini zayıflatıyor. Hele bir genel seçimler gündeme gelsin, o zaman nasıl bir ittifak yapacağımızı belirleriz. Şimdi, bu konuda kesin bir şeyler söylemek için erkendir.

Serbestî: Düşünce olarak kendinizi KDP'ye mi YNK'ye mi daha yakın buluyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: İkisine de eşit mesafedeyiz. [Gülümseyerek] Muhtemelen seçim ittifakını Komünistlerle yapacağız! Her ikimiz de mazlum tarafındayız! Çünkü cephe ittifakımız, Komünist, Asuri, Sosyalist ve Emekçiler (Zehmetkeşan) gibi partilerdir. Seçim ittifakını da muhtemelen bunlarla ya da bunlardan birisiyle yapacağız. Biz siyasi işler ile din-diyanaet işlerini kesinlikle birbirine karıştırmıyoruz. Şimdi ben ve siz iki insan olarak karşı karşıya oturmuşuz. Siz efkârdan söz ediyorsunuz, ben de efkârdan söz ediyorum; birbirimizle kardeşiz; eğer insan olarak size saygı duyuyorsam,

Ne yazık ki, İslam ülkeleri, başarılı bir deneyim sergilemediler, siyasette de muvafık olamadılar. İnsanın ayıpsız bir şekilde işte İslam budur diyebileceği İslami bir tecrübe gösteremediler. İran bir mukaddime, Afganistan'daki Taliban başka bir mukaddime. Maalesef bu her iki mukaddime de noksan olarak doğdular. Bu her iki mukaddime ne iyi dindar olabildiler, ne de kendi ülkelerinde iyi bir idare kurabildiler.

efkârınıza da saygılı olmam gerekiyor. Birbirimizi kırmak ne temeddüene tediyyünen doğru değildir. Bir konu hakkında karşılıklı anlaşabilirsek, anlaşılmaz; anlaşmasak da insan olarak kardeş kalmamız en doğrusudur.

Serbestî: İslam âleminde bütünlüklü bir din-diyânet sisteminden söz etmek biraz güç. Bunu belli bir dini hiyerarşi açısından söylüyorum. Suudi Arabistan zaten kendini İslam'ın merkezi olarak görüyor. İran başka bir merkez olduğunu iddia ediyor. Ürdün, Mısır yine diğerlerinden farklı olarak algılıyor. El Qaide türü radikal İslamcılar dünyaya cihat ilan etmişler. Siz İslam'daki bu çok başlılığı nasıl değerlendiriyorsunuz?

İslam Ülkeleri Başarılı Bir Deneyim Sergilemediler

Selahaddin Bahaddin: Ne yazık ki, İslam ülkeleri, başarılı bir deneyim sergilemediler, siyasette de muvafık olamadılar. İnsanın ayıpsız bir şekilde işte İslam budur diyebileceği İslami bir tecrübe gösteremediler. İran bir mukaddime, Afganistan'daki Taliban başka bir mukaddime. Maalesef bu her iki mukaddime de noksan olarak doğdular. Bu her iki mukaddime ne iyi dindar olabildiler, ne de kendi ülkelerinde iyi bir idare kurabildiler. Mesela İran gibi önemli bir jeo-stratejik konuma ve çok önemli zenginlik kaynaklarına sahip olan bir ülke, kendi halkının refahı için çalışmadı. İran silah teknolojisine verdiği önemi ve atom bombasını yapabilmek için sarf ettiği çabayı kendi halkının zenginliği için göstermedi. Halkı yoksulluk içinde o atom bombasıyla uğraşiyor. Neden Japonya gibi kendi halkının refahını yükseltmek için uğraşmıyosun. Atom bombasını yapmakla neyin başarısını ispatlayacaksın? En büyük başarı halkını açlıktan, yoksulluktan kurtarmaktır; ülkede hiç kimsenin aç ve açlıkta kalmamasıdır. En tesirli atom, zengin olmuş, refah düzeyi yükselmiş halkındır. İran rejiminin mantığı bu; kafayı takmış silah teknolojisine.

Taliban ve İran İslam Açısından İki Kötü Tecrübedir

Talibana gelince, Taliban tamamıyla akıl dışı bir hareket. Akılda, siyasette, dinde noksandırlar ki,

bugün İslam âlemine büyük bir fitne düzenlemişlerdir. Amerika'da, Avrupa'da, bütün dünyada gerçekleştirdikleri eylemlerin hepsi terördür. Yani bunlar İslam adına bütün İslam âleminin üzerinde bir fitne gerçekleştirdiler. Maalesef Taliban ve İran, İslam açısından iki tane kötü tecrübedir.

Suudi Arabistan ve Ürdün'ün dinle bir ilgisi yok; tamamıyla Pederşahi bir yönetimleri var. Onların bütün hesapları kendi ailevi çıkarları ve saltanatları içindir. Sudan biraz farklı; Sudan kendi iktisadi sorunlarıyla uğraşiyor; ancak askeri bir mantıkla yönetiliyor; ülkeye askerler hâkimdir. Dolayısıyla o da noksandır.

AKP'yi Başarılı Buluyoruz

Serbestî: Türkiye'deki İslami çevreleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: Tabii, bizim geliş gidişlerimiz var. En son Mam Celal'la birlikte Türkiye'ye gitmiştim. Refah Partisi başarılı olmadı. Çünkü aklıselim sahibi bir parti değildi. Çeşitli aşırılıkları barındırıyordu. Siyasi bir hareketin, içinde bulunduğu koşulları iyi anlaması gerekiyor, çevresini iyi anlaması gerekiyor. Refah'ın, Türkiye realitesine uygun bir politika izlemediğini düşünüyorum; yanılıyor olabilirim, çünkü Refah'ın durumunu çok iyi bilmiyorum.

Refah'la birlikte olan diğer partiler de çöktüler. Oldukça eskimişlerdi ve yeni döneme uygun politikalar geliştiremediler. Ancak Refah-Fazilet çizgisinden gelen Adalet ve Kalkındırma Partisi kendini yenileyebildi. Türkiye'nin ve dünyanın koşullarına uygun, münasip politikalar izlediğini düşünüyorum. Problemleri çoktur. Ancak başarılı görüyoruz. Umarız daha da iyi olur. Burada İslami bir partinin kurulması çok tabiidir. Ancak Türk yasaları, İslamcı, İslam adını taşıyan bir partinin kurulmasına müsaade etmiyor. Oysa Türkiye halkı, Müslüman bir millettir. Kendi halkının hayrını düşünen, halkına hizmet yapmak isteyen İslamcı partiler neden kurulmasın?

PKK Bir Çıkmazdır

Serbestî: PKK hakkında ne düşünüyorsunuz?

1920'li yılların başında Kürdistan'ın taksim edilmesine kim sebep

oldu? Bu büyük devletler, kendi çıkarları için Kürdistan'ı parçala-

Selahaddin Bahaddin: PKK tamamıyla başarısız bir girişim, başarısız bir hareket oldu. PKK görüşünde büyük iddialarla or-

taya çıktı. Kürdistan'ın dört parçasını kurtaracağını iddia etti. Oysa Kürdistan'ın her parçasının koşulları çok ayırıcıdır. Ayrıca her birisinin kendi siyasi hareketleri vardır. Hele Irak Kürdistanı'nda Kürt hareketleriyle çatışmaya girmesi tamamıyla yanlış bir şeydi ve Kürtlerin hiçbir çıkarı yoktu bu çatışmada. İdeolojik ve siyasi bakımından da PKK çok karmaşık bir hareket, neyi savunduğu belli değil. PKK Türkiye sahasından daha çok başka işlere karıştı. Mesela bugün PKK'nin Irak Kürdistanı'nda silahlı olarak kalmasının hiçbir anlamı yok. KDP de PKK'yi burada istemiyor, YNK de.

Ayrıca dünya koşulları da çok değişti. Tek kutuplu bir dünyada yaşıyoruz artık. Bu tek kutuplu dünyada silahlı mücadelenin hiçbir mantığı kalmamıştır. Silahlı mücadele ve devrimler, çift kutuplu bir dünyanın ürünüydüler. Artık bunların çağı geçti. Tek blok haline gelmiş bir dünyada silahlı mücadelenin hiçbir başarı şansı yoktur....

Serbestî: ABD-İngiltere Kürt ittifakı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: ABD ve İngiltere'nin politikaları sonucu Kürdistan'ın bu hale geldiğini biliyoruz. 1920'li yılların başında Kürdistan'ın taksim edilmesine kim sebep oldu? Bu büyük devletler, kendi çıkarları için Kürdistan'ı parçaladılar. Ancak şartlar şimdi değişmiş. Söz konusu olan devletler yine kendi menfaatleri için Kürtlerle uyumlu bir tutum içine girmişler. Bunlarla ittifak yapmak şimdilik Kürtlerin de çıkarıdır. Yani ideolojik bir ittifak değil. Karşılıklı çıkar üzerine kurulmuş bir ittifaktır; iyi bir şeydir.

Kerkükten Vazgeçilmez

Serbestî: Kerkük'e nasıl bakıyorsunuz?

Selahaddin Bahaddin: Kerkük'te yaşayan insanların huzuru ve güvenliği için geçici yasayla, Kerkük meselesinin referandum ve seçimle hallolunması şeklinde belirlendi. Ancak Kürtlerin her halükarda ısrarla Kerkük'ü istemeleri gerekiyor, Kerkük'ten vazgeçmemeleri gerekiyor. Kanaatime göre Kürtler de hep Kerkük'te ısrar edecekler, Bağdat da Kerkük'ün Kürtlere verilmemesi için ayak diretecek, ancak yine

dılar. Ancak şartlar şimdi değişmiş. Söz konusu olan devletler yine kendi menfaatleri için Kürtlerle uyumlu bir tutum içine girmiş-

ler. Bunlarla ittifak yapmak şimdilik Kürtlerin de çıkarıdır.

Kürtlerin Birliği Şart

Serbestî: Peki sizce Kürt davasını tehdit eden en büyük tehlike nedir? Bölge devletleri mi yoksa Amerika ve İngiltere'nin Kürtlere bir kez daha ihanet etme olasılığı mı?

Selahaddin Bahaddin: Birçok şey varittir. Ancak bana göre, en önemli husus, Kürtlerin kendi arasındaki birliğidir. Eğer birlik sağlanırsa, Kürtlerin önünde engel gibi duran birçok sorun aşılır. KDP-YNK çatışması Kürt siyasi projesine büyük zararlar verdi. Bizim diğer temel bir sorunumuz da Türkiye, Suriye ve İran'la ilgilidir. Biz her zaman bu devletlere diyoruz ki, bizim sizinle ilgili bir sorunumuz yok. Bu devletlerle dinimiz ortaktır. Onların kendi içindeki Kürt meselesine karışmıyoruz. Onlar da bu meseleyi oradaki Kürtlerle hal etsinler. Bizim meselemiz tamamıyla Irak'la sınırlıdır. Irak'ın içinde federal bir yapıyı kuranız başka bir yönetim şeklini mi benimseriz, bu tamamıyla bizim ile Irak Arap halkının arasında bir sorundur... Dünya özgürlüklere, serbestiyete doğru bir gidişat gösteriyor. Artık sorunlar özgürlük ve muhabbet temelinde hal edilmeli... Bugün olmasa da on yıl sonra Türkiye veya İran oturup kendi Kürtleriyle anlaşmak zorunda kalacaklar. Biz ne diye İran'a veya Türkiye'ye karışalım! Dolayısıyla bize komşu olan bu Müslüman ülkelerin bizi anlamları ve haklarımıza saygı göstermeleri gerekiyor. Aynı şekilde bizim de hiçbir şekilde onların içişlerini karışmadığımızı belirtmemiz gerekiyor.

Amerika ve İngiltere'nin Kürtlere bir kez daha ihanet etme ihtimali, akıldan uzak bir durum değil. Yalnız ben bugünkü dünya koşullarında bu ihtimali çok zayıf buluyorum. Eski müstemleke anlayışından daha çok, ortak çıkarlar akli ön planda. Irak Kürtleri bu güçlü devletlerin çıkarlarını savunuyorlar. Bu güçlü devletler de çıkarlarını Kürtlerle yaptıkları ittifakta görüyorlar... Son on iki senedir Irak Kürdistanı'nda elde edilen kazanımlar ve kat edilen mesafe, birçok eksikleriyle birlikte çok önemlidir. Sadece Irak değil, genel olarak bütün bölge yepyeni bir değişimle yüz yüzedir. Dolayısıyla ben geleceğe ilişkin iyimserim, kötümser değilim, yalnız Kürtlerin birliği şart.

Kürdistan'daki Siyasi İslam Hakkında Bir Analiz

Sero Qadir*

Bir kere, siyasi İslam'ın Kürdistan'da uzun bir tarihi geçmişi ve bu geçmişe ilişkin fazla bir teferruatı bulunmuyor. Siyasi İslam'ın Kürdistan'da önemli bir geçmişinin bulunmaması, Kürdistan özgürlük hareketinin özgül yapısından kaynaklanıyor. 1880'li yıllardan 1979'a, Mele Mustafa Barzani'nin vefatına kadarki tarihi süreçte, aşağı yukarı 120 yıl boyunca, Kürt milli hareketinin önder ve teorisyenlerinin hemen hemen hepsinin dini bir sıfatı bulunuyordu. Ağrı direnişinin lideri İhsan Nuri Paşa hariç, Şeyh Ülbeydullahi Nehri, Şeyh Abduselam, Şeyh Mahmut Berzenci, Şeyh Said, Seyid Rıza, Qadi Muhammed ve Mele Mustafa Barzani bunların hepsi çok yüksek bir dini eğitim almışlardı. Ancak bu liderlerin hiçbiri din adına hareket etmedi, din adına ahkâm kesmedi.

Soru şu: Neden Kürt özgürlük hareketinin tarihinde rol alan ulusal liderlerin hiçbiri, dini siyaset işine karıştırmadı?

En bariz örnek; Mele Mustafa Barzani; dini bir aile ve sufi bir çevrede büyüdü; mela olma derecesine kadar hep dini eğitim gördü. Buna rağmen, hiçbir zaman dini, siyasetin fikri kaynağı olarak görmedi. Ayrıca din karşıtı bir çabaya da girmeksizin, Barzani'nin öncülük ettiği hareketin yönetiminde yer alan insanların çoğunun dini bir inancı bulunmuyordu; laik, seküler veya gayri Müslim entelektüellerdi. Şeyh Ülbeydullah-i Nehri'nin Ermeni ve Asurilerle çok yakın ilişkisi vardı. Qadi Muhammed, Cumhurbaşkanı olduktan sonra, cüppesini ve sargısını bir kenara bırakarak sivil bir kıyafetle toplumun karşısına çıktı. Kürt liderlerinin dini siyasete karıştırmama özelliği, salt onların bireysel tutumundan kaynaklanmıyordu. Bu özellik, Kürt toplumunun tabiatından, içtimai yapısından kaynaklanmaktadır. Eylül hareketinin ihanete uğrayarak yenilgiye uğraması neticesinde, bir sürü siyasi hareket ortaya çıktı. Bu siyasi hare-

ketlerin hepsi komünist, sosyalist veya milliyetçi bir renk taşıyordu. Ancak bu dağılmanın neticesinde hiçbir dini hareket ortaya çıkmadı. Bu da gösteriyor ki, Kürt ulusal özgürlük hareketi, dini siyasetin bir argümanı haline getirmekten uzak durmuştur. Dolayısıyla Kürt milli düşüncesinde din olgusunun, önemli bir yeri bulunmuyor. Oysa Arap milliyetçiliğinde din temel bir faktördür. Türk milliyetçiliğinde dinin büyük bir etkisi vardır. Osmanlı döneminde din siyasetin temel argümanıydı. Kemalistler ise din karşıtı bir siyaset geliştirdiler. Şimdi de, Türkçü akımların içinde din irticacı bir unsur olarak bulunuyor. Oysa Kürt milliyetçiliği bu her iki olgudan da uzak durmuştur. Kürt milliyetçi düşüncesinde din, ne temel bir belirleyen olmuştur, ne de din karşıtı bir anlayış gelişmiştir. Belirttiğim gibi, bu da Kürt toplumunun tabiatından, sosyal realitesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Kürt toplumu ekseriyetle Müslüman olmasına rağmen, tarih boyunca çok farklı dinleri ve mezhepleri kendi içinde yaşatmış ve bu farklı din ve mezheplerle barışık olmuştur. Bugün

* KDP Basın Yayın
Enformasyon
Genel Direktörü

İhvan-ül Müslimin ilk başta Mısır'da ortaya çıktı ve bu hareket,

Arap nasyonalizmi için, dini siyasetin temel argümanı haline geti-

de Kürdistan'da Zerdüştü inancından tutun Yezidilik, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın çeşitli mezheplerine kadar çok farklı dini inançlar var. Kürt ulusalıcılığı da doğal olarak bu farklı dini inançları gözeterek, koruyarak geliştirmiştir.

Eğer neden bugün Kürdistan'da İslami örgütler bulunuyor sorusunun cevabını ararsak, bu konuda şöyle bir hakikat karşımıza çıkıyor: 1970'li yılların sonunda zafer kazanan İran İslam devrimiyle birlikte bütün bölge için yeni bir siyasi dönem başladı. O dönem sosyalist blok ile kapitalist blok arasında büyük çekişmeler yaşanıyordu. Bu her iki bloğun çatışmasından kaynaklanan siyasi boşluk, siyasi İslam'ın gelişmesine fırsat verdi. Hatta siyasi İslam, iki blok arasındaki çelişkilerden yararlanarak birçok devletten parasal destek de alıyordu.

Burada İhvan-ül Müslimin hareketinin tarihinden uzun uzadıya bahsetmek istemiyorum. İhvan-ül Müslimin ilk başta Mısır'da ortaya çıktı ve bu hareket, Arap nasyonalizmi için, dini siyasetin temel argümanı haline getirerek bütün Ortadoğu'da sürekli faaliyet gösterdi. 1970'li yıllarda, Arap-İsrail çatışmasından dolayı, Cemal Abdunhasır, İhvan-ül Müslimlere karşı sert bir tutum alınca, bu hareketin merkezi Suudi Arabistan'a kaydı.

Neden İhvan-ül Müslimin Suudi'yi merkez seçti? Bir defa, Suudi Arabistan, İslam ülkeleri arasında örnek bir ülkedir. Çünkü esas olarak Vahhabilik, İhvan-ül Müslimin hareketinin öncüleri olan, önce Hasan el Benna sonra Seyyit Kutub ve diğer cemaatlerin Suudi Arabistan'a gelerek, teorisini yaptıkları bütün bir İslam âlemini, tek İslami yaşam tarzı ve tek bir İslam devleti fikrinin taşıyıcısıdır. İhvan-ül Müslimin, fikri olarak bir nevi Vahhabiyete eklenmiştir. Vahhabilik fikrinin en radikal adamları, Suudi Kral ailesinin etrafında ve devlet bürokrasisinin her kademesine yerleşmişlerdir. Bütün fermanları Kral ailesinin etrafında toplanan bu büyük Mollalar veriyor. Ve bu Mollalar sayesinde Arap İslam tarihinde Vahhabiyet fikri ile İhvan-ül Müslimin fikri ilk defa birbirine karışarak önemli bir aşama kaydetmiş ve Vahhabi-İhvan ül Müslimin bileşeni ortaya çıkmıştır. O nedenle Vahhabi liderlerinin çoğu, ya Suudi Arabistan'da yaşıyorlar, ya da Suudi'nin etkisinde olan

rerek bütün Ortadoğu'da sürekli faaliyet gösterdi. 1970'li yıllarda, Arap-İsrail çatışmasından dolayı, Cemal Abdunhasır, İhvan-ül Müslimlere karşı sert bir tutum alınca, bu hareketin merkezi Suudi Arabistan'a kaydı.

Körfez'in küçük ülkelerine yerleşiyorlar. 1970'li yılların sonunda ortaya çıkan radikal İslam olgusu da bu bileşimin sonucudur. Vahhabilik ve İhvan ül Müslimin

fikrinden meydana gelen bu yeni terkip, bugünkü dünyadan istifade ederek, dünyadaki devletlerin yöneticileriyle de ilişki kurdular.

Örneğin eğer İhvan-ül Müslimin (her bir İslam ülkesinin bir İhvan-ül Müslimin hareketi var) on yıl Suudi Arabistan'da kalmışsa, bu süre zarfında Suudi Arabistan'ın Afrika ülkelerinden tutun Amerika, Avrupa ve dünyanın diğer bütün ülkeleriyle olan ilişkilerini yakından tanımıştır. Suudi'yle ilişkisi olan bütün ülkelerin sistemlerini, devlet yöneticilerini çok yakından tanımışlar; çeşitli ülkeler arasındaki çelişkiler hakkında bilgi edinmişler; devlet idaresi ve siyaset stratejisi gibi konularda uzmanlaşmış, Avrupa ve Amerika'nın bölgeye ilişkin hayati çıkarlarından yararlanmışlardır. Bu durum, siyasi İslam'ın 1960'tan 1979'a kadarki dönemde Amerika ve Avrupa karşıtı değil, tam aksine komünizm karşıtı bir tutum almasına yol açmıştır. Görüyoruz ki, aynı dönemde siyasi İslam Arap diktatörlük rejimleriyle tamamıyla ittifak içinde hareket etmiştir.

Uzun ömürlü her siyasi organizasyon muhakkak bir takım değişikliklerin yapılmasına ihtiyaç duyar. Burada söylemek istediğim şu: Siyasi İslam, Suudi Arabistan'ın eliyle bir takım yeni politik manevralar geliştirebiliyor, ilgili her ülkenin politik koşullarına uygun yeni bir mücadele tarzı geliştirebiliyor. Bunun en bariz örneği Türkiye'deki Erbakan hareketinin, Erdoğan hareketine evrimleşmesidir.

Mısır da, Suudi Arabistan'ı siyasi İslam'ın merkezi terminali olarak değerlendirdi. İçindeki bütün radikal İslami unsurları çıkararak, Suudi terminaline attı. Suriye de aynı taktiği uyguladı, Ürdün ve Sudan da hakeza, aynı şeyi yaptılar.

Hitler, bütün Yahudilerin İsrail'e gitmesi için, onları öldürüyordu, şeklinde bir anekdot vardı. İşte bu Arap ülkeleri de, siyasi İslam'ın adeta Suudi'de birleşmesi için çalışıyorlardı. Neden Suudi Arabistan? Suudi Arabistan İslam ülkelerinin arasında en kutsal toprakları barındırıyordu, Amerika'nın Arap ülkelerindeki en güçlü müttefiki ve komünizme karşı çok sağlam bir mevzi idi. Aynı zamanda Arap demokra-

**İslamcılar İran'dan Irak'a, Afganistan'a, Pakistan'a, Türkiye'ye,
Kafkasya'ya çok rahat geçiş yapabiliyorlardı. İran, devrim ihracı**

tik muhalefetine karşı da en sert tutum alan ülkeydi. Bir de Suudi Arabistan siyasi İslam için büyük para-

lar harcıyordu. Unutmayalım ki, Suudi Arabistan aynı zamanda dünyanın en zengin petrol ülkesidir.

Suudi Arabistan'ın diğer bir özelliği de, geçmişinde hep siyasi çatışmaların ve kavgaların içinde olmuştur. Diğer temel bir özellik de; Suudi Arabistan devletinin Kral El Suud'un eliyle kurulmasıdır. Yani El Suud Ailesi tamamıyla siyasi bir ailedir. Bu aile geçmişte İngilizlere muhalefet etmişler, Osmanlılarla çatışmışlardı. Suudi Arabistan'ın etrafında bir duvar örnek amacıyla Arap adacıklarının kurulmasında bizzat Melik Abdulaziz'in eli vardır. Bu saydığım bütün özelliklerden dolayı, Suudi Arabistan'da çok ilginç bir istibdat rejimi bulunuyor ve bu rejim, bölgedeki birçok sorunun da ana kaynağıdır. Çünkü El Suud Ailesi çok iyi biliyor ki, ayakta kalabilmesi için etrafındaki devletlerin zayıf kalması gerekiyor. Suudi Arabistan'ın amacı bütün Arapları kendi etrafında toplamak ve İslam'ın tek temsilcisi olduğunu kabul ettirmektir. O nedenle bütün İslamcı örgütlere kucak açtı. Hewler'den, Süleymaniye'den, Bosna'dan ve diğer yerlerden Suudi'ye başvuran herkese hemen pasaport ve para veriyorlardı; büyük masraflar yaparak onları eğitiyorlardı. Bu eğitim, kesinlikle dini amaçlı değildi, ideolojikti. Bunun neticesinde son 12 senedir bütün bölgede radikal Vahhabi kadrolarda büyük bir artış gözlemlendi; bunların hepsi Suudi'deki medreselerin öğrencileridir ve söz konusu olan bugünkü siyasi İslam'da, o medreselere bağlı olarak ortaya çıktı.

Kürdistan'daki siyasi İslam'a gelince; düşünün ki yaklaşık bir buçuk asırdır süregelen bir Kürt özgürlük hareketi var ve İslam tarihinin bu milli hareket üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Nasıl oldu da, 1980'den sonra birdenbire bir takım İslami gruplar, kişiler Kürdistan'da ortaya çıktı? Bir şahıs İslami bir hareket kurdu; sonra o hareket ikiye bölündü ve 1980'den 2000 yılına kadar, son 20 sene içinde siyasi İslam, Kürdistan'da bir realite oldu?

1979'da İran'da İslami bir rejimin, her ne kadar Şii de olsa, iş başına gelmiş olması, dünyadaki bütün İslamcılar üzerinde büyük bir etki yarattı; İslami rejimlerin iş başına gelerek bir alternatif yaratabileceği düşüncesine neden oldu. İran'daki bu yeni İslami rejim komünizme ve Bağılı ülkelere karşı kendini savun-

mak için siyasi İslam'ın her türüne destek verdi. Suudi Arabistan da, İran'ı İslamcı örgütler için bir dönem

ikinci bir terminal olarak kullandı. İslamcılar İran'dan Irak'a, Afganistan'a, Pakistan'a, Türkiye'ye, Kafkasya'ya çok rahat geçiş yapabiliyorlardı. İran, devrim ihracı için, zamanında komünistlerin, önce ideolojik hazırlık aşaması, sonra devrim şartlarının hazırlanması ve devamında Che Geuvara tarzı bir mücadelenin başlatılması teorisini uyguladı. Dolayısıyla siyasi İslam'ın sevk ve idaresi için eğer birinci terminal Suudi Arabistan ise, ikinci terminal İran'dı ki, jeopolitik olarak bütün bölgeyi kontrol altına alabiliyordu. 1980'li yılların başında Vahhabi unsurlar Kürdistan'ın dağlık alanlarını bir geçiş bölgesi olarak kullanarak İran'a geçip, oradan Afganistan'a geçerek Rusya'ya karşı savaşıyorlardı ve Pakistan üzerinden tekrar Suudi Arabistan'a geçiyorlar ve Yemen'e gidiyorlardı. Çünkü Suudi Arabistan'ın o sırada Irak'taki Baas rejimiyle doğrudan bir ilişkisi bulunmuyordu ve hiçbir şekilde Suudi Arabistan'dan Irak üzerinden bir geçiş yoktu. İran'dan doğrudan Suudi Arabistan'a gidiş gelişler de zordu. 1985'e kadar gidiş gelişler rahattı. Ancak 1985'ten sonra İran-Irak Savaşının sürmesi ve bu savaşın Arap-Fars gerilimine yol açması nedeniyle Suudi Arabistan ile İran arasındaki siyasi İslam koordinasyonu bozuldu. O nedenle, bu defa, Pakistan Vahhabi hareketinin ikinci terminali haline geldi. Çünkü Pakistan da İslam dini temeli üzerinde Hindistan'a karşı savaştı ve bu temelde Hindistan'dan ayrıldı. Pakistan'daki bütün büyük medreselerin ruhani liderleri Vahhabi şeyhleridir. Ayrıca geçmişte, Benazir Butto, kendisiyle yapılan bir mülakatta; "Pakistan'da yapılan her askeri darbenin hazırlığı Suudi Arabistan'da yapılır" demişti... Körfezdeki küçük Arap ülkelerinin de Suudi'nin etkisiyle İran'la ilişkileri bozuldu. İran ile Suudilerin arasındaki siyasi İslam koordinasyonu ve işbirliği beş altı yıl devam etti. Ancak ne var ki, beş altı yılın sonunda İran Şii medresesi ile Suudi medresesi arasında hilaf çıktı ve kendi aralarında çatıştılar. Bunların ikisi de İslam ülkesi; ancak her birinin İslami ekolü farklıdır. Diğer önemli bir husus da İran, Arap olmayan bir İslam ülkesidir.

Şimdi İran ile Suudi Arabistan'ın ilişkileri bozulunca, yukarıda belirttiğim gibi Kürdistan'ı bir yol güzergâhı olarak kullandılar. Bu İslamcı gruplar, Kürdis-

Siyasi İslam'ın merkezi ise, bugün sallantıda olan Suudi Arabistan'dır. İlimli ve radikal olmak üzere siyasi İslam'ın iki kolu bulunuyor.

tan'dan da bazı unsurları alıp doğrudan Afganistan'a, Pakistan'a, Yemen'e ve Suudi Arabistan'a götürüyorlardı. Kürdistan'dan giden kimseler, dört beş yılın sonunda, tam yetiştiril-

limin'in uluslararası siyasi İslam'ın stratejisini belirleyen uluslararası bir kongresi var. Bu kongrede, ilgili her ülkenin özgül koşullarına uygun bir şekilde, bir siyaset stratejisi belirleniyor.

miş birer radikal siyasi kadro olarak Kürdistan'la temas bölgelerine dönüyorlardı. Komala İslami'ye liderlik yapan Ali Bapir, Ensar El İslam'ın lideri Mele Kirekar bu kadrolardandır; yaş olarak bu kadroların hepsi de gençtir. Bunlar 1980'li yıllarda İran'a geldiler, bir dönem orada kalıp eğitim gördüler daha sonra Afganistan'a ve Suudi Arabistan'a geçerek eğitimlerini tamamladılar.

Yekgirtoyi İslami'nin önderi Ali Karadaği de, İran'a geldi, İran'dan Avrupa üzerinden Suudi Arabistan'a geçti, bildiğim kadarıyla Katar'da doktora yaptı ve Vahhabi Medresesinin en radikal unsurlardan birisi haline geldi. Ali Karadaği 1985'te Suudi Arabistan'da İhvan-ül Müslimin'in Kürdistan örgütünü kurdu. Özellikle 1991'den sonra Suudi Arabistan'dan özel heyetler, çuvalar dolusu dolarlarla Kürdistan'a gelip İhvan-ül Müslimin'in 'İslami Dayanışma' gruplarının çalışmalarını takip ediyorlardı.

Tabii bir ara, burada, "Kur'an'ın Leşkerleri (asker)", "Hizbullah", Cephe-i İslam" vb. adlarda bir sürü örgüt kuruldu. Sonra bunların hepsi "Bizotneweyi İslami le Kurdistani Iraq" - Irak Kürdistan'ında İslami Hareket- adı altında birleştiler. Dikkat edin, adı Irak Kürdistan'ı İslami hareketi değil, Irak Kürdistan'ında İslami hareketti. Kürdistan'daki Yekgirtoyi İslam'da 1991'in sonunda kuruldu. Hem söz ettiğim "İslami Dayanışma Cemaati", hem sonradan Yekgirtoyi İslami'mi (İslami Dayanışma) olan Rabıta-i İslami'yi kuranlar birlikte Kürdistan'a büyük paralarla geldiler. Dikkat edin Yekgirtoyi İslami'nin şu an ki adı da Kürtçe gramer açısından bozuktur. Zaten ilk başta Yekgirtoyi İslami, siyasi işlerle ilgilenmiyordu. Daha çok irşatla uğraşıyorlardı; mescit, cami v.b.. yapıların inşasıyla meşguldüler. Sonra yetim, dul insanlara para yardımında bulunuyorlardı. Halkın da ekonomik durumu hiç iyi değildi. O nedenle kendi etraflarında çok insan topladılar; birçok yoksul evi kendi ideolojik medreseleri haline getirdiler. Sonra bunlar 1994'te siyasi örgüt olduklarını ilan ettiler.

Özet olarak, Irak Kürdistan'ındaki siyasi İslam ve İslam patentli örgütler, Ortadoğu'daki Arap siyasi İslam projesinin bir parçasıdır. Eğer şu an Yekgirtoyi İslami (İslami Birlik)'nin

siyasi söyleminde ve çalışmalarında bir nebze ulusallık söz konusu ise, bu, tamamıyla 1998 sonrasında oluştu ve Kürdistan'daki realiteye uygun hareket etmenin bir gereği olarak bu değişiklik yapıldı. Yani Yekgirtoyi İslami, İhvan-ül Müslimin hareketinin Kürdistan seksiyonudur. Ayrıca Yekgirtoyi İslami ile Bizotneweyi İslami, bütün sendikal ve dernek seçimlerinde birlikte hareket ediyor ve şu da bir gerçek ki, Yekgirto radikal unsurların yetişmesinde önemli bir medrese haline gelmiş ancak bu radikal kesimler Yekgirto'dan ayrılıp Bizotneweyi İslami'ye katılıyorlar. Derseniz ki, Yekgirto ile Bizotnewe anlaşarak, belli bir ittifak içinde ve birisi radikal diğeri ilimli olmak üzere iki örgüt şeklinde mi kuruldular? Bu konuda kesin bir şey söylemek zor. Ancak Yekgirtoyi İslami ile Bizotneweyi İslami arasında sürekli bir dayanışmanın bulunduğu bilgisi kesindir.

Siyasi İslam'ın merkezi ise, bugün sallantıda olan Suudi Arabistan'dır. İlimli ve radikal olmak üzere siyasi İslam'ın iki kolu bulunuyor. Bu her iki kolun çalışmasına ilişkin taktikler merkezi bir strateji tarafından belirleniyor. İlimli olarak bilinen İhvan-ül Müslimin'in uluslararası siyasi İslam'ın stratejisini belirleyen uluslararası bir kongresi var. Bu kongrede, ilgili her ülkenin özgül koşullarına uygun bir şekilde, bir siyaset stratejisi belirleniyor. Bunun içinde demokrasinin ve seçimlerin kabulü de var. Yine Vahhabi geleneğinden gelen radikal İslam, (El Qaide, Ensar El İslam türü, terör faaliyetlerinde bulunan hareketler) bu merkezi siyasi İslam'ın bir parçasıdır. Ancak pratikte, ilimli İslam hareketleri ile radikal İslam hareketlerinin çalışmaları ve çalışma alanları farklıdır. Fakat ikisi de aynı stratejinin birer parçasıdır.

Son söz olarak, Kürdistan'da siyasi İslam'ın bir geçmişi bulunmadığı gibi, bir geleceği de yoktur; yeter ki, Kürdistan'da tek bir yönetim oluşturulabilsin ve siyasi partilere ilişkin de demokratik, çağdaş ve modern anlamda yeni yasal düzenlemelere gidilsin ve eğitim sistemimizde de gereken reformlar yapılsın.

Siyasi İslamcı Örgütlerin İlişkisi Eski Uluslararası Komünist Örgütlerin İlişkisine Benziyor

Rêbîn Ehmed Herdî*

Serbestî: Radikal kesimden moderat kesimine kadar, Irak Kürdistan'da kaç tane İslamcı siyasi örgüt bulunuyor?

Rêbîn Ehmed Herdî: Irak Kürdistan'ında birkaç tane siyasi İslam örgütü bulunuyor. Bunlardan Ensar El İslam tamamıyla silahlı, demokrasiye, batılı ve demokratik değerlere inanan ve El Kaide'nin bir kolu gibi çalışan bir örgüttür. Bu örgütün taraftarları Kürdistan'da çok azdır. Zaten kendisi de Kürdistan'da tamamen yasadışıdır. Bizotneweyi (Hareket) İslami adında diğer bir örgüt daha var ki Ensar el İslam Bizotnewe'nin askeri kanadı olarak ortaya çıktı. Daha sonra yanı sıra bir örgüt olduğunun ilan etti. Bizotnewe de radikal İslam çizgisinde hareket eden ve silahlı bir örgüttür. Bizotneweyi İslami, demokrasiye inanmıyor ancak demokrasiyi ve seçim sistemlerini kendi amaçları için bir araç olarak görüyor, başka güçlerle beraber yaşamayı içine sindirebiliyor; Kürdistan'daki faaliyetlerini serbest bir şekilde sürdürüyor ve bütün seçimlere de katılıyor. Süleymaniye hükümetinde de temsil ediliyor.

Bu yukarıda saydığım iki radikal İslami örgütün yanı sıra, demokrasiyi, demokratik

değerleri benimsemiş ve Kürdistan'da epey bir geniş çevresi bulunan Yekgirtoyi İslami adında ılımlı bir örgüt var. Bu örgüt, tamamıyla Kürdistan ve Kürt toplumunun ölçülerine göre hareket ediyor.

Şu da bir gerçek ki, radikal İslami benimsemiş ve terör faaliyetlerinde bulunan İslamcı bazı örgütlemeler de toplumumuzda mevcuttur.

Serbestî: Bu üç ayrı örgütün birbiriyle ilişkileri var mı, varsa ne düzeydedir?

Rêbîn Ehmed Herdî: Ensar El İslam tarafından gerçekleştirilen her eylemi, Yekgirtoyi İslami veya Bizotneweyi İslami'ye de mal etmek bence doğru değil. Bunlar üç ayrı örgüttür. Her biri kendi adına faaliyetlerde bulunuyor. Birini diğerinin faaliyetlerinden sorumlu tutmak doğru bir yaklaşım değil. Burada, bence önemli bir yanlış yapıyor. Örneğin 1 Şubatta Hewler'de KDP ile YNK'nin parti binalarında eş zamanlı gerçekleştirilen iki intihar saldırısından dolayı buradaki Kürt basını, televizyon ve radyoları, bütün siyasi İslama karşı çok saldırgan bir tavır aldı. Bu örgütlerin arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin hepsini toptan itham etti. Maalesef bu yanlış burada ki entelektüel, aydın sınıfı da yapıyor...

* Demokrasiyle ilgili bir kitabı yayınlanmış, siyasi İslam hakkında birçok makalesi bulunuyor; Süleymaniye'de Serdem adlı kültür ve araştırma merkezinde çalışıyor.

YNK ve KDP'nin pek demokrat olmadıklarına dikkat çekmek istiyorum. Ayrıca suç işleyen bazı İslamcı teröristlerin önünü kesey-

Serbestî: Sizce Ensar El İslam herhangi bir yerden destek alıyor mu?

Rêbîn Ehmed Herdî:

Ensar El İslam, dinci bir örgüttür. Ben Ensar El İslam

veya dinci olan diğer örgütlerin birbiriyle olan ilişkilerini, zamanında Komüst Partilerin birbiriyle olan ilişkilerine benzetiyorum. Komünist örgütlerin birbiriyle dünya kadar ilişkileri vardı. Dolayısıyla dinci veya siyasi İslamcı örgütlerin de birbiriyle ilişkilerinin olması tabiidir ve söz konusu olan bu her üç İslamcı örgütün de, bu toplumun içinden çıktığını düşünüyorum. Bunların Afganlılarla, Araplarla ya da başka ülke ve örgütlerle herhangi bir ilişkisi bulunmuyor demiyorum. Ancak bunlar da, tıpkı geçmişte komünist ideolojinin, dünyayı komünist yanlısı ve komünist karşıtlığı şeklinde değerlendirdiği gibi, bunlar da İslam yanlısı, İslam karşıtlığı şeklinde dünyayı yorumluyorlar. Ensar El İslam vb. radikal İslamcılar, ümmet fikriyle hareket ediyorlar ve bunların ulusal bir tedrisatı bulunmuyor. Ve bana göre Ensar El İslam örgütünün çok önemli bir bölümü Kürt toplumunun içinden çıkmıştır. Burada asıl sorgulaması gereken, -çok az da olsa- insanlarımızın neden Ensar El İslam gibi radikal İslamcı bir örgüte kaldığıdır. Böyle bir fikre yataklık eden sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel zemini iyi analiz etmek gerekir ve siyasi İslamı da demokratik sistemin, demokrasi prosesinin içine çekmek gerekiyor. Siyasi İslam'a karşı sert tedbirler alarak onu ortadan kaldıramasınız.

Serbestî: Tamam. Demokrasi bir bakıma tahammüller rejimidir. Ancak size göre siyasi İslam-

im derken, bu suçlarla hiçbir alakası olmayan insanları veya örgütleri itham etmemek, mağdur etmemek gerekiyor. Siyasi İslam'a ilişkin çözüm yollarını da demokrasinin kurum ve kuralları çerçevesinde aramak gerektiğini düşünüyorum.

Rêbîn Ehmed Herdî: Mevcut siyasi partiler de seküler bir kültürü ve de-

Serbestî: mokrasiyi pek özümsemiş değiller. Diktatörlük salt şu veya bu ideolojinin ürünü değil. Diktatörlük bir zihniyettir, bir kültürdür. Diktatörlük kültürü bütün siyasi güçlerimizde mevcuttur. O nedenle, anti demokratik bir anlayışı salt bir örgüte veya siyasi İslam'a mal etmek bence büyük bir insafsızlıktır. Yekgırtıyı İslami, ya da diğer İslamcı örgütlerin, demokratik yaşamı baskı altında tutmayacakları gibi fikir ileri sürmüyorum. Eğer amaç demokratik değerlere yönelik tehditlerin saptanması ise, mevcut diğer siyasi partilerimizin de, YNK ve KDP'nin pek demokrat olmadıklarına dikkat çekmek istiyorum. Ayrıca suç işleyen bazı İslamcı teröristlerin önünü keseyim derken, bu suçlarla hiçbir alakası olmayan insanları veya örgütleri itham etmemek, mağdur etmemek gerekiyor. Siyasi İslam'a ilişkin çözüm yollarını da demokrasinin kurum ve kuralları çerçevesinde aramak gerektiğini düşünüyorum. Eğer insanlarda adalet duygusu zedelenmiyorsa, neden insanlar kendi üzerlerinde bomba patlatsınlar.

Rêbîn Ehmed Herdî:

Mevcut siyasi partiler de seküler bir kültürü ve de-

mokrasiyi pek özümsemiş değiller. Diktatörlük salt şu veya bu ideolojinin ürünü değil. Diktatörlük bir zihniyettir, bir kültürdür. Diktatörlük kültürü bütün siyasi güçlerimizde mevcuttur. O nedenle, anti demokratik bir anlayışı salt bir örgüte veya siyasi İslam'a mal etmek bence büyük bir insafsızlıktır. Yekgırtıyı İslami, ya da diğer İslamcı örgütlerin, demokratik yaşamı baskı altında tutmayacakları gibi fikir ileri sürmüyorum. Eğer amaç demokratik değerlere yönelik tehditlerin saptanması ise, mevcut diğer siyasi partilerimizin de, YNK ve KDP'nin pek demokrat olmadıklarına dikkat çekmek istiyorum. Ayrıca suç işleyen bazı İslamcı teröristlerin önünü keseyim derken, bu suçlarla hiçbir alakası olmayan insanları veya örgütleri itham etmemek, mağdur etmemek gerekiyor. Siyasi İslam'a ilişkin çözüm yollarını da demokrasinin kurum ve kuralları çerçevesinde aramak gerektiğini düşünüyorum. Eğer insanlarda adalet duygusu zedelenmiyorsa, neden insanlar kendi üzerlerinde bomba patlatsınlar.

Tüm terör eylemlerinin ve radikal hareketlerinin önüne geçmek için en uygun çare adalettir. Adaletin gerçek anlamda uygulanmasıdır. Adalet bulunmadıktan sonra, ha İslamcı, ha sağcı ha solcu ne fark eder? Kuşkusuz silah kullanana karşı, silah kullanacaksın, bunun başka çaresi yok. Ancak işin silah öncesi aşamaları var. Silaha gelmeden önce birçok şey yapılabilir, o yapılmıyor.

Kitabı Mukaddes'te Kürtler

Douglas Layton*

Bundan beş bin yıl önce bugün artık Kürdistan olarak adlandırılan bölgede yaşayan insanlar, savaş, coğrafik konum ve dil gibi farklı sebeplerden ötürü aşiret şeklinde dağılmışlardır. Zagros ve civar bölgedeki aşiretler Lulubiler, Kassitler ve Hurriler adlarıyla tanınıyorlardı. Bunlardan bazılarını saymamız gerekiyor. Yunan tarihçisi Herodot şöyle sıralıyor onları: Bazn-aw aşiretleri, Paretaceni, Strouchaten, Arizante, Boadi ve Magos birleşerek Medler ismiyle bir araya gelmiş, zamanla yaşadıkları bütün bölgeleri ele geçirip egemenliklerini kurdular.

Bu tarihten önce Gudea veya Gutiler adlı bir aşiretin çok güçlü olduğu söyleniyor. Söz konusu aşiret çok gelişmiş bir biçimde bir asra yakın bir süre egemenlik kurmuş. MÖ 3000 yılında Sümerlere ait bir levha üzerine yazılmış yazıdan öyle anlaşılıyor ki bu aşiretler, Karda veya Qardu ülkesine mensuptular. Söylendiğine göre bu insanlara Qardak denildiği zaman bu bölgeden geçen Büyük İskender, "Bu insanlara önceleri Karduchoi deniliyordu, bundan böyle artık Gorduene densin" diye yazar.

Öyle anlaşılıyor ki Medler, Doğudan dağlık Zagros bölgesinden başlayarak bu bölgedeki tüm aşiretleri bir halk olarak birleştirmiş. MÖ 727 yıllarında Atina'dan Tahran'a kadar egemenlik kuran, Urartular ve Mannailer gibi krallıkları yıkanlar iste bu Medler'dir.

Tarihçi Darmatesta da bu fikri destekliyor ve "Iranian Studies" adlı çalışmasında şu sonuca varıyor: "Bugünkü Kürtlerin ataları Medlerdir." Arnold Wilson, "Mesopotamia: Clashes of Loyalty 1918&1920" adlı eserinde şöyle

le yazıyor: "Kürt halkı Med kökenlidir ve dilleri de Batı- İran dillerindedir." Profesör Cyes, "The Historian's History of the World" adlı kitabında, "Medler, Kürt aşiretlerinden başkası değildir; Ari ırkından ve Hint-Avrupalıdır." Sonucuna varıyor. Vladimir Minorsky de "The Kurds, Encyclopedia of Islam" adlı eserinde bu düşünceyi destekliyor. E: Sloane de Kürtlere, "Medlerin Çocukları" diyor.

Kürtler de atalarının Medler olduğunu kabul ediyorlar. Avrupa'da Kürtler televizyon yayınına başladıkları zaman bu yayınlarına MED TV adını verdiler. Kürt Şair Dildar, ünlü bir şiirinde, "Biz Medlerin çocuklarıyız" diye haykırıyor. Kısacası, dünyadaki bütün Kürtlerin de bu konuda hemfikir olduklarını söylemek istiyoruz.

Günlerden bir gün kendi öz adından vazgeçip "Kürt" (Qurti veya Karduchoi'lerle ak-raba) dedikleri Medler, tekrar bu dağlık bölgede yaşayan halkın adı oldu. Doğrusu şu ki, Medler, büyük bir başarıyla dilini, kültürünü ve böylece ilk çağa ait olan her şeylerini fiziki işaretleriyle Kürtlere devrettiler ve böylece

* "Kurden in der Bibel" adlı kitabın yazarı. Bu yazıda adı geçen kitaptan alınmıştır.

her ikisi için de aynı derecede önemli kazançlar elde ettiler. Kürtlerin Medler olduğu konusunda insanın güvенеbileceği o kadar sağlam deliller var ki, bu kitap için insan defalarca Kürt ve Medlerin adlarını birbirilerinin yerine kullanabilir.

Bazı kimseler büyük bir memnuniyetle Kürtlerin bu mirasını inkâr etmek istiyor. Çünkü onlar, Kürtleri sadece devletsiz bir halk olarak değil, aynı zamanda tarihi de olmayan bir halk olarak tanıtmak istiyorlar. Bu kitabın esas amacı, Kürtlere saygı ve hürmetin yanı sıra, gerçek değerlerini ortaya çıkarmaktır.

Aden Bahçesi, Medler ve Yıldız Bilimciler

Kendilerine has bir halk olan Kürtler, büyük bir bölgede yaşarlar. Bu bölgeler, günümüzde bazı ülkelerin irili-ufaklı lokmaları gibidir. Kitabı Mukaddeste adı geçen pek çok olay Kürdistan'da geçmiş, keza anılan birçok şahsiyet de bu ülkede yaşamıştır. Kutsal Kitabı okuyan herkes Kürdistan hakkında az-çok bilgiye sahip olacaktır.

Kutsal Kitap, Tanrı'nın Dicle ve Fırat ırmakları arasında Aden Bahçesine yer verdiğini yazıyor ki, bu iki nehir Kürdistan'da akıyor.

İnsanlık tarihinin ilk izlerini bugün Kürdistan dediğimiz ülkede ve civarındaki bölgelerde görüyoruz. Bunu Musa'nın ilk kitabı Yaratılış kısmında (Tevrat) okuyabilirsiniz.

Yaratılış 2, 8&15

Ve RAB Allah Şarka doğru, Aden'de bir bahçe dikti.

Ve yarattığı Adem'i oraya koydu.

Aden'den bir ırmak çıktı; ve oradan bölündü, ve dört kol oldu: Birinin adı Pışon'dur...

Ve ikinci ırmağın adı Gihon'dur...

Ve üçüncü ırmağın adı Dicle'dir.. Ve dördüncü ırmak Fırat'tır.

RAB Allah Aden Bahçesine bakması ve işlemesi için Adem'i oraya koydu.

Halkını büyük bir katliamdan kurtaran Kraliçe Ester, Kürdistan'da yaşıyordu. Ester, halkını kurtarmak isterken kendi hayatını kaybedebilirdi. Ama o, Tanrı'ya ve halkına olan sevgisiyle haykırdı: "Şayet ölmem gerekecekse, ölürüm."

Ester korkularını yendi ve Kral'ı görmeye gitti. Bunu yapmakla kendi halkının kurtulmasını ve düşmanlarının yok olmasını sağladı. Siz bu muhteşem öyküyü Tevrat'ın Ester bölümünde okuyabilirsiniz.

Biz bu anlatıyı okuduğumuz zaman Ester gibi mirası uğruna cesurca ortaya çıkan Kürtleri hatırlıyoruz.

Kitabı mukaddeste pek çok ilginç-muhteşem öykü-anlatı vardır ki bunlar Kürdistan'da cereyan eder. Nahum, Yunus, Habakkuk, Daniel ve Nuh gibi yüce Peygamberlerin mezarları bu büyük ülkededir.

Bu Peygamberlerin o zamanlar Medler adıyla anılan Kürtler için birçok kehanetleri vardır. Peygamberlerin bu sözleri gerçekleşti; böylece hem Kitabı Mukaddeste'in doğruluğu, hem de Medlerin itibar ve saygınlıkları ispatlandı.

Kitabı Mukaddeste'in birçok kısmında bu Peygamberler hakkında okuyabilir ve fikir edinebiliriz. Örneğin Nahum Kitabının 3. ve 7. kısımlarında Ninova'nın yıkılacağı önceden haber veriliyor. Ve bu yıkım daha sonraları Medler tarafından gerçekleştiriliyor. Yeremya Kitabının 51. ve 11. kısmında Babil'in Medler tarafından yok edileceği haber veriliyor. Daniel 5. ve 28. bölümde Medler ve Perslerin büyük Kraliyetler olacağı bu Yüce Peygamberler tarafından bildiriliyor.

Daha yüzyıllarca önceden bildirilen bütün bunları ve daha nicelerini sadece Tanrı bilebilir ve iletebilirdi.

Kürdistan'ın en önemli bölgelerinden birisi olan Ağrı Dağı, Türkiye'nin Doğusu olarak adlandırılan bölgededir. Tanrı ile insanlar arasındaki en büyük olaylardan birisi bu önemli bölgede gerçekleşti. Nuh Peygamberin bu öyküsü Tevrat'ın Yaratılış kısmında anlatılıyor.

İnsanlar Tanrı'ya karşı çıktıkları, yeryüzüne nefret ve zorbalığı getirdikleri için, Tanrı onları korunc bir tufanla yok etti. Bilim adamları yeryüzünün suyla bir kez kaplandığını biliyorlar. Deniz ve suyun bulunmadığı yerlerde; dağların yamaçlarında ve vadilerde bulunan midye kabukları bu tufanı ispatlıyor.

Yaratılış 6, 13

Ve Allah Nuh'a dedik ki, "Önüme bütün beşerin sonu geldi; çünkü onların yüzünden yeryüzü zorbalıkla doldu ve işte ben, onları yeryüzü ile beraber yok edeceğim."

Yaratılış 6, 14&22

Ve Rab Nuh'a Şöyle dedi...

"Kendine gofer* ağacından bir gemi yap.

... Ama seninle ahdimi sabit kılacağım ve sen ve seninle beraber oğulların ve senin karın, ve oğullarının karıları gemiye gireceksiniz.

Ve seninle beraber sağ kalmak için her yaşayan, bütün beden sahibi olanlardan, her neviden ikişer olarak gemiye getireceksin; erkek ve dişi olacaklar. Cinslerine göre kuşlardan, ve cinslerine göre sığırlardan, cinslerine göre toprakta her sürünenden, her neviden ikişer olarak, sağ kalmak için sana gelecekler.“

Ve Nuh, Allah'ın kendisine emrettiği her şeyi göre yaptı; öyle yaptı.

Nuh ailesi şaşılacak bir şekilde Tanrı tarafından korundu. Büyük tufan bittikten sonra Tanrı'nın Nuh'a yaptığı gemi, bugün Kürdistan dediğimiz bölgede selametine erdi.

Yaratılış 8, 1&4

Sonra Tanrı Nuh'u, gemideki evcil ve yabancı hayvanları anımsadı. Yeryüzünde bir rüzgar estirdi, sular alçalmaya başladı.

.. Gemi Ararat Dağına oturdu.

Yüce Tanrı, Ağrı Dağı'nda insanları kutsadı; Nuh ve ardından gelenlerle bir antlaşma yaptı.

Yaratılış 9, 1&15

Tanrı Nuh'u ve oğullarını kutsayarak,

“Verimli olun, çoğalıp yeryüzünü doldurun” dedi.

Ve Allah Nuh'a dedi ki,

“Benimle yer üzerindeki beden sahibi arasında sabit kıldığım ahdin alameti şudur: yayımı buluta koydum, ve benimle yerin arasında bir ahit alamenti olacaktır ve vaki olacaktır ki, yerin üzerine bulut getirdiğim zaman, yay da bulutta görünecektir, ve benimle sizin ve yaşayan her beden sahibi mahlukun arasında olan ahdimi hatırlayacağım”

Tanrı, antlaşmasının bir işaretini göstereceğini diyerek göklere bir kuşak yerleştirdi. Bizler, bugün de yağmur yağdıktan sonra Kürdistan dağlarında, ovalarında ve vadilerinde heybetle ışıldayan Tanrı'nın gökkuşağını görüyoruz.

Diğer insanların hepsi tufanda öldüler. Hayat, Nuh ve ailesiyle birlikte yeniden başladı. Bildiğimiz gibi bu öykü Kürdistan'ın dağlarında yaşandı. Çağdaş medeniyetin kökleri ta buralara kadar uzanıyor: Tarım, hayvancılık, çobanlık, madencilik, çömlekçilik v d.

Medler Kürtlerin Atalarıdır

Biz İncil Sözlüğünde Med Devletinin Asya'nın en eski devletlerinden biri olduğunu; Hazar Denizinin güneyinde, Elamlıların kuzeyinde, Zagros Dağları bölgesinin doğusunda ve Partların batısında olduğunu okuyor ve öğreniyoruz. Bu bölge günümüzde Kürdistan'dır.

Medlerin atları çok ünlüydü. Med devleti daha başka yönleriyle de oldukça nam salmıştı. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Yunanistan'dan Tahran'a kadar geniş bir bölge Medlerin egemenliği altındaydı.

Kürtlerin bu hayret verici tarihi bin yıllar öncesi ne kadar uzanıyor ve bu tarih Kutsal Kitapta Medler adına geçiyor.

Kitabı Mukaddeste Medler/Kürtler o kadar cesur savaşçılar ki pek çok millet önlerinde baş eğmek zorundaydı. Öte yandan herkese karşı olan misafirperverlikleriyle de tanınıyorlardı.

Yahudiler Asurlular tarafından sürgün edildikleri zaman Kürtler onları ülkelerine kabul ettiler. Biz bu tarihi olayı da Kitabı Mukaddeste okuyabiliriz.

2. Krallar 17, 6

Hoşanın dokuzuncu yılında Asur Kralı Samiriye'ye aldı ve İsrail halkını Asur'a sürdü. Onları Halhta ve Gozan ırmağı olan Habur'da ve Medlerin şehirlerine yerleştirdi.

Kürtler tarihte diğer milletlere karşı her zaman hoşgörülüyüdü. Misafirperverlik, günümüze kadar her Kürdün yaşamında vardır...

Kutsal Kitap Kürtleri namuslu insanlar olarak tanıtır ve yönetici bir kişinin kararlarına her zaman saygı gösterip önemsediklerini anlatıyor.

Med Kralı, “Medlerle Perslerin Değişmez Yasası”na göre bir karar verdiği zaman artık hiç kimse bunu değiştiremezdi.

Daniel 6, 9

“Şimdi ey Kral, yasağı koy; Medlerle Perslerin değişmez yasası uyarınca yazıyı imzala ki, değiştirilemesin”

Bugün de Kürt erkek ve kadınları sözlerine sadık ve güvenilir insanlar olarak tanınırlar. Kürtlerin ölümlerine bile neden olsa sözlerinden dönmeyeceklerine dair birçok atasözleri de vardır. Diğer

yandan kendilerine söz veren insanlara da çok güvenirler.

Medler/Kürtler verdikleri söze çok önem verirler. Kralları Darius'un verdiği bir söz onları oldukça zor bir durumda bırakmıştı. Daniel Peygamberin kitabında anlatılan öykü, Kitabı Mukaddeste Kürtlerin anlatıldığı konusunda güçlü bir belirtidir (işaretir). O tarihlerde Medler, çok büyük bir bölgeye egemendiler.

Med Kralı Darius'un Hikayesi

Daniel 5, 30

"... ve Med Darius altmış iki yaşlarında krallığı aldı."

Darius, Medlerin en ünlü krallarından biriydi. Aydın fikirliliği ve hayırseverliğiyle biliniyordu. O, hiç kimsenin milliyetine ve geçmişine bakmadan, her milletten bilgili insanları danışman olarak çevresinde toplamak istiyordu.

Krala en yakın danışmanlardan biri de Daniel isimli bir Yahudi idi. Daniel çok akıllı ve güvenilirdi.

Daniel 6, 3

O zaman bu Daniel vezirlerden ve Satraplardan üstün oldu, çünkü kendisinde âlâ bir ruh bulundu; ve Kral onu bütün ülkenin başına getirmeyi tasarladı.

Öteki Vezirler onu kıskandılar ve öldürmek istediler.

Daniel 6, 4

O zaman vezirler ve Satraplar, Daniel'e ülke işleri yüzünden şikayet fırsatı kollamaya başladılar. Ancak ne şikayet fırsatı ne de suç bulabildiler.

Daniel, sadece Kral'a değil ondan da daha fazla Tanrı'ya sadıktılar.

Satrap: Pers Kralı adına geniş bölgeleri yöneten üst düzey vali (İ.Ö. 6&4 yüzyıl arası)

Daniel 6, 5

O zaman Daniel'i kıskanan bu adamlar, "Daniel'i Tanrı'nın Yasası'yla ilgili bir konuda suçlayamazsak, bir suçlama nedeni bulamayız" dediler.

Bu bencil adamlar, Darius'u kandırmak ve onu Tanrı'ya karşı kıskırtmak istediler.

Daniel 6, 8&9

"Ülkenin bütün vezirleri, kaymakamları, satrapları, öğütçüler ve valileri bir arda danıştılar: Şimdi ey Kral yasağı koy: ...Kim otuz gün içinde senden başka bir insana ya da ilaha dua ederse, Aslan çukuruna atılsın... Medlerle Perslerin değişmez kanununa göre yazıyı imzala ki değiştirilmesin."

Ama Daniel, Tanrı'dan başka kimseden korkmuyordu ve sadece O'na tapıyordu.

Daniel 6, 11(10)

"Ve Daniel yazının imzalandığını öğrenince evine gitti; ve odasının Yerusalem yönüne bakan pencereleri açtı. Daha önce yaptığı gibi her gün üç kez diz çöküp dua etti. Allah'ına şükürler etti."

Kutsal Kitap bize doğruları asla inkâr etmememiz gerektiğini öğretiyor, başka insanların söyledikleri veya bize verecekleri zarar önemli değildir.

Kral yaptığı büyük yanlışın farkına vardı ve pişman oldu.

Daniel 6, 12&15

Ona tuzak kuran adamlar hep birlikte oraya gittiklerinde Daniel'i Tanrısı'na dua edip yakarırken gördüler. Bunun üzerine Krala gidip yasayla ilgili şunları söylediler:

"Ey Kral, kim otuz gün içinde senden başka bir insana ya da ilaha dua ederse Aslan çukuruna atılsın diye yasa imzalamadın mı?"

Kral, "Medlerle Perslerin Değişmez Yasası uyarınca çıkardığım yasa geçerlidir." diye karşılık verdi.

Bunun üzerine, "Ey Kral, Yahuda sürgünlerinden olan Daniel seni ve imza ettiğin yasağı da saymıyor, günde üç kez dua ediyor" dediler.

Bunu duyan Kral çok üzüldü. Daniel'i kurtarmayı kafasına koydu. Onu kurtarmak için güneş batıncaya dek çabaladı.

Ama geç kalmıştı. Medlerle Perslerin Yasası değiştirilemezdi.

Daniel 6, 16&17

O zaman adamlar toplu halde Krala gidip, "Ey Kral, bil ki, Medlerin ve Perslerin kanunudur; Kralın koymuş olduğu hiçbir yasak ve kanun değişmez." dediler.

Bunun üzerine Kral, Daniel'i getirip Arslanlar çukuruna atmalarını buyurdu.

Tanrı tanımazlar ellerinden geleni yapıyorlardı, çünkü Daniel'in Tanrısı'nın yokluğunu ve kendi düzenlerinin sağlamlığını ve güzelliğini ispatlamak istiyorlardı.

Daniel 6, 18(17)

"Bir taş getirip çukurun ağzına koydular. Daniel ile ilgili hiçbir şey değiştirilmesin diye Kral hem kendi mühür yüzüğüyle hem soyluların mühür yüzükleriyle taşı mühürledi.

Kral yaptıklarından çok pişmandı ve Daniel'i merak ediyordu."

Daniel 6, 19&21

"Sonra sarayına döndü. Geceyi yemek yemeden, eğlenmeden geçirdi; uykusu kaçtı.

Şafak sökerken kalkıp acele olarak Arslanlar çukuruna gitti. Çukura yaklaşınca üzgün bir sesle, "Ey Daniel, ey Allah'ın kulu, durmadan kendisine kulluk ettiğin Allahın, Arslanlardan seni kurtarabilirdi mi?" diye haykırdı.

Tanrı bir mucizeyle Daniel'i kurtarmıştı.

Daniel 6, 22&23

Daniel, "Ey kral, ebediyen yaşa! diye yanıtladı. Tanrının meleğini gönderip arslanların ağızını kapadı. Beni incitmediler. Çünkü Tanrı'nın önünde suçsuz bulundum. Sana karşı da ey Kral, hiçbir yanlışlık yapmadım".

Medlerin kararını hiç kimse değiştiremezdi.. Ama Tanrı değiştirdi.

Bu olay Darius'u öylesine etkiledi ki o da Daniel'in Tanrı'sına inandı. Ardından hükümrانlığında ki herkes için aşağıdaki fermanı çıkardı.

Daniel 6, 26&28

O zaman Kral Darius, bütün dünyada oturan kavimlere, milletlere ve dillere yazdı:

"Esenliğiniz bol olsun!

Ferman ediyorum ki, bütün krallığımın ülkesi içinde bulunan

Daniel'in Tanrısı'ndan korkup titresinler. O yaşayan Tanrı'dır, sonsuza dek var olacak. Krallığı yıkılmayacak, egemenliği son bulmayacak. O azat eder, o yaşatır. Gökte de yerde de, belirtiler, şaşılma-

sı işler yapar. Daniel'i arslanların pençesinde azad eden O'dur".

Kral ve bütün halk Tanrı'nın bütün kudretinin ve sevgisinin farkına vardı. Anladılar ki, Tanrı sadece "yukarıda" değil, kimsenin ulaşamayacağı bir yerdedir. Daniel aracılığıyla Tanrı'nın kullarını sevdiğini ve dar günlerinde onlara yardımcı olmak istediğini anladılar. İnsan Tanrı'nın bereketinden sevinç duymalı. Başkalarının yaptıkları ve söylediklerinin yerine Tanrı'yı dinlemelidirler.

Biz, pek çok Kürdün Darius'u dinlediğini ve Kitab-i Mukaddesin müjdesini verdiği Tanrı'ya inandıklarını tarihten biliyoruz. Bunu kanıtlayacak birçok delil Erbil, Akra, Sus, Amadiye, Ekbatan, Kerkük, Diyarbekir, Mardin, Urfa, Harran ve Kürtlerin daha birçok şehir ve bölgesinde vardır.

Daniel, Med ve Babil Krallarına vezirlik yaptığı zaman bütün düşünür ve adına Magos da denilen yıldızbilimcilerin başkanı oldu.

Daniel, o günkü insanlara İsa'nın biz insanları kurtarmaya geleceğini ve her günahımız için kendini feda edeceğini anlatıyordu. Bu mucize olay kutsal Kitap'ta birçok defa önceden belirtilmiştir.

Daniel, İsa'nın ne zaman geleceğini bilmiyordu. Ancak büyük bir ihtimalle İsa'nın doğumunda göklerde ne tür işaretler belireceğini o akıllı insanlara öğretmişti

Daniel ve Darius'un ölümünden altı yüz sene sonra Kürdistan'da bilgili yıldızbilimciler hala vardı. İsa Beytlehem'de doğduğu zaman, daha önceden belirtildiği gibi, bu yıldızbilimciler Kurtarıcı'nın yıldızını görerek yıldızın ardından İsa Mesih'in doğduğu ülkeye doğru yola çıktılar.

Bu yıldızbilimciler İsa Mesih'in hangi köyde (!) doğduğunu tam olarak bilmedikleri için Beytlehem'in yakınındaki Yerusalem'de Krala giderek ona sordular.

Matta 2, 1&2

İsa'nın Kral Hirodes devrinde Yahudiye Beytlehem'inde doğduğu zaman, Şarktan bazı yıldızbilimciler Yerusalem'e gelip öyle dediler: "Yahudiler'in Kralı olarak doğan çocuk nerede? Çünkü onun yıldızını Şarkta gördük ve ona secde kılmaya geldik."

Hirodes kibirli ve Tanrı'dan korkmayan bir adamdı. O, Kurtarıcı'yı öldürmek için Kürt yıldızbilimcilerinin ona yardım etmeleri için çok çalıştı.

Matta 2, 3&8

“Kral Hirodes bunu duyunca kendisi de bütün Yerusalem halkı da tedirgin oldu. Hirodes, bütün Başkahnleri ve kavmin yazıcılarını toplayarak, onlardan Mesih'in nerede doğacağını sordu. Onlar da kendisine dediler: Yahudiye Beytlehem'inde. Çünkü Peygamber aracılığıyla şöyle yazılmıştır:

“Ve sen, ey Beytelhem Yahuda diyarı,

Yahuda reisleri arasında hiç de en küçüğü değilsin!

Çünkü kavmim İsrail'i güdecek olan reis senden çıkacaktır.”

Bunun üzerine Hirodes müneccimleri gizlice çağırıp, onlardan yıldızın görüldüğü anı tam olarak öğrendi. “Gidin çocuğu dikkatle arayın, bulunca bana haber verin, ben de gelip O'na secde kıluyım” diyerek onları Beytlehem'e gönderdi.

Matta 2, 9&12

“Onlar da, kralı dinledikten sonra yola çıktılar. Şarkta gördükleri yıldız onlara yol gösteriyordu; çocuğun bulunduğu yerin üzerine gelince durdu. Onlar da yıldızı gördüklerinde olağanüstü bir sevinç duydular. Eve girip çocuğu annesi Meryem ile birlikte görünce yere kapanarak O'na secde kıldılar.

Hazinelerini açıp O'na armağan olarak altın, günlük ve mür** sundular. Sonra gördükleri bir düşte Hirodes'in yanına dönmeleri için uyarıldıklarından ülkelerine başka yoldan döndüler.

Onlar Mesih'e inanan ilk insanlardı.”

Mesih'in doğumunu kutlamak için ilk armağanları sunanlar da bu Kürt müneccimlerdir

Kürtler hakkındaki bu öykünün devamı Kitab-i Mukaddesin “Elçilerin İşleri” kitabının ikinci bölümünde anlatılıyor. Kutsal Kitap veya “Mutluluk getiren haber” dünyanın Kurtarıcı'sına dair müjdeyi verince, orada çok sayıda Med/Kürt de dinleyici olarak hazır bulunuyordu.

Elçilerin İşleri 2, 1&10

“Pentikost Günü geldiğinde bütün imanlılar bir arada bulunuyordu.

O sırada Yerusalem'de dünyanın her ülkesinden gelmiş dindar Yahudiler bulunuyordu.

Partlar, Medler, Elamlılar.. Mezopotamya'dan, Yahudiye, Kapadokya, Pontus'tan Hem Yahudi, hem de Yahudiliğe dönen konuklar. O günkü Kürtler ne duydular ve ne yaptılar?

Elçilerin İşleri 2, 21&42

“Ve vaki olacak ki, her kim Rabbin ismini çağırırsa kurtulacaktır.”

... Ey İsrail erleri bu sözleri dinleyin: “Nasırallı İsa'yı, onun vasıtasıyla aranızda yaptığı kudretli işler, harikalar ve alametlerle size Allah tarafından tasdik edilmiş adam, nasıl ki siz kendiniz de bilirsiniz, Allah'ın mukadder muradı ve ezeli ilmiyle ele verilmiş olarak günahkârlar, eliyle onu çarmıha gerdirdiniz ve öldürdünüz.”

“Allah, ölüm acılarına son vererek O'nu kıyam ettirdi. Çünkü onun ölüm tarafından tutulması mümkün değildi. Böylelikle bütün İsrail halkı şunu kesinlikle bilsin: Tanrı, sizin çarmıha gerdiğiniz İsa'yı hem Rab hem Mesih yapmıştır.”

Bu sözleri duyanlar, yüreklerine hançer saplanmış gibi oldular. Petrus ve öbür elçilere, “Kardeşler, ne yapmalıyız?” diye sordular.

Petrus onlara su karşılığı verdi: “Tövbe edin, her biriniz İsa Mesih'in adıyla vaftiz olsun. Böylece günahlarınız bağışlanacak ve Kutsal Ruh armağanını alacaksınız. Bu vaat sizler, çocuklarınız, uzaktakilerin hepsi için, Allahımız Rabbin çağıracağı herkes için geçerlidir.”

Onun sözünü benimseyenler vaftiz oldu.

O gün yaklaşık üç bin kişi topluluğa katıldı.

Biz tarihten biliyoruz ki, 2000 yıl öncesinin Kürtleri Tanrı'nın sözünü duyarak Kürdistan'a döndüler ve “Mutluluk getiren haberi” her tarafa yaydılar.

I.S. 400. yıla kadar Kürdistan'ın çoğunluğu İsa Mesih'in izindeydi.

Çeviren: Fadıl Özçelik

*) Gofe (gopher), Selvi olduğu varsayılan, Nuh' un gemisinin kerestesinin ağacı.

**) Mür: ilaç ve parfüm olarak kullanılan değerli ve hoş kokulu bir yağ.

Hz. İbrahim Kürt müydü?

Gina Lennox*

Bugüne kadar tanıştığım her Kürdün kalbinde Kürdistan adında bir ülke özlemi yatmaktadır. Antik Sümer ve Aka tabletleri Şuruppak Kralının, kutsal bir emirle bir gemi inşa ederek, kendi ailesini, hayvanlarını ve tohumlarını büyük bir sel felaketinden kurtardığından söz etmektedir. Bazı araştırmacılar Nuh'un gemisinin hala insanların yaşadığı ve Kürtçe'de "Nuh'un şehri anlamına gelen Şirnax ile yine Kürtçe'de "sekizler" anlamına gelen Heştan köyü yakınlarındaki Ararat (Ağrı) Dağında karaya oturduğunu tahmin etmektedir.

Bu bölge ilk tarım ve köy yaşamının filizlendiği ardından da İ.Ö. 5500 dolaylarında Tel Halaf gibi şehirlerin kurulduğu Bereketli Hilal'in bir parçasıdır. İ.Ö. 8000 ile 4000 yılları arasında bir yerde Nuh'un torunları dağılarak, Hz. İbrahim'in atalarını geride bıraktı.

Hz. İbrahim İ.Ö. 2300 dolaylarında Ur'dan ayrılıp önce Harran'a, oradan da Mısır üzerinden Yahudiye'ye göç etti. Sonuç olarak, tek tanrıcı Yezidi (Ezidi) Kürtler, Mandeistler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar ortak bir şekilde kendi atalarını ve inançlarının kökenlerini Nuh'a ve Hz. İbrahim'e dayandırmaktadır.

Mandeistler ve Yezidi Kürtler ilk tek tanrıcılar olduklarını iddia etmektedirler; Ezdayi sözcüğü Kürtçe'de "benim yaratıcım" anlamına gelmektedir.

Hz. İbrahim'in Kürt olduğu yolundaki Kürt iddialarını ilk kez duyduğumda, gülmüştüm; ancak Hz. İbrahim'in amcasının, yeğenin ve eşinin Kuzey Kürdistan ya da doğu Türkiye'deki Harran'dan olduklarını dikkate aldığım, bu iddianın kaynağını anlamaya başladım.

Hz. İbrahim ailesi ile birlikte göç etti. Diğerleri ise kaldı. Diyebiliriz ki, bu noktadan itibaren Yahudiler ile Kürtlerin yolları ayrıldı, ama tamamen değil.

Dünyaya dağılmış oldukları halde tek bir dil ve din aracılığıyla birleşik kalmayı başaran Yahudilerden farklı olarak, Kürtler çeşitlendiler. Günümüzde Kürtçe lehçeleri üç ayrı alfabe ile yazılmaktadır; öte yandan Kürtler belli başlı tüm tek tanrıcı dinlerle ve onların uzantılarıyla ilişkilenebilir. Kürtlerin çoğunluğu Sünni'dir. Bu dinsel karışımın dolaylı ve Kürtlerin İslam'ı kabul edişlerinin kılıç zoruyla gerçekleştiği gibi bir ön kabul nedeniyle, Kürtlerin önemli bir çoğunluğu siyasi İslam'a kuşkuyla yaklaşmaktadır.

Aynı zamanda, Kürtlerin hayatta kalmasını sağlayan katı bir aşiretçilik ve yalıtılmışlık durumu, onların bağımsız bir ulus olma noktasında ciddi imkânlar kaçırmaları anlamına gelmiştir. Bu imkânlardan başlıcası, Türkiye, Irak ve Suriye'nin modern sınırlarının çizildiği 1923 yılında kaçırılmıştır. Bunun ardından baskı al-

* Gina Lennox
Ateş, Kar ve Bal:
Kürdistan'dan Sesler
adlı eserin yazarıdır.

Bugüne kadar tanıştığım her Kürdün kalbinde Kürdistan adında

bir ülke özlemi yatmaktadır; ancak, Kürtlerin kuzeybatı İran ya

tında geçen onlarca yıllık bir süreç gelmiş, ancak bu süreç Kürtlerin ulus bilinci- ni yükseltmekten başka bir işe yaramamıştır.

da doğu Kürdistan'da Mehabad Kürt Cumhuriyetini ilan edip 11 ay boyunca yönettikleri 1946 yılındaki kısa deneyimi saymazsak, şu ana kadar yalnızca Irak Kürtleri öz-yönetimi tadabildiler.

lular'a böyle bir hak verilmişse, Ortadoğu'daki üçüncü büyük ulusu teşkil eden ve nüfusları dört milyon ile altı milyon arasın-

Bugüne kadar tanıştığım her Kürdün kalbinde Kürdistan adında bir ülke özlemi yatmaktadır; ancak, Kürtlerin kuzeybatı İran ya da doğu Kürdistan'da Mehabad Kürt Cumhuriyetini ilan edip 11 ay boyunca yönettikleri 1946 yılındaki kısa deneyimi saymazsak, şu ana kadar yalnızca Irak Kürtleri öz-yönetimi tadabildiler.

Kürtlerin bağımsızlığa yaklaşan daha yakın zamandaki deneyimi de çetin koşullar altında başladı. ABD denetimi altındaki uçuşa yasak bölgenin şemsiyesi altında Irak Kürtleri 1992 yılında bir Kürt Ulusal Meclisini seçti, ne var ki bu meclis yalnızca iki yıl sonra Kürtler arasındaki iç savaş nedeniyle dağıldı.

Rakip gruplar sağduyulu davranıp zaman içinde aralarındaki farklılıkları hoş görerek kısa bir süre önce başlayan savaş esnasında ortak amaçlar etrafında birleşmeyi başardılar; bu ortak amaçlar Saddam Hüseyin rejiminin yenilgiye uğratılması, bir kuzey cephesi açan Türk güçlerine karşı direnilmesi ve laik demokrat bir federasyon tarafından yönetilen özgür bir Irak gibi öğeler içeriyordu.

EN SONUNDA kendilerini güçlü'nün yanında bulan Kürt güçleri, 11 yıllık öz-yönetim deneyimlerinden de faydalanarak, Kerkük ve Musul şehirlerinin alınmasında ABD güçlerine yardım etti; Kürtlerin Irak'ın geleceğinde bir yere sahip olma çabaları oldukça umut verici görünüyordu.

Irak Güvenlik Konseyindeki Kürtler, Irak'ın 18 vilayetinden herhangi üçünün kalıcı anayasanın onaylanmasını gerektiğinde engelleyebilmelerini sağlamak üzere, geçici anayasa hazırlıkları esnasında başarılı lobi faaliyetleri yürüttüler. Buna rağmen, güneyde devam eden cihat yanlısı ve Baasçı terör faaliyetleri ve Irak'ın en sonunda bir polis devletine ya da teokratik bir devlete dönüşebileceği olasılığı nedeniyle, Kürt aydınları, bağımsızlık konusunda bir referandum yapılması için lobi faaliyetleri yürütmeye başladılar ve söylendiğine göre bir milyonu aşkın imza toplamayı da başarmış durumdalar. Ne de olsa, eğer 800 000 kişilik Doğu Timor-

da değişen Kürtlere bu hak niçin verilmesin ki?

Geçici yönetimde Kürtlere ne devlet başkanlığı görevi ne de başbakanlık görevi verilmemesi, Arap bir yönetime duyulan güvensizlik ve Şii bir teokrasinin yönetimi altına girme korkusu ve kısa bir süre önce BM'nin Irak hakkında aldığı kararda Kürtlerin haklarına ya da kalıcı anayasa için bir konsensüs yaklaşımına hiç değinilmemesi, Kürtlerin kaygılarını daha da alevlendirdi. Giderek çok daha fazla sayıda Kürt, gelecekleri hakkındaki endişelerini dile getirmeye başladı.

Irak şu anda seçime ve kalıcı anayasaya hazırlanmakta olduğundan, Irak'ın bir parçası olarak kalmanın mı yoksa bağımsızlığa doğru ilerlemenin mi kendileri için daha iyi olduğu konusunda Kürtler arasında giderek yoğunlaşan tartışmalar başlamıştır.

Eğer Irak kadın haklarının, etnik ve dinsel azınlık haklarının güvence altına alındığı eyaletlerden oluşan demokratik bir federasyon olursa, bundan daha çok sayıda insanın faydalanacağına kuşku yok. Böyle bir yöne doğru gidilmesini savunanlar, Kürtlerin bu durumdan ekonomik olarak yararlanacaklarını ama daha da önemlisi, birleşik bir Irak'ın Türkiye, İran ve Suriye'de Kürt ayrılıkçılığını alevlendirmeyeceğini ve Irak'ta kan akmasına sebep olmayacağını iddia etmektedir.

İşte bu nedenlerden dolayı Irak Kürt siyasi liderleri birleşik bir Irak fikrini desteklemektedir & ancak, önemli bir kısmı birliği tökezletecek olan bir takım koşulları talep ederek; buna göre, Irak, devletin ve ulusal hükümetlerin yetkilerinin açık seçik biçimde tanımlandığı eyaletlerden oluşan gevşek bir federasyon olmalıdır; kuzeydeki eyaletin başkenti etnik olarak çeşitlilik içeren petrol zengini Kerkük kenti olmalıdır; Kerkük'teki etnik temizlik tersine çevrilmeli, bundan etkilenen Araplara tazminat ödenmelidir ve Kürtlerin Kürdistan'ı savunmak üzere mevcut 70 000 kişilik peşmerge gücünden oluşan ordularını muhafaza etmelerine izin verilmesi, böylece bir Arap ordusunun oradaki varlığının engellenmesi.

Parti liderine bağıllık en önemli şeydir. Akraba ve siyasi yakınla-

rın kayrılması oldukça yaygındır. İki büyük partinin liderleri se-

Irak Kürtlerinin sorunu şu ki, son 20 yılda eğitime ve kalkınmaya verilen öneme rağmen, Kürt siyasi partileri birer aşiret gibi, liderleri de birer otokratik kral gibi davranmaya devam ediyor.

Parti liderine bağıllık en önemli şeydir. Akraba ve siyasi yakınların kayrılması oldukça yaygındır. İki büyük partinin liderleri seçimle iş başına gelmiş tek bir temsili yönetim organını kurmakta gönülsüz davranmaktadır. Buna ek olarak, Türkmen ve Hıristiyan azınlığın önemli bir kısmı Kürt milliyetçiliğinin en sonunda Arap milliyetçiliğini bile geçmesinden korkmaktadır.

Koca bir ulus, yüz yıllar boyunca olmasa bile, onlarca yıl boyunca acı çektiğinde, içerden, dışar-

dan, kısacası dört bir yandan tehditler yağdığına, Kürt liderlerinin dar görüşlülüğü ve kendi halklarını şovence denetim altında tutmak istemeleri anlaşılır hale gelmektedir. Ancak devam etmekte olan terör kampanyası Irak'ın demokratik geleceğini karartmayı başarsın ya da başarmasın, Kürt liderleri kendi evlerine düzen vermek zorundadır; en azından, son 12 yılda elde ettikleri kayda değer kazanımlarının kaybolmasını engellemelidirler.

Görüşmeleri zemin teşkil edecek sağlam bir demokratik temel olmaksızın, Irak'ın bir parçası olarak kalma ya da ayrılma sorunu hep, bölünüp yönetilerek hayatta kalma sorununun gerisinde kalacaktır.

Tesadüflere Kalan Tarihle Yaşamaya Zorlanan Halklar ve Örgütleri

Hasan Yıldız*

Tarihte bazı anlar vardır ki, binlerce sayfalık açıklamaları, doğrunun açığa çıkması için yapılan ter döktürücü uğraşları, tedirginlikleri, yılgınlık ve direngenlikleri bir anda 'hiç'e indirir. Adeta hiçbir şey olmamışçasına yeni yolda buluşanlar yine hiçbir şey olmamışçasına bu yolda güle oynaya devam ederler. Avrupa'da Nazizmin yükselişinin tehlikeli boyutlarını ortaya koyan bilim adamlarının önerilerini ne Batı demokrasisinin ne de Sovyetlerin siyasi liderleri hiç dikkate alıp önlem almadılar. Sadece yaklaşan tehlikeye birinci elden yakalanmamak üzere diplomatik önlemler almakla yetindiler. Ama ne zaman ki tehlike kapıyı çaldı, o zaman Naziler dışında herkesin hedefte olduğu gerçeği bir günde ortaya çıktı. O gün, tarihin en ilkel, en acımasız, en barbar düşüncelerinin dört dörtlük kelimelerle teorileştirilip eyleme geçtiği bir gündü ve artık hiçbir hipoteze, analize ihtiyaç yoktu...

İşte Kürt siyaseti tarihinde yaşadığı birçok "tesadüflüklere" bir kez daha hazırlıksız yakalandı. PKK resmen bölündü ve ortaya PWD adında bir parti çıktı.

Öcalan kardeşlerin yollarının ayrılmasıyla gözler tekrar PKK tarihine döndü. Yeni hareketin ileri kadrolarının tümü yaptıkları açıklamalarda geçmişte yaptıklarından ötürü halktan "özür" dilediklerini açıkladılar. Demek ki bu geçmişten alınacak çok acı dersler vardı. Dışarıdaki gözlemcilerin çoğu bu acı derslerin sonucu olarak yeni oluşumu çok acele olarak eleştiri yağmuruna tutarken, kimileri de hemen destek mesajları vermeyi ihmal etmedi. Eleştirilerin ana merkezi "bu insanların bugüne kadar, bunca yanlışlar yapılırken nerede olduklarında" toplanıyordu. Haksızlık etmek gerekiyor: PKK sistemini canlarıyla yaşamayanların bu durumu anlamalarının im-

kânı yoktur. PKK içinde öyle bir sistem oturulmuştur ki kimsenin düşünce üretmesine olanak yoktur. Herşey kutsal kitaplarda olduğu gibi çok daha önceleri yazılmış gibidir. Liderleri dahil ve diğerlerinin bunu uygulamaktan başka görevleri bulunmamaktadır. Sistem dışında kalan artık bir "hiç"tir. Bu sistem kaç kez delinmeye, yok edilmeye çalışıldıysa hepsi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sanki gizli eller bir merkezde toplanmış gibidir. Yeni ayrılanlar içinde kardeş Öcalan da bulununca işin medyatik yanı elbette diğerlerine göre farklı oldu. Ancak bu fark kamuoyuna bilinçli bir propaganda ile beslenerek aktarılınca daha baştan yeni oluşum sıkıntıları içine düştü. Kendilerini ifade etmek yerine, kendilerini savunma durumunda bırakıldılar. Dikkat ediniz PKK merkezi ile medyanın iddiasını aynı noktada yoğunlaşmaktadır. Her ikisi

* Araştırmacı, yazar

Abdullah Öcalan bu ayrışmayı Dev-Yol, Dev-Sol ayrımına benzetiyor.

Hayır bu ayrılık Dev-Yol, Dev-Yol ayrılığıdır. Doğal olarak böylesi bir

de yeni oluşumu "ABD'ci" olmakla suçlamaktadırlar. İkinci İsrail devletinin savunucularıdır. Dahası feodal devlet yanlılarıdır. Taşınan bütün argümanlar Güney Kültleri'yle ilgilidir. Güney'deki güçle-

re dayanarak politika yapacaklarına ilişkin veriler ise tartışma dışında ayrı bir gerçeklik de göstermektedir. Ve tam da bu noktada tehlikenin odağında olduklarının bilincinde olduklarını umarım. Peki, Kuzey kökenli olan bu hareketin kendine yönelik politikası neden tartışılmıyor?

Yaptıkları programları, açıklamaları alıp okudum. Paragrafları tek tek düzenli olarak, bir de tersden okudum. Kime ne kadar uzak, kime ne kadar yakın olduklarını anlamaya çalıştım. Karşılaştırmalarımın sonuçlarına hayret ettim: Anlaşamayıp ayrıldığı güce bu kadar yakın duran bir başka hareket örneği daha görmedim. Abdullah Öcalan bu ayrışmayı Dev-Yol, Dev-Sol ayrımına benzetiyor. Hayır bu ayrılık Dev-Yol, Dev-Yol ayrılığıdır. Doğal olarak böylesi bir ayrılığın neden ortaya çıktığına da anlam veremedim. Kürt sorununun çözümüne yönelik öngördükleri süreç, AB'ye bakış açıları, demokratlıkları, hepsi abi Öcalan'ın İmralı'daki görüşleriyle çakışıyor. Hatta onlar daha da ileri giderek "silahları gömdüklerini ve tamamıyla demokratik mücadeleden yana olduklarını" da söylüyorlar. Üstelik yeni hareketin en üst kadroları sırasıyla geçmişte yapılanlardan ötürü "özür"de diliyorlar. Tıpkı abi Öcalan gibi!.. Peki, geriye ne kalıyor? Bir tek ve stratejik uygulamaların en önemli halkası: Güney Kürtleri'ne bakış...

Yazılan, çizilen ve uygulananlara bakılırsa PWD politikasını Güney Kürtleri'nin üzerine kurmaya çalışıyor. Yurtseverlik gösterileriyle Güney Federe Devleti'ni desteklediklerini İmralı politikasından farklı olarak okuyoruz. İmralı ise "Güney'de feodal-lere devlet kurduruluyor" diye isyan ediyordu. Ama durum ne olursa olsun, abi ve kardeşin üzerinde anlaşamadıkları bu konu her ikisi tarafından geçmişte yapılanların onaylanması anlamına gelmektedir. 20 yıllık PKK pratiğinin sonuçlarını sadece kardeş Öcalan değil, bu hareket içinde yer almış belli bir aydın kesim de şimdilerde fark ederek ta-

ayrılığın neden ortaya çıktığına da anlam veremedim. Kürt sorununun çözümüne yönelik öngördükleri süreç, AB'ye bakış açıları, demokratlıkları, hepsi abi Öcalan'ın İmralı'daki görüşleriyle çakışıyor. Hatta onlar daha da ileri giderek "silahları gömdüklerini ve tamamıyla demokratik mücadeleden yana olduklarını" da söylüyorlar.

vır almaya başladı. Yer ve zaman kavramı allak bul-lak edilerek, bütün 'aydın' olma kriterleri yerle bir edilerek herkes kendine göre ve kendine göre seçtiği bir takvimle ayrılığını dile getirmeye başladı.

Güney Kürtleri'nin PWD'ye ne kadar ihtiyaçları var? Bu bölgeye ne adına olursa olsun dışardan bulaşmak bu halkın sorunlarını hafifletmek yerine daha da ağırlaştırır. Eğer PWD kendilerinin farklı ve yurtsever olduklarını iddia ediyorlarsa yapacakları en önemli pratiklerden biri Güney'i rahat bırakıp Kuzey'de legal politik sahada demokratik farklılıklarını göstererek örgütlenmeye geçmeleridir. Eğer DEHAP yanlış yapıyorsa ona karşı politik alternatifleri harekete geçirerek AB sürecine önemli bir katkı da sunabilirler. İşte bu aşamadan sonradır ki onların Güney'e yönelik politikaları da bir anlam ve ciddiyet kazanır. Aksi taktirde Güney'de kalarak politika yapmaya devam ettikleri ve medyatik alanda bıraktıkları imajı silmedikleri sürece PKK'nin beşinci kolu gibi değerlendirilmeleri kaçınılmazdır.

Mücadele eğer bir özgürlükse, onu besleyen düşünceler özgürce ifade edilmedikçe kendisini anlatmakta yetersiz kalır. Bu hareketin ileri isimlerinden Nizamettin Taş özgürleştikçe tanımlamaları da bilimselleşiyor. Şöyle diyor bir yazısında: "PKK'nin aşırı güçlenmesi ve diğer örgütlerin marjinal düzeyde kalmaları müthiş bir dengesizlik yaratmaktadır. Demokrasi bir dengeler sistemidir." Bu anlatım rasgele söylenmiş değildir. Her kelimesinin ardında 30 yıllık bir pratiğin yanılığılı tecrübesi yatmaktadır. Kişi ya da siyaset olarak bir tanımlamanın yapılabilmesi için her zaman başkalarına ihtiyaç duyulacağı gerçeği bir balyoz gibi şimdi kafalara iniyor. PKK ise kendi dışındaki siyasal güçlere düşmanca saldırıp onların toplumla bağlarını kopardıkça kendisini de ifade etmekten, tanımlamaktan uzaklaştığını bir türlü anlamadı. Çünkü öyle olması gerekiyordu. Söz konusu uygulamalarda herhangi bir siyasetçinin kendine ait düşüncelerini değil, bir stratejinin normlarını görmekteyiz.

Kürt toplumunun bilgili, okumuş, analiz yeteneği olan "aydınlar" kuşağı zor karşısında boynu körü körüne uzatacak ya da bu zora boyun eğecek yerde,

Oysa PKK'nin Güney Kürtleri'ne yönelik politikası daha 1985 yı-

linda ortaya çıkmıştır. O günlerde Güneyli güçlere yönelik provo-

kişiliklerini bu yapılanma- lar karşısında koruyabilse- leri halkın demokratik gelişim bilincine çok daha fazla katkılar sunabilirlerdi.

Ama olan oldu: dağda ne adına savaşa gönderildiği belli olan gerillanın sırtından politika yapanların ku- yusuna erken düşen bu aydınların uyanmaları için il- laki dürtülmeleri gerekiyordu. Sanki bugünkü İmralı politikası PKK'de yeni bir olaymış gibi şimdi derin uykularından uyanan bu kesimin her biri yeni şeyler söylemeye başladı... İnsan merak ediyor; Bu insan- lar kendi hayal dünyalarıyla mı bu örgüt içinde yer aldılar!.. Bu örgütün nereye gittiği daha 1986 yılı- nda, yani şu ünlü Eruh ve Şemdinli saldırılarının oldu- ğu tarihten iki yıl sonra anlaşılmaya başlanmıştır. Ama gerillanın dağda sıkıldığı kurşunların sağırlaştırıcı güürültüsü Öcalan'ın söylediklerini anlaşılmasız kılı- yordu. Her şey iyi de bir gerilla komutanının birlikle- rini, militanlarını, insanlarını bu kadar aşağılama, ki- şilikleriyle oynama örneğinin bir başka yerde bulun- madığı yeni mi görülüyor? Hangi gerilla lideri olası bir yakalanma durumunda konuşabileceğinin ga- rantisini örgüte dayatabiliyor? Bu Öcalan değil de, rasgele bir komutan olsaydı bozguncu diye herhalde kurşuna dizilirdi. Neden Öcalan; çünkü O, ilişkileri ve imkânları elinde tutarak yaratıcı bir pozisyonda kendisini göstermeyi başarmıştır. Kadroların çoğu- nun sosyal yapısı bu imkânları hayallerinde bile gö- remeyecek çevrelerden gelmektedirler. Biraz olanak sunulduğunda kendini "ölüme yatırabilecek" insan tipleridir bunlar. Varı yoğun zaten sınırlı olan bir hal- kin aydınlarına karşı savaş yürüten bu örgütün ne- den kendini, kişiliğini, ruhunu Öcalan'a teslim etmiş birkaç adamın elinde ve köylülük zemininde tutul- duğu ve desteklendiği bugüne kadar anlaşılmadıysa bunda en büyük pay, her gün TV'ye çıkarak boy göstermeyi marifet sanan sözüm ona "aydın" taba- kanın örgüte verdiği destektedir. Örgütün gerçek durumu ve amaçları bu tür aydınlar sayesinde ka- mumle edilmiştir. Oysa PKK'nin Güney Kürtleri'ne yönelik politikası daha 1985 yılında ortaya çıkmış- tır. O günlerde Güneyli güçlere yönelik provokasyon faaliyetleri içinde olanlar bugün aramızdadırlar. Bir anti-feodalizm teorisinin ardına sığınarak Güneyli güçlere yönelik faaliyetlerin kalemşoru bugün oldu- ğu gibi dün de Öcalan idi. Sınır karakollarına karşı yapılan saldırılarla "Türk Ordusu'nu Güney'e çeke-

kasyon faaliyetleri içinde olanlar bugün aramızdadırlar. Bir anti- feodalizm teorisinin ardına sığınarak Güneyli güçlere yönelik fa- aliyetlerin kalemşoru bugün olduğu gibi dün de Öcalan idi.

rek ve bir daha oradan çı- kamayacak duruma soka- rak, buradaki hain güçle- rin bir daha adım atama- yacak duruma getirilmesi"

önerisi Öcalan'ın kafasında belki çok önceden var- dı. Ama 1985 yılından beri bu uygulama açıktır. Da- hası bu teori 1992 yılı Ekim ayı Berxwedan sayısın- da açıkça kamuoyuna sunulmuştur. Bunlardan Sı- raç Bilgin'in habersiz olduğunu nasıl düşünebiliriz? Benim irdelemek istediğim, bir suçlama yaratmak değildir, olayı anlaşılır kılmaktır. İşçi kitlelerini, köy- lü yığınlarını bir kenara bırakalım. Onların duygula- rıyla hareket etmelerini çok iyi anlıyorum. Ama ken- dine aydın diyen tabakaların hangi entelektüel bakış açılarıyla PKK saflarına katıldıklarını anlayabilmiş değilim. Çünkü ortada var olan sözde stratejiler ve eylemler parlak sözlerden arındırıldıkları zaman ger- çek de karşımızda gün gibi duruyordu. Hadi bunu 1985 yılının sıcaklığında göremediler diyelim. Peki, 1992'nin açık yazımlarında da mı okuyamadılar, yorumlayamadılar ve kendilerini PKK'nin zoruna teslim ettiler. Şu günlerde onlar için kaleme aldığım bir yazıda değindiğim gibi: "Sizler PKK'yi tanımadan PKK'li oldunuz. Bizdeki aydınların PKK'ye katılımı- nın tek verili kaynağı politikanın izlenen yolu değil, dağlarda çatışan, Öcalan'ın her gün küfürler savur- duğu gerilla oldu. Sizlerse onları "Bizim çocuklar" diye sahiplenip, övünç kaynağınız haline getiriyor- dunuz. Kürtlerin direniş tarihini bilen ve yaşayan bir tanık olarak sizin de Kürtlüğü PKK ile başlatacağın- ızı hiç zannetmiyorum."

İmralı'dan gönderdiği mesajlara büyük stratejik değerler biçenler, şimdi PKK liderinin gerillaya na- sıl küfrettiğini yakınlıkla söylüyor. Bunlar yeni şey- ler değil... Ve en sonunda Güney'e yönelik oynanan oyunun asıl perdesi aralandığında kıyamet koptu. 1990'lı yıllarda verdiğim konferanslarda PKK'nin Güney'deki Kürt sorununu ele alış tarzında büyük bir derin devlet stratejisi olduğunu ve bunun anti- emperyalist ve anti-feodal söylemlerle ustaca ör- tüldüğünü söylediğimde konferanslara katılan özel- likle Türk solundan olan çevrelerin nasıl PKK yan- lısı bir tavır gösterdiklerini iyi hatırlıyorum. Sınır ka- rakollarına yönelik saldırıların bir devletin güvenlik haklarını kullanmaya hak kazandırdığını ve BM ya- saları gereğince kendisine koruma hakkı verdiğini kimse dikkate bile almıyordu. Bugüne kadar yapı-

Güney'deki devlet sorununu Öcalan'ın "İlkel milliyetçilik" kavra-

mına tepki göstererek sahiplenmek yersiz ve gereksizdir. Öcalan

lan sınır ötesi operasyon-
lara BM hiçbir karar tasarı-
sı bile hazırlamaya gerek
duymazken AB sadece
birliklerin orada kalıcı ol-
mamasını istemiş ve işle-
rini yaptıktan sonra geri

çekilmelerini önermiştir. Bugün ordu birlikleri hâla
oradadırlar ve son açıklamalardan da anlaşılacağı
üzere "PKK orada olduğu sürece Türkiye de orada
olacaktır" açıklaması artık fazla yorum yapmaya
gerek kalmayacak kadar açıklıktadır. Diğer bir dil-
le bu demektir ki Türkiye PKK'nin oradan çıkmasını
istememektedir. Aksi durumda Güney Kürtle-
rinin siyasal sorunlarına ne hakla müdahale ede-
cektir!.. Bu nedenle basında zaman zaman çıkan
ABD ya da İran ile yapılan görüşmelerde PKK ismi-
nin ön planda gösterilmesi kamuoyuna yönelik bir
manipülasyondur. Bu hem PKK'ye verilen bir meş-
ruiyettir hem de Türkiye'yi sınır ötesi yaptırımların-
da savunma kozudur. "Muhatapsız Savaş, Muha-
tapsız Barış" adlı çalışmamda bu konuya kendine
özgü başlıkla özel bir önem verdim. Çünkü PKK'ye
samimi duygularla katılmış olanların değil ama
merkezin önemli bir bölümünün ve resmi Öcalan
çizgisinin en önemli handikapını bu konu oluşturu-
yordu. Bu resmîyetin karşısında, ülkede ya da Av-
rupa'daki kendi halinde olan PKK kitlesine bugün
de sorsanız Güney'de bir devlet gerçekliğini des-
tekledikleri yanıtını alırsınız. Çelişkili gibi görüls-
e de bu bir durum tespitidir ve açıklanmaya şiddetle
ihtiyacı vardır.

Güney'deki devlet sorununu Öcalan'ın "İlkel
milliyetçilik" kavramına tepki göstererek sahiplen-
mek yersiz ve gereksizdir. Öcalan bu terimleri kur-
nazca seçiyor ve tartışmanın sınırlarını kendisi belirli-
yor. Kavramlar içine Yahudilik te giriyor ve birinci
İsrail devletiyle Türkiye'nin stratejik anlaşmaları ol-
duğu unutulurken ikinci bir İsrail devleti korkusu ya-
yılmaya çalışılıyor. İyide 21. yüzyılda bir ulusun de-
mokratik devlet hakkını kim ne adına yadsıyabilir...
Eğer AB sınırları içinde olsaydık belki bu istemi bir
geri adımla sınırlayabilirdik. Ama Ortadoğu şartla-
rında bilinmez bir tarihte Irak'a demokrasi gelecek
diye Kürtlerin kaderini bilinmez ellere teslim etme-
nin teorilerini hangi kalıba koyacağımı şaşırıyorum.
Öcalan eklektik teorilerinde demokrasi, ekoloji, ka-
dın hakları, Kemalizm, ilkel milliyetçilik gibi kav-

bu terimleri kurnazca seçiyor ve tartışmanın sınırlarını kendisi belir-
liyor. Kavramlar içine Yahudilik te giriyor ve birinci İsrail devletiy-
le Türkiye'nin stratejik anlaşmaları olduğu unutulurken ikinci bir İs-
rail devleti korkusu yayılmaya çalışılıyor. İyide 21. yüzyılda bir
ulusun demokratik devlet hakkını kim ne adına yadsıyabilir...

ramları kullanarak kendi-
ne modern bir perspektif
vermeye uğraşılıyor ama
yaşadığı toplumu unutu-
yor. Yıllarca kaldığı Orta-
doğu politikasını ve Arap
toplumunun yapısını hiç
dikkate bile almıyor. Oysa Kürtler demokratik sa-
vaş gelenekleriyle laik-demokratik bir devlet ger-
çekliğine Araplardan çok daha yakındırlar.

Sorunu biraz daha genişlettiğimiz zaman AB ka-
pısına dayanmış Türkiye'nin Güney Kürtlerine yö-
nelik yürüttüğü 80 yıllık Kemalist politikanın da so-
nuna doğru yaklaştığımızı kuvvetle söyleyebilirim.
Öyle görünüyor ki Türkiye AB'den tarih aldıktan
sonra bu politikasında değişimlere doğru gideceği-
nin sinyallerini vermeye başladı bile. Çünkü Türki-
ye'nin jeo-stratejik konumu açısından güney sınırla-
rını boydan boya Araplaştırmasının gelecekte
kendisine yaratacağı sorunlar, bir Kürt devleti varlı-
ğında çok daha kompleks karakterdedir. Bu tarz-
daki politik değişimleri küflenmiş, korkak bürokrat-
lardan beklemek yersizdir. Onlar güvence almadan
bu tür risklere giremezler. Ancak zaman ve mekân
kavramları iç içe geçtikçe ve değişen sosyo-politik
değerlerle sarmalanıp somutlaştıkça siyaset sah-
nesindeki değişim de kaçınılmaz görünüyor. İşte bu
değişimden sonra bakalım Öcalan ne diyecektir.
Her zaman iki dilli olan Öcalan bu kez de "Ben Gü-
ney Kürtler'i devlet kurmasınlar demedim" diyebile-
cek midir? Yararlandığı teorisyenleri olan Doğu Pe-
rinçek, Yalçın Küçük ve korkak bürokrasisiyle baş
başa kalacakları günler uzakta değildir.

Bugünlerde Nasname sayfalarında okuyoruz.
Kamil Munzur adlı tanığın Dersim bölgesinde uygu-
lanan pratikle ilgili anlattıkları tam bir trajedidir.
Kürdistan'daki göçün yarısı devlete aitse, diğer ya-
rısının da PKK'nin eylem anlayışına ait olduğunu
söylemek abartma olmayacaktır. Bu konuda her iki
taraf farklı cephelerden aynı sonucu yarattılar. Baş-
bağlar köyü eylemi ise tam bir katliamdır. Oysa bu
köyün farklı mezhebine rağmen Dersim halkıyla
çok içten, tarihsel bir diyalogu vardır. Kirvelikle bu
bağlar devam etmiştir. Öcalan'ın "Dersim'i Botan-
laştırın" emri herhalde bu tür katliamların emridir.
Nasıl olsa Botan'da birbirine düşman edilmeyen bir
tek köy bırakılmadı. Kendisinin son durağı olan Ke-

Yine burada da karşımıza örgüte samimi duygularla katılmış insan-

ların yargıları çıkıyor. Birileri tarafından açılan yola ve desteklenen

malizm şimdi onun için re-
vaçta olan bir kavram iken
hiç değil bundan birkaç yıl
öncesine kadar Dersim'i
"Kemalist kışla kültürü di-
ye yerden yere vuran" ve
bu anlayışı parti içinde ka-
lan Dersimliler'e de onay-

latan sanki Öcalan değildi. Ama Dersim yine de di-
rendi ve tüm yoksulluğuna inat koruculuk kurumu-
nu kabullenmedi. Sadece bunlar değil, bölgedeki
Türk sol hareketine karşı başından beri uygulanan
yöntemler onları yok etmeye yönelik provokasyon-
lardan ibarettir. Kürt sorununa farklı yaklaşımlarıyla
dost ve ittifak gücü olması gereken 1978'li yılların
TKP-ML hareketiyle yapılan görüşmelerin o günler-
de tam bir Öcalan çömezi gibi ortalıkta dolaşan Şa-
hin Dönmez tarafından nasıl baltalandığı hâla sıcak
anılar arasındadır ve bu olayın yaşayan tanıkları var-
dır. Şahin Dönmez bu nedenle Öcalan'ın has adam-
larından biriydi. İşte bu nedendir ki 21 Temmuz
görüşme notlarında Öcalan Kürt sorununda gelinen
durumun gazeteci "Avni Özgürel tarafından anlaşıl-
dığını ama CHP tarafından anlaşılmadığının" altını
çizmektedir. Bilindiği gibi Öcalan'ı MİT'in çalıştırdığı
bir yayınevinde çalışırken gören sağ görüşlü Avni
Özgürel 1970'li yıllarda PKK ve kontrol dışı bir hare-
ketin Kürt sorununa el atmasının Türkiye'ye nasıl
ağır sorunlar yaratacağı tespitini yapmasıyla günde-
me gelmişti. Umarız daha nice Kamil Munzur gibile-
ri çıkacak ve gerçek PKK tarihi böylece yazılacaktır.

Sözüm ona "ulusallık" adına yürütülen savaşın
kendi halkına karşı verdiği bu açıklamalarla çok
daha net biçimde ortaya çıkmaktadır. Kürt halkı-
nın kendine özgü tüm dinamiklerini paramparça et-
tiler ve kalanlarını da ustaca uygulanan bir strateji-
nin kanalına akıttılar. Şimdiyse ulusallık adına ne
varsa hepsini üzerinden attı ve kendini "Ulusal ön-
der" sıfatından "Halk önderi" sıfatına indirdi.

Peki, Hizbullah'a Ne Demeli?

Gündemde şimdi bir de Hizbullah var. Bu örgü-
tün nasıl ortaya çıktığı kimler tarafından korumaya
alındığı çok iyi biliniyor. Ama Hizbullah gibi sayıla-
rı on binlere varan bir örgütün nasıl olup ta bir haf-
tada ortadan kaldırılabildiği ya da etkisizleştirildiği-
ni hiç kimse soramıyor. Hizbullah ta köken olarak

hareketlere sonradan katılanların düşünceleri hep bu doğrultuda
olmuştur. Onlar hep örgüt adı altında onurlarını korumaya çalışmış-
lardır. PKK'den ayrılanlar da kendilerini öyle açıklamıyorlar mı?
PKK'nin geçmişine toz kondurmamakla onurlarını koruduklarını sa-
nıyorlar. İ. Bagasi'de gördüğüm de böylesi bir tesadüflüktür...

Kürtler'den oluşuyordu ve
bu örgüt PKK tabanını yıl-
dırmada ustaca kullanılı-
yordu. O halde ne oldu da
Hizbullah'a ihtiyaç duyul-
maktan vazgeçildi? Bu
durumu Öcalan'ın Türki-
ye'ye dönüşünden ve yeni

gibi sunulan stratejinin açıklanmasından ayrı düşü-
nemeyiz. Eğer PKK merkezi ve taban Öcalan çizgi-
sinden ayrılıyorsa Hizbullah'ın bu kitle üzerine saldı-
rısı da kışkırtılacaktı. Ve olay Kürtler arası bir çatış-
maya dönüşecekti. Oysa Öcalan çizgisinin kitle ta-
banını tutması gerekiyordu. Bu durumda Hizbul-
lah'a ihtiyaç kalmadı. Dikkat edilirse Kenya olayın-
dan çok önceleri planlamacı Yalçın Küçük Öca-
lan'ın partiye ne kadar sahip olup olmadığını ve
kimlerin nasıl bir durumda olduklarının analizlerini
yapıyordu. Bunlar çok meraklı bir "aydın"ın bilim-
sel çalışmaları olmaktan uzaktılar. Bu nedenle Yal-
çın Küçük'ün ne gelişi ne de gidişi tesadüfi olmadı.
Yine KKK Atilla Ateş'in Suriye sınırında yaptığı teh-
ditler de kafası kızan bir komutanın yaptığı tesadü-
fi çıkışlar değildi. Bütün bunlar zamanlaması yapılmış
bir planlamanın uygulanmasından başka bir
şey değildir. Tarihte tesadüfler olmaz mı? Elbette
olur. Ama tesadüflerin stratejik hesapları hiçe say-
dığı daha görülmedi. Bu anlayışlar içinde İ. Baga-
si adlı kişinin yaptığı açıklamaları çok eksik bulu-
yorum. 17 Ocak 2000 yılında yapılan operasyonun
tesadüfi olup olmaması hiçbir şeyi değiştirmez. Öy-
le de olmuş olabilir. Ama o güne kadar desteklenen
örgütün işlevsiz hale getirilmesini bu tesadüfün so-
nucu olarak açıklamak yetersiz kalır. Yine burada
da karşımıza örgüte samimi duygularla katılmış in-
sanların yargıları çıkıyor. Birileri tarafından açılan
yola ve desteklenen hareketlere sonradan katılan-
ların düşünceleri hep bu doğrultuda olmuştur. On-
lar hep örgüt adı altında onurlarını korumaya çalış-
mışlardır. PKK'den ayrılanlar da kendilerini öyle
açıklamıyorlar mı? PKK'nin geçmişine toz kondur-
mamakla onurlarını koruduklarını sanıyorlar. İ.
Bagasi'de gördüğüm de böylesi bir tesadüflüktür...

Susa Yayın Kurulu'na

Son olarak, izin dönüşü aldığım bir eleştiriye de-
ğinmek istiyorum. Benim Hizbullah'a yönelik yaz-

TİB'nin 'psikolojik hareket faaliyetleri' yürüttüğü, toplumun yönlendirilmesi için iş, işveren ve basın çevrelerinden yararlandıkları,

diğim kısa yazı "Kendi Dindinden Hizbullah" adlı kitabın eleştirisi değildir. SUSA Yayın Kurulu'nun haklı olarak belirttiği gibi böyle bir eleştirinin yapılabilmesi için sadece bu kitabın değil, konuyla ilgili yazılan diğer araştırma ve akademik değeri olan çalışmaların da dikkate alınmasını gerekli kılar. Ben sadece şu 17 Ocak olayındaki "tesadüfîlik" kavramının, alınmış olan bir karar üzerinde etkili olamayacağını belirtmeye çalışıyordum. Ancak "Güneydoğu'da PKK'ye en büyük darbeyi vuranların" kendileri olduğunu da kabul etmek gerekiyor. Ama bu savaşta neden PKK'nin dağ veya lider kadrolarını değil de, halk tabanını hedefledikleri bir sorudur. Bu nedenle, İslam adına yola çıkanların mazlum bir halk durumunda olan Kürtleri teorilerinde nereye koyacakları belliyken bu halkın üyelerinin "PKK destekçileri" olarak hedefe konulmasını anlamakta güçlük çekiyorum. PKK ve Hizbullah eğer kendileri için birer örgüt olsalardı halka karşı çok daha sorumlu davranmaları, politik sahnede ise çok daha diplomatik olmaları gerekirdi. Oysa Hizbullah, Humeyni kadar bile muhalefet unsurlarını kullanma becerisi gösteremedi.

İkinci Paylaşım Savaşı'ndan beri Sovyet tehdidi-ne karşı geliştirilen "Düşük Yoğunluklu Savaş" konsepti içinde radikal akımların gerek manipüle edilerek, gerek dejenerasyona uğratarak kontrol altına alınması emperyalist sistem için başlı başına bir yönetim ve denetim sorunu olmuştur. NATO üyesi devletler içinde yaratılan 'Gladio' tipi örgütlenmeler kapitalist Batı'da devletin korunması için gerekli bir yapı olarak görülmüş ve Fransa, ABD ve NATO ile olan farklılığına karşın bu örgütlenmeyi kendi devlet yapısında da kurmakta tereddüt etmemiştir. Bu durum Gladio tipi örgütlerin devletin korunmasında ne kadar gerekli olduklarını gösteriyor. Makyavel'den beri modern devlet yapılanmasında görülen en önemli koruyucu faktör denebilir ki kalsik tarzda bilinen gizli servisler değil, bu servisleri de kullanan ama kendileri çok daha bağımsız hareket eden Gladio tipi örgütlenmelerdir. Avrupa'daki tüm Gladio tipi örgütlenmeler Fransa örneğini takip ederek 1981 yılından itibaren kısa aralıklarla bir bir dağıtıldı. Bu konuda herkes hemfikir... Ama neye dönüştürüldüğü konusunda hiçbir düşünce ortada yok... Sovyet

tehdidinin birinci sıralarında bulunan Türkiye'nin bu 'hak'tan yararlanmadığını düşünmenin temeli çok zayıf. Her devletin kendi yapısındaki yeniden organizasyonları tamamladıktan sonra bu tür örgütlenmelere son verdiğini söylemek 'devlet' kavramına çok daha uygundur. Çünkü modern devlet artık uyandırılınca uyanan değil, bilen, gören, öngören ve önleyen devlet konumuna gelmiştir. Türkiye'de ise kamuoyu konunun bilincine tam 23 yıl sonra vardı... Ve 2003 yılında AB ile yapılan görüşmelerin bir evresinde MGK bünyesinde yıllarca çalışan 'Toplumla İlişkiler Başkanlığı' adında, kadrosunda kimlerin olduğu bile bilinmeyen bir yapı ortaya çıktı. Bu yapının lağvedilip, sivilleştirilerek İçişleri Bakanlığı'na devredildiğine tanık olduk. TİB'nin 'psikolojik hareket faaliyetleri' yürüttüğü, toplumun yönlendirilmesi için iş, işveren ve basın çevrelerinden yararlandıkları, toplumu psikolojik olarak nasıl yönlendirdiği konusunda birkaç satır aralarına rastlandı ama esas olarak hangi somut olayda, hangi somut görevler üstlendikleri kapalı kaldı. Belki de hep kapalı kalacak...

İşte bu ve benzeri örgütlenmeler aracılığı ile devlet toplumda var olabilecek boşlukları doldurmaya çalışılıyor. Böylece bağımsız, denetimden uzak kalma riski olan örgütlenmeleri daha yolun başındayken gereksiz hale getiriyor. Propagandanın yükü denetim alanı içinde kalan örgütler lehine kullanılıyor ve kitleler açılmış olan bu kanallarla etki altına alınıyorlar.

Bu konuya en açık örneği Cezayir'de "İslam" adına yürütülen savaşta verebiliriz. Ülkede demokrasi güçlerinin gelişmesinden ürken askeri rejim, İslami hareketlerden FİS'e legal bir parti olması için desteklerini vererek legal sahaya çekmiştir. Bundan sonra ise hiç hesapta olmayan aşırı İslami güçler devreye sokularak, bu kez ılımlı, legalize olan İslam hareketi kendini savunmak zorunda bırakılmıştır. Bunlar bugüne kadarki Cezayir pratiğinde bilinen şeyler. Bilinmeyen ise -Cezayir standartlarıyla konuşursak- "derin devlet" in bu işlerde ne derece yol aldığıdır. Ülkesi için hizmet ettiğini sanan Cezayir Askeri Güvenlik subayı Albay Mohammed Samraoui'nin gizli servisteki 'derinliğin' kaynağına ulaştığı noktada bu bilgiler de kamuoyuna ulaştı. Albay Samraoui, 16 Kasım 2003 yılında Fransız Liberasyon gazetesine

Ben biraz daha ileri giderek anlatılanlara şunu ekleyeceğim:

Bugün Cezayir basını ülkede süren savaşa adını vermiştir: TÜRK

yaptığı açıklamalarda derin devletin radikal İslami örgüt GİA'yı nasıl kullandığını anlatmaktadır. Daha da ileri giderek GİA'nın bizzat Cezayir Güvenlik Servisi tarafından kurulup

USULÜ SAVAŞI!.. Bu Türkiye'nin kendi savaş tecrübesini başkalarına da verdiğinin ifadesidir. Rakamlara bakarak bir karşılaştırma da yapabiliriz: Türkiye'de kontrollü savaşın kurbanları 15 yıl içinde 30-40 bin dolayında bulunurken son 10 yılda Cezayir'deki ölü sayısı yüz binleri aşmıştır.

da kimler vardı. Bu olaylarda rol alıp açığa çıkan kaç MIT ajanı Almanya tarafından Türkiye'ye sessiz sedasız teslim edildi... Size sadece bir örnek vereyim: Hamburg'ta öldürülen Dev-Yol liderlerinden Kürşat Timuroğlu'nu vuran kişinin PKK içinde MIT adına çalışan Ferit Golmaz adında bir ajan olduğu yıllar sonra gazete sayfalarında açığa çıktı. O yıllardaki PKK yayınları okunursa bu olayın nasıl bir siyaset nedeniyle savunulduğu görülecektir. Bu olayda eylemi yapanla, sahiplenenin yapılarındaki aykırılığa, bir de sonuçları üzerindeki ortaklığa bakınız!.. Yine bu kişi yıllarca Avrupa'ya kaçak yollarla(!) adam çıkararak Kürt iltica politikasına yardımcı(!) olmasıyla da biliniyor.

faaliyete geçirildiğini iddia etmektedir. Saf ve samimi duygularla bu guruba katılan "İnananlarla", stratejik noktalarda kullanılmak üzere görevlendirilen "kullanılanların" birbiri içine geçtiği bu tip örgütlerde doğru ile yanlış bulmak, bu süreçten sonra sapla samanı ayırmak gibi bir şeydir. Yine Samraoui'ye göre devlet elindeki tüm teknik ve maddi imkânlarla karşı bu örgütü denetlemeyi başarmakta zorlanmıştır. Yine bu nedenle gizli servis içindeki çeşitli grupların uygulamalarda birbirleriyle çatıştıklarına bile şahit olunmuştur. Bu çatışmaların ardında birçok 'falili meçhule' giden de olmuş, liderlik kadrosunda birbirine giren de olmuştur. Bu nedenledir ki GİA'nın "İslam" adına uyguladığı kör şiddet Cezayir'de derin devletin kökleşmesine hizmet etmekten başka bir işe yaramamıştır. Öyle ki bu örgüt ve içindeki gizli servis elemanları Cezayir sınırları dışındaki operasyonlarda bile kullanılmışlardır. 1995 yılında Fransa'da GİA tarafından yapılan terör eylemleriyle bağlantılı olarak yakalanan Ali Touchent adındaki kişinin Cezayir gizli servisine bağlı olarak GİA içinde bulunduğunu yine bugün Almanya'da ilticacı olarak yaşayan Albay Samraoui'den öğreniyoruz. Fransa ise bu konuda Cezayir hükümetine bir kesin uyarı bile vermemiştir. Olayı kendi içindeki radikal İslami güçlere karşı yapacağı operasyonlarda ustaca kullanmıştır. Ben biraz daha ileri giderek anlatılanlara şunu ekleyeceğim: Bugün Cezayir basını ülkede süren savaşa adını vermiştir: TÜRK USULÜ SAVAŞI!.. Bu Türkiye'nin kendi savaş tecrübesini başkalarına da verdiğinin ifadesidir. Rakamlara bakarak bir karşılaştırma da yapabiliriz: Türkiye'de kontrollü savaşın kurbanları 15 yıl içinde 30-40 bin dolayında bulunurken son 10 yılda Cezayir'deki ölü sayısı yüz binleri aşmıştır. Aradaki fark herhalde eldeki metotların kendisinden değil, uygulamalardaki yeterlilik sorunundan kaynaklanmaktadır. Ne de olsa Cezayir yeni bir devletti ve bu kadar acemiliği de olacaktı.

PKK cephesinde bu tür olaylar yaşanmadı mı? Avrupa'yı yakıp yıkan PKK teröründe ne kadar ajan rol aldı. Türk işyerlerine yapılan saldırıların arkasın-

dürülen Dev-Yol liderlerinden Kürşat Timuroğlu'nu vuran kişinin PKK içinde MIT adına çalışan Ferit Golmaz adında bir ajan olduğu yıllar sonra gazete sayfalarında açığa çıktı. O yıllardaki PKK yayınları okunursa bu olayın nasıl bir siyaset nedeniyle savunulduğu görülecektir. Bu olayda eylemi yapanla, sahiplenenin yapılarındaki aykırılığa, bir de sonuçları üzerindeki ortaklığa bakınız!.. Yine bu kişi yıllarca Avrupa'ya kaçak yollarla(!) adam çıkararak Kürt iltica politikasına yardımcı(!) olmasıyla da biliniyor.

Bireylerin ve toplumların taşıdıkları dini inançlar hiçbir zaman sorgu altına alınamazlar. Felsefe ve bilimde en çok kullanılan 'neden ve niçin' sorusunun en az kullanıldığı alan din'dir. Her dinin kendine has kutsallığı vardır. Ve hiçbirisi diğerine göre daha 'kutsal' değildir. Hepsi de içinden çıktıkları toplumları düzene koymanın yollarını aramışlardır. Bir diğerini etki altına alarak evrenselleştirilmek istenmesi ise Makyavellist ve emperyalist politikaları kolaylaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Talibanların ortaya çıkışı ve sonları aynı eller vasıtasıyla oldu. Humeyni kontrol dışı idi ama Sovyet tehdidi nedeniyle demokrasi güçlerine karşı kabul edilebilir tek alternatif olarak iktidar oldu. O'nun yayılcı emelleri ise Sovyetler'le tehlikeli bir hesaplaşma yerine, çok daha kaba bir diktatörlüğü olan Saddam ile dengelenmeye çalışıldı. Sonunda Saddam da aynı eller vasıtasıyla yaptıklarının kurbanı haline getirildi.

Sıraladığımız ya da daha fazlasıyla da verebileceğimiz bu örnekler gizli örgütlenmelerin karakterinden gelmektedir. Gizli sandığımız örgütlenmelere başka gizli eller çok daha kolay girmektedir. Politikadaki bu tür manipülasyonların tek panzehiri açık toplumlar ve demokrasidir. İşte o zaman her örgüt kendisi için örgüt olabilir ve o zaman "halk için" hizmet yapıldığını iddia edebilir. Sadece politik alan değil, dini inançlar da aynı hak alanı içindedirler.

12 Eylül 2004

Bağımsız Kürdistan Partisi Genel Sekreteri Emir Qazi: Bağımsızlık Kürt Halkının Vazgeçilmez Bir Hakkıdır

Emir Qazî: 1937'de Qazi Muhammed'in mensup olduğu ailenin bir ferdi olarak Mehabat'ın bir köyünde doğdu. İlk ve orta öğretimini Bokan, Mehabat, Tebriz ve Tahran'da tamamladı. Tahran Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Kendisi, aynı zamanda Qazi Muhammed'in de damadıdır. Mensup olduğu ailenin siyasi durumu nedeniyle daha çocuk yaşta siyasi faaliyetlere katıldı; İran Kürdistan Demokrat Partisinin bir üyesi olarak gençlik kolunda çalıştı. Siyasi çalışmalarını, 1964 yılından 1973 yılına kadar Kürdistan'da İran KDP'nin bir yöneticisi olarak, profesyonel bir şekilde sürdürdü. 1973'ün sonunda İsveç'e iltica etti. 1985 yılına kadar İran Kürdistan Demokrat Partisi Merkez Komite ve Politbüro üyeliği gibi görevlerde bulundu. 1985'te bir grup arkadaşıyla birlikte partisinden ayrıldı. 1986'da KDP-İran'dan ayrılan arkadaşlarıyla birlikte Bağımsız Kürdistan Partisini kurdular ve hala bu partinin Genel Sekreteri olarak siyasi faaliyetlerini sürdürmektedir.

Serbestî: *Siz İran Kürdistan Demokrat Partisi'nden ne zaman ayrıldınız?*

Emir Qazî: İran Kürdistan Demokrat Partisi (İKDP) nin iki kanadı bulunuyordu. Bir kanadı tamamıyla Kürdistanlı, diğer kanadı ise İran'a yönelik çalışıyordu. İKDP bu ikili yapısını 1984-85 yıllarına kadar sürdürdü. Ben de o tarihe kadar oradaydım. Ancak bu tarihten sonra KDP-İran, yaptığı 5. Kongresinde Kürdistan kanadını feshetti. Programında bulunan İran Kürdistanı, büyük Kürdistan'ın bir parçasıdır ve buradaki Kürt halkı da bir bütün olan Kürt ulusunun bir parçasıdır şeklindeki değerlendirmesinden de vazgeçerek, İran için demokrasi, Kürdistan için otonomiye programına koydu. Kanaatime göre de, o tarihten sonra İran Kürdistan Demokrat Partisi, Kürdistanlı perspektifini yiti-

rerek İrani bir örgüt oldu. O nedenle ben de o tarihten sonra birçok yönetici ve kadrosuyla birlikte bu hareketten ayrıldık ve bu arkadaşlarla birlikte 1986'da yeni bir örgüt kurduk. Bir yıl sonra yaptığımız ilk kongremizde de, örgütümüzü yeni bir aşamaya taşıyarak, Partî Serbixweyî Kurdistan- Bağımsız Kürdistan Partisi olarak ilan ettik; o günden bugüne kadar, partimiz siyasi faaliyetlerini sürdürüyor.

Serbestî: *Siz, yani Bağımsız Kürdistan Partisi, diğer Kürt siyasi partilerinin çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Kürt siyasi partilerinin çoğu buldukları parçayla ilgili çalışıyorlar bağımsızlıktan çok federalist veya otonomist bir programa sahipler ve bağımsızlıkçı bir çizgiyi gerçekçi bulmuyorlar. Siz ne düşünüyorsunuz?*

Bu ülkenin ve bu ulusun büyük bir zorbalıkla parçalandığını görüyoruz. Bu bağlamda, halkımızın ve ülkemizin bütünlüklü kurtuluşu

Emir Qazî: Kürdistan'ın tek bir ülke ve Kürt halkının da tek bir ulus olduğunu düşünürüz. Bu ülkenin ve bu ulusun bü-

yük bir zorbalıkla parçalandığını görüyoruz. Bu bağlamda, halkımızın ve ülkemizin bütünlüklü kurtuluşu için, bağımsızlıkçı bir çalışmanın gerekli olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle de, bağımsızlık talebini, fikrini ve kültürünü milletimizin gündeminde sürekli canlı tutmanın gerekli olduğuna inanıyoruz.

Evet, diğer bütün Kürt siyasi örgütlerine, saygı duyuyoruz; siyasi çalışmalarını takdirle karşılıyoruz. Fakat onurlu her ulus gibi Kürt ulusunun da bağımsız olma arzusunu gerçekleştirme konusunda büyük bir siyasi boşluğun bulunduğunu görüyoruz. Hemen hemen bütün Kürt siyasi hareketleri, Kürt davasının çözümünü maalesef sömürgeci ülkelerin çerçevesinde görüyorlar. Irak Kürdistanı'nın sorunları Irak çerçevesinde, İran Kürdistanı'nın sorunlarını İran çerçevesinde, Türkiye Kürdistan'ın sorunlarını da Türkiye çerçevesinde görülüyor. Bize göre bu başarılı bir siyaset değil. Kuşkusuz her parçanın özgün yanları var ve bu özgün yanları görmezlikten gelemeyiz. Yalnız Kürt siyasetinde, Kürdistanı bir blok siyasetinin geliştirilmesi gerekiyor. Böyle bir blok siyasetini geliştirmek için çalışıyoruz. Hiçbir Kürt siyasi partisinin aleyhtarlığını yapmıyoruz. Kürt siyasi partilerinin inançları ideolojileri ne olursa olsun, hepsinin ulusal bir eksende, bir dayanışma içinde olmasının gerektiğine inanıyoruz.

Bazı Kürt siyasi partileri artık bölgede otorite haline gelmişler ve bölge devletleriyle ilişkileri bulunuyor. Bu koşullarda, mevcut siyasi konjonktür nedeniyle bağımsızlıkçı olmayan bir siyaset çizgisini kendileri için gerçekçi bulabilirler. Ancak, bu siyasi partilerin hiçbir zaman unutmamaları gerektiği temel bir olgu var. O da, Kürdistan'ın tek bir ülke ve Kürt halkının da tek bir ulus olduğu gerçeğidir. Maalesef bu gerçeğe ilişkin mülahaza, Kürt siyasi partilerinde çok zayıftır.

O nedenle, özellikle Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nden ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'nden yakınıyoruz ve serzenişlerde bulunuyoruz. Oysa diğer parçaları da gözetken bir politika, her şeyden önce bu partilere güç verir. Bunun açık örneği Suriye'nin Kürtlere yaptığı baskılar sonuncunda, KDP

in, bağımsızlıkçı bir çalışmanın gerekli olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle de, bağımsızlık talebini, fikrini ve kültürünü milletimizin gündeminde sürekli canlı tutmanın gerekli olduğuna inanıyoruz.

ve YNK'nin Suriye'deki Kürt kardeşlerine az da olsa, destek çıkması, her şeyden önce KDP ve YNK için büyük bir güç oldu.

Kürdistan'ın diğer parçalarını gözetken bir politika, bu partilere dünya ve bölge devletleri karşısında da güç kazandırır... Kürdistan'ı bütün bir ülke ve Kürt halkını tek bir ulus olarak düşünmek, bu ulusun ve bu ülkenin birliği ve kurtuluşu için çalışmak, Kürtlerin en doğal hakkıdır.

Serbestî: Genel olarak İran Kürdistanı'ndaki siyasi durum nasıl?

Emir Qazî: İran Kürdistanı'nda durum, şu an normal haldedir. Özel askeri birlikler, askeri bir nizam şimdilik yok. Bir savaş veya çatışma da söz konusu değil. Bu da, İran Kürdistan Demokrat Partisi ve diğer Kürt siyasi örgütlerinin Irak Kürdistanı'ndaki durumu koruyan bir tavır almalarından kaynaklanıyor. Çünkü sömürgeci İran devleti, İran Kürdistanı'nda meydana gelen herhangi bir çatışmayı bahane ederek, Irak Kürdistanı'na yönelik saldırgan bir tutum alabilir. O nedenle KDP-İran ve diğer örgütler siyasi ve askeri eylemlerden kaçınıyorlar. Diğer bir neden de, İran Kürdistanı'ndaki halkımız da, çok önemli bir oranda kurtuluş umudunu, Irak Kürdistanı'nın başarısına bağlamış durumdadır. Eğer buradaki durum korunup gelişirse, bir bütün olarak Kürt davası için bir çekim merkezi haline gelecektir. Irak Kürdistanı'ndaki durum, bir bütün olarak Kürt halkının özgürlüğü için büyük bir önem taşıyor.

Serbestî: Peki, Güneydeki Kürt yönetimi veya Kürt siyasi partileri, bu yaptığınız tespitin neresinde?

Emir Qazî: Kanaatime göre, Güneydeki Kürt partilerinin İran Kürdistanı'yla ilişkileri zayıf da olsa iyidir. Her iki parça arasında bir diyalogdan söz edebiliriz. Ancak ne yazık ki, aynı şeyi Kürdistan'ın kuzeyi için söylemek mümkün değil. Güneydeki Kürt siyasi hareketleri, gereken önemi kuzeye vermiyorlar; ilişki kurmuyorlar. Bu, yakındığımız temel konulardan birisidir. Hatta Kürdistan'ın Güneydoğusuyla (Suriye) da ilişkileri zayıf tutuyorlar.

Serbestî: Tamam. Size göre, Irak Kürdistanı'ndaki siyasi erkin önündeki en büyük engel veya tehlike nedir?

İran halkı sanıldığığının aksine çok bilinçlidir; iş son noktaya gelmeden

uygun bir hal çaresi bulunur. Kürt meselesi nedeniyle İran'ın başına

Emir Qazî: Bana göre Irak Kürdistanı'nda tek başlı bir yönetimin ve birliğin bulunmaması, en büyük tehlikedir. Kürdistan'da iki tane otorite, iki tane hükümet bulunuyor.

Bu, herkes tarafından görülmesi gereken çok ciddi bir tehlikedir. Şimdi değil de, gelecek için tehlike arz ettiğini düşündüğüm diğer bir konu ise, Kürdistan'ın ulusal hedeflerine ve coğrafi yapısına ilişkin belirsizliklerdir. Kerkük, Xaneqin'in durumu ve diğer bir çok konu geleceğe havale edilmiştir. Bunun durumu gelecekte ne olur belli değil.

Kanaatime göre, eğer Irak'ta bir hükümet kurulur ve bu hükümet BM tarafından da kabul görerek, BM gözetiminde genel seçimlere gidilirse, o zaman Kürdistan'a bir ton zorluk çıkar, Kerkük ve Xaneqin'in durumu da tehlikeye girebilir.

Serbestî: Siz ABD-Kürt ittifakının geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Emir Qazî: Kanaatime göre Amerika, Kürdistan'la çok güçlü ilişkiler kurmuştur ve bu ilişkiler salt bugüne değil geleceğe de ilişkindir. Çünkü Amerika artık Ortadoğu'da kalacaktır ve bölgeye ilişkin kalıcı projeleri vardır. Bu bağlamda Amerika için, Irak Kürdistan'ı çok sağlam ve müstahkem bir yerdir. Umarım Amerika da bunun farkındadır.

Serbestî: Birçok siyasi gözlemci, Irak'tan sonra ABD'nin ikinci hedefi İran'dır diyorlar. Size göre Amerika İran'a karşı askeri bir müdahalede bulunabilir mi?

Emir Qazî: Kuşku yok ki, ABD kendi çıkarlarını korumak amacıyla Irak'a müdahale etti; benzeri müdahaleleri yine kendi çıkarı için yapıyor veya yapacaktır. Şu bir gerçek ki, Amerika bütün dünyada teröre karşı savaş ilan etmiştir. İran'ın birçok terör faaliyetlerinin başı olduğu da bir gerçektir. Açık ki, eğer Amerika, İran'la baş edemezse, teröre karşı başlattığı savaşında bir sonuca ulaşamaz.

Şüphesiz ki, Amerika'nın İran'a ilişkin bir programı vardı. Ancak ABD, İran'a yönelmeden önce, İran harekete geçti. Çünkü İran'ın Irak'ta büyük imkânları ve çok destekçileri var. Irak Arap halkının %75'i Şii'dir ve bu kitlenin hemen hemen hepsi İran yanlısıdır. İran, Irak'ta Amerika'ya karşı bir dizi sorun çir-

bir iş gelmeden, İran hemen bir takım değişikliklere gidebilir; Kürtler lehine bir takım yerel reformlar yapabilir; ki kısmen Kürtçe eğitim ve Kürtçe yayın çıkarma imkânı şimdi de vardır. Bu imkânları çoğaltabilir. Belediyelerin yanı sıra, il yönetimlerinde de seçime gidebilir ve bu yerel yönetimlerde Kürtlerin yetkilerini artırabilir.

İran'a yönelemiyor. Dolayısıyla Amerika, Irak'la işini bitirdikten sonra, muhakkak İran'a ilişkin programını uygulayacaktır. Fakat bu programın Irak'a yaptığı müdahale gibi olacağını düşünmüyorum. Çünkü İran köklü ve büyük bir ülkedir; halkın yarısından fazlası da İran hükümetiyle birliktedir. O yüzden İran'a ilişkin programın daha çok siyasi bir çerçevede olacağını düşünüyorum.

Serbestî: Sizce İran'da bir takım siyasi reformların zemini, imkânı var mı? İran'ın mevcut yönetimi, muhalefetin gelişmesine, seçimle işbaşından ayrılmasına ve dolayısıyla bir takım reformların yapılmasına ne kadar izin verir?

Emir Qazî: Evet, bana göre İran'da bu yönde bir imkân ve duyarlı bir muhalefet gücü var. İran halkı sanıldığığının aksine çok bilinçlidir; iş son noktaya gelmeden uygun bir hal çaresi bulunur. Kürt meselesi nedeniyle İran'ın başına bir iş gelmeden, İran hemen bir takım değişikliklere gidebilir; Kürtler lehine bir takım yerel reformlar yapabilir; ki kısmen Kürtçe eğitim ve Kürtçe yayın çıkarma imkânı şimdi de vardır. Bu imkânları çoğaltabilir. Belediyelerin yanı sıra, il yönetimlerinde de seçime gidebilir ve bu yerel yönetimlerde Kürtlerin yetkilerini artırabilir. Aynı zamanda, bütün İran için de yeni yasal düzenlemelere gidebilir ve bu yasal düzenlemelerle halkı Mollalar rejiminin sıkıntılarından bir nebze kurtarabilir. Ama bütün bunlar, halkın gerçek taleplerine cevap olmaz.

Serbestî: Peki, siz Hatemide bir umut görüyor musunuz? Kendisi olmasa da başlattığı reform hareketi sonuca gidebilir mi?

Emir Qazî: Hayır, zannetmiyorum. Hatemi 5-6 sene önce seçildikten sonra, halk ona büyük bir umut bağladı. Fakat Hatemi gerçeğinin öyle olmadığı çok kısa bir zamanda ortaya çıktı. Kanaatime göre, İran'da devlet politikasının bir gereği olarak, iki siyasi kanat ortaya çıktı. Bu siyasi kanatlardan birisi aşırı (extremist) kanat diğeri, yani Hatemi'nin

İran'da Kürt meselesi konusunda, iktidarı da, her türlü muhalefeti de aynı düşünüyor. İslamcılar, ümmet argümanlarını ileri sürerek Kürt taleplerine karşı çıkıyorlar; milliyetçileri de zaten, Kürtlerin ayrı bir millet olduğunu kabul etmiyorlar, İran milletinin bir parçası olarak görüyorlar ve en gerçek İranilerin Kürtler olduğunu söylüyorlar. İdeolojik gruplar da, ideolojik saiklerden dolayı Kürtlerin ulusal taleplerine karşı çıkıyorlar.

başını çektiği ılımlı (moderate) kanattır. İlimli kanat, dış ülkeleri ve Amerika'yı yatıştırmak, İran'da yavaş yavaş demokrasinin geliştiği, muhalefetin bulunduğu imajını yaratmak için çalışıyordu. Bu arada aşırı kanat da, en katmerli baskı politikalarını uygulayarak, gerçek bir muhalefetin başını çeken, reformlar talep eden insanların çoğunu ya idam ettirdi, ya öldürttü, ya da zindanlara attırdılar. Hatemi ile Ali Hamaney arasındaki bu danişıklı dövüş hâlâ da devam ediyor.

Serbestî: *Aşırılarla ılımlular birleşerek muhalefetin, muhalif düşüncenin önünü kesiyorlar. Bu şartlarda İran'da bir muhalefet gücünün gelişmesi mümkün mü?*

Emir Qazî: İran'da her geçen gün, iktisadi ve idari durum bir kat daha bozuluyor. Halkın üzerinde bulunan diktatörlük, yoğunlaşan işsizlik ve rejimden kaynaklanan diğer birçok sosyal ve siyasal sorun, İran toplumu için gün geçtikçe çekilmez bir hal alıyor. Bu kötü durumun, bu şekilde devam etmesi mümkün değil. O nedenle, İran toplumunda içten içe bir kaynama söz konusu. Kanaatime göre Hatemi, muhalefeti geliştiren, muhalefeti tıkayan bir rol oynadı. Dolayısıyla yeni muhalefet, Hatemi'ye rağmen ve onun dışında gelişecektir. Bu bağlamda yeni muhalefet organizasyonları ve çeşitli muhalefet gösterilerini de İran'da gözlemlemek mümkün.

Serbestî: *Söz ettiğiniz bu yeni olası muhalefetin Kürtlere bakış açısı, ilişkileri, sizce nasıl olur?*

Emir Qazî: Kanaatime göre, onların Kürtlere bakış açısı hiç iyi değil. İran'da Kürt meselesi konusunda, iktidarı da, her türlü muhalefeti de aynı düşünüyor. İslamcılar, ümmet argümanlarını ileri sürerek Kürt taleplerine karşı çıkıyorlar; milliyetçileri de zaten, Kürtlerin ayrı bir millet olduğunu kabul etmiyorlar, İran milletinin bir parçası olarak görüyorlar ve en gerçek İranilerin Kürtler olduğunu söylüyorlar. İdeolojik gruplar da, ideolojik saiklerden dolayı Kürtlerin ulusal taleplerine karşı çıkıyorlar.

Serbestî: *İran Kürdistanı'nda, kaç tane Kürt siyasi partisi var ve bunların siyasi hedefi ne?*

Emir Qazî: İran Kürdistanı'nda, bütün diğer örgütlerden daha güçlü, daha eski ve 1946'da kuru-

lan Mehabat Kürt Cumhuriyeti'nin mirasçısı olan İran Kürdistan Demokrat Partisidir ve hâlâ İran Kürdistanı için otonomiye savunmaktadır. Ancak önümüzdeki aylarda kongre-

ye gidileceği söyleniyor ve büyük bir olasılıkla yapılacak yeni kongrede otonomi yerine federalist bir talebi programına koyacaktır. Çünkü büyük bir çoğunluk federal bir talepten yana. Diğer bir örgüt, 1979-80'de kurulan Komela örgütüdür; bu, solcu bir örgüttür. İran Komünist Partisi'nin Kürdistan seksiyonu da bulunuyor. Bu seksiyonun da adı Komela'dır. Bu her iki Komela da federasyon çerçevesinde, Kürt halkının kendi kaderini tayin etme hakkını savunuyor. Diğer biri de, İran Kürdistanı İhtilalciler Birliği adında bir örgüttür. Bu örgüt bağımsız bir Kürdistan'ı talep ediyor ve kendini Kürdistan'ın diğer parçalarındaki bağımsızlıkçı parti veya örgütlerin bir parçası olarak görüyor. Bir de benim şu an Genel Sekreteri olarak bulunduğum Kürdistan'ın Bağımsızlığı Partisi var. Partimizi 1986'da kurduk. Kürdistan'ı tek bir ülke Kürt halkını da tek bir ulus olarak görüyoruz. Kürdistan'ın mevcut parçalanmışlığı, kabul edilemez büyük bir zulümdür; ulusların ve bireylerin temel hak ve hürriyetlerini garanti altına alan bütün uluslararası sözleşmelerine aykırıdır. Dolayısıyla Kürdistan'ı parçalayan mevcut siyasi sınırları gayri meşru buluyor ve bu sınırları tanımıyoruz. O nedenle partimiz bütün Kürdistan'ın bağımsızlığını hedeflemektedir; Kürdistan'ın dört parçasındaki Kürt hareketleriyle çok yakın ilişki ve ortak çalışmalarımız vardır. Ayrıca son dönemlerde, PKK de İran Kürdistanı'nda, Kürdistan'da Özgür Yaşam adı altında bir parti kurmaya çalışıyor. PKK ya da Kongra-Gel'in siyasi hedeflerinin ne olduğu çok karışık.

Serbestî: *Sizin bir ara PKK'yle ilişkileriniz oldu. Yanılmıyorsam şahsınız da PKK'nin kurduğu KNK'nin içinde yer aldınız. Sonradan siz ayrıldınız. O ilişki neydi ne oldu?*

Emir Qazî: Aslında, İran Kürdistanı'ndan, Suriye Kürdistanı'ndan, Türkiye ve Irak Kürdistanı'ndan değişik fikirlerde birkaç hareket olarak daha 1984-85 yıllarında bir araya geldik. Amacımız, Kürdistan'ın dört parçası arasında merkezi bir rol oynaya-

Ayrıca Abdullah Öcalan hiçte iyi bir lider olmadığını gösterdi. Kür-

distan'a ilişkin ileri sürdüğü fikirleri de yanlışır. Bölgenin tamamı-

bilecek bir yapıyı oluştur-
maktı. Bu yöndeki çalış-
malarımız ağır aksak da

olsa 1991-92'ye kadar devam etti. Irak Kürdista-
nı'nda durumum değişmesi, Amerika'nın kurduğu
güvenlik şemsiyesi v.b.. nedenlerle bu birlikteliğimiz
dağıldı. Ancak biz parti olarak bu yöndeki arayışlar-
dan vazgeçmedik. Derken PKK gelip bizimle ilişki-
ye geçti. O dönem PKK, bağımsız bir Kürdistan'ı ta-
lep ediyordu, bunun için Kürdistan'da savaşıyordu.

Biz de, onlara, madem Kürdistan'ın bağımsızlık
savaşını veriyorsunuz ve imkânlarınız da çoktur, o
zaman bütün Kürdistan'ı kapsayacak bir merkez
oluşturulmasına yardımcı olun önerisini götürdük...
Onlar da, Ulusal bir kongre, yani KNK projesini
önümüze koydular. Biz de, Kürdistan Ulusal Kong-
resi'nin şartlarına sıcak baktık. Ancak hemen
kongre kuruluşunun ilk gününde ortaya çıktı ki,
PKK'liler, tamamıyla PKK'ye bağlı olan bir Ulusal
Kongre'yi kurmak istiyorlardı. O nedenle itiraz ettik
ve herhangi bir örgüte üye olamayan birisinin
Kongreye başkanlık yapması gerektiğini, Öcalan'ın
hiçbir şekilde Ulusal Kongre'nin Başkanı olamaya-
cağını ileri sürdük ve bu düşüncemizi onlara kabul
ettirdik. Diğer bir önerimiz de, PKK'nin Ulusal
Kongre'ye 100 bin İsveç Kronu yardımda bulunma-
sıydı. Bu önerimiz de kabul edildi. Ayrıca Kong-
re'nin kendi içinde tamamıyla demokratik ve diğer
bütün siyasi Kürt örgütler ve kişilerin de katılabile-
ceği bir işleyişe sahip ve aynı zamanda tamamıyla
bağımsız hareket edebilmesinin gerektiğini ısrar-
la savunduk. Bu kongreyle ilişkilerimiz 8-9 ay sür-
dü. Amacımız, böyle bir Kongre'yi bütün olarak
Kürt ulusunun ortak bir iradesi haline getirmektir.
Ancak sonunda baktık ki, PKK, Kongreyi tamamıyla
kendine bağlı bir kuruluş olarak görüyor; biz de
ayrıldık. Yani PKK ile ilişkilerimiz sadece bu kong-
re çerçevesinde oldu.

PKK Kürdistan'da Ne Yapar?

Serbestî: Peki, siz şimdi PKK hakkında ne düşün-
nüyorsunuz?

Emir Qazî: Şimdi PKK, nedir ne değildir?
PKK'nin şimdi sürdürdüğü politikaya ilişkin bir şey
söylemek çok zordur. Eğer PKK, Abdullah Öca-
lan'ın Türk cezaevinde belirlediği politikaya göre

**hareket ediyorsa, kanaati-
me göre Türklerin zında-
nında Kürdistan politikası**

yapılamaz, buradan politik bir hareket yürütüle-
mez. Ayrıca Abdullah Öcalan hiçte iyi bir lider ol-
madığını gösterdi. Kürdistan'a ilişkin ileri sürdüğü
fikirleri de yanlışır. Bölgenin tamamına ilişkin yan-
lış fikirler ileri sürüyor. Kuşkusuz PKK hâlâ güçlü-
dür, ancak siyasi açıdan tamamıyla kof ve başarı-
sız bir harekettir.

Serbestî: Bu kadar büyük bir kitle desteği olan
ve azımsanmayacak bir gerilla gücüne sahip olan
bir hareket neden siyasi olarak kof çıktı?

Emir Qazî: Kişisel kanaatime göre, bu hareket
bağımsız Kürdistan şiarıyla ortaya çıktığı ve bunun
için savaşıyorum dediği için, Kürt halkından bu ka-
dar destek aldı. Ayrıca büyük maddi imkânlar da
elde edebildi. Bu iki faktör bir araya gelince büyük
bir güç kazandırdı. Ancak politik söyleminde ve
pratijinde ne yaptıysa yanlış yaptı. Bu hareket,
Kürdistan ulusal özgürlük mücadelesinden ziyade,
kendi günlük çıkarlarını esas aldı, gününü kurtar-
maya baktı. Suriye, İran ve Irak'la ilişkilerini gelişt-
tirmenin çabasına girdi. Oysa Kürdistan bir güç
için, bu tür ilişkiler çok tehlikelidir ve PKK de, söz
konusu olan bu devletlerin politik etkisine girdi. Bu
devletlerin PKK üzerinde büyük etkileri oldu. Dolayısıyla
bölge devletlerinin etkisi altına giren bir
PKK'nin siyasi anlamda başarılı olması imkânsızdı.

Irak Kürdistanı'ndaki siyasi partilerin de zaman
zaman İran'la, Suriye ile hatta Türkiye ile ilişkileri
oldu; ancak bu hareketler, bu devletlerle olan ilişki-
lerini belli bir düzeyde tutabildiler; bu devletlere ta-
bi olmadılar. PKK'nin tecrübesi yoktu, yetenekli ve
deneyimli bir yönetimi de yoktu. Her şey Abdullah
Öcalan'ın iki dudağı arasındaydı. Öcalan'ın ne yap-
tığını ise kendisi bile bilmiyordu.

Dolayısıyla PKK'nin aksiyonları, fikirleri, Kürt
davasına ilişkin değerlendirmeleri, İran ve diğer
bölge devletleri hakkında yaptığı analizleri, ittifak
anlayışı, iç çatışmalara ilişkin tutumu, bunların
hepsi yanlıştı. Bir siyasi organizasyon düşünün:
Kürdistan'ın bağımsızlığın talep ediyor, ama diğer
parçalarda Kürt hareketlerine saldırıyor, onlara
karşı savaş ilan ediyor. Böyle bir anlayışın siyasi bir
mantığı olabilir mi?

Daha önce PKK'nin İran Kürdistanı'yla ve İran devletiyle ilişkileri gizliydi; fakat daha sonra faaliyetlerini çok aleni bir şekilde sür-

Serbestî: *PKK İran Kürdistanı'nda ne tür faaliyetlerde bulunuyordu? Daha açık bir soru: PKK, İran Kürdistanı'na ne tür zararlar verdi?*

Emir Qazî: Daha önce PKK'nin İran Kürdistanı'yla ve İran devletiyle ilişkileri gizliydi; fakat daha sonra faaliyetlerini çok aleni bir şekilde sürdürdü. PKK İran Kürdistanı'ndaki gençleri kendi yanına çekmeye çalışıyordu; bu gençleri kendi fikirlerine göre eğitiyor ve kendine bağlı bir organizasyon kurmaya çalışıyordu. PKK, İran Kürdistanı'ndan saflarına kattığı gençlerin çoğunu getirip Irak Kürdistanı'nda KDP-YNK'yle yaptığı savaşta kullandı. PKK-YNK çatışmasında Sine kentinden çok insan şehit oldu. PKK, hem KDP hem de YNK'yle yaptığı savaşta Suriye Kürtlerinin yanı sıra çoğunlukla İran Kürtlerini kullandı. İran Kürdistanı'ndan çok sayıda insan, hiçbir geleceği olmayan böyle anlamsız bir savaşta öldürüldü.

Hatta İran Kürdistanı'nın siyasi hareketleri, PKK yüzünden sınır bölgesini kullanamıyorlardı, geçişler yapamıyorlardı. Çünkü PKK İran devletinin sınır muhafızı gibi çalışıyordu. Amerika Irak'a müdahale etmeden önce PKK, İran'ın Irak'la olan sınırlarını koruyordu. PKK, sınır ticareti yapan insanlardan da gümrük alıyordu. İran'ın Türkiye ile sınırında da PKK aynı şeyi yapıyordu. Bütün Kürt siyasi örgütleri İran'da yasaklıyken, İran'ın bütün Kürdistan kentlerinde ve Tahran'da PKK ofisleri açık bir şekilde faaliyet gösteriyorlar. Bütün sınır mıntıklarında bulunuyorlar. Kandil Dağı'nda kampları var. Biliyorsunuz Kandil'in bir kısmı İran tarafına düşüyor, bir kısmı da Irak tarafına; YNK-PKK çatışmasında, YNK, PKK'yi Kandil'in Irak Kürdistanı' tarafından çıkardı, ancak İran tarafından çıkaramadı; çünkü İran Topçu birlikleri hemen YNK'ye karşılık verdiler ve İran topçu birliklerinin açtığı ateşle 500-600'e yakın YNK peşmergesi şehit düştü.

dürdü. PKK İran Kürdistanı'ndaki gençleri kendi yanına çekmeye çalışıyordu; bu gençleri kendi fikirlerine göre eğitiyor ve kendine bağlı bir organizasyon kurmaya çalışıyordu. PKK, İran Kürdistanı'ndan saflarına kattığı gençlerin çoğunu getirip Irak Kürdistanı'nda KDP-YNK'yle yaptığı savaşta kullandı.

Ayrıca PKK İran Kürdistanı'nda çok büyük kötülükler yaptı. Sınır köylerindeki insanlardan zorla para toplamaktan, insan kaçırmaya kadar bir sürü kötülük yaptı. Halka çok

büyük bir zulüm yaptı.

Yukarıda söz ettiğim Kürdistan İhtilalciler Birliği, ilk başta PKK'ye sıcak bakıyordu, PKK ile kampları yan yanaydı. PKK, bir gece İhtilalcilerin kampını basarak, kampta bulunan 11 kişiden 9'unu öldürdü, iki kişiyi de yaralı olarak İran devletine teslim etti. Eğer İhtilalcilerin bütün adamları orada bulunsaydı hepsini de imha edeceklerdi. PKK neden bunu yaptı, çünkü İhtilalciler silahlıydı ve İran Kürdistanı'nda çok aktif bir şekilde çalışıyorlardı. PKK aynı kötülükleri Suriye'de de yaptı, Irak Kürdistanı'nda da bir sürü karışıklığa ve kardeş kavgasına neden oldu. Kürdistan'ın bütün parçalarında bütün Kürt siyasi hareketlerine karşı düşmanca bir tutumun içine girdi. Bütün Kürt hareketleriyle kavgalıydı, hiçbirisine dostça yaklaşmadı.

PKK'nin tüm bunları kendi başına yaptığını düşünmek, ya da buna ideolojik bir kalıp bulmak, bence biraz safça olur. O nedenle biz, Kürdistan Bağımsızlık Partisi olarak, PKK'nin, dış güçlerin isteğiyle hareket ettiğini düşünüyoruz. Bunun için de dünya kadar delil var.

Serbestî: *Siz parti olarak, Kürdistan'ın dört parçasının bağımsızlığını talep ediyorsunuz. Sizce bu talebinizin önündeki en büyük engel nedir?*

Emir Qazî: Elbette ki, Kürdistan'daki sömürgeci güçler, Kürdistan bağımsızlığının önündeki başlıca engeldir. Ancak kanaatime göre bundan daha önemli olan, Kürtlerin ulusal bir birliğe ve Kürt ulusunun ortak bir ulusal kurtuluş stratejisine sahip olmamasıdır. Eğer ortak bir ulusal kurtuluş stratejisi geliştirilirse, bence sömürgeci engellerin aşılması çok kolay olur ve halkımız da hak ettiği özgürlüğüne kavuşur.

Avrupa Entegrasyonu ve Siyasi Partiler

İrfan Güler*

Bu kısa çalışmada, öncelikle, Avrupa entegrasyonunun etnik ve bölgesel partilerde meydana getirdiği değişim ve dönüşümlere ve onlara sunduğu veya sunacağı avantajlara genel hatlarıyla değinilecek, daha sonra Avrupa Birliği'ne aday ülkelerden biri olan Türkiye'deki Kürt partilerinin durumu bu çerçevede değerlendirilecektir.

Avrupa Entegrasyonu ve Etnik-Bölgesel Partiler

Modern dünya, bir "uluslar dünyası" olduğu gibi¹, 19. ve 20. yüzyıllar da, bir "ulus-devlet"ler dönemi olmuştur. Ancak bugün tam olarak "ulus-devlet" olan, devletlerin sayısı sınırlıdır. Devletlerin çoğunun nüfuzu melezdir ve çoğu önemli etnik ve ulusal azınlıklara sahiptir. Yapılan bazı araştırmalar 589 etnik grubun², 210 devletsiz halkın³ ve yaklaşık 8.000 dilin⁴ olduğunu göstermektedir. Bunların çoğu, ulusal bir devletin sınırları içerisinde tanınmak, eşit hale gelmek ya da otonomi elde etmek için mücadele ederken, diğer bir kısmı ise bağımsız bir devlet olmak için mücadelelerini sürdürmektedirler⁵. Bu mücadele biçimi, konumuz olan Avrupa coğrafyasında iki şekilde gelişmiştir. Doğu Avrupa ve Türkiye'de, şiddet eğilimli iken, Batı Avrupa'da (bazı istisnalar olmakla birlikte) barışçıl temelde ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa'daki bu gelişmenin bizce en önemli nedeni, etnik kimliğin kendisini yasal politik partiler vasıtasıyla temsil edebilme imkânından kaynaklanmaktadır. Nitekim yapılan

araştırmalar, yalnızca Batı Avrupa'da, 44 etnik partinin varlığını ortaya koymuştur⁶; ki, bunların önemli bir kısmının kuruluş tarihi de çok eskidir.

Etnik-bölgesel hareketlerin ve partilerin ortaya çıkış nedenleriyle ilgili olarak; gelişim (the development) ve merkez-çevre (the centre-periphery) olmak üzere, iki teoremin bulunduğu belirtilmektedir⁷. Her iki teori de, etnik-bölgesel hareketlerin ve partilerin ortaya çıkışını, modernizm ve ulus-inşa sürecine dayandırmaktadır. Bu yaklaşımlara göre; etnik-bölgesel hareketlerin ve partilerin ortaya çıkışı ulus-inşa sürecinin ve modernizmin başarısızlığının bir sonucudur. Bu görüşler açıklayıcı olmakla birlikte, etnik-politik hareketlerin ve partilerin yükselişinin "globalizasyon" sürecine denk geldiğini söyleyebiliriz. Gerçekten de globalizasyon bir yandan ulus-ötesi ilişkiler geliştiren kurumlar yaratırken, paradoksal olarak yerel kültürleri ve yerel politikaları da öne çıkarmıştır⁸. Böylece, merkezi ulus-devletler tarafından bastırılan, sesleri kısıtlanan ve asimile edilmeye çalışılan yerel kültürler ve merkez-dışı etnik-ulusal

* İspanya Santiago de Compostela Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi "Çağdaş Siyasal Süreçler" adlı bir programda doktora öğrencisidir.

Ulus-devletler, Avrupa'nın eski politika yapma biçiminde politik

arenanın tekil aktörleriydiler ve tek kutuplu bir yönetim modeli

kimlikler, kendilerini ifade edecek araçlara kavuşmuşlardır. Ekonomik globalizasyon bölgeleri ve bölgelerin ekonomik

adaptasyonlarını keşfederken, siyasal globalizasyon da, gücün, ulusal devlet sınırlarını aşarak ulus-ötesi siyasal birimlerini yaratarak, bölgeleri de bu birimlerin karar alma süreçlerinin aktörü haline getirmiştir. Globalizasyonun Avrupa'daki biçimi, Avrupa Birliği şeklinde (europeization) gelişmiştir. Globalizasyon coğrafi olarak bir sınıra tabi olmayan ve informel bir gelişim gösterirken, europeizasyon kurumsal-yasal bir çerçevede formel bir gelişim göstermektedir⁹.

Ulus-devletler, Avrupa'nın eski politika yapma biçiminde politik arenanın tekil aktörleriydiler ve tek kutuplu bir yönetim modeli mevcuttu. Oysa, Avrupa'nın yeni politikası çok kutupludur. Karar alma süreçleri tek boyutlu bir düzeyden, çok boyutlu bir düzeye geçmiştir. Avrupa'da gelişen süreç "çok boyutlu yönetim" sürecidir¹⁰. Avrupa'nın yeni politik arenasında, politik aktörler arasındaki ilişkiler, çok kutupludur. Bu aktörler, üç farklı alanda aynı anda politika yapar durumdadırlar:

- ulus-altı (veya devlet-altı) arena,
- ulusal (veya devlet) arena,
- ulus-üstü(veya devlet-üstü) arena.

Ulus-altı arenadaki aktörler, diğer bir ülkedeki ulusal-üstü arenadaki aktörlerle, ulusal-üstü kurumlarla ve hatta yabancı hükümetlerle ilişki sağlarlar. Bu karmaşık ilişki nedeniyle de, merkez yönetimler (hükümetler), ulusal-altı aktörlerle ulus-üstü kurumlar arasındaki ilişkiyi bloke edici bir pozisyona sahip değillerdir. Bu bağlamda, adı geçen arenalar arasındaki ilişki, basit bir ilişki olmayıp, sürekli bir ilişkidir¹¹.

Avrupa Birliğinin bölgeler politikası, bölge aktörlerini politik partner haline getirmiş ve bu aktörler de, Brüksel'de alınan kararları etkileme olanağına kavuşmuştur. Bunu birçok kanaldan yapabilmektedir (komisyonlar, konsey, parlamento, bölgeler komitesi, lobiler vs.). Bu karar alma modeli, bölgesel düzeydeki politik, sosyo-ekonomik ve idari aktörlerin ulus-üstü aktörlerle ilişkilerini geliştirmiş ve güç-

lendirmiştir. Böylece, AB ve üyesi ülkeler arasındaki ilişkiye bölgesel aktörler de katılmış bulunmaktadır. Bölgesel aktörler karar alma süreçlerinin ortağı haline gelmiştir¹².

Bu bölgesel aktörlerden biri de etnik-bölgesel partilerdir. Etnik-bölgesel partiler iki temel üzerinde yükselirler. Birincisi, ulus-altı (ya da devlet-altı) teritoryal sınır, ikincisi ise, özel bir grup kimliğidir. Etnik-bölgesel partiler yalnızca etnik grubun menfaatlerine hizmet etmez, aynı zamanda bölgenin menfaatlerine de hizmet ederler¹³.

(Etnik)-bölgesel partiler üç nedenden dolayı Avrupa entegrasyonunu desteklediler¹⁴:

1- Avrupa entegrasyonu, politik ve ekonomik ademi-merkeziyetçiliğe yol açar görüldüğünden,

2- Avrupa entegrasyonu, azınlık dillerine ve kültürlerine zarar verir görünmediğinden,

3- Stratejik nedenler: Bazı bölgesel partiler Avrupa entegrasyonunu ve bölgesel ademi-merkeziyetçiliği, gelişmenin bir nedeni olarak görüp, bunun merkezi gücün kendi üzerlerindeki baskıyı azaltacağını düşündüler; diğerleri ise Avrupa entegrasyonunu kendi bölgesel ve ulusal otonomilerini güçlendirici dışsal bir etki olarak görmüşlerdir.

Avrupa entegrasyon süreci ve yeni politika yapma biçimi, periferi milliyetçiliği (devletsiz uluslar) için yeni bir ortam yaratmıştır. Çok boyutlu yönetim (ulus üstü-ulusal-ulus altı) çok katmanlı kimliklerin (etnik, bölgesel, ulusal, Avrupai) oluşumuna yol açmıştır¹⁵. Avrupa'nın yeni politik arenasında, merkezi gücün kendi üzerindeki baskısı azalan periferi milliyetçiliği, artık kendisini daha özgür ifade edebilmekte ve kendisini Avrupa uluslar ailesinin bir üyesi olarak görmektedir. Periferi milliyetçiliğinin ve bölgesel aktörlerin politik manevra alanı ve kapasitesi, artık onların devletinin kontrol ettiği alanlarla sınırlı değildir. Bu aktörler artık ulus-üstü kurumlarla ve diğer devlet-altı hükümetlerle yoğun bir iletişim ağı kurmuş bulunmaktadır. Artık ulusal siyasi arenayı ulusal-üstü siyasi arenadan ayıran bertaraf edilemez bariyerler bulunmamaktadır¹⁶.

Gelişmeler etnik-bölgesel partilerin güçleneceğini göstermektedir. Brüksel'de mantar gibi bölgesel

Parlamentoda üyeler delegeler şeklinde değil, parti grupları şeklinde oturur. Bu parti gruplarından birisi de Avrupa Halklarının

ofislerin açılması da bunun göstergesidir. Bu alandaki araştırmalar göstermektedir ki, bu tür partiler seçimlerde ve partiler sisteminde gittikçe önemli

bir yer edinmektedirler. Bu nedenle bölgesel partilerin Avrupa Birliğinin parti politikalarının gelecekteki eğiliminin müjdecisi olduğu söylenmektedir¹⁷.

Avrupa entegrasyonunun çok boyutlu yönetim modeli, daha önceleri yalnızca ulusal arenanın birer aktörü olan politik partileri, ulus-üstü politik arenasının birer aktörü haline getirmiş, bu anlamda Avrupa Parlamentosu seçimleri Avrupa Partisi Ailelerinin kuruluşunun da temel taşı olmuştur¹⁸. Bilindiği üzere 1979 yılından beri Avrupa Parlamentosu seçimleri doğrudan yapılmaktadır. Parlamentoda üyeler delegeler şeklinde değil, parti grupları şeklinde oturur. Bu parti gruplarından birisi de Avrupa Halklarının Demokratik Partisi/Avrupa Özgür Birliği (European Free Allianca-EFA) dir. Bu parti ailesi etnik-bölgesel partiler veya periferi-milliyetçi partilerden oluşmaktadır. Amacı, bu partiler arasında kolektif hareket ve dayanışmayı gerçekleştirmektir¹⁹. Ancak tüm etnik-bölgesel partiler bu parti ailesinin üyesi değildir. Ayrıca diğer parti grupları aşağı yukarı ideolojik bir yakınlığa sahip iken, bu parti ailesi, birçok farklı ideolojilere sahiptir; bu nedenle kolektif hareket etmede ve dayanışmada sorunlar yaşanmaktadır. Kurumsal olarak henüz zayıftır. Fakat ilk doğrudan seçimlerin yapıldığı 1979 ile son seçimlerin yapıldığı 2004 tarihleri arasında üye sayısında önemli bir yükselme olmuştur. 1979 yılında böyle bir parti ailesi yoktu. İlk kez 1981 yılında 6 parti tarafından kurulan bu grup, bugün 20'nin üzerinde üyeye sahiptir²⁰. EFA üyesi olmak için Avrupa Birliğinde olmak gerekmiyor. Bu yapı, Avrupa parlamentosunun içindeki ve dışındaki etnik-bölgesel partilerin politik bir dayanışma forumu olmuş ve Avrupa entegrasyonunda bölgesel partilerin sesi olmuştur²¹.

Avrupa Entegrasyonu ve Türkiye'de Kürt Partileri

Kavram

Günümüzde Türkiye'de etnik ve bölgesel temelli bir partinin kurulması yasaktır. Bu nedenle, Tür-

kiye'de hukuken etnik veya bölgesel bir partiden bahsetmek mümkün değildir. Burada kullanacağımız etnik-bölgesel parti tanımlaması, tamamen var olan partilerin "fiili" durumları dikkate alınarak kullanılmıştır. Bu partilerin kurucu ve üyelerinin büyük çoğunluğunun Kürt orijinli olmaları ve Kürt sorununu temel almaları nedeniyle etnik kimlikli birer parti olarak tanımlanabileceği gibi²², seçimlerde aldıkları oyların Türkiye ortalaması %4.8 düzeyinde iken bölgede (Kürdistan'da) aldıkları oyların oranı bazen %60'i aştığından bölgesel parti olarak da tanımlanabilir²³.

Her ne kadar biz aşağıda değineceğimiz parti ailesini etnik-bölgesel kimlikli bir "Kürt partisi" olarak tanımlıyorsak da, bu parti ailesi, kendisine yönelik "etnik ve/veya bölgesel parti" tanımlamasını sürekli olarak reddetmiş ve kendilerinin bir "Türkiye Partisi" olduğunu savunmuştur.

Tarihsel Gelişimi

Modern anlamda ulus-inşası ve ulusal-devletler, ilk olarak batı Avrupa da 18. ve 19. y.y da ortaya çıkmış, daha sonra diğer bölgelere yayılmışlardır. Bu ilk yayılmadan sonra, ulus-devlet modeli ikinci ve en önemli yayılmasını, birinci dünya savaşından sonra gerçekleştirmiştir. Nitekim bugün Birleşmiş Milletler üyesi olan ulus-devletlerin çoğu bu dönemde kurulmuşlardır. Bu dönemde kurulması öngörülen ve uluslararası bir sözleşmeyle güvence altına alınan devletlerden biri de "Kürdistan"dır. Savaşın mağlubu olan Osmanlı İmparatorluğu ile müttefik devletler arasında, 10 Ağustos 1920 de imzalanan Sevr Anlaşması ile Ortadoğu'da Ermenistan devleti ile birlikte bağımsız bir "Kürdistan" devleti kurulması öngörülüyordu. Ancak siyasi dengelerin değişmesi sonucu bu sözleşme uygulanmamış ve bunun yerine 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Kürdistan, Türkiye, İran, Irak ve Suriye arasında taksit edilmiştir. Bugün Kürt sorunu diye nitelenen sorunun doğum tarihi 24 Temmuz 1923 Lozan anlaşmasıdır²⁴. Lozan anlaşması, aynı zamanda Tür-

Türkiye'deki partiler, günümüzde dahi "Kürdistan" kavramını kul-

lanamadıkları gibi, "Kürt Dili"yle siyasi faaliyetlerde de bulun-

kiye'nin de uluslararası arenada bağımsız bir devlet olarak tanınmasını sağlayan anlaşmadır.

Türk devletinin kuruluşunun ilk dönemlerinde,

Kürtlere yönelik göreceli bir yumuşaklık var olmasına rağmen (ilk TBMM de 74 Kürt milletvekili vardı), Kürt kimliği daha sonraları tamamen inkâr edilmiş ve Kürtler siyaset sahnesinden dışlanmışlardır (ikinci mecliste hiç bir Kürt milletvekili bulunmamaktadır). Kürtlere yönelik bu inkâr ve asimilasyon politikası 70 yıl boyunca çok sistemli bir şekilde sürdürülmüş ve Kürtlerin legal siyaset sahnesine dönüşü ancak 1990'lı yıllarda mümkün olabilmıştır.

Türkiye'deki ilk etnik kimlikli yasal Kürt partisi Halkın Emek Partisi (HEP) ismiyle 7 Haziran 1990 yılında kurulmuştur. Partinin kuruluşunu hızlandıran olay, 1989 yılında Paris'te Kürt sorunuyla ilgili yapılan uluslararası bir konferansa katıldıkları gerekçesiyle partilerinden (Sosyal Demokrat Halkçı Parti-SHP) ihraç edilen 7 parlamenterin olayıdır. Bu ihraç olayı üzerine, bu parlamenterler öncülüğünde Kürt sorununu temel alan bir parti kurulmuştur. Duverger'in partilerin kuruluşuyla ilgili sınıflamasına göre (creación interna), Türkiye'deki ilk legal Kürt partisi parlamenter orijinelidir²⁵. Ancak parti, Kürtlerin kültürel ve politik haklarından bahsettiğinden "ülkenin ve ulusun bölünmez bütünlüğüne aykırılık" gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından 1993 yılında kapatılmıştır²⁶. Bu parti kapatılmadan önce bazı üyeleri Özgürlük ve Demokrasi (ÖZDEP) adında yeni bir parti kurmuşlar, ancak bu partide aynı yıl benzer gerekçelerle Anayasa Mahkemesi tarafından derhal kapatılmıştır. Bu kez Kürt parlamenterler ve politikacılar tarafından 7 Mayıs 1993 yılında Demokrasi Partisi (DEP) adında yeni bir parti daha kurulmuştur. Türk demokrasisi bu partiyi de içine sindirememiş ve Mart 1994 yılında partili milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılarak bir kısmı gözaltına alınarak tutuklanmış, bir kısmı ise Türkiye'yi terk etmek durumunda kalmıştır. Gözaltına alınanlardan 4'ü hakkında 15'er yıl hapis cezası verilmiş ve bu milletvekilleri 10 yılı aşkın bir süre boyunca cezaevinde kalmışlardır. Aynı yılın Haziran ayında da, anılan

partiler. "Kürt" ya da "Kürdistan" adını taşıyan hiçbir yasal parti bulunmamaktadır; mevcut Anayasa ve siyasi partiler yasası da böyle bir partinin kurulmasına izin vermemektedir. Her iki durumda da, partinin kapatılması için yeterli birer nedendir.

parti Anayasa mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Bunun üzerine aynı yıl, gene Kürt politikacıları bu kez Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) adında

yeni bir parti kurmuşlar ve bu parti, 1995 yılında yapılan genel seçimlere katılmıştır. Ancak bu partiye karşı da kısa bir süre sonra kapatma davası açılmış ve parti 13 Mart 2003 tarihinde kapatılmıştır. Bu partiye karşı kapatma davası devam ederken 24 Ekim 1997 yılında Demokratik Halk Partisi (DEHAP) adında yeni bir parti kurulmuş ve bu parti, 2002 yılı genel seçimlerine ve 2004 yılı yerel seçimlerine katılmıştır. Fakat maalesef bu parti hakkında da gene kapatma davası açılmış ve bu dava halen devam etmektedir.

Bu parti ailesinin tümü (HEP'ten DEHAP'a) yaklaşık olarak benzer fikirlere sahip olup, kendilerini demokratik ve sol bir parti olarak tanımlamaktadır. Bu parti ailesi, Türkiye'deki en önemli sorunun "Kürt sorunu" olduğu tespitinde bulunmuş ve bu sorunun çözümünü temel politika haline getirmişlerdir. Bu partilerin Kürt sorununun çözümüne ilişkin görüşlerinde de, süreç içerisinde bazı değişimler gözlenmektedir. Partinin ilk kurulduğu dönemlerde ve sonrasında "ulusların kendi kaderini tayin hakkı"ndan bahsedilmiş, ÖZDEP döneminde "federatif devlet" sistemi parti programına girmiş, bugün geline aşamada ise, Türkiye'nin ulusal sınırları içinde "anayasal vatandaşlık" a dayalı Demokratik Cumhuriyet görüşü savunulmaktadır. Bu parti ailesi bazı genel ve yerel seçimlerde Türkiye'deki küçük sol partilerle "seçim ittifakı" yapmıştır.

Türkiye'deki partiler, günümüzde dahi "Kürdistan" kavramını kullanamadıkları gibi, "Kürt Dili"yle siyasi faaliyetlerde de bulunamazlar. "Kürt" ya da "Kürdistan" adını taşıyan hiçbir yasal parti bulunmamaktadır; mevcut Anayasa ve siyasi partiler yasası da böyle bir partinin kurulmasına izin vermemektedir. Her iki durumda da, partinin kapatılması için yeterli birer nedendir. Nitekim Haklar ve Özgürlükler (HAK-PAR) adlı parti hakkında, parti Genel Başkan Yardımcısı, parti kongresinin açılışını "Kürtçe" yaptığından dolayı, Anayasa Mahkemesinde kapatma davası açılmıştır²⁷.

Türkiye'deki Kürt partileri sürekli olarak yasal ve fiili baskılara

maruz kalmış, bu baskılar özellikle seçim dönemlerinde daha da

Türkiye'de, asgari düzeyde de olsa Kürt haklarını savunan, ya da Kürt sorununu temel alan tüm legal siyasi partiler ya ka-

patılmış, ya da haklarında kapatma davası açılmıştır. Bugün itibariyle hakkında kapatma davası açılmayan hiçbir Kürt legal siyasi parti bulunmamaktadır. Olayların izlenmesi sonucunda, Türk Devletinin Kürt ulusal hareketinin legalleşmemesi için her türlü yola başvurduğu açıklıkla görülmektedir. Nitekim bugün Türkiye'de hâlâ en "yasaklı alan"ın siyasi partiler yasası olması da bunun göstergesidir.

Seçim Performansı

Türkiye'deki Kürt partileri sürekli olarak yasal ve fiili baskılara maruz kalmış, bu baskılar özellikle seçim dönemlerinde daha da yoğunlaştırılmıştır. Nitekim diğer hukuki ve fiili baskılar yanında, içlerinde biri "parlamentar" olmak üzere yüzün üzerinde parti üyesi "faili meçhul" bir şekilde öldürülmüştür. Tüm olumsuz koşullara rağmen Kürt partileri seçimlere değişik biçimlerde katılmaya çalışmışlardır.

Kürt partilerin kurulduğu 1991 yılından sonra yapılan ilk genel seçimlerde, Kürt adaylar SHP listelerinden seçime girmişler ve Kürdistan'dan 22 milletvekili çıkarmıştır. Bu milletvekillerinin bir kısmı, daha sonra bu partiden ayrılarak kendi partilerine dönmüşlerdir. Kürt partisi, 1994 yılında yapılan yerel seçimlere, üzerlerindeki devlet baskısı nedeniyle, "seçim çalışması yapacak fiili koşulları bulunmadığı" gerekçesi ileri sürülerek katılmamıştır. Kürt Partileri 1995, 1999 ve 2002 genel seçimlerine katılmışlardır. Kürt partileri 1995 seçimlerinde Türkiye genelinde %4.5, 1999 seçimlerinde %4.8 ve 2002 seçimlerinde ise %6.2 oranında oy almıştır²⁸. Ancak Türkiye'deki %10'luk seçim barajını aşamadığından meclise milletvekili gönderememiştir. Bu nedenle Kürt ulusal hareketi bugün Türk parlamentosunda temsil edilmemektedir.

Türkiye genelindeki seçim oranı bu olmakla birlikte, Kürdistan'da her üç dönemde de en çok oy alan partilerden biri olmuştur. Örneğin Kürdistan'daki üç önemli şehirde sırasıyla Hakkari %54.2, Diyarbakir %46.3 ve Batman %37.2 oranında oy al-

yoğunlaştırılmıştır. Nitekim diğer hukuki ve fiili baskılar yanında, içlerinde biri "parlamentar" olmak üzere yüzün üzerinde parti üyesi "faili meçhul" bir şekilde öldürülmüştür.

mıştır²⁹. Kürt partileri, yerel seçimlerde daha başarılı bir grafik çizmiş ve örneğin 1999 yılındaki yerel seçimlerde Kürdistan'daki

şehirlerin çoğunda belediye başkanlıklarını kazanmıştır. Kürdistan'ın en büyük şehri olan Diyarbakir'de HADEP adayı %62.5 oy oranıyla belediye başkanlığını almıştır³⁰.

Avrupa Entegrasyonu

Modern anlamda Türkiye'deki Kürt ulusal hareketi 1960'lı yıllarda başlamış, 1970'li yıllarda sistem dışı illegal-politik partiler halini almışlardır. Çoğu Marksist bir gelenekten gelip, anti-empyralist bir söyleme sahip olmuştur. Ancak globalizasyonun etkisiyle bu partiler de zaman içerisinde önemli değişiklikler geçirmişler, o güne kadar kendisini silahlı olarak ifade eden Kürt ulusal hareketi, 1990'lı yıllara doğru sivil-politik siyaset yapmanın yollarını aramaya başlamıştır. Nitekim bu arayışın sonunda da 1991 yılında ilk yasal Kürt partisi kurulmuştur.

Kürt ulusal hareketini etkileyen bir diğer önemli dış etken ise (globalizasyonla birlikte) Avrupa Birliği entegrasyon süreci olmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri darbesi neticesinde dondurulmuş bulunan Türkiye-Avrupa Topluluğu ilişkilerinin 1987 yılında normalleşmeye başlamasıyla³¹, Avrupa Topluluğu Türkiye'deki siyasi hayatı etkileyen en önemli dış etken haline gelmiştir. Özellikle Avrupa parlamentosunun Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve Kürt sorunu konusundaki tutumunu izlemeye alması ve bunlarla ilgili almış olduğu kararlar da, Kürt sorunuyla ilgilenenleri etkilemiştir. Nitekim DEP'in kapatılması, Avrupa Parlamentosu ile TBMM arasında köprülerin atılmasına neden olmuş ve Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu 28 Eylül 1994 tarihinde Karma Parlamento Komisyonunun işlevini dondurmuştur³².

Daha önce anti-empyralist bir söyleme sahip olan Kürt ulusal hareketi, önemli oranda bu söylemi terk etmiş ve Türkiye'nin demokratikleşmesinde Avrupa entegrasyon sürecinin önemini fark etmiştir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, Türkiye'de Avrupa Birliği'ni destekleyen en önemli kes-

Kürt siyasi partileri, yukarıda da belirttiğimiz üzere, Türkiye'nin

Avrupa Birliği'ne giriş "anahtarı" niteliğinde olan Kopenhag Siyasi

min Kürtler olduğunu göstermektedir³³. Böylece anti-empyralist ve anti-Avrupacı olan Kürt ulusal hareketi, 1990'lı yıllarda pro-Avrupacı hale gelmiştir.

Özellikle, Aralık 2000'de Türkiye'ye Avrupa Birliği'ne aday üyelik sıfatının verilmesiyle birlikte, Türkiye'nin bu üyeliğinin gerçekleşebilmesi için yerine getirmesi zorunlu olan Kopenhag Kriterleri, hemen Kürt ulusal hareketleri tarafından içselleştirilmiş; bu kriterler adeta Kürt partilerinin siyasi programı haline gelmiştir. Böylece Ladrech'in Europeanization and Political Parties adlı önemli çalışmasında³⁴ belirtmiş olduğu, Avrupa entegrasyonunun politik partilerin programlarına etkisinin en açık örneğini burada görebilmekteyiz.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerinin 45 yıllık bir geçmişi vardır. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Temmuz 1959'da Topluluğa "ortak üye" olmak için başvuruda bulunmuştur³⁵. Fakat Türkiye'nin "aday üye" konumuna gelmesi ancak 2000 yılında mümkün olabilmıştır. Türkiye bugün Avrupa Birliği'ne girmek için "kapıda" beklemektedir. Ancak bu bekleyiş sürerken, Türkiye ekonomik, hukuki ve siyasi yapısını Avrupa düzenine uyarlamak amacıyla önemli değişiklikler yapmaktadır. Nitekim Türkiye son dönemlerde anayasasında dokuz kez değişiklik yapmıştır³⁶.

Türkiye'nin Avrupa entegrasyon süreci, Türkiye'deki bir çok aktörü etkilemiş, onların tutum ve davranışlarında köklü bir değişikliğe neden olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu süreçten etkilenen aktörlerin belli başlıları da, genelde Türkiye'deki siyasi partiler, özel olarak da Kürt siyasi partileridir.

Kürt siyasi partileri, yukarıda da belirttiğimiz üzere, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş "anahtarı" niteliğinde olan Kopenhag Siyasi Kriterlerini kendi siyasi programları haline getirmiştir. Türkiyeli yetkililerin Kopenhag Siyasi Kriterlerine "tam olarak uymasını" talep eden Avrupa Birliği yetkililerine en büyük destek Kürt siyasi partilerinden ve Kürt ulusal hareketinden gelmiştir.

Kürt siyasi partileri de, Türkiye'nin Avrupa entegrasyonunu desteklerken, Avrupa'daki benzeri

si Kriterlerini kendi siyasi programları haline getirmiştir. Türkiyeli yetkililerin Kopenhag Siyasi Kriterlerine "tam olarak uymasını" talep eden Avrupa Birliği yetkililerine en büyük destek Kürt siyasi partilerinden ve Kürt ulusal hareketinden gelmiştir.

etnik-bölgesel partilerin kullanmış olduğu argümanlara sahiptir. Bu partiler, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi durumunda, merkezi gücün

kendi üzerlerindeki baskısının azalacağını, entegrasyonun politik ve ekonomik ademi-merkeziyetçiliğe yol açacağını ve en önemlisi de kendi dillerini ve kültürlerini özgürce kullanabileceklerini düşünmektedir. Tarihsel-karşılaştırmalı bir yaklaşımla bakıldığında, bu beklentinin tüm Avrupa Birliği tarihinde en çok Kürtler bağlamında somut-yarar sağlayabileceğini söyleyebiliriz.

Avrupa entegrasyon sürecinin Kürt partilerin kurumsal yapısında bir dönüşüm meydana getirdiğine dair henüz bir belirti yoksa da, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi durumunda, bunun Kürt partilerin kurumsal yapısını etkileyeceği gibi, etnik ve bölgesel renkleri daha belirgin olan yeni partilerin kuruluşuna da neden olacağını düşünüyoruz. Nitekim henüz yeni kurulmuş olan (2002 yılında) Haklar ve Özgürlükler (HAK-PAR) adlı liberal-demokratik Kürt partisi, programında açıkça Avrupa Birliği'ne yer verdiği gibi³⁷, daha ağır basan etnik ve bölgesel söylemiyle de bu görüşümüzü desteklemektedir.

Sonuç

Avrupa entegrasyonu çok boyutlu ve kompleks bir süreçtir. Bu süreçte birçok aktörün (kurumsal ve diğer) rolü olmuş ve bu aktörler hem süreçten etkilenmiş hem de bu süreci etkilemişlerdir. Politik partiler de Avrupa entegrasyon sürecinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmiş, partilerin gündem konuları, politika yapma biçimleri ve geleneksel temsil biçimleri değişim ve dönüşüme uğramıştır.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olmakla, belki Avrupa Birliği'nin en büyük ülkelerinden biri olabilir; fakat Kürtler de Avrupa Birliği'nin en büyük "devletsiz ulusu" olacaktır. Kürt partilerinin bunu görüp, buna ilişkin politika geliştirdiklerini söylemek zor. Bugün itibarıyla, Türkiye'deki siyasi parti yasaklarından dolayı, Kürt partileri diğer ülkelerdeki bölgesel aktörlerle, devletlerle veya devlet üstü kuruluşlarla ilişki geliştirme imkânına sahip

değilse de, Avrupa Birliği'ne girmesi durumunda, merkezi yönetimin (Türk Devletinin) artık bunu bloke edici fonksiyonu kalmayacaktır.

Avrupa entegrasyonu, Kürt partileri için, kendilerini özgürce ifade edecek, örgütlenmelerini sağlayaca-

cak ve Kürtlerin kolektif-ulusal menfaatlerini koruyup geliştirecek yeni kanallar ve yollar açacaktır. Avrupa entegrasyonu, Kürtlerin ve Kürdistan'ın da kendi ulusal ve bölgesel kimliğiyle, Avrupa uluslar ailesinin bir üyesi olarak yer edinmesini sağlayacaktır.

Dipnotlar

- 1- Smith, Antony D. The Ethnic Origins of Nationalism. Blackwell Press, Oxford.1986,
- 2- G.P Nielsson'dan aktaran Huri Tursan, Introduction: Ethnoregionalist parties as ethnic entrepreneurs in Ethnoregionalist Parties in Western Europe. Ed by Lieven de Winter&Huri Tursan, Routhledge, London, 1998. s. 2.
- 3- Minahan, James. Nations Without States. Greenwood Press, London, 1996.
- 4- J.A Hall'den aktaran Huri Tursan, a.g.e. s.2.
- 5- Stavenhagen, Rodolfo. Ethnic Conflicts and the Nation-State. MacMillan Press Ltd.London, 1996. s.1.
- 6- McKay Lane'den aktaran Huri Tursan, a.g.e. s.3.
- 7- Muller-Rommel, Ferdinand. Ethnoregionalist parties in Wester Europe:theoretical considerations and framework of analysis. In Ethnoregionalist Parties in Western Europe. Ed by Lieven de Winter&Huri Tursan, Routhledge, London, 1998. s.21.
- 8- Tursan, a.g.e. s. 3.
- 9- Ciosa, Carlos. La europeización del sistema político español. Madrid:lstmo.
- 10- Llamazares, Ivan ve Gary Marks. Gobernación de múltiples niveles, movilización regional e identidades subestatales en la unión europea. s. 161.
- 11- Llamazares, a.g.e. s. 162.
- 12- Lieven de Winter ve Margarita Gomez-Reino Cachafeiro. European Integration and Ethnoregionalist Parties. Party Politics, Vol.8. No.4 s. 489.
- 13- Tursan, a.g.e. s. 5.
- 14- Lynch, Peter. Co-operation between regionalist parties at the level of the European Union: the European Free Alliance. In Ethnoregionalist Parties in Western Europe. Ed. By Lieven de Winter-Huri Tursan. Routhledge, London, 1998. s. 190-204.
- 15- Tursan, a.g.e. s. 4.
- 16- Llamazares, a.g.e. s. 165.
- 17- Tursan, a.g.e. s. 14
- 18- Winter, Gomez-Reino. s. 493.
- 19- Winter, Gomez-Reino. s. 485.
- 20- Winter, Gomez-Reino. s. 485.
- 21- Lynch, a.g.e. s. 201-202.
- 22- Literatürde farklı tanımlar için bakınız: Aylin Güney Kürt orijinli legal siyasi parti tanımını kullanmakta (The People's Democracy Party, in Poltical Parties in Turkey, ed. By Barry Rubin ve Metin Heper, Frank Cass, London, 2002, s. 123), Huri Tursan ise etnik-milliyetçi hareket kavramını kullanmaktadır (Ersatz Democracy:Turkey in the 1990s. Mediterranean Politics, ed. By Richard Gillespie, Volume 2. Pinter, London, 1996, s. 225.
- 23- Aynı yönde bir tanımlama için bakınız. Murat Somer, Ethnic Kurds, Endogenous Identities, and Turkey's Demokratization and Integration with Europe. The Global Review of Ethnopolitics, Vol.1, No.4, June 2002, s.89.
- 24- Güler, İrfan. Kuzey Irak'taki Kürt Otoritesinin Uluslararası Hukuki Statüsü, Serbesti, sayı:3, Şubat 1999, İstanbul, s. 21.
- 25- Panebianco, A., Modelo de Partido, Alianza Universidad, 1982, s. 109.
- 26- Türkiye'de programlarında Kürt sorununa yer verdikleri için Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan siyasi partiler yalnızca burada belirtilenlerle sınırlı değildir. Bu nedenden dolayı kapatılan partiler şunlardır:
 - 1- Türkiye Birleşik Komünist Partisi (1991),
 - 2- Sosyalist Parti (1992),
 - 3- Sosyalist Türkiye Partisi (1993),
 - 4- Sosyalist Birlik Partisi (1995),
 - 5- Demokrasi ve Değişim Partisi (1997),
 - 6- Emek Partisi (1997),
 - 7- Demokratik Kitle Partisi (1999),
- 27- Bakınız: HAK-PAR. www.hakpar.org.tr.
- 28- Öniş, Ziya ve E. Fuat Keyman. Turkey at the Polls: A new path emerges. Journal of Democracy, Volume 14, No.2, April 2003, s.98.
- 29- Güney, a.g.e. s.127-128.
- 30- Güney, a.g.e. s.128.
- 31- Karluk, Rıdvan. Avrupa Birliği ve Türkiye. Beta Y., 5. Baskı., İstanbul, 1998. s. 373.
- 32- Karluk, a.g.e. s. 377.
- 33- Yılmaz, Hakan. Indicators of EuroSupportiveness and EuroScepticism in the Turkish Public Opinion. EU-Turkish Relations Dossier.
- 34- Ladrech, Robert. Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis. 2000.
- 35- Türkiye AB İlişkilerinin Tarihçesi, Dışişleri Bakanlığı web sayfası. www.mfa.gov.tr.
- 36- Radikal gazetesi, 08.05.2004.
- 37- HAK-PAR parti programı. www.hakpar.org.tr.

Tarihi Gelişim İçinde Kürtler ve Politika -I-

Nazif Kaleli*

Konuya yaklaşırken, Kürtlerin ne zamandan beri tarih sahnesinde var olduklarına ve tarihi bir aktör olarak oynadıkları rollere veya tarihi bir kategori olarak pozisyonlarına bakmamızda yarar var. Medlerin Kürtlerin ataları olduğunu biliyoruz. Medlerin de Ari ırktan oldukları, tarihçilerin ortak tespiti.

Medler, ilkin Kazvin (Hazar) Denizi'nin doğusundan İran'ın kuzeybatısına inmişlerdir. Daha sonraları, kendilerine vatan yaptıkları Medya ülkesine yerleştiklerini ve bir süre içinde çevredeki kavimlerin ülkelerini işgal ederek genişlediklerini öğreniyoruz. Tarihçiler, zamanla, Kimriler, Maniler, Sisler ve diğer bazı kavimlerin de Medlerin aralarına karışıp eridiklerini yazmaktadırlar. M.Ö. X. yüzyıl veya ondan az bir zaman sonra, Medler Kazvin'den göç ederek Asurluların doğusuna yerleşmişlerdir.

Asurlulardan kalan belgelerden anlaşıldığına göre, Asurlular Medlere, "Amada-Mada" adı vermekteydiler. Yine aynı kaynaklar, "Medlerin bu bölgede bağımsız bir devlet kurduklarını ve giderek güçlendiklerini" belirtmektedir. Güçlü bir devlet haline gelen Medler, daha sonra komşuları Persayileri etkisizleştirip, hakimiyet alanlarını genişletiyor ve bugünkü Hemedan şehrini kendilerine başkent yapıyorlar. Bunun üzerine Medler ile Asurlular arasında sürtüşmeler başlamış oluyor. Asur Krallığından Salmanasır devrine rastlayan bu sürtüşmeler giderek düşmanlık boyutuna varıyor ve iki devlet arasındaki çıkar çatışmaları, Asurluların yıkılışına kadar sürüyor.

Doğubilimcilerinden Prof. SAYS şöyle der:

"Medler, Asurluların doğusunda yaşayan ve Kürt aşiretlerinin birleşmesinden oluşan

büyük bir devletti. Bunlar dil bakımından Hint-Avrupa sınıfına girerler. Irk olarak da Ari'dirler."

Yine, bazı doğubilimciler ve bu daldaki uzmanlara göre; Medlerin dili, günümüzdeki Kürt dilinin aynısı, ya da en azından aslıdır.

Yine, doğubilimcilerden Wilson, "Mezopotamya 1917-1920" kitabının 127. sahifesinde Kürtlerden söz ederken, "bunların asıllarının Medler olduğunu" söyler." (M Emin Zeki, *Kürdistan Tarihi, Beybun Yayınları, s.42*)

Medler, Asur devletini yıktıktan sonra, daha da büyüdüler ve güçlendiler. Bu durum, onların imparatorluk haline gelmelerini sağlamaya yeterliydi. M.Ö: 501 yılında, onlar da imparatorluk haline geldiler. Sınırları, doğuda Buhara, batıda Kızılırmak, Kuzeyde Kazvin Denizi, Güneyde ise, İran Körfezi'ne dayanıyordu.

* Eğitimci, yazar

Selahaddin Eyyubi döneminde Kürt Eyyubi Devleti büyük bir yükseliş göstermiş, hemen hemen tüm Kürdistan'dan başka, Suriye,

Med İmparatorluğu'nun yayıldığı topraklar ve Kürt gücü süreç içinde Kürdistan'ın yapı taşlarını oluşturmaya başladı. Ne var ki, M.S. ilk yüzyılın başlarında Kürdistan, Romalı

Kumandan Marc Antonyos'un yönetimi altına girdi. M.S. 60'lı yılların başlarında Roma'nın ünlü imparatoru Neron zamanında da işgal edildi. Kürdistan, çeşitli zamanlarda bazen Sasanilerin, bazen Romalıların yönetimine giriyor, bu böyle sürüp gidiyordu. Kürtler'in İslamiyeti kabul edişlerinden kısa bir süre önce, Kürdistan birkaç kez el değiştirdi. Roma İmparatorlarından Heraklüs ile Sasani Krallarından Hüsrev Perviz zamanında Kürdistan, dönem dönem bu iki devletin yönetimi altında tutuldu. Heraklüs, M.S. 639'da Hüsrev Perviz'i kovalarken Kürdistan'dan geçtiği yerleri de yakıp-yıktı.

Daha önce, Zerdüşt dinine inanmış olan Kürtler'in büyük bir çoğunluğu, İslamiyet'in doğuşundan bir süre sonra, Müslümanlığı kabul ettiler; bundan sonra da, gerek Romalıların, gerekse İran'ın yönetiminden çıkarak Arap yönetimine girdiler. Bu durum fazla sürmedi; birkaç defa Araplarla ciddi çatışmalara girdiler, yer-yer İranlılar'la birleşerek Arap saldırılarına karşı koydular; Haccac döneminde şiddetli katliamlara uğradılar.

M.S. 726 yılında da, Mesleme'nin yönetimindeki Müslüman askerler, Azerbaycan'daki Kürtler üzerine yürüdü ve buraları işgal ettiler. Çoğu kez saldırılara uğrayan İranlılara yardım etmiş, onlarla birlikte savaşmış olan Kürtlere, bu kez İranlılar yardım etmedi; Kürtleri kendi ülkeleri için savaşlarında yalnız bıraktı. Araplar engellenemedi ve geçtikleri yerleri yakıp-yıktılar. M.S. 730'lu yıllarda Kürtlerin yaşadıkları bölgenin büyük bir kısmı işgal edilmiş oldu. M.S. 734 yılında ise, Kürtler, annesi Kürt olan Halife II. Mervan'a yardım ederek ona karşı geliştirilen ayaklanmanın bastırılmasında büyük bir rol oynadılar.

M.S. 951 yılında Azerbaycan'ın kuzeyinde Şeddadi Devleti kuruldu. Dayanıklı bir Kürt devleti olan bu devlet, 1164 yılına kadar sürdü. Ayrıca, aşağı-yukarı aynı döneme denk gelen Hasnaviya-Berziganî Devleti, M.S. 959 yılında kuruldu ve 1015 yılına kadar yaşadı. Gerek Azerbaycan'ın kuzeyinde,

Mısır ve Yemen'i de içine almıştır. Haçlı seferlerine denk düşen dönemde dayanıklılığını gösteren Kürt Eyyubi Devleti, XIII. yüzyıldaki Türk-Moğol istilalarına kadar, yaklaşık yüzyıl süreyle İslam âleminin önderliğini üstlenmiş, 1250'li yılların başlarında Salahaddin Eyyubi'nin ölümünden sonra da dağılmıştır.

gerek orta Kürdistan'da gerekse Kürdistan'ın diğer bölgelerinde, yer yer devletler oluşturan Kürtler, birkaç kez de Oğuzlarla çatışlar.

1071 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan'ın, Bizans İmparatoru Romanos Diojenos'a karşı savaşında, Kürtler Alparslan'a büyük bir destek verdiler.

"(...) Türkler tarihte birkaç defa kritik bir noktada oldular. Ve her kritik noktada da Kürtler Türklerin yanında taraf oldu. Bir tanesi, bölgenin Arap ve Kürtlerinin 10 bin dinar vererek Bizans'a karşı savaşmaları olayıdır." (Ali Bulaç, *Uluslararası Demokrasi Hukuk ve İnsan Konferansı 26-28 Eylül 1997 s. 396*)

Bu savaştan sonra Selçuklular Kürdistan'da etkin duruma geçtiler; süreç içinde de Kürdistan'ın yönetimini ele geçirdiler. Kürdistan'da devlet kurduktan sonra, bu bölgede fazla uzun ömürlü olmadılar, ancak Orta Anadolu'da 1077 yılında kurulan Selçuklu Devleti, 1300'lü yıllara kadar varlığını sürdürdü.

Öte yandan, 1170 tarihinde Kürt Eyyubi Devleti kurulmuş bulunuyordu. Bu devlet kuruluşu ile birlikte bağımsızlığını pekiştirebilmek için sınırlarını genişletti. Sınırları genişleyen Kürt Eyyubi Devleti'nin başında Saahaddin Eyyubi bulunuyordu. Salahaddin Eyyubi'nin Kürt olması, elbet, bu devletin Kürt Devleti olarak tanımlanmasının sebeplerinden biridir. Bunun yanı sıra, Miraniye, Hamidiye, Mihraniye, Hakkariye, Soraniye, Zerkariye, Şehraniye vb. birçok Kürt aşiretinin de bu devletin bünyesinde yer almış olmaları, devletin Kürt Devleti karakteri taşıdığını ortaya koymaktadır. Kuşkusuz, o dönemde henüz ulus-devletin şartları ve ulus-devlet kavramı gelişmemişti, ama kurulan devletleri ve o devlete damgasını vuran öğeleri tarihçiler göz ardı etmedikleri için, bu tür nitelermeler, amacı aşan kavram kargaşasına yol açmamaktadır. Salahaddin Eyyubi döneminde Kürt Eyyubi Devleti büyük bir yükseliş göstermiş, hemen hemen tüm Kürdistan'dan başka, Suriye, Mısır ve Yemen'i de içine almıştır. Haçlı seferlerine denk düşen dönemde dayanıklılığını gösteren Kürt Eyyubi Devleti, XIII. yüzyıldaki Türk-Moğol istilalarına kadar, yaklaşık yüzyıl süreyle İs-

XV. yüzyılın yarısından sonra, bu istilanın etkilerinden kurtulan

Kürtler, dilleri, kültürleri ve uygarlıklarıyla özerk bir konum alma-

lam âleminin önderliğini üstlenmiş, 1250'li yılların başlarında Salahaddin Eyyubi'nin ölümünden sonra da dağılmıştır.

ya başladılar. Her ne kadar ülke politik bakımdan birçok beyliğe bölünmüş idiyse de, yine Kürt aydınları arasında, aynı ülkeye ait olma duygusunun öne çıktığını müşahade etmekteyiz. Örneğin, Melaye Ciziri'nin Kürt ve Kürdistan kokan eserleri o günlerden bu-

günlere meşale yakmıştır.

Melaye Ciziri'nin Kürt ve Kürdistan kokan eserleri o günlerden bu-

günlere meşale yakmıştır.

XII. yüzyıl Kürtler ve Kürdistan açısından

olumlu gelişmelerin yaşandığı yüzyıldır; Kürdistan, resmen coğrafi varlık olarak ortaya çıkmış ve tanınmaya başlamış; İslam dünyası bir Kürt hanedanının yönetimine geçmiş; kurulup büyüyen devlet, tarihte Kürt Devleti olarak tanınmıştır. Yine bu dönemde, sanat ve edebiyat alanında Kürt tarihinde yer tutan eserler ortaya konulmuş, özellikle Kürt dilinde zengin edebiyat ürünleri verilmiştir.

Eyyubi Devleti'nin dağılmasından sonra, XV. yüzyılın ikinci yarısına kadar Kürtlerin ülkesi Türk-Moğol istilasının tahribatlarını yaşadı. XV. yüzyılın yarısından sonra, bu istilanın etkilerinden kurtulan Kürtler, dilleri, kültürleri ve uygarlıklarıyla özerk bir konum almaya başladılar. Her ne kadar ülke politik bakımdan birçok beyliğe bölünmüş idiyse de, yine Kürt aydınları arasında, aynı ülkeye ait olma duygusunun öne çıktığını müşahade etmekteyiz. Örneğin, Melaye Ciziri'nin Kürt ve Kürdistan kokan eserleri o günlerden bugünlere meşale yakmıştır.

XVI. yüzyılın başlarında Kürdistan, dönemin iki güçlü devleti arasında bölünmüştür. Dönemin bu iki güçlü devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Safeviler (İran) idi. İran Şahı, Şah İsmail, Şii egemenliğini Osmanlı sınırlarının iç bölgelerine kadar yaymak istiyordu. Bu nedenle de, öncelikle Kürdistan'daki emirlikleri ve beylikleri kaldırıp ilerlemek amacındaydı. Osmanlılar ise, Şah İsmail'in bu yayılmacı emellerine son vermek, Arap ülkelerinin fethinde bir engel olarak gördükleri İran tehdidini etkisizleştirmek, Sünniliği yaymak ve nüfuz alanlarını genişletmek için harekete geçmiş bulunuyorlardı.

Bu şartlar altında iki güçlü devlet arasında sıkışıp kalmış olan Kürtlerin, bağımsız kalmak gibi bir seçenekleri yoktu; iki taraftan biriyle birlikte hareket etmek zorundaydılar. Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim de, elde edebileceği zaferleri kalıcı kılmak ve savunulması çok zor olan İran sınırını sürekli bir şekilde güvenlikte tutmanın çarelerini aramaktaydı. Önemli bir diplomat, değerli bir Kürt âli-

mi olan İdrisi Bitlisi'nin, her iki taraf açısından itibarlı bir şahsiyet olması sebebiyle de Kürtler ile Osmanlılar arasında bir anlaşma yapılarak ittifak oluşturuldu. Yavuz Sultan

Selim'in Amasya Karargâhı'nda bulunduğu sıralarda yapılan bu ittifakın dayandırıldığı anlaşma, tarihte Amasya Anlaşması olarak adlandırılmaktadır. Altı maddeden oluşan Amasya Anlaşması'nda özetle: Sultan, Kürt Beylerine daha önceki bütün yetki ve ayrıcalıklarını geri verecek, Kürtler Türklerle bütün savaşlarda yardım edecekler, Türkler de Kürtleri bütün dış saldırılardan koruyacaklar. 1514 yılında Yavuz Sultan Selim ile Kürtler arasında oluşturulan bu ittifak olmasaydı ve Kürtler, Osmanlılara o gün bu desteği vermemiş olsalardı, Osmanlıların Doğu'ya, Orta Doğu'ya ve Mısır'a ulaşmaları pek de kolay olmayacaktı. 1514 Çaldıran Savaşı zaferinde nazım rol oynayan bu Kürt desteği, Türklerin Kürtlerden gördüğü ikinci önemli destektir. Yukarıda Türklerin, Bizanslılara karşı 1071'de Malazgirt savaşında kazandıkları zaferle Anadolu kapılarının kendilerine açılmasındaki Kürt desteğini, birinci kritik noktadaki destek olarak ifade etmiştik. Türklerin üçüncü kritik noktada iken görmüş oldukları diğer bir Kürt desteğine de, ilerleyen bölümlerde sırası geldiğinde açıklamaya çalışacağız.

1514 yılında Osmanlılar ile İran Şahı arasında Çaldıran'da yapılan savaşı Osmanlılar kazanmış, bu savaştan sonra Kürdistan'ın büyük bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında, küçük bir bölümü ise, Safevi İran'ın yapısında kalmıştır. Böylece bu bölgede, Osmanlı Sultanı ve İran Şahı arasında başlayan egemenlik mücadelesi, XIX. yüzyıla kadar sürmüştür.

Tarihsel Süreç İçinde

Kürt Politik Konumunun Şekillenmesi

Olaylar, Sebepler ve Sonuçlar

Binlerce yıldır tarih sahnesinde olan Kürtlerin tarihi gelişim içindeki yerlerini, her dönemde oynadıkları rolleri, onlar üzerinde yapılan hesapları, zaferlerini ve yenilgilerini, işgal ettikleri toprakların önemini,

Anlattıklarımıza ilave edebileceğimiz birçok nedenle, Yakın Doğu'nun en eski halklarından olan Kürtler, uzun çağlar boyunca bağımsızlıklarını yitirmiş, Doğulu ve Batılı fatihlerin periyodik tahakkümlerine maruz kalmış olmalarına rağmen, özgürlüklerine olan inançlarını yitirmemiş, kültürlerini koruyabilmiş ve Yakın Doğu'nun politik yaşamında rollerini sürdürmeyi bilmişlerdir.

jeo-stratejik ve jeo politik konumlarını, sosyo-ekonomik evrelerini, Kürtlerin politik konumuna ilişkin olayları, sebepleri ve sonuçlarını bire bir anlatarak, bu yazının çerçevesine yerleştirmek mümkün olmadığı gibi, böyle bir çalışmanın aynı zamanda bizim çapımızı aşacağı ve işi uzmanlarına bırakmanın doğru olacağı da bir gerçeklik. Bizim amacımız bu çalışmayla Kürtler ve politika konusuna mütevazı bir çerçeve kazandırmaktan öte bir iddia taşımamaktadır. Bu nedenle, bizce önemli gördüğümüz ve ortak kabul görebilecek parametrelerden yola çıkarak konumuzla ilgili özet bir çalışma yaptık.

Özellikle Kürt siyasetinin ciddi bir dejenerasyon çarkına elini kolunu kaptırdığı ve önemli handikapları aşmaya çabaladığı günümüzde, Kürtler ve Politika sorunsalına kafa yormak, öneriler geliştirmek gerektiğini düşünüyorum. Bu yüzden de önceki yüzyıllardaki durumun sebep ve sonuçlarının üzerinden çok kısa olarak geçtikten sonra, XIX. yüzyıldan günümüze kadar olan süreci biraz daha derli toplu bir şekilde irdelemeyi önemsemekteyim.

Önceki yüzyıllarda Kürdistan, coğrafi konumu gereği, doğudan gelen göçlerden oldukça etkilenmekteydi. Bu güçler çoğu zaman çatışmalara, işgallere, egemenlik ve otorite sağlamaya yönelik oldukları için, bunların yıkıcı etkilerinden uzak durmak da mümkün olmamıştır. Bunun yanı sıra, tarihsel süreçlerde hep rastladığımız iç kavgaları bu çağlarda da görmekteyiz. Nedir bu iç kavgalar? Bu iç kavgalar, aşiret kavgaları; basit rekabet alanlarıyla ilgili olarak beylerin, reislerin çatışmaları gibi durumlardır. Din de Kürtlerin etnik kimlikle ilgili çıkarlarının göz ardı edilmesinde rol oynamıştır.

Kürtlerin yukarıda belirttiğimiz sebeplerden ötürü, çoğu zaman birlik oluşturamadıkları bir gerçekliktir. Bundan dolayı da, dışarıdan gelen çeşitli saldırılara karşı bir birlik içinde tek vücut olarak karşı koyamamışlardır. Bu yüzden de yer, yer kurmuş oldukları devletler de, vatanlarını korumaya yetmemiş, hatta kimi zaman da, saldırılara maruz kalmalarına neden olmuştur.

Romalılar, İranlılar, Araplar, Türkler, egemenlikleri altına aldıkları bu halkı, baskı ve zulüm altında

tutarak ezmişlerdir. Bu şiddete rağmen Kürtler, kimi zaman başkaldınlarda bulundularsa da, kendi aralarında gerekli birliği kurarak karşı koyamadıkları için,

başarıya ulaşamamışlardır. Ne var ki, Kürtler hiçbir zaman teslimiyet ve köleliği de kabul etmemişlerdir ve her fırsatta karşı koymuşlar.

Ayrıca, İslamiyet'ten sonra Kürtlerin din yoluyla da kullanıldıklarına şahit olmaktayız. Birçok defa kendi amaçlarını gerçekleştirmek, ya da sıkıntıya düştüklerinde yararlanmak için, Kürtleri din, Allah, Peygamber yolunda birliğe ve cihada çağırınlar, barış zamanlarda ise bütün nimetlere kendileri sahiplenmişlerdir. Yeri geldiğinde de ülkelerini işgale kalkışmışlar, Kürtleri egemenlikleri altına almaya çalışmışlardır. İslamiyet'te özellikle dört halife dönemlerinde, "halifeye boyun eğmek, Allah'a ve onun peygamberine boyun eğmekle eş anlamda tutulduğu için" Kürtler, Allah'ın ve peygamberin yer yüzündeki gölgeleri olan halifelere veya dini liderlere kusursuz bir şekilde itaat etmişlerdir. Kimi zaman belli bir kesimin ya da zümrenin çıkarları, kimi zaman taht, kimi zaman otorite, kimi zaman kardeş kavgaları, ya da elde etmek istedikleri diğer nimetler uğruna, bu halifeler veya dini liderler tarafından cihada sevk edilmişlerdir. Örneğin, Melik Şah ile amcası Kavrat arasında çıkan egemenlik ve toprak genişletme savaşında, Melik Şah'ın ordusunun bel kemiğini Kürtler oluşturmaktaydı.

Anlattıklarımıza ilave edebileceğimiz birçok nedenle, Yakın Doğu'nun en eski halklarından olan Kürtler, uzun çağlar boyunca bağımsızlıklarını yitirmiş, Doğulu ve Batılı fatihlerin periyodik tahakkümlerine maruz kalmış olmalarına rağmen, özgürlüklerine olan inançlarını yitirmemiş, kültürlerini koruyabilmiş ve Yakın Doğu'nun politik yaşamında rollerini sürdürmeyi bilmişlerdir.

Büyük bir alana yerleşmiş bulunan Kürt Bölgesi, coğrafi konumu sayesinde, Batı'nın ve Doğu'nun ekonomik ve politik bağlantılarının köprüsü olduğu kadar, Yakın Doğu ülkeleri arasında önemli bir stratejik merkezdir de.

Yavuz Sultan Selim döneminde, er geç İran tarafından yutulmak ile, oldukça geniş bir özerklik

Kürtlerin, o günlerde dünyaya biraz daha kapalı yaşamaları ve

birçok beyliğe, Mirlığe, Mir-i Miranlığa bölünmüş olmaları, tek

karşılığında Osmanlı Sul-
tani'nin biçimsel üstünlü-
ğü arasında seçim yap-
mak durumunda kalan
Kürtler, ikinci yolu seç-

mekle, sanırız isabetli bir iş yapmışlardır. Elbet, bu dönemdeki seçim ve İdrisi Bitlisi'nin diplomasisi, Kürt tarihinde özellikle aydınlar arasında sürekli olarak tartışma konusu olmuş, ama negatif yönde-ki eleştiriler giderek azalmış, tansiyon düşmüş ve İdrisi Bitlisi'nin izlediği diplomasinin önemi son zamanlarda daha iyi anlaşılmuştur. Ancak, İdrisi Bitlisi diplomasisi ile ilgili negatif yöndeki eleştirilerin harareti düşmesine rağmen, kimi sol çevrelerde, bir takım olumsuz eleştiriler devam etmektedir.

Çok etkili bir manevi önder sayılan Şeyh Hüsamettin'in oğlu İdrisi Bitlisi'nin bu anlamdaki itibarı da Kürtler arasında büyüktü. Bununla birlikte saygın bir alim, etkili bir diplomat olan İdrisi Bitlisi aynı zamanda Osmanlı tarihini ilk yazanlardan olup, Heşt Behişt (Sekiz Cennet) eserinin yazarıdır. Böylesine yetkin bir Kürt önderinin yürüttüğü diplomasiye, Kürt beylerinin ve mirlerinin de destek vermesiyle, birçok beylik ve kabile, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde yer almaya başlamıştır.

Bu özel statü Kürdistan'a üç yüzyıl süren bir barış getirmiştir. Osmanlıların Kürt toprakları üzerinde iki-üç garnizonu ellerinde tutmalarına karşın, ülkenin geri kalanının tümü Kürt bey ve reisleri tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde Kürdistan'da yirmiye yakın Prenslik bulunuyordu; ki, bunların her biri, bir hükümet vasfındaydı. Bunlardan aralarında Hasankeyf, Botan ve Rewanduz gibi olanları bağımsızlık yetkileriyle donatılmışlardı; kendi adlarına para basabiliyor, hutbe okutabiliyorlardı.

Osmanlı yönetimine bağlı olan beylik ve emirlikler, özerk yapıdaydılar ve bu emirliklerde yönetim çoğunlukla babadan oğula geçiyordu. Bunlardan ayrı olarak, Sultan'a bağlı beş hükümet kurulmuştu. Bunlar, Palu, Eğil, Cizre, Hazro ve Genç illerinde oluşturulmuştu. Kimi kitaplarda bunlara ilaveten Habur ve Eleşkirt Hükümetleri'nden de söz edilmektedir.

Bu hükümetler, içişlerinde tamamen bağımsızdı. Başkanlarına ise, Mir-i Miran deniliyordu.

Bu yapılandırma düzeni Van çevresi için de uygulanıyordu. Bu çevre, yaklaşık 40 Sancak ve 4

bayrak altında toplanamamalarının etkenleri arasında sayılabili-
yor; ama aynı dönemde, Almanya'da 350 kadar özerk devlet var-
dı, İtalya ise, Kürdistan'dan daha fazla parçalanmış durumdaydı.

Hükümete ayrılmıştı. Bu Hükümetler; Bitlis Hükümeti, Mahmudi Hükümeti, Hakkari Hükümeti ve Pinyaniş Hükümeti idiler. Her

bir hükümet önemli sayılacak derecede nüfus ve askere sahipti.

Ayrıca, Evliya Çelebi, ünlü Seyahatname kitabının IV. cildinde bunlara ek olarak, İran Tebriz Hükümeti devrinde İranlılara bağlı 5 Kürt Hükümeti'nden daha söz etmektedir. Bunlar; Piredüzü, Demdemi, Kutur, Denbuli ve Cevlani Hükümetleri idiler.

Tarihi şartlar içinde oluşan kader, Kürtlerin otokton bir halk olmalarına karşın o dönemlerde çoğu kez İranlıların, Yunanlıların, Romalıların egemenliklerinden bağımsız bir konum tutturmalarına olanak vermemiştir. Tesis edilen bu egemenliklere karşı, Kürtlerin kısa aralıklarla ve sık sık baş kaldırıp mücadele ettiklerine tanık olmaktayız. Ne var ki, İdrisi Bitlisi döneminde sağlanan özel statü, Kürtlerle Osmanlılar arasında XIX. yüzyılın başlarına kadar fazla sürtüşme olmadan işleyebilmiştir. Bu süreçteki statü, hem Kürtleri, hem de Osmanlıları memnun etmiştir. Kürtler, İran'a karşı Osmanlılar için güvence olmuşlardır. Osmanlı İran sınırındaki Kürt güvencesi nedeniyle, Osmanlılar, güçlerini diğer sınırlarda tutabilmişler, Kürtler ise kendi işlerini rahat ve bağımsız bir şekilde yürütmüşlerdir. Sanırız, Kürtlerin rehavete kapılmasında, bu durumun da rolü olmuştur.

Kürtlerin, o günlerde dünyaya biraz daha kapalı yaşamaları ve birçok beyliğe, Mirlığe, Mir-i Miranlığa bölünmüş olmaları, tek bayrak altında toplanamamalarının etkenleri arasında sayılabiliyor; ama aynı dönemde, Almanya'da 350 kadar özerk devlet vardı, İtalya ise, Kürdistan'dan daha fazla parçalanmış durumdaydı.

Kürt birliğinin bölünmüşlüğü, rekabet ve çıkar çatışmalarının müsebbibi sayılan her Kürt beyinin sarayı, önemli bir edebiyat ve sanat etkinliğinin merkezi durumundaydı. Politik bölünmüşlüğe rağmen bu çağ, bir bütün olarak, edebi, musiki, tarihi ve felsefi yaratıcılık bakımından Kürtlerin altın çağı sayılabilir.

Örneğin;

Ahlat şehrinde fen bilimleri öğretimi yapılmaktaydı; Ahlat, fen bilimleri öğrenimiyle ün salmıştı ve

1600'lü yılların son çeyreğinde, ünlü Kürt şairi Ahmede Xani, meşhur "Mem-û Zin" adlı eserinde, "Kürtleri birleşmeye ve kendi devletlerini kurmaya" çağırmıştır. Burada, daha dikkate değer husus, Batıda "ulus" ve "ulusal devlet" kavramını geliştirecek olan 1789 Fransız devriminden 100 yıl önce, bu istikametteki düşüncelerin Ahmede Xani ve kimi Kürt aydınları tarafından dile getirilmesidir.

bu şehrin rasathanesi de vardı. Cizire ve Zaxo Medreseleri dünyaca ünlüydüler. Şeref Xan namı bir Kürt prensi, Şerefname adlı eserini 1569'da yazmıştı. Kürt tarihinin incelendiği bu eser günümüzde başvurulan önemli kaynaklar sıralamasının başında yer almaktadır. Gülşeni, İsmail Çelebi gibi büyük üstatlar dini öğretileri ve müzik dehalalarıyla büyük saygı görmektedirler. Fuzuli, Nabi, Nef'i gibi Kürt şairleri o günden bu yana her döneme damgalarını vurabilmişlerdir.

Elbet, Kürtler bir bayrak altında toplanabilmiş olsalardı, gerek sahip oldukları kudretli liderlerinin olması, gerek yetişmiş insanlara sahip olmaları, gerek savaşkan güçleri, gerekse geniş ve bereketli topraklar üzerinde bulunmaları avantajlarını kullanarak bağımsız bir devlet kurup yaşatabilirlerdi.

Ne var ki, XVII. yüzyılın büyük klasik Kürt şairi Ahmede Xani gibi öngörülerini güçlü olan birkaç aydın dışında, kimi Kürt asilzadeleri ve aydınları bu durumun sürgit devam edeceğini sanırlar ve daha ileri adımların atılması ve değişiklik ihtiyacı duymazlar.

1600'lü yılların son çeyreğinde, ünlü Kürt şairi Ahmede Xani, meşhur "Mem-û Zin" adlı eserinde, "Kürtleri birleşmeye ve kendi devletlerini kurmaya" çağırmıştır. Burada, daha dikkate değer husus, Batıda "ulus" ve "ulusal devlet" kavramını geliştirecek olan 1789 Fransız devriminden 100 yıl önce, bu istikametteki düşüncelerin Ahmede Xani ve kimi Kürt aydınları tarafından dile getirilmesidir.

Bunun yanı sıra, diğer bir realite de; o dönemde, ne halk ne de seçkinler bu gibi çağrılara fazla kulak asmamışlardır. Benzer dönemlerde Hıristiyanlıkta olduğu gibi, İslamiyet'te de dini bilinç, genelde ulusal bilincin önüne geçebilmiştir.

Sanınız, tespit edilmesi ve bazı değerlendirmelerin karakteristik özelliklerine dikkat çekilebilmesi için şu hususun da gözden irak tutulmaması gerekir: Zaman, zaman İranlıların, Yunanlıların, Romalıların ve Kürt olmayan Osmanlıların yöneticilerinin, Kürtler üzerinde egemenlik tesis etmelerinin yanı sıra, Kürt hanedanlarının da, Kürt olmayan halklar üzerinde hüküm sürmesi de az rastlanan bir durum değil.

Örneğin; Salahattin Eyyubi'nin yönetimi, XI. yüzyılda, her bakımdan tam bir İran eyaleti olan Farsistan, bir Kürt hanedanınca yönetiliyordu. Kuzey doğu İran'daki Ho-

rasan Eyaleti 1240'dan 1380'lere kadar aynı şekilde Kürt hanedanları tarafından yönetilmiştir. Bugün Pakistan'a ait olan Belucistan da Kürt hanedanları tarafından yönetilmiştir. Bu nedenle, Kürt ülkesinin herhangi bir kesiminin yer, yer yabancılar tarafından yönetilmesi olayı da, o dönemdeki insanlara garip bir şey gibi görünmüyordu.

XIX Yüzyılın Başlarına ve Ortalarına Denk Gelen Bazı Politik Olaylar

Mümkün olduğu kadar özetlemeye çalıştığımız ve kısaca değinerek üstünden geçtiğimiz evrelerden sonra, bizce Kürt halkının özgürlük mücadelesi tarihinde en önemli yeri XIX. yüzyıl tutmaktadır. Halkın özgürlük mücadelesinin gelenekleri bu yüzyılın ortalarında yer almakta, bu hareketin serpilip gelişmesinin karakteristik çizgileri ve yönelimleri Kürt ulusal hareketini çizmektedir. XIX. yüzyılın ilk yarısındaki dönem, Kürt politik yaşamında boy veren önemli gelişmelerle belirlenmektedir. Bu dönemde daha çok, Türk Sultanları'nın Kürdistan'daki iktidarlarının politik, askeri ve ekonomik yönlerden zayıflaması sonucunda, Kürt emirliklerinin iktidar sınırları genişlemiş ve etkileri güçlenmiştir.

Bu bağlamda, Kürt emirliklerinin merkezi hükümetle ilişkilerine, Soran; Botan, Hakkari ve diğer bölgelerdeki Kürtlerin özgürlük mücadelelerine bir göz atmak, emirliklerin iç hukukuna az da olsa değinmek, Cizire'de Bedirxan Bey, Rewanduz'da Mir Muhammed hareketlerine eğilmek istiyoruz. Eğilmek istediğimiz bu durumlar, sanırım XIX. yüzyılın ortalarına denk gelen politik olayları değerlendirebilmek açısından önem taşımaktadır.

Tarih kesitleri göz önünde tutularak, gelişmelerin dönemsel sıralamasını kabaca şöyle özetleyebiliriz: XIX. yüzyıla bakarken, bu yüzyılı olayların akışı ve kümelenmesi bakımından üç bölüme ayırmak mümkün.

1850'li yıllardaki Kürt hareketi ise, bölgesel olarak Türkiye ile sınırlı olmuş, Türk boyunduruğunu kırmaya yönelmiş ve halk hareketi karakterini taşımıştır. 1880'li yıllardaki Kürt hareketi de, daha organize bir hareket kimliğinde olmuş ve bütün Kürtlerin kurtuluşunu öngörmüş, hareketin pozitif programını oluşturmuştur.

Örneğin; 1820-1840'lı yıllar: Bu yıllar, Türk orduları ile bazı emirlikler arasında şiddetli çatışmaların olduğu yıllardır.

1850'li yıllar: Bütün Türkiye'deki Kürdistan parçasını kaplayan "Şark Krizi" dönemi.

1880'li yıllar: Kürdistan'ın Türkiye ve İran parçalarındaki Kürtlerin genel halk hareketine dönüşen Kürt bağımsızlık hareketleri.

Kronolojik sıralamaya göre, Kürdistan'daki başkaldırıların ölçeği, bu başkaldırlara daha geniş halk katmanlarının katılımıyla büyümüş, meydana gelen hareketlerin karakterleri de buna göre değişebilmiştir.

Böylelikle, 1820-1840'lı yıllardaki Osmanlı iktidarlarıyla olan mücadeleyi, kendi emirliklerinin bağımsızlığını korumak ve Kürt topraklarını emirliklerin ve mirliklerin etkin olduğu bir Kürt Devleti'nin yapısı içinde birleştirmek isteyen Kürt beyleri yürütmüştür. 1850'li yıllardaki Kürt hareketi ise, bölgesel olarak Türkiye ile sınırlı olmuş, Türk boyunduruğunu kırmaya yönelmiş ve halk hareketi karakterini taşımıştır. 1880'li yıllardaki Kürt hareketi de, daha organize bir hareket kimliğinde olmuş ve bütün Kürtlerin kurtuluşunu öngörmüş, hareketin pozitif programını oluşturmuştur.

Yukarıda kısaca formüle etmeye çalıştığımız süreçleri biraz daha açarak XIX. yüzyılın başlarında Kürdistan'ın politik konumunu şekillendiren durumu özetlemeye çalışırken, aynı dönemde Kürdistan'da varlığını sürdüren birkaç büyük emirliğe de vurgu yaparak geçeceğiz.

Güneyde Süleymaniye ve Zoxab Sancakları sınırlarında Baban Emirliği yayılıyordu; buradan kuzeye doğru büyük bir alanı Soran Emirliği kaplıyordu; Soran'dan daha batıda Bahdınan Emirliği; Soran Emirliği'nin daha kuzeyinde Hakkari; Hakkari ve Bahdınan'dan daha batıda Merkezi Cizire olan Bohtan Emirliği yer almaktaydı.

Milliyet, millet, ulus-devlet kavramları ile ilgili önemli gördüğümüz kimi görüşleri ve bu bağlamda Kürtlerin pozisyonlarını, ileride değerlendirmeye çalışacağız. Ne var ki, bu arada XVIII. Yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında "ulus" ve "ulus dev-

let" kavramlarıyla tanıştığımızı ve bu alanlardaki gelişme ve yapılanmalara da tanık olduğumuzu belirtmemiz gerekmektedir.

Fransız Devrimi'nin getirdiği yeni bir dönemle birlikte "ulus" ve "ulus devlet" kavramları, Almanya ve İtalya'da hızla gelişme ortamı bulmuştur. Çünkü özellikle bu ülkeler, parçalanmış ve egemenlikleri ellerinden olmayan ülkelerdi. Grimm, Goerres, Brentana gibi Alman düşünürleri, "coğrafi, siyasi ve dilsel sınırların çakışması gerektiği" fikrini ortaya atmışlardı. Bu düşünürler, "ulus" ve "ulus devlet" için, bunu "zorunlu şart" sayıyorlardı. Bunlar, bir sürü irili ufaklı özerk Alman devletini tek bir devlet halinde bir araya getiren büyük bir Almanya'nın düşünü kuruyorlardı. Bu düşünceler giderek Pan-Germanizm düşüncesini doğurmuştur. Daha sonraları, bu akım Pan-Slavizm ve Pan-Türkizm gibi milliyetçi-şoven hareketlere kaynaklık etmiştir.

Fransız Devrimi ile birlikte Avrupa ve onu izleyen yerlerde baş gösteren milliyetçi akımlar kısa bir süre sonra Kürdistan'a da ulaşmıştır. Birkaç hareketten sonra, Rewanduz Beyi Mir Muhammed, 1830'dan 1839'a kadar, "Birleşik Kürdistan" için harekete geçmiştir.

Mir Muhammed'in Birleşik Kürdistan İçin Verdiği Mücadele

1830'lu yıllara kadar Kürt Beyleri özerk yaşayabilmiş, kendi yönetimlerine ya da egemenlik alanlarına yönelik tehlike görmedikleri müddetçe birleşik bir ülke veya ulusal birlik için harekete geçmemişlerdi. Bu süreç içinde daha çok İstanbul'daki halife-sultan ile iyi geçinip, kendi egemenlik alanlarında özerk bir yaşamı tercih etmişlerdi.

Bu geleneğin dürtüleriyle, XIX. yüzyılın başlarındaki yıllarda Soran Emirliği'nin valisi olan Mustafa Bey'in oğulları ve kardeşleri de, kendi topraklarını düşünmüşler ve her biri iktidarı ele geçirmeyi ve yönetime hâkim olmayı istemişlerdi. Oysa Mir Muhammed yeteneği, feraseti ve öngörüsü bakımından onlardan farklıydı. Oğlunun özelliklerini önceden fark eden baba Mustafa Bey, temel eğitimi için zamanın ve yörenin en iyi hocalarından ona eğitim aldırması.

Zaten, ordusunu güçlendirmek için bir dizi hazırlıklar yapan Mir Muhammed, ünlü silah yapımcılarını çağırarak silah ve mühimmat

Oğlunun olgunlaşmasıyla birlikte baba, Mir Muhammed'i, Doligrayn, Dolihatavan ve Çolamerik Bölgesi'ndeki Sarçiya köylerine yönetici seçti.

Bir süre sonra, Soran Prensiği'ndeki yönetim Mir Muhammed'e geçti. Mir Muhammed enerjik bir kişiydi. Kararlılığı ve yeteneğiyle sivrilmiş Mir Muhammed, "Kör Mir" lakabıyla anılıyordu. Mir Muhammed'in bu kişiliği Rewanduz şehrinin politik önemi arttırdı.

Mir Muhammed'in Politik ve yönetsel faaliyetleri iki döneme ayrılır: Bunlardan birincisi; iktidar mücadelesidir ve iç savaş yıllarını kapsar. İkincisi; İktidarını kuvvetlendirme, genişletme ve "Kürt Topraklarını Birleştirme" mücadelesidir.

Bu mücadeleler aşamasında, baba Mustafa Bey ile Mir Muhammed arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklar sırasında Mir Muhammed, babasına üç şart koşturmuştur:

- 1) Baba Mustafa Bey, yönetim işlerine hiçbir şekilde karışmamalı,
- 2) Rewanduz Şehri'ni terk etmeli ve Okan köyüne yerleşmeli,
- 3) Her ay oğluna 90 bin Riyal maaş ödemeliydi.

Mustafa Bey oğlunun bu şartlarını kabul etmemiş ve iktidarı yeniden eline almıştır. Mir Muhammed'in, "emirliğin mülklerini birleştirmek uğruna vermiş olduğu mücadele" akrabalarını da tedirgin etmişti. Ne var ki, Mir Muhammed'in enerjik tutumu karşısında söz konusu karşı çıkış ve tedirginlikler etkili olmamış ve onu yolundan döndürmemişti. Bunun neticesinde de, çok geçmeden Mustafa Bey oğlunu çağırarak onun şartlarını kabul etmiştir. Kardeşlerine karşı da kora-kor bir mücadele veren Mir Muhammed'in karşıtları arasında konağı Havditan Köyü'nde bulunan amcası Teymur Xan'ın aktif mücadelesi dikkat çekicidir. Teymur Xan, Mir Muhammed'e karşı cepheden bir savaş açmış, hem de hile yolunu seçmiş, Mir Muhammed'in haznedarı olan Abdullah Ağa ile el altından gizli ilişki kurmuştur. Bunu fark eden Mir Muhammed, Abdullah Ağa'nın idamını emretmiştir. Bu emirle, Mir Muhammed muhaliflerini sindirmek istemişse de, verilen emir ters etki yaparak Mir'in karşıtlarını ayaklandırmış ve

yapımı işini görüştü. 1816 yılında Rewanduz bölgesinde, kılıç, hançer, tüfek, top gövdesi, top tekerleği, fişek ve diğer askeri mühimmatı üreten fabrika kuruldu. Askeri işler, Mir Muhammed'in oluşturmuş olduğu 5 kişilik bir kurul tarafından yürütülüyordu.

böylece iç savaşlar dönemi başlamıştır.

Mir Muhammed bu iç savaşlar döneminde kardeşleri ve amcalarıyla ateşli bir mücadele sürdürerek her birini teker, teker etkisiz hale getirdikten sonra, mülkleri kendi iktidarı altında birleştirmiş ve bağımsız Kürt hükümdarlarının komşu bölgelerini fethetmek için hazırlanmaya başlamıştır. Bradost Bölgesi'nden dönmezden önce, burada bakır ve kurşun yatakları bulundu. Zaten, ordusunu güçlendirmek için bir dizi hazırlıklar yapan Mir Muhammed, ünlü silah yapımcılarını çağırarak silah ve mühimmat yapımı işini görüştü. 1816 yılında Rewanduz bölgesinde, kılıç, hançer, tüfek, top gövdesi, top tekerleği, fişek ve diğer askeri mühimmatı üreten fabrika kuruldu. Askeri işler, Mir Muhammed'in oluşturmuş olduğu 5 kişilik bir kurul tarafından yürütülüyordu.

Yeni bölgelerin mülklerine katılımıyla da yönetim işleri biraz daha karmaşık hal aldığı için bu sırada yönetim ile ilgili bir 6 kişilik alt kurulun oluşturulmasıyla çözülmüştü.

Mir Muhammed Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlaşma yolunda bir adım daha atarak, kendi adına sikkeler de bastırılmış, bu sikkelerin arka yüzüne "Darb fi Rawenduz" (Rawendu z'da basılmıştır" ibaresini yazdırmıştı.

Mir Muhammed'in attığı en önemli adımlardan diğer birisi de, Kürt halkını yönetmek için gerekli kanunların hazırlanması için, "bilim adamları" ve "ulemalar" kurulu oluşturmak olmuştur.

Mir Muhammed'in faaliyetlerinin ilk dönemlerinde, kale, kanal, çeşitli surlar ve sulama sistemleri yapılmış, Çum nehrine ve diğer yerle yapılan 9 adet köprü, dağınık Kürt bölgelerinin Emiri'nin himayesi altında toplanmasını kolaylaştırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altındaki bölgelerdeki haydutluk ve yağmacılık, Mir Muhammed döneminde ortadan kaldırılmış, bu tür eylemler, şiddetle ve müsamahasız bir şekilde cezalandırılmıştır.

Mir Muhammed yönetiminin ikinci döneminde, daha çok onun dış politika faaliyetleri görülmektedir. Bu faaliyetlerin ilk safhası; Mir'in komşu ülkeler tarafından bağımsızlığının tanınmasına ve desteklenmesine yöneliktir.

Mir Muhammed yönetiminin ikinci döneminde, daha çok onun dış politika faaliyetleri görülmektedir. Bu faaliyetlerin ilk safhası; Mir'in komşu ülkeler tarafından bağımsızlığının tanınmasına ve desteklenmesine yöneliktir.

1833 yılı sonlarına doğru Mir Muhammed, sınırlarını Cezire'ye ka-

dar uzatarak, Soran'ı çevreleyen Kürt bölgelerini fethetmiş bulu-

nuyordu. Mir, etki alanını, sadece güçle değil, aynı zamanda Os-

manlı iktidarından memnun olmayan ve kendisinden politik des-

tek arayan Kürt önderlerinin yardımıyla da genişletmişti.

Bu faaliyetlerin ikinci safhası ise, sınırlarının genişletilmesi ve yarı-bağımsız Kürt bölgelerinin fethiy-

le ilgili mücadelelerini yoğunlaştırması oluşturmaktadır. Bu dönemde, Mir Muhammed'in diğer Kürt valileriyle sürekli savaşları ve de Osmanlı ve İran ordularının saldırılarına etkili bir biçimde karşı koyuşu da gözlenmektedir.

Mir Muhammed 1818 yılında kendisini "Emir Mansur" (bağımsız Vali) olarak ilan etmiş ve faaliyetlerini "Bağımsız Birleşik Kürdistan" için yoğunlaştırmıştır.

Acaba, Hangi Koşullar Mir Muhammed'e Bağımsız Bir Vali Olma İmkânını Veriyordu?

1820'li-1830'lu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu derin bir politik kriz yaşıyordu. Bu durumda olan Osmanlı İmparatorluğu, Mir Muhammed gibi donanımlı ve kudretli bir muhalifle de karşı, karşıyaydı. Bunun yanı sıra, Mısır valisi Muhammed Ali Paşa ve Mısır Ordusu, Osmanlı İmparatorluğu için büyük bir tehlikeydi.

Merkezi iktidarın etkisinin zayıflaması sonucu, Bağdat paşalığındaki Osmanlı valisi Davut Paşa geleceğe ilişkin niyetleriyle ilgili ortam bulmuş ve harekete geçmişti. Bununla birlikte kendi mülklerini genişletmek için Mir Muhammed'e de uygun bir ortam oluşmuştu.

İran da, Şahlık tahtı için yapılan iç savaşla zayıf bir duruma düşmüştü ve Horasan'da ciddi anlaşmazlıklar cereyan ettiği için, bir de bu anlaşmazlıklarla meşguldü. Türk, İran bölgelerindeki Kürtler için de olumsuz koşullar geliyordu. Çünkü ekonomik yıkım ve merkezi iktidarın zayıflaması ile bölgede giderek huzursuzluk yayılıyordu. Anarşi, yağma ve sürekli iç savaşlar da diğer olumsuz koşullarla birlikte derin bir iç krizi tetikliyordu. Bu yüzden, komşu bölgelerin halkı Mir Muhammed'e karşı harekete geçmiyordu.

Mir Muhammed yeni düzenlediği ve donattığı ordusunun gücüyle iktidarını adım, adım diğer bölgelere yayıyordu. Mir, iktidarını yaymak ve Kürtleri birleştirmek konularında da iyi bir diplomasi yürütüyordu. Mir, Kürtleri kendi iktidarı altında birleştire-

rebilmek için, aynı zamanda ikna kabiliyeti olan, iyi konuşan adamlarını Kürt valilerine gönderiyor, ikna olmayan ya da

iktidarını isteksizce tanıyanlara karşı da amansız bir mücadele veriyordu.

Yeni mücadele dönemi ve buna uygun düşen yöntemleri neticesinde, Mir Muhammed, Harir ve Xoşnav bölgelerini de iktidarına bağladı. Bunun akabinde, topraklarında zengin buğday ürünü yetişen Erbil Sancağı ve Altun Köprü Bölgesi de birliğe katıldı. Mir Muhammed bütün Erbil Sancağı'nın valisi olarak kardeşi Ahmet Bey'i atadı.

1833 yılı sonlarına doğru Mir Muhammed, sınırlarını Cezire'ye kadar uzatarak, Soran'ı çevreleyen Kürt bölgelerini fethetmiş bulunuyordu. Mir, etki alanını, sadece güçle değil, aynı zamanda Osmanlı iktidarından memnun olmayan ve kendisinden politik destek arayan Kürt önderlerinin yardımıyla da genişletmişti.

Bu sıralarda, Bohtan Emiri Bedirxan Bey, büyük hasımı Mustafa Paşa Miran'la savaş içindeydi. Güçlü bir hasım olan Mustafa Paşa Miran'ı altedebilmek için, Bedirxan Bey kardeşini göndererek Mir Muhammed'den yardım istedi. Mir Muhammed'in verdiği destekle Bedirxan Bey, Miran'ı etkisiz hale getirebildi.

Mir, iktidarı altında birleştirmiş olduğu bölgede merkezi yönetim sistemi kurdu. Böylelikle de, halk sistemli bir şekilde vergi ödüyordu.

Bedirxan Bey yönetiminin üç bölümden oluşan bir Hazine Dairesi vardı. Hazine Dairesi'nin;

- I. Bölümünde, Mir'in mal varlığı toplanmıştı,
- II. Bölümünde Vergi Gelirleri bulunuyordu,
- III. Bölümünden ise, ağırlama giderleri karşılanıyor ve fakirlere yardım yapılıyordu.

Osmanlı İmparatorluğu kesimindeki Kürt bölgelerinde iktidarını güçlendiren Mir Muhammed, İran'ın Kürt bölgelerini de kendi devletine katmayı düşünüyordu. Bu amacına ulaşmak için de, daha ciddi sorunlarla meşgul olan Osmanlı'ların fazla bir engel oluşturmayacağını düşünüyordu. Aynı dönemde, Mısır Genel Valisi Muhammed Ali Paşa'nın da Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsız olmak

Kürt hareketinin bastırılmasıyla İngiltere de ilgiliydi. Bu yüzden

İngiltere, Osmanlı ve İngiltere hareketlerini koordine etmişler ve

için bazı hareketleri vardı. Bu da Mir Muhammed'in işini kolaylaştırıyordu. Bir

yandan Osmanlı İmparatorluğu Mısırlılarla uğraşırken, diğer yandan da

İran Batıda güçsüz durumdaydı. Bu durum da Mir'e avantaj sağlıyordu. Bu avantajlarını değerlendirebilen Mir Muhammed, İran Kürdistanı'nda ciddi hareketlere girişmeye başladı. Birçok stratejik bölgeyi fetheden Mir Muhammed buralarda kaleler yaptırdı. Faht Ali Şah'ın 1834'de ölümü ve Muhammed Şah'ın tahta geçmesinden sonra Mir Muhammed İran'la barış anlaşması yaptı, bu anlaşmaya göre; Lahican ve ona komşu olan bölge, Şah'a geri verildi. Mir Muhammed ile Şah'ın arasındaki barış anlaşmasında, Şah'ın ülkesindeki iç savaş da rol oynamıştı.

Mir Muhammed'in büyük bir güç haline gelmesi birçok çevreyi ürkütüyordu. Osmanlılar ve İran, aynı, aynı cephelerden Mir Muhammed'i sıkıştırmaya başladılar. 1836 yılında Mir Muhammed'e karşı Osmanlı seferlerinin başlatıldığını gören Tebriz'deki Emir Nizam Rusların da destek ve yardımlarını alarak 10 bin kişilik bir güçle Mir'e karşı harekete geçti. Kürt hareketinin bastırılmasıyla İngiltere de ilgiliydi. Bu yüzden İngiltere, Osmanlı ve İngiltere hareketlerini koordine etmişler ve Osmanlı-İran anlaşmazlıklarına son vermeye çalışarak, Reşit Paşa ve Emir Nizam arasında ilişki kurmuşlar ve bu çaba sonucunda İranlı Kumandan Emir Nizam ile Osmanlı Kumandanı Reşit Paşa arasında "birlikte hareket etme" sağlanmıştır.

İngilizler bir dizi çalışmadan sonra, Osmanlı-İran ortak saldırısını düzenlediklerinde, Mir Muhammed'in Akra çevresindeki yenilgisi, Emir Nizam'ın Kürtlere karşı saldırısını hızlandırdı. Öte yandan, Reşit Paşa'nın bütün gücüyle Rewanduz'a yönelmesi ve dini taassubu da kullanarak Mir Muhammed'in ülkesindeki Müslümanların Reisi Mola Hatti'yi Mir Muhammed'e karşı kullanarak, "Halife'nin ordularına karşı savaşmanın Allahsızlık olacağı" yollundaki fetvanın çıkarılıp duyurulmasıyla, Mir Muhammed'in askerleri Osmanlılara karşı savaşmayı reddetmişlerdir. Hainlik sonucu Rewanduz'a giden bazı geçitler de açılmış, Kale'si kuşatılan Mir

Osmanlı-İran anlaşmazlıklarına son vermeye çalışarak, Reşit Paşa ve Emir Nizam arasında ilişki kurmuşlar ve bu çaba sonucunda İranlı Kumandan Emir Nizam ile Osmanlı Kumandanı Reşit Paşa arasında "birlikte hareket etme" sağlanmıştır.

Muhammed uzun süre direnmiş, fakat 1836 yılı Ağustos ayı sonunda kaleyi teslim etmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra teslim alınan Mir İstan-

bul'a götürülmüş, Sultan II. Mahmut onu şeref konuklarıyla birlikte kabul etmiş ve Kürdistan'a dönmesine izin vermiş. Tabii ki, bu serbest bırakmanın arka planında bir hile yatmaktaydı, Mir, Kürdistan'a dönerken Trabzon yakınlarında öldürülmüştür.

Sonuçta, Mir Muhammed'in birleştirdiği bütün bölge parçalanmış ve mirasçılar Osmanlılardan destek aramaya başlamışlardır. Bu da, Kürt yöneticilerinin birini, diğerinin aleyhine kışkırtma politikasının önünü önemli ölçüde açtı.

Mir Muhammed'in Kürt Devleti'nden bahseden XX. yüzyıl Kürt tarihçileri Aladin Sucadi ve M.min Zeki, "Mir Muhammed'in iktidarının zayıflamasında diğer dış etkenlerin yanı sıra onun dini fanatizminin de rol oynadığından" söz etmektedirler. Bunun yanı sıra, M.min Zeki, "Eğer Emir işini daha akılcı yapsaydı ve elin işlerine karışmasaydı, o zaman iktidarını güçlendirebilir ve bağımsız, güçlü bir devlet kurabilirdi" diye yazar. Dinin her zaman Kürt halkının özgürlük mücadelesi tarihinde olumsuz bir rol oynadığını belirten Aladin Sucadi, M.Emin Zeki'nin bu düşüncesini paylaşır.

Bu arada bir parantez açıp, hemen yukarıda belirttiğim değerli Kürt tarihçilerinden sayın Aladin Sucadi ve M.min Zeki'nin, "dinin, her zaman Kürt halkının özgürlük mücadelesi tarihinde olumsuz bir rol oynadığı" düşüncelerini, "çok katı ve keskin bir yaklaşım olarak değerlendirdiğimi" belirtmek isterim. Elbet, kimi dini bağnazlıkların ve inançların istismarının bazı durumlarda Kürt özgürlük mücadelesi tarihinde olumsuz rol oynamış olabileceğini düşünmek mümkün, bunu ilerideki kimi değerlendirmelerimde, yeri geldikçe ben'de göz önünde bulundurabilirim, ama bunun, "sayın yazarların üstüne bastıkları tonda bir düşünce olarak ileri sürülmesine" katılmamın zor olacağını da düşünmekteyim. Kurksuz, uzmanlık alanlarıyla ilgili bir değerlendirme yapmış olan değerli tarihçilerimizle bunu tartışmak niyetinde değilim, ne var ki, bu değerlendirme karşısındaki eğilimimi de belirtmeden geçemedim.

Mir Muhammed, Kürtlerin Osmanlıdan hoşnut olmamasının sosyal

ve ulusal nedenlerini kullanmıştır. Mir, egemen olan anarşi ve

Parentez açtığım durumla ilgili düşüncelerimi, yazının genel formatının dışına çıkmamak için ayrıntılandırmak istememekle birlikte, bir de şunu belirtmek istiyorum: Kimi du-

rumlarda dini liderlikler ve araya serpiştirilmiş dini motiflerin ulusal mücadelelerin taktik ve stratejilerinde tali yan faktörler olarak olumlu rol oynayabileceğini de düşünebilirim.

Yazımın gerekli oldan yerinde, gerekli olduğunı düşündüğüm parantezi açıp, kapattıktan sonra, Mir Muhammed ile ilgili değerlendirmemize devam ediyoruz.

Mir Muhammed'in mücadelesini bir bütün içinde değerlendirirken, onun iktidarını genişletmek ve güçlendirmek için çizdiği yol haritasında; aldığı önlemler, halkın sevmediği, benimsemediği Osmanlı boyunduruğundan kurtulmak, geniş halk kitleleri-

soygunculuğa karşı savaştığından dolayı, Kürt köylülerini çekebilmiştir. Halk arasında Osmanlı boyunduruğuna karşı oluşumların yükselmesine ve uygun uluslararası duruma karşın, Mir Muhammed, düşmana karşı koyabilmek üzere fethettiği ülkelerde güçlü bir iktidar oluşturamamıştır.

ve soygunculuğa karşı savaştığından dolayı, Kürt köylülerini çekebilmiştir. Halk arasında Osmanlı boyunduruğuna karşı oluşumların yükselmesine ve uygun uluslararası duruma karşın, Mir Muhammed, düşmana karşı koyabilmek üzere fethettiği ülkelerde güçlü bir iktidar oluşturamamıştır. Pek çok Kürt beyi, Osmanlı ordularının etkili saldırılarından ve bunlara karşı Mir Muhammed'in ilk başarısızlığından sonra, ittifak ettikleri Mir'i terk etmişler hatta ona karşı savaşmışlardır.

Osmanlı ve İran ordularının birlikte saldırısı, Avrupa Devletleri'nin aleyhteki tutumları, Kürtlerin yenilmesinde önemli rol oynamıştır.

nin isteğiyle ayrı bağımsız devlet kurmak da var. Mir Muhammed, Kürtlerin Osmanlıdan hoşnut olmasının sosyal ve ulusal nedenlerini kullanmıştır. Mir, egemen olan anarşi

1840-41 Kıtlığı Diyarbakır'da 5000 Kürt Öldü

Dr. Abdullah Kıran

Horatio Southgate, biri öbürü 18411887-83, olmak üzere, Amerika'dan gelip, İstanbul'dan yola çıkarak, kendi deyimiyle Kürdistan ve Mezopotamya'yı iki kez ziyaret eder. Amerikalı bir papaz ve misyoner olan Horatio Southgate, ikinci gezisini, "Mezopotamya Süryani Kilisesine Bir Ziyaretin Hikayesi" (Narrative of a Visit to the Syrian [Jacobite] Church of Mesopotamia) şeklinde kitaplaştırır. Kitabın ilk baskısı, Dana and Company tarafından, 1856'da New York'ta yapılır.

Kitabın şu anda elimizde olan baskısı, 2003 yılında, New Jersey'de, Gorgias Press tarafından yapılmış. Horatio Southgate, sonradan kitap şeklinde yayınlanan bu ikinci gezisine, 7 Mayıs 1841'de İstanbul'dan gemi ile Trabzon'a doğru yola çıkarak başlar. Daha İstanbul'da iken, uğrayacağı yerlerde, vali ve diğer yetkililerin kendisine yardımcı olmaları için, Osmanlı yönetiminden bir de ferman alır. Aldığı bu ferman sayesinde, her yerde kendisine yardımcı olunur ve gittiği yerlerde, kendisine tercümanlık ve koruma görevi yapanlar tarafından batılı bir konsolos olarak tanıtılır.

Horatio Southgate, bu yolculukları sırasında geçtiği yerler, ziyaret ettiği köy, kasaba ve şehirler hakkında bu yerleşim yerlerinde oturan Ermeni, Süryani, Rum ve Yahudi nüfusları hakkında bilgiler verir. Osmanlı topraklarında yaşayan bu farklı dinlere mensup toplulukların, ibadethaneleri ve eğitim kurumlarını tanıtır. Kitap, hemen hemen baştan sona kadar Kürtlerden de söz eder, onlarca kez "Kürdistan" kavramı kullanılır.

10 Mayıs'ta Trabzon'a varan Horatio Southgate, yolculuğunun devamını atla gerçekleştirecektir. İstanbul'dan beraberinde getirdiği Basil adlı bir Rum, gezi süresince kendisine tercüman olarak eşlik ederken, uğradığı her yerin koşullarına bağlı olarak beraberinde korumalar da bulunduracaktır. Trabzon'dan Gümüşhane'ye geçen Horatio Southgate, oradan Sivas'a, Sivas'tan Hekimhan'a, Hekimhan'dan Harput'a, Harput'tan Maden'e, Maden'den Ergani'ye, Ergani'den Diyarbakır'a varacaktır. Henüz daha Ergani'de iken Kürtler arasında yaşanan kıtlığın acı gerçeğiyle tanışan Horatio Southgate, Diyarbakır'a vardığında karşılaştığı manzara karşısında dehşete düşecektir.

30 Mayıs gecesini Ergani'de geçiren Horatio Southgate, 31 Mayıs günü, henüz güneş doğmadan sabah erkenden Ergani'den Diyarbakır'a doğru yola çıkar; 31 Mayıs gecesini Ergani ve Diyarbakır arasındaki yolda geçiren yazar, beraberindekilerle birlikte 1 Haziran 1841 günü Diyarbakır'a varır.

Civardaki herkes alış-veriş yapıyordu; şuradaki lokantadan lezzetli kokular dışarı yayılıyor, öte taraftaki fırının camekanında taze

Diyarbakır, tarihinin en kara günlerini, en zor dönemini, bilinen en büyük kıtlık ve sefaletini yaşarken, Bedirhan Bey'in yönetimindeki Cizre ve civar yerleşim yerlerinde yaşayan halk, tarihin altın çağını yaşamaktadır.

Horatio Southgate'in tanıklık ettiği dehşeti yorumlamayı okuyucuya bırakıyorum. Diyarbakır'da, kendi gözleriyle görüp kaleme aldığı satırları İngilizce aslından çevirerek, henüz yeterince tarih bilincine sahip olamamış ve bir türlü kendi tarihsel gerçeğiyle yüzleşmemiş, adeta tarihi başkaları tarafından yazılmış Kürt halkının dikkatine sunuyorum. Bu satırları okuyunca, tarihimizde bir sayfanın, belki de bir dönemin daha çok aydınlığa kavuştuğunu göreceğiz. Diyarbakır gerçeğinden sonra, yazarın Cizira Botan hakkındaki tanıklığına geçeceğiz. Bu dehşet tablosunu yorumlamayacağım; ama şunu demeden de geçemeyeceğim: Cizre'de bir Kürt Beyi, bir Kürt yönetimi iktidardadır, Diyarbakır'da ise Osmanlı yönetimi tarafından atanmış canavar ruhlu bir Paşa ve yönetimi egemendir.

"Yüksek bir yokuşun dibinde kurulmuş olup tepesinde antik çağlardan kalma kalenin bulunduğu Ergani'ye geldiğimizde, Sivas'ta gözüme çarpan aynı manzara burada da dikkatimi çekti; ancak bu kez daha çok şiddetli idi. Yarı çıplak ve kıtlık çeken çocuklar, açlıktan evlerinden çıkmış, geceyi geçireceğimiz küçük kahvenin kapısına üşüşmüşlerdi. Solgun yüzleri ve buruşmuş kol ve bacakları, çektikleri acının büyüklüğünü açıkça gösteriyordu. Bazıları kıtlıktan o kadar çok etkilenmişlerdi ki, vücut kasları erimiş, kol ve bacaklarındaki etler gitmiş, insandan ziyade iskelete benziyorlardı. Ancak bu, daha Diyarbakır'da karşılaşacağım korkunç gerçek resmin küçük bir parçasıydı."

"...Ben Diyarbakır'daki kıtlık haberini Gümüşhane'nin değerli valisinden öğrenmiştim; ancak şehre girer girmez gözüme çarpan manzara kadar olacağını hiç tahmin edememişim. Daha yeni Konstantinopole kapısından geçmiş ve kalabalık caddelere arasında yavaş yavaş ilerliyorduk ki, birden atım yol üzerine uzanmış bir şeyden dolayı ürktü. Aşağıya doğru baktığımda, bir insanın sırt

ekmekler görünüyor, şurada bir kasap tezgahı, diğer tarafta meyve, sebze, şerbet, su ve hatta yaşam için lüks sayılan şeyleri satanlar. Bir de, bir deri bir kemik kalmış, orta yerlerde yatan perişan insanlar, kıpırtısız, mahvolmuş, kıtlıktan ölenler.

üstü, yüzü kızgın güneşe doğru olmak üzere uzandığını gördüm. Birden bire onunla göz göze geldik, ancak ben böyle perişan ve umutsuz bir bakışla,

daha önce hiç karşılaşmamıştım. Daha durmadan ve herhangi bir araştırma yapmadan, acele ile yanından geçirdik ve arkamızdaki kalabalık bize yapıştı. Ben rehberine bir soru sordum, ancak o, "Bilme ve merak etme!" anlamında, omuzlarını silkeyerek, Türkiye'ye seyahat edenlerin zorunlu olarak, bir cevap şeklinde kabul etmeleri gereken hareketi yaptı. Kalacağımız yere varıncaya kadar, aynı durumdaki dört veya beş kişiyi geçtik. Bazıları yüzlerini örtmüşlerdi, ancak biz kol ve bacaklarının titreşmesinden, göğüslerinin üzerindeki örtüyü sallayan hızlı nefes alışlarından, ölüm azabı çektiklerini anlıyorduk. Hatırlamak istemediğim diğerleri, ben de oluşan depresyon ve gittikçe alışılmış bir hal alan manzara. Fakat ilk gördüklerime bakmam, beynimde asla silinmeyecek yeni bir imaj yarattı. Çünkü bunlar ilk ve taze izlenimler idi. Bu canlı manzara gözlerimin önünde kaybolmuyordu. Cam gibi gözler, benzi atmış ölüm bakışları, karışık acılar içindeki ifadeler, o umutsuz yalvarışlar halen gözlerimin önünde. İnşallah bir daha böyle bir şeyle karşılaşmam!

Kalacağımız yere yerleşir yerleşmez, ben durumu araştırmak ve daha detaylı bir şekilde öğrenmek için dışarı çıktım. Benim uzağa gitmeme gerek yoktu, ölümler ve ölmek üzere olanlar her tarafta idiler. Bazıları, geçen her atın basabileceği şekilde sokakların ortasında yatıyordu; bazıları zenginlerin kapısında, bazıları şehrin çıkışında, fakat çoğunluğu ana geçitler ve pazarlardaydı. Civardaki herkes alış-veriş yapıyordu; şuradaki lokantadan lezzetli kokular dışarı yayılıyor, öte taraftaki fırının camekanında taze ekmekler görünüyor, şurada bir kasap tezgahı, diğer tarafta meyve, sebze, şerbet, su ve hatta yaşam için lüks sayılan şeyleri satanlar. Bir de, bir deri bir kemik kalmış, orta yerlerde yatan perişan insanlar, kıpırtısız, mahvolmuş, kıtlıktan ölenler.

Buna kim inanabilir? Bir köşede kirli bir çocuk görünüyor; büzüşmüş parmaklarını köpekler önü-

Okuyucu şunu anlamalı ki, Diyarbakır vilayetindeki bütün Kürtler

tehlikeli ve memnun olunmayan vatandaşlar olarak görülüyor ve

ne atılmış bir kemiği kapmak için uzatıyor; diğer tarafta, sokakta bulunduğu süprüntü bir kemiği kemiren bir başka çocuk. Orada, bir evin saçağının altında, iri yapılı bir adam uzanıyor, ancak o kadar zayıflamış ki, adeta bir iskelete dönüşmüş ve şu anda kendi kaderine boyun eğmiş biri olarak yüzünü örtmüş, bir şekilde ölmeyi bekliyor. Şu hızla atan göğsü ve son nefesini vermek üzere iken titreyen kol ve bacakları. Şurada kucağında bir bebek ve dizlerinin üzerinde bir veya iki yaşlarında bir çocuk. Adeta bir deri bir kemik kalmışlar. İnsan olmalarını kanıtlamaya bin şahit ister. Onları doğuran ananın yürekleri parçalayıcı durumu ve yalvaran bakışları. Ben yanından geçerken öyle yalvaran bir bakış fırlatıyor ki! Kim böyle bir yalvarışa katlanabilir? Ancak meşgul kalabalık, yolları üzerindeki sefaleti görmezlikten gelerek ilerliyor. Onlara merhamet edebileceklerine, onların bu acıklı hallerini hiç görmemiş gibi davranıyorlar. Belki bu insanlar hayvanlar için daha merhametli davranırdı. Kendileri gibi et ve kandan olan bu perişan insanlara karşı, nasıl bu kadar katı yürekli olabilirler?

Şurada bir Hıristiyan papaz geçiyor. Tabi ki o, bize, "Düşmanlarınızı da seveceksiniz, herkese iyi davranacak, size karşı yapılmasını istemediğinizi başkasına da yapmayacaksınız" diye öğreten O'nun (İsa'nın) bir hizmetçisi. O, ölmek üzere olan bu çaresiz insanlara merhametle bakacak. Ama hayır; o sanki onları hiç görmemiş ve haykırışlarını işitmemiş gibi davranıyor. Tam yolunun üzerinde, görünüşe bakılırsa, hemen hemen cansız bir şekilde, biri uzanıyor. Ona basmamak için yolunu değiştirmesi gerekir. Aynen öyle yapıyor ve onu geçiyor. Hemen yan tarafta bir kadın yatıyor. Kafasını bir taşın üzerine koymuş; fakat ıstırabından kafası taşın üzerinden arkaya doğru kaymış, boynunun altında asılı duruyor. Tam bu durumunda kadın, en yürek parçalayıcı haykırışı ile merhamet diliyor. Oradan geçmekte olan papaz, bir an için başını öte tarafa çeviriyor. Kim böyle bir haykırışı duymazlıktan gelebilir ki? Papaz duracak ve onunla konuşacak. Hayır, ona bir saniye ayırmaya tenezzül bile etmeden geçiyor.

bu duygu, sabık Sultanın, yeni askeri düzenini, onların da arasına hayata geçirmek için, onlara boyun eğmeye kalkışmasından bu yana artmış görünüyor. Onlar zorla köylerinden alınıyor ve askere yazılıyorlardı.

'Bütün bunların sebebi ne?' Birlikte yürüdüğümüz çok saygın bir Müslüman'a bu soruyu soruyorum. O bizim İstanbul'dan geldiğimizi duy-

muş ve oradaki haberleri almak üzere bizi çağırmişti. Onunla birlikte hamama gidiyoruz.

'Onlar Kürt,' diye beni yanıtlıyor.

'Ama onlar da Müslüman, üstelik sizinle aynı inançtalar, neden onlarla ilgilenmiyorsunuz?'

'Bırak köpekler gibi gebersinler!' şeklinde dehşet verici, insanlık dışı bir cevaptan sonra konuşmasını şöyle sürdürüyor:

'Onlarla yeterince başımız dertte. Biz onların hepsinin, bütün ırklarının bu şekilde ölmesini istiyoruz.'

Okuyucu şunu anlamalı ki, Diyarbakır vilayetindeki bütün Kürtler tehlikeli ve memnun olunmayan vatandaşlar olarak görülüyor ve bu duygu, sabık Sultanın, yeni askeri düzenini, onların da arasına hayata geçirmek için, onlara boyun eğmeye kalkışmasından bu yana artmış görünüyor. Onlar zorla köylerinden alınıyor ve askere yazılıyorlardı. Hatırlıyorum, şehri ilk ziyaret edişimde (1838 yılı A.K.), yaklaşık iki yüz kadar genç insan, sürü şeklinde götürülüyor, onları takip eden yaşlı anne ve babaları, ağlayarak kendi kendilerine vuruyorlardı. Kürtler Nizamı Cedit veya diğer adıyla 'Yeni Düzenin' kaba ve tarif edilemez terörüne maruz kalmıştı ve şüphesiz ki, bu onlar için büyük bir talihsizlikti. Köylerinin, askere almakla görevli kişilerce işgal edildiğine ve çocuklarının kendilerinden zorla alınarak sürüklenerek askere götürüldüğüne tanık oldular. Bu yenilik, var olan felaketi daha da ağırlaştırmıştı. Türk Ordusunun 1839'da Nizip'te yenilgiye uğraması, onlarda kendilerini ezenlere karşı intikam alma duygusunu yükseltmişti ve bu bir sır değildi. Ancak onlar, bu anarşi ortamının yakında son bulacağı ve bu tür hareketlerden dolayı kendilerinden sorulacak hesabın, yeniden düzenin sağlanmasıyla ne kadar ağır olacağını farkında değillerdi.

Şehirdeki Müslümanlar Kürtlere karşı çok büyük bir kin besliyordu; çok daha önceden var olan

insanlar buldukları en iğrenç şeyleri, kedi ve köpek ölümlerini, hatta

insan eti yemişlerdi. Ben delirmek üzereyim! Bunlar ne biçim insan

bu kin, daha da artmıştı. Son iki yıl boyunca yağmur yağmamış ve sonunda mahsul kesilmişti. Açlıktan dolayı evlerini terk etmek durumunda kalan

Kürtler, şehre göç etmek zorunda kalmış ve hiç birinde, burada kendilerine merhamet edecek birilerini bulamamıştı. Yüzlercesi sokaklarda ölmüş, her gün 20 veya 30 kişi ölüyordu. İlkbahar geldiğinde, bir kısmı tarlada bulduğu ot ve meyveler sayesinde hayatta kalmanın yolunu bulmuş, ancak benim ziyaretim sırasında, hâlâ günde 5 ve 10 arasında kişi sokaklarda ölüyordu. Kıtlık çok şiddetli geçmişti. Öyle ki, insanlar buldukları en iğrenç şeyleri, kedi ve köpek ölümlerini, hatta insan eti yemişlerdi. Ben delirmek üzereyim! Bunlar ne biçim insan veya insan şeklindeki varlıklar ki, gözlerinin önünde olup bitenler karşısında, yardım etmek için parmaklarını bile kıpırdatmıyorlar!

Çok güvenilir bir yetkiliden duydum ki, tamamı Kürt, 4000 ile 5000 arasında insan, Diyarbakır sokaklarında helak olmuşlardı. Boşalan bazı köylerde Ermeniler de varmış, ancak bunlara kendi halkları sahip çıkmış. Öyle ki, benim kaldığım evde, her ne zaman kapıda dilenci sesi duyulduysa, eğer dilenci Ermenice konuşuyor veya 'Mesih adına' diyorsa, bir hizmetçi derhal para veya yiyecek vermek üzere kapıya gönderiliyordu. Eğer dilenen Kürtçe konuşuyorsa, bunu kimse dikkate almıyordu. Ben, Hıristiyanların bu katı yürekliliği karşısında şaşırardım...(s.96-100)"

Horatio Southgate, Diyarbakır'da birkaç gün geçirdikten sonra Mardin, Nusaybin ve Sincar üzerinden Musul'a doğru yola çıkacaktır. Diyarbakır'da yaşanan kıtlık, civar yerleşim yerlerini de etkisi altına almış, Diyarbakır kadar olmasa da, Mardin ve Nusaybin de kıtlıktan payını almıştır. Horatio Southgate, Nusaybin'e varışlarını ve orada gördüklerini şöyle anlatır:

"Gün batımı ile bizler kendimizi Nusaybin yankınlarında bulduk ve geceyi geçirmek üzere burada kaldık'. Çadırımızın yakınında, kızgın güneşten şişmiş ve çürümüş, bütün görünüşüyle bir at leşini andıran, köpeklerin içini deştiği ölü bir adam yatıyordu. Köylüler üzerinden geçiyor, fakat hiç aldır-

veya insan şeklindeki varlıklar ki, gözlerinin önünde olup bitenler karşısında, yardım etmek için parmaklarını bile kıpırdatmıyorlar!

Çok güvenilir bir yetkiliden duydum ki, tamamı Kürt, 4000 ile 5000 arasında insan, Diyarbakır sokaklarında helak olmuşlardı.

mıyorlardı. Biz oraya vardığımızda da, oradan ayrıldığımızda da o ordaydı (s.120)."

Peki bütün bunlar yaşanırken, vatandaşın can

ve mal güvenliğinde sorumlu olan devlet ve yüce büyükleri ne yapıyordu? Gerektiğinde köyleri basıp binlerce insanı savaşa ve askere gönderen devletin bir bildiği vardı. Aynen Birinci Dünya Savaşında, Sarıkamış'ta, 'Allahü Ekber Dağlarında, çoğunluğu Hamidiye alaylarına mensup 90 000 Kürdün telef edilmesinde devletin bir bildiğinin olduğu gibi. Bu vahşetle ilgili olarak Enver Paşa'ya sorulduğunda, "Onlar Kürt" demişti .

Diyarbakır'da, 5000 Kürdün kıtlıktan öldüğü sırada devletin ne yaptığına ilişkin cevabı, yine Horatio Southgate'in satırları ve tanıklığında bulmak mümkündür:

"Öyle dehşet bir kıtlık yaşanmış ki, köylerdeki nüfus boşalmış, akrabalık, ahlak ve doğayla olan ilişkiler çözülmüş. Aileler bir lokma ekmek için kız çocuklarını satmış, ailelerini yitiren kızlar da hayatta kalabilmek için kendilerini satmışlardı. Bütün bu acıklı sahnelerin yaşandığı durumda, Türk yöneticileri, kıtlık çeken halkın ihtiyaçlarını gidermek ve onlarla ilgilenmeyi hiç düşünmemişlerdi. Bir insan canavarı olup, eni boyuyla eşit olan Diyarbakır valisine baş vurmam istedim. Herkes bana, bu işin bir yarar sağlamayacağını söyleyince, vaz geçtim. Doğrusu, görünen o ki Türkler, kötü vatandaşlarından kurtulmak için bu kıtlığı bir fırsat olarak görüyordu. Bu durumda, insani iddialarla ortaya çıkıp, kendilerine özgü devlet politikalarına karşı gelmek boşuna olacaktı. (s.121)"

Osmanlı paşaları yönetimindeki coğrafyada bütün bunlar yaşanırken, bakalım Kürt Bedirhan Bey'in yönetimindeki Cizira Botan ve civarında durum nasıldı? Yine tanık Horatio Southgate:

"Yemeğimizi yiyip sohbetimizi tamamladıktan sonra, uzanıp sabaha kadar sessizce uyuduk. Sabahleyin köylüler yanıma, bana yaya olarak eşlik edip beni bir saat uzaklıktaki Hadid köyüne götürecek iki adam verdiler. Orada onlar için at bulacaktım. Bir Müslüman köyü olan Hadid'te at yoktu. Böylece, bir kaç dakika doğuda kalan, Ağanın da

Musul paşası serttir, ancak vatandaşlarının mülkü üzerindeki yö-

netimi oldukça hileli ve baskıcıdır. Cizre Beyi hem sert, hem de ge-

kaldığı Bitouna köyüne
gittik. Ağa bizi iyi karşıla-
dı ve güne başlamak için

çok iyi bir kahvaltı verdi.
Ancak o, çok iyi bir şekil-

de idare edilen Cizre yöresinde koruma eşliğinde se-
yahat etmemiz düşüncesine güldü. Bize, 'Altınınızı
başınızın üstüne koyun ve yola devam edin. Hiç
kimse sizi rahatsız etmeyecektir' dedi. Ağa bize yol
göstermek üzere bir adam verdi. Çantasını orada bı-
rakıp bizimle gelen bu adam bir dilenci idi. Ayrıca
bu adam hareket etmede çok ağır olduğu için ben
sonradan onu işine gönderdim ve yolun geri kalan
kısını biz yalnız gittik. Bitouna'nın neşeli Ağası
haklı idi; burada korumaya hiç ihtiyaç yoktu. Köy-
lüler kırsalın her tarafına yayılmış, buğdaylarını bi-
çiyorlardı. Kadınlar ve erkekler birlikte çalışıyorlar-
dı, herkes işinde mutlu ve neşeli görünüyordu. Tar-
lalarının ürünü buğday ve arpa idi. Bazı yerlerde,
tek sap üzerine yetişen Hindistan mısırı vardı. Tü-
tün bitkisi ile örtülmüş bazı tarlalardan da geçtik.

Geçen yıl bölgede bir kıtlık yaşanmış, ancak bu
yıl ürünler olağanüstü bir şekilde bol. Bütün top-
rak verdiği mahsul ile coşmuş. Ben kendi kedime,
Musul ve Cizre yöreleri arasındaki büyük farklılığı
değerlendirdim. Musul'da her şey karanlık ve çü-

nellikle adildir. En azından o, vatandaşlarını, altından kalkmaya-
cakları yüklerle ezdirmemektedir. Üstelik müsamahasız yargı siste-
mi ile. Vilayet Avrupa kadar sakin ve huzurludur.

rük bir görünümde idi.
Köyler yarı harabe, halk
ürkek ve kalbi kırık idi.
Cizre'de her şey gelişmiş
ve burası müreffeh idi. İn-

sanlar memnun, toprak onların emeğine karşılık
verecek bir verimlilikte idi. Gördüklerim, beni hük-
metmenin iki büyük özelliği olan sertlik ve adaleti
birleştirmenin mümkün olduğuna ikna etti. Musul pa-
şası serttir, ancak vatandaşlarının mülkü üzerinde-
ki yönetimi oldukça hileli ve baskıcıdır. Cizre Beyi
hem sert, hem de genellikle adildir². En azından o,
vatandaşlarını, altından kalkmayacakları yüklerle
ezdirmemektedir. Üstelik müsamahasız yargı siste-
mi ile. Vilayet Avrupa kadar sakin ve huzurludur.
Daha birkaç yıl önce burası isyankâr reisler tarafın-
dan yönetiliyor ve bütün bölge haydutların bir ini
durumundaydı. Fakat şimdi, benim Bitouna'daki
arkadaşımın dediği gibi, biri başının üstüne altın
koyup istediği yere gidebilir (s. 168-169.)

Evet, Cizra Botan böyle yönetiliyordu. Ancak
bu yönetim tarzı, Osmanlı yönetim biçimiyle hiç bir
şekilde bağdaşmadığı için, daha Horatio Southgate
Musul'dan dönüyorken, Cizre'nin de Musul Paşası-
na verildiği yönündeki fermanın haberini alır
(s.237)³.

Dipnotlar

- 1) Horatio Southgate, o zaman Nusaybin'in 150 haneli bir köy olduğunu yazar. Bkz. S.120 .
- 2) Yazarın Notu:Hıristiyanlara zulüm yapan biri olarak, onun fena karakterini unutmuyarak bunu söylüyorum. Nastorilerin 1843'teki katliamında Kürtleri onların üzerine salan, yine bu Bedirhan Bey idi. O bağnaz ve vahşi (ferocious) bir Müslüman idi; ancak kendi yönetimi altındaki vatandaşlarına kötü davrandığına ilişkin temelli bir şikayet duymadım.
- 3) Horatio Southgate, o zamanki Musul'un, yaklaşık 6000'ini Hıristiyan, 12 000'den fazlası Müslüman olmak üzere, şehirde ya-
şayan Yahudi ve diğerleri ile beraber toplam nüfusunun 20 000 civarında olduğunu yazar. S. 148. Demek ki, o zaman Mu-
sul nüfusunun dörtte biri kadar Kürt, Diyarbakır'da kıtlıktan ölmüştür.

English Summary

A Fragmented Wholeness and Hypocritical "Unions"

The reality of a fragmented Kurdistan disrupts all the moral values and legitimate premises of powers dominating Kurdistan; it uncovers their inconsistencies; and makes it apparent how weak is the national and international basis on which they operate. The sociologists point out that the societies essentially advance in two main directions; the separation and integration. Unity, integration and deeply rooted solidarity are always appreciated and considered as positive values. For example, the regional unity of Turkey, Iraq, Iran and Syria, the Arabic Unity or, as a superior one, the Islamic Unity are considered to be of utmost importance; these unities and integrations are even tried to be permanent. The European Union, which by some circles is still seen as a Christian club, is considered as an international economical, lawful and political union with the highest level of civilization and no doubts it is as such. The Kurds have no problems with the value system of the European Union. In this sense, the EU is very much different than the unions formed by the despotic powers in Middle East. The EU's policy and sense of union in terms of the Middle East, however, contradicts with its founding principles and values and turns out to be a greatly inconsistent. The EU, just like the authoritarian regimes in the region, recognizes the Kurds no political status; it sees nothing wrong with the fragmentation forcibly imposed on the Kurds; and it ignores the fact that the Kurds should have the right to self-determination.

The solidarity, economical, cultural and social cooperation among the peoples are the main topic of all essential contracts of the civilized world. All above mentioned unions, however, are against any kind of feeling of solidarity and unity between Silopi and Zaho, between Nusaybin and Qamishlo or

between Hakkari and Urmiyah. No economical, social and cultural cooperation is allowed between these Kurdish cities. The possible development of such a relationship between the Kurdish cities in question is, by the regional countries, considered to be a close threat to their own "union and integrity". The EU, on the other hand, negotiates a wide range of topics, from the adultery to sheep's grilled intestines, with Turkey. The same EU, however, has no reservations at seeing Ankara as the legitimate representative of the Kurds, a capital which neither recognizes any identity rights to the Kurds nor respects the jurisprudence and which does not even fulfill the criteria of the representational democracy, let alone the criteria of pluralistic and participatory democracy.

Also taking the local unions as a basis, the civilized world moves towards the superior unions, in order to secure its future. As for the Kurds, in their country fragmented against their will -except the Iraqi Kurdistan- have no rights to join any national or international unions with their own identity. No part of Kurdistan is allowed to act in solidarity with any other part... The power centers in the region and in the world continue to impose the fragmentation as a destiny to the Kurds. The "Fragmented identity, fragmented politics," therefore, remains to be an essential tragedy in the life of the Kurds.

We have made a long interview with Mr. Abbas Vali, a professor of political sociology. The interview focused on "the reasons of, and remedies for, the fragmented identity and fragmented politics." Prof. Abbas Vali points out to the fact that the main obstacle before the Kurdish identity and before the unity in Kurdish politics is the fragmentation of Kurdistan; he says that surpassing this fragmentation depends on the possibility of the development

of a civilian political approach among the Kurds. Mentioning that Kirkuk has a very special position in context of the developments in south Kurdistan, Abbas Vali states that it would be the victory of the Kurds' political project of the 21st Century if Kirkuk got in hands of the Kurds.

In his article "The Kurds: A people, four states, what kind of future?", Dr. Salih Halid examines the situation of the Kurds in each of the four parts of Kurdistan in terms of the parameters of the possible democratic changes in respective countries.

Another main topic of this issue is the "political Islam" in south Kurdistan. While examining the political Islam in south Kurdistan, our aim is not to launch a contra-religion or a pro-religion debate. Our main aim is to provide detailed knowledge about the emerging political tendencies in south Kurdistan. As seen in other Muslim societies, the political Islam is now a political fact for Kurdistan too, be it externally or internally originated. As a matter of fact, we can not ignore this reality.

We have made a long interview with Mr. Salahaddin Bahaddin, the Secretary General of the Yegirtoyi Islami (Islamic Solidarity), the third biggest political party in south Kurdistan, about the founding process, aims, political and religious approaches of his party. Mr. Salahaddin Bahaddin states that his party takes Kurdish identity and the contributions of Kurdish clergy to Islamic civilization as the reference point and that they advocate the values of the EU.

Mr Sero Qadir, General Director of the Press Information Office of Kurdistan Democratic Party and a well informative personality about the political Islam, has a different approach to Yegirtoyi Islami. Sero Qadir sees the Islamic movement in south Kurdistan as the Kurdistan branch of the world wide Islamic movements; he directs severe criticism to Yegirtoyi Islami; he considers the political Islam to be mainly a project of the Arab nationalism. We have gathered the comprehensive and significant answers that Sero Qadir gave to Serbesti's questions under the title of; "Kürdistan'daki Siyasi İslam Hakkında Derin Bir Analiz [A Comprehensive Analysis About the Political Islam in Kurdistan]". On the other hand, Mr. Rebwar Erdi, an intellectual from Sulaimaniah whose opinion we have consulted, likens the work of the political Islamist organizations to that of the former international communist organizations; but he states that the "roots" of the political

Islam in Kurdistan are completely Kurdistan-originated. We shall try to cover the topic of political Islam in Kurdistan in our next issues as well. Additionally, although most of the Kurds of today have chosen the Islam as a religion, the Kurds have made contributions to other two main religions as well. The two articles, "Was Abraham Kurd?" by Gina Lennox and "The Kurds in Holy Book" by Douglas Layton focus on the contributions of the Kurds in the development of Jewish and Christian faiths.

How far is PWD from PKK?

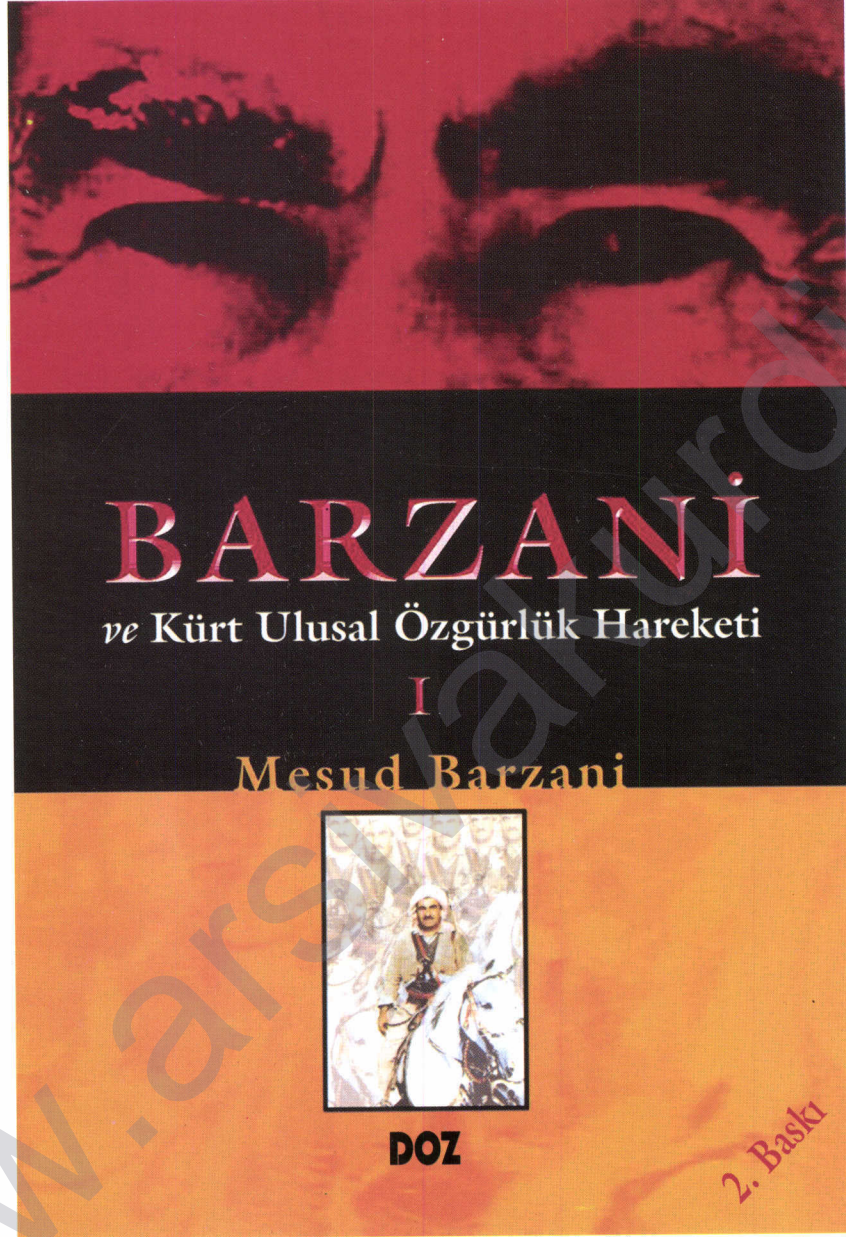
Mr. Hasan Yıldız once again focuses on the structure of PKK in his article "Tesadüflere Kalan Tarihle Yaşamaya Zorlanan Halklar ve Örgütleri [The Peoples Forced to Live With a History Dependent on the Coincidences and Their Organizations]"; he points out to the PKK-PWD split; and he expresses his astonishment with PWD split in the following terms: "I have read the articles and the statements they have made. I have also read the paragraphs one by one and reverse. I tried to understand to whom and how much they are closed and from whom and how much they are far. I was bewildered by the result of my comparison; never before I saw an example of an organization which stood so closed to the power from which it split due to disagreement." In the same article, Hasan Yıldız also analyzes the clashes that took place or that put on stage between PKK and Hizbollah.

Some other important articles of the current issue are; "Avrupa Entegrasyonu ve Siyasi Partiler [Integration with Europe and the Political Parties]" by Mr. İrfan Güler, "Tarihi Gelişim İçinde Kürtler ve Politika [Kurds and the Politics In Context of the Historical Development]" by Nazif Kaleli, "1840-41 Kıtlığı: Diyarbakır'da 5000 Kürt Öldü [The Famine of 1840-41: 5000 Kurds Died in Diyarbakır]" by Abdullah Kıran, We have also made an enjoyable interview with Mr. Emir Qazi, Secretary General of Independent Kurdistan Party. Mr. Qazi approaches Kurdistan as a whole; he states that his party works for the wholeness of Kurdistan. We believe that this interview, focusing on the political situation in Iranian Kurdistan in particular and in Kurdistan in general, will be helpful for our readers.

So that was just a quick summary of the current issue. All the best for now.

Mehmet Sanrı

www.arsivakurdi.org

Cilt I, 2. baskı Kitapçılarda